

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КРИВОПУСК ОЛЕКСАНДР ГРИГОРОВИЧ

УДК 343.98: 343.62-053.2

РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛІСНОГО НЕВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ПО
ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО ЗА ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ
ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ЧИ ПІКЛУВАННЯ

081 Право

08 Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

О. Г. Кривопуск

Науковий керівник – **Павлова Наталя Валеріївна**

кандидат юридичних наук, доцент

Дніпро – 2024

АНОТАЦІЯ

Кривокурс О. Г. Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Дніпровський державний університет внутрішніх справ. – Дніпро, 2024.

У дисертації вперше на монографічному рівні комплексно досліджено особливості розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Наголошено, що система захисту прав дітей та осіб, які потребують опіки чи піклування, спирається на розгалужену мережу нормативно-правових актів, що охоплюють як національне, так і міжнародне законодавство.

Досліджено ключові положення основних нормативно-правових актів, які покликані забезпечити захист прав дітей та осіб, щодо яких встановлена опіка чи піклування, порушення норм яких утворює склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 166 КК України.

Встановлено, що серед основних факторів, які призводять до збільшення кількості злочинів, передбачених ст. 166 КК України, та уникнення відповідальності, є неврегульованість на законодавчому рівні обов'язкової ознаки «злісність», що виражається у суб'єктивному її тлумаченні. КК України не конкретизує поняття «тяжкий наслідок» в контексті злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Аргументовано, що законодавче регулювання значною мірою впливає на елементи криміналістичної характеристики.

Обґрунтовано, що ознаками вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи

піклування, є часткова часова невизначеність та тривалість діянь, які утворюють склад злочину (79 % цих злочинів є тривалими). Встановлено, що більшість злочинів (43,75 %) вчиняється влітку. На осінній період припадає 25 %, однак весною вчиняється 18,75 % злочинів. Найменша кількість злочинів вчиняється взимку – 12,50 %. З'ясовано, що 36 % злочинів вчиняються в денну пору доби.

Встановлено, що більшість фактів вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, фіксується правоохоронцями в південно-східних регіонах країни, зокрема в Одеській (23 %) та Дніпропетровській (20,75 %) областях. З'ясовано, що місцем вчинення 68 % злочинів є міста (села, селища) з кількістю населення до 100 000 осіб. Тяжкі наслідки у 87 % злочинів спричиняються за місцем постійного проживання потерпілого. Місцем настання тяжких наслідків у 13 % проваджень було встановлено інші місця загального користування.

Розкрито основні умови, під впливом яких вчиняються злочини, кваліфіковані за ст. 166 КК України, до яких віднесено соціальне оточення; особливості виховання злочинця; матеріальне становище сім'ї; психологічні стани та поведінка, які передували вчиненню злочину; ціннісні орієнтири родини (членство в релігійних організаціях, вживання наркотиків або алкоголю, заперечення ролі та методів сучасної медицини); високий рівень латентності; недосконалість законодавства; неналежний контроль сімей, які перебувають на обліку соціальних служб; неналежне реагування правоохоронних органів на повідомлення щодо вчинення злочинів; дія особливих правових режимів (воєнного стану, пандемії тощо).

Встановлено кореляційні зв'язки способу вчинення злочину із обстановкою та умовами, за яких відбувся злочин.

Доведено, що спосіб вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, характеризується усіченою структурою, яка містить способи безпосереднього

вчинення та способи приховування (маскування). Беручи за основу зміст вчинюваних діянь злочинця, всі варіанти протиправних дій можна класифікувати так: байдуже ставлення до небезпечних умов проживання або життєдіяльності потерпілого; залишення потерпілого без належного догляду; створення неналежних умов щодо розвитку та соціалізації дитини; незабезпечення медичною допомогою; незабезпечення, або забезпечення не в повному обсязі продуктами харчування; перекладання обов'язків по догляду на інших осіб.

Визначено та розкрито основні способи приховування (маскування) злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України: надання недостовірної інформації про обставини злочину; звинувачення потерпілої особи у наклепі; внесення змін до обстановки місця події; вплив на потерпілого або свідків з метою примушування давати неправдиві показання; підроблення документів або використання завідомо підроблених документів.

Доведено, що діяльність злочинців знаходить відображення у вигляді слідової картини, яка представлена ідеальними, матеріальними та віртуальними (інформаційними) слідами.

Встановлено, що основу доказової інформації злочинів, передбачених ст. 166 КК України, становлять ідеальні сліди. Основними джерелами матеріальних слідів є труп потерпілого, тіло потерпілої особи та речі матеріального світу, які зберігають на собі сліди вчиненого протиправного діяння. Інформаційні (віртуальні) сліди, як правило, зберігаються на мобільних телефонах та комп'ютерній техніці.

Досліджено ознаки особи злочинця, яким може бути виключно батько (мати) потерпілого або особи, на яких покладено обов'язок опіки чи піклування над підопічним. У переважній більшості випадків злочинець – жінка (87,75 %), яка вчиняє злочин одноособово (89,65 %) та не перебуває у зареєстрованому шлюбі (75, 82 %). Здебільшого злочинець офіційно не працевлаштований, має середню освіту (77, 82 %). 4,75 % злочинів вчиняються внутрішньо переміщеними особами, які вимушені були змінити

місце проживання внаслідок проведення бойових дій. При цьому в злочинців спостерігається інтелектуальне зниження в мисленні та обмежений кругозір (76 %).

Встановлено, що потерпілим від злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, найчастіше (96,2 %) стають малолітні особи, (які на момент вчинення злочину не досягли віку 14 років), із них 24,3 % є новонароджені діти, 12,5 % із них не було зареєстровано у відповідних органах реєстрації актів цивільного стану.

З'ясовано, що до типових джерел первісної інформації про вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, належать: повідомлення посадових (службових) осіб, інформація, оприлюднена в засобах масової інформації; самостійне виявлення слідчим ознак складу злочину під час проведення досудового розслідування за фактами іншого кримінального провадження. Зрідка заяви (повідомлення) про злочини цієї категорії надходять безпосередньо від потерпілих.

Запропоновано обставини, які підлягають встановленню на початковому етапі розслідування: місце вчинення злочину; час; спосіб вчинення та приховування; відомості про потерпілого; відомості про злочинця (злочинців). Під час кваліфікації злочину, передбаченого статтею 166 КК України, пріоритетним завданням початково етапу є визначення характеру та ступеня шкоди, завданої потерпілому.

Розкрито особливості взаємодії як у процесуальній, так непроцесуальній формах. Процесуальна форма під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, знаходить своє вираження у створенні СОГ; залученні до проведення окремих СРД спеціалістів (експертів) СМЕ та НДЕКЦ; залученні лікарів до проведення огляду трупа потерпілого; виконанні доручень слідчого щодо проведення окремих СРД; залученні

представників технічних підрозділів НПУ для зняття інформації з каналів зв'язку та вилучення цифрових слідів з відповідних носіїв інформації; сприянні слідчому при проведенні окремих СРД; залученні до проведення СРД представників служби у справах дітей та отримання відповідної документації. Непроцесуальна форма взаємодії знаходить своє відображення у спільному аналізі первинної інформації за участі представників оперативних та підрозділів ювенальної превенції; обміні інформацією та залученні до планування проведення СРД представників оперативних та підрозділів ювенальної превенції; проведенні спільних нарад щодо стану розслідування кримінального провадження; консультативній, методичній та технічній допомозі представників експертних установ та лікарів закладів МОЗ; обміні інформацією з представниками ЗМІ; інформуванні органів соціальних служб, державної влади про причини та умови, які сприяли вчиненню злочину, з метою їхнього усунення.

Досліджено та розкрито типові слідчі ситуації, з якими доводиться стикатись в процесі розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України. Найбільш поширеними слідчими ситуаціями виступають: особа злочинця встановлена, фактичні дані свідчать про вчинення злочину цією особою, але вона не визнає (визнає частково) свою провину (87,5%); особа злочинця встановлена, але останній переховується від органів досудового розслідування (3,85 %); особа злочинця встановлена, він (вона) визнає вину в повному обсязі, від органів досудового слідства та суду не переховується (24,85 %).

Зосереджено увагу на тому, що під час розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України, криміналістично значуща інформація отримується як з особистісних, так і з речових джерел. При цьому основними слідчими (розшуковими) діями, спрямованими на одержання інформації з особистісних джерел, є допит, одночасний допит двох чи більше раніше допитаних осіб, та пред'явлення для впізнання. Серед всіх видів допитів (за частотою використання) найчастіше проводиться допит свідка (100 %), який

є одним з найважливіших інструментів збирання доказів в процесі розслідування. Допит підозрюваного становить 100 % випадків. Через спричинення тяжких наслідків та поширеність смертельних випадків допит потерпілого проводиться нечасто (3, 75 %).

Пред'явлення для впізнання, як засіб одержання інформації, застосовується також дуже зрідка, а об'єктами цієї слідчої (розшукової) дії в основному є живі особи та їх фотозображення, також речі.

Встановлено, що серед слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на одержання інформації з матеріальних джерел, найпоширенішими є огляд, обшук та освідування, а також тимчасовий доступ до речей і документів. Об'єктами огляду є: місце проживання потерпілого; місця, де потерпілому було спричинено тяжкі наслідки; місця проживання членів сім'ї потерпілого. Основним джерелом матеріальних слідів у провадженнях щодо злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, є тіло живої особи потерпілого або труп потерпілого. Для фіксації слідів злочину у 59 % проваджень проводиться огляд трупа потерпілого. Освідування та обшук під час розслідування злочинів цієї категорії здійснюють зрідка. Суттєвий обсяг інформації міститься: у закладах МОЗ, в соціальних службах, у службах у справах дітей, органах державної влади та місцевого самоврядування. Документи (їх копії) під час розслідування одержуються, як правило, шляхом направлення запитів або через звернення до суду з клопотанням про надання дозволу для тимчасового доступу до речей і документів.

Розкрито та досліджено особливості використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України. У процесуальній формі використання спеціальних знань знаходить вираження у залученні спеціалістів до проведення окремих СРД, призначенні експертиз та допиті спеціалістів. Слідчим найчастіше ініціюється проведення судово-медичної експертизи (живої особи та трупа), судово-психіатричної експертизи потерпілого та підозрюваного та пожежно-технічної експертизи.

Найпоширенішою формою використання спеціальних знань у непроцесуальній формі є отримання консультаційної допомоги під час проведення окремих СРД та на підготовчому етапі призначення експертизи.

Результатом практичного впровадження основних положень дисертації, сформульованих та аргументованих теоретичних положень, висновків і пропозицій є те, що вони впроваджені та надалі можуть бути використані в: *науковій діяльності* – для подальшого удосконалення методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень на основі сформульованих і викладених теоретичних положень, висновків і рекомендацій (акти впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 07.12.2023 р., Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 06.05.2024 р.); *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Організація розслідування кримінальних правопорушень», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень», а також під час підготовки підручників, посібників, текстів лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведенні семінарів і практичних занять із кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності (акти впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 07.12.2023 р., Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 16.04.2024 р.); *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення діяльності органів досудового розслідування, оперативних і експертних підрозділів МВС України (акти впровадження Управління стратегічних розслідувань в Дніпропетровській області ДСР Національної поліції України від 24.01.2024 р., Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України від 03.05.2024 р.).

Ключові слова: *кримінальне провадження, розслідування кримінальних правопорушень, злочин, слідчі (розшукові) дії, криміналістична тактика, криміналістична методика, досудове розслідування, опіка та піклування, злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою,*

щодо якої встановлена опіка чи піклування, органи опіки та піклування, дитина, моральність, мораль обов'язку, моральні вимоги, законний представник, неповнолітній потерпілий, домашнє насильство, дружній до дитини, криміналістична характеристика, слідча ситуація, взаємодія, спеціальні знання, предмет доказування, організація і тактика проведення слідчих (розшукових) дій, криміналістичне забезпечення, криміналістична профілактика, протидія насильству.

SUMMARY

Kryvospusk O. G. Investigation of malicious failure to fulfill the duties of caring for a child or for a person in respect of whom guardianship or guardianship is established. - Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 - Law. - Dnipro State University of Internal Affairs. - Dnipro, 2024.

In the dissertation, for the first time at the monographic level, the features of the investigation of the malicious failure to fulfill the duties of caring for a child or for a person in respect of whom guardianship or guardianship is established are comprehensively investigated.

It is emphasized that the system of protection of the rights of children and persons in need of care or care is based on an extensive network of regulatory legal acts covering both national and international legislation.

The key provisions of the main normative legal acts, which are designed to ensure the protection of the rights of children and persons in respect of whom guardianship or guardianship is established, violation of the norms of which forms the composition of a criminal offense, provided for in Art. 166 of the Criminal Code of Ukraine, are studied.

It has been determined that among the main factors that lead to an increase in the number of crimes under Article 166 of the Criminal Code of Ukraine and avoidance of responsibility, there is a lack of regulation at the legislative level of the mandatory sign of "malice" expressed in its subjective interpretation. The

Criminal Code of Ukraine does not specify the concept of "grave consequence" in the context of malicious failure to fulfill the duties of caring for a child or a person in respect of whom guardianship or guardianship is established. It is argued that legislative regulation largely affects the elements of forensic characteristics.

It is established that the victim of the malicious failure to fulfill the duties of caring for a child or a person in respect of whom guardianship or guardianship is established, most often (96.2%) are minors (who at the time of the crime have not reached the age of 14 years), of which 24.3% are newborn children, 12.5% of them were not registered with the relevant civil registration authorities.

It is found that typical sources of initial information about the commission of malicious failure to fulfill the duties of caring for a child or a person in respect of whom guardianship or guardianship is established include: notifications of officials (officials), information published in the media; independent identification by the investigator of signs of the corpus delicti during the pre-trial investigation on the facts of other criminal proceedings. Rarely statements (reports) about crimes of this category come directly from the victims.

The circumstances that are to be established are proposed at the initial stage of investigation: the place where the crime was committed; time; method of committing and concealing; information about the victim; information about the criminal (criminals). When qualifying a crime under Article 166 of the Criminal Code of Ukraine, the priority task of the initial stage is to determine the nature and degree of damage caused to the victim.

Features of interaction are disclosed both in procedural and non-procedural forms. The procedural form during the investigation of the malicious failure to fulfill the duties of caring for a child or a person in respect of whom guardianship or guardianship is established is expressed in the creation of a SOG; involvement of specialists (experts) of CME and NIECC in the conduct of individual SRS; involvement of doctors in the examination of the corpse of the victim; execution of the investigator's instructions for carrying out individual RMS; involvement of representatives of technical units of the NPU to remove information from

communication channels and extract digital traces from the corresponding media; assistance to the investigator in carrying out individual SRS; involving representatives of the Children's Affairs Service in carrying out the SRS and obtaining relevant documentation. The non-procedural form of interaction is reflected in the joint analysis of primary information with the participation of representatives of operational and juvenile prevention units; exchange of information and involvement of representatives of operational and juvenile prevention units in the planning of the SRS; conducting joint meetings on the state of investigation of criminal proceedings; consultative, methodological and technical assistance of representatives of expert institutions and doctors of institutions of the Ministry of Health; exchange of information with media representatives; informing the bodies of social services, state authorities about the causes and conditions that contributed to the commission of the crime in order to eliminate them.

The typical investigative situations that one has to face in the process of investigating crimes qualified under Art. 166 of the Criminal Code of Ukraine are investigated and disclosed. The most common investigative situations are: the identity of the offender is established, and the evidence indicates the commission of a crime by this person (87.5%); the identity of the offender is established, but the latter is hiding from the pre-trial investigation authorities (3.85%); the identity of the offender is established, he (she) recognizes the guilt in full, he is not hiding from the pre-trial investigation authorities and the court (24.85%).

Attention is focused on the fact that during the investigation of crimes qualified under Art. 166 of the Criminal Code of Ukraine, criminalistically significant information is obtained both from personal and material sources. At the same time, the main investigative (investigative) actions aimed at obtaining information from personal sources are interrogation, simultaneous interrogation of two or more previously interrogated persons, and presentation for identification. Among all types of interrogations (in terms of frequency of use), the witness is most often interrogated one of the most important tools for collecting evidence in

the investigation process. Interrogation of a suspect is 100% of cases. Due to the serious consequences and the prevalence of deaths, the interrogation of the victim is extremely rare (3, 75%). Presentation for identification, as a means of obtaining information, is also used extremely rarely, and the objects of this investigative (search) action are mainly living persons and their photo images, as well as things. A typical feature of conducting simultaneous interrogation of two or more persons already interrogated is that this SDA is usually conducted between witnesses.

It is established that among the investigators (detective) and other procedural actions aimed at obtaining information from material sources, the most common are inspection, search and examination, as well as temporary access to things and documents. Objects of inspection are: the place of residence of the victim; places where the victim was caused serious consequences; place of residence of family members of the victim. The main source of material traces in proceedings for malicious failure to fulfill the duties of caring for a child or a person in respect of whom guardianship or guardianship is established is the body of a living person of the victim or the corpse of the victim. To fix the traces of the crime in 59% of proceedings, the corpse of the victim is examined. Examination and search during the investigation of crimes of this category are extremely rare. A significant amount of information is contained: in institutions of the Ministry of Health, in social services, in services for children, state authorities and local self-government. Documents (their copies) during the investigation are obtained, as a rule, by sending requests or by applying to the court with a request for permission for temporary access to things and documents.

The features of the use of special knowledge in the investigation of crimes qualified under Art. 166 of the Criminal Code of Ukraine are disclosed and investigated. In the procedural form, the use of special knowledge is expressed in the involvement of specialists in the conduct of individual SRS, the appointment of examinations and the interrogation of specialists. The investigator most often initiates a forensic medical examination (a living person and a corpse), a forensic psychiatric examination of the victim and suspect, and a fire-technical

examination. The most common form of using special knowledge in a non-procedural form is to receive consulting assistance during the conduct of individual SRS and at the preparatory stage of the appointment of the examination.

The result of the practical implementation of the main provisions of the dissertation, formulated and reasoned theoretical provisions, conclusions and proposals is that they are implemented and can later be used in: scientific activity - for further improvement of the methodology for investigating certain types of criminal offenses on the basis of formulated and stated theoretical provisions, conclusions and recommendations (acts of implementation of the Kharkov National University of Internal Affairs of 07.12.2023, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs of 06.05.2024); educational process - in the teaching of the disciplines "Criminalistics," "Criminal process," "Organization of the investigation of criminal offenses," "Forensic means and methods of investigating criminal offenses," as well as in the preparation of textbooks, manuals, texts of lectures and teaching materials, conducting seminars and practical classes on the criminal process, criminalistics and operational-search activities (acts of implementation of Kharkiv National University of Internal Affairs dated 07.12.2023, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs dated 16.04.2024); law enforcement activities - to improve the activities of pre-trial investigation bodies, operational and expert units of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (acts of implementation of the Department of Strategic Investigations in the Dnipropetrovsk region of the Far Eastern Branch of the National Police of Ukraine from 24.01.2024, Dnipropetrovsk Scientific Research Center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine from 03.05.2024,).

Key words: *criminal proceedings, investigation of criminal offenses, crime, investigative (search) actions, forensic tactics, forensic methodology, pre-trial investigation, custody and guardianship, malicious failure to fulfill the duties of caring for a child or a person, in respect of which guardianship or guardianship is established, the guardianship and guardianship authorities, child, morality, morality of duty, moral requirements, legal representative, minor victim, domestic*

violence, child-friendly, forensic characteristics, investigative situation, interaction, special knowledge, subject of proof, organization and tactics of conducting investigative (search) actions, forensic support, forensic prevention, counteraction to violence.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1 Kryvopusk Oleksandr. Forensic characteristics of the victim in the investigation of malicious failure to fulfill duties of care for a child or a person for whom guardianship or care is established. *Науковий журнал «Visegrad Journal on Human Rights»* («Пан'європейський університет» Словацької Республіки). 2024. № 6. С. 102–106.

2. Кривопуск О. Г. Способи вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 369–376.

3. Кривопуск О. Г. Обстановка та умови вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 8. С. 493–496.

4. Кривопуск О. Г. «Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 12. С. 450–453.

5. Кривопуск О. Г. Особливості початку досудового розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 8. С. 418–421.

6. Кривопуск О. Г. Профілактичні заходи під час розслідування

злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка*. 2024. № 1 (105). С. 328–340. (DOI: 10.33766/2786-9156.105.328-341).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Кривокурс О. Г. Значення для досудового розслідування криміналістичної характеристики особи, яка вчиняє злісне невиконання обов'язків з догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлено опіку чи піклування. *Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Київ, 11 серпня 2022 р. / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2022. С. 99–102.

8. Кривокурс О. Г. Застосування методики «Зелена кімната» в ході проведення допиту малолітнього потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: Актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Хмельницький, 24 листопада 2022 р. / Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2022. С. 640–641.

9. Кривокурс О. Г. Особливості підготовки до проведення допиту малолітнього потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення)* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Дніпро, 2 грудня 2022 р. / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2022. С. 154–157.

10. Kryvopusk O. Some issues of the criminal characteristics of a person who has happened to become a victim (a child or person whose guardianship or custody is established) of malicious non-fulfillment of duties regarding due care.

Аубакировські читання-2023 : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Алмати, 19 лютого 2023 р. / Алматинська академія МВС республіки Казахстан імені М. Єсбулатова. Алмати, 2023. С. 29–31.

11. Кривокурс О. Г. Питання правового регулювання злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської науково-практ. конф. (16 березня 2023 року). м. Хмельницький, Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, 2023. С. 142–144.

12. Кривокурс О. Г. Особа злочинця, як елемент криміналістичної характеристики методики розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і практичні аспекти* : матеріали VII міжнародної науково-практ. конф., м. Дніпро, 17 березня 2023 р. / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2023. С. 446–448.

13. Кривокурс О. Г. Оцінка первісної інформації під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлено опіка чи піклування. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Кропивницький, 24 березня 2023 р. / Кіровоградський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України. Кропивницький, 2023. С. 56–58.

14. Кривокурс О. Г. Участь злочинця у тоталітарних сектах, як характеризуюча ознака вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі* : матеріали II міжнародної науково-практ. конф., м. Чернігів, 21 квітня 2023 р. / Національний університет «Чернігівська політехніка». Чернігів, 2023. С. 493–495.

15. Кривокурс О. Г. Деякі питання допиту свідка під час розслідування

злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні питання досудового розслідування* : матеріали круглого столу, м. Кривий Ріг, 28 квітня 2023 р. / Донецький державний університет внутрішніх справ. Кривий Ріг, 2023. С. 126–128.

16. Кривопуск О. Г. Деякі питання допиту учасників кримінального провадження під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Теорія і практика використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні* : матеріали Всеукраїнського науково-практ. семінару, м. Дніпро, 25 травня 2023 р. / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2023. С. 82–85.

17. Кривопуск О. Г. Деякі питання проведення огляду трупа потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Правове регулювання євроінтеграційних суспільних відносин в Україні* : матеріали VII міжвузівської науково-теорет. конф., м. Київ, 20 жовтня 2023 р. / Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства. Київ, 2023. С. 194–196.

18. Кривопуск О. Г. Щодо типових слідчих ситуацій, притаманних розслідуванню злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Теоретико-прикладні проблеми кримінального процесу та криміналістики в умовах воєнного стану* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Харків, 22 листопада 2023 р. / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2023. С. 208–210.

19. Кривопуск О. Г. Особливості підготовчого етапу огляду трупа під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матеріали міжвідомчої науково-

практ. конф., м. Київ, 30 листопада 2023 р. / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2023. С. 256–259.

20. Кривокурс О. Г. Тактичні особливості проведення огляду трупа під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу* : матеріали V міжнародної науково-практ. конф., м. Київ, 22 листопада 2023 р. / Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України. Київ, 2023. С. 222–225.

21. Кривокурс О. Г. Забезпечення процесуальних прав малолітніх потерпілих під час проведення слідчих дій у кримінальних провадженнях розпочатих за фактами злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Права людини: методологічний, гносеологічний та онтологічний аспекти* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Дніпро, 5 грудня 2023 р. / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2023. С. 181–184.

22. Кривокурс О. Г. Криміналістична профілактика під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Дніпро, 8 грудня 2023 р. / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2023. С. 179–182.

23. Кривокурс О. Г. Особливості використання непроцесуальної форми спеціальних знань під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *III Наукові читання пам'яті Ганса Гросса* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф., м. Чернівці, 8 грудня 2023 р. / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2023. С. 53–56.

24. Кривокурс О. Г. Час вчинення злочину як елемент обстановки злісного невиконання обов'язків злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і практичні аспекти* : матеріали VIII міжнародної науково-практ. конф., м. Дніпро, 15 березня 2024 р. / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2024. С. 647–649.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень 22

ВСТУП.....23

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛІСНОГО НЕВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ

1.1. Правове регулювання відносин у сфері захисту прав дитини
або іншої особи, щодо якої встановлена опіка чи піклування 35

1.2. Обстановка та умови вчинення злісного невиконання обов'язків
по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка
чи піклування51

1.3. Способи та слідова картина..... 63

1.4. Характеристика особи злочинця та особи потерпілого 80

Висновки до розділу 188

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛІСНОГО НЕВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ

2.1. Аналіз та оцінка початкової інформації, а також коло обставин, які
підлягають встановленню..... 92

2.2. Організація та планування розслідування злісного невиконання
обов'язків по догляду за дитиною або особою,
щодо якої встановлена опіка чи піклування 105

2.3. Взаємодія слідчих з оперативними підрозділами
Національної поліції та іншими службами 121

Висновки до розділу 2.....132

РОЗДІЛ 3. ТАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛІСНОГО
НЕВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО
ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ

3.1. Організація і тактика проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на отримання інформації з матеріальних об'єктів	134
3.2. Проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на вилучення інформації з особистісних джерел	147
3.3. Особливості використання спеціальних знань.....	164
Висновки до розділу 3.....	183
ВИСНОВКИ	185
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	196
ДОДАТКИ.....	221

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДТП	–	Дорожньо-транспортна пригода
ЄРДР	–	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄС	–	Європейський Союз
ЗМІ	–	Засоби масової інформації
КК	–	Кримінальний кодекс
КПК	–	Кримінальний процесуальний кодекс
МВС	–	Міністерство внутрішніх справ
МОЗ	–	Міністерство охорони здоров'я
НПА	–	Нормативно-правовий акт
НПУ	–	Національна поліція України
НСРД	–	Негласні слідчі (розшукові) дії
ООН	–	Організація Об'єднаних Націй
п.	–	Пункт
р.	–	Рік
с.	–	Сторінка (сторінки)
СК	–	Сімейний Кодекс
СМЕ	–	Судово-медична експертиза
СОГ	–	Слідчо-оперативна група
СПЕ	–	Судово-психіатрична експертиза
СРД	–	Слідчі (розшукові) дії
ст.	–	Стаття
ЦК	–	Цивільний кодекс України
ЦПК	–	Цивільний процесуальний кодекс України
ч.	–	Частина

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Згідно з Конституцією України, всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах, незалежно від раси, статі, віку, релігійних, політичних та інших переконань, соціального та майнового стану тощо. Безумовно, діти та інші особи, які потребують опіки та піклування, як і всі люди, мають право на рівність, незалежно від походження чи статусу. Це твердження є основним принципом гуманного та демократичного суспільства.

Батьки дітей, опікуни та піклувальники, які здійснюють догляд за особами, які потребують догляду або піклування, зобов'язані постійно дбати про їх фізичне здоров'я, психічний стан, створювати належні умови для розвитку їх природних здібностей. Однак на практиці реалізація цього принципу може стикатися з численними викликами. На тлі економічної нестабільності у державі та знецінення сімейних цінностей часто батьки приділяють недостатньо уваги розвитку дітей, байдуже ставляться до їх виховання. Трапляються випадки народження дітей з метою отримання прибутку у вигляді соціальних виплат з державного бюджету.

Водночас карколомні зміни у суспільстві, свідомості та психіці людей, що викликані збройною агресією російської федерації, створили й небезпеку для життя, здоров'я, особистого розвитку дітей та осіб, які підлягають опіці та піклуванню, що виявляється у залишенні таких осіб без нагляду, харчування, одягу, ухиленні від догляду і лікування тяжко хворого тощо. Дедалі частіше в ЗМІ лунає резонансна інформація, пов'язана зі злісним невиконанням обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що призвело до тяжких наслідків, зокрема: грубого порушення конституційних прав, розладу здоров'я, психічного захворювання, інвалідності, самогубства або навіть загибелі підопічних осіб.

За даними офісу Генеральної прокуратури України, у 2019 р. до ЄРДР внесено 1 270 фактів за ознаками злочину, передбаченого статтею 166 КК України, і лише 77 обвинувальних актів органами досудового розслідування

було направлено до суду; 2020 р. – 60 обвинувальних актів у 1 322 провадженнях; 2021 р. – 43 обвинувальні акти у 1 166 випадках, у 2022 р. – 33 обвинувальні акти у 759 випадках; у 2023 р. – 7 обвинувальних актів у 72 випадках. Така незначна кількість направлених обвинувальних актів свідчить про наявність певних проблем, які виникають під час досудового розслідування. Проте оцінити реальні масштаби таких протиправних дій дуже складно, адже більшість таких фактів залишається латентними. Водночас анкетування працівників правоохоронних органів показало, що ця категорія злочинів має тенденцію до збільшення.

Постійне зростання кількості вчинених злочинів цієї категорії зумовлює необхідність у пошуку шляхів вдосконалення протидії цим видам протиправних діянь. Це потребує комплексного підходу, який поєднує зусилля правоохоронних органів, урядових, міжурядових, громадських та міжнародних організацій, діяльність яких спрямована на охорону прав, свобод та законних інтересів дитини та осіб, які потребують опіки та піклування, а також забезпечення принципу «невідворотності покарання» за вчинення протиправних дій у цьому напрямі.

Проблемність зумовлюється й недостатньою професійною підготовкою осіб, які здійснюють розкриття і розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, а також відсутністю методичних рекомендацій щодо їх розслідування.

Базисом для формування основних положень дисертаційного дослідження стали ґрунтовні праці вчених-криміналістів і процесуалістів щодо вагомих положень методики розслідування злочинів: Л. І. Аркуша, В. П. Бахін, В. Д. Берназ, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Дрозд, М. М. Єфімов, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, Г. А. Матусовський, О. В. Мельник, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, О. В. Пчеліна, М. В. Салтевський, Р. Л. Степанюк,

В. В. Тіщенко, К. О. Чаплинський, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітько та ін.

Серед сучасних наукових розробок, які мають спеціалізований теоретико-прикладний характер, а також є підґрунтям для формування методики розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, варто виокремити такі дисертаційні дослідження: О. Ф. Вакуленко «Досудове розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх» (Харків, 2017), Є. С. Усова «Кримінологічна характеристика та запобігання злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування (ст. 166 КК України)» (Харків, 2016), А. О. Стариченко «Діяльність національної поліції по охороні прав дітей в Україні: адміністративно-правові аспекти» (Одеса, 2022) та ін.

Проте на сьогодні відсутні комплексні наукові дослідження, присвячені методиці розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що зумовлює суттєві труднощі у процесі доказування й організаційно-тактичному забезпеченні розслідування таких злочинів.

Наведені обставини визначили актуальність окресленої проблематики, її наукову, теоретичну та практичну значущість й зумовили вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки; положень Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (Указ Президента України № 5/2015); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України № 392/2020); Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженою Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015; Плану заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства в Раді Європи (Указ Президента України від 12.01.2011, № 24/2011); планів науково-дослідницьких робіт

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ та у межах загальноуніверситетської наукової теми: «Теорія і практика застосування кримінально-правових і кримінально-процесуальних норм, криміналістичних заходів протидії злочинності в Україні органами внутрішніх справ».

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вирішення конкретного наукового завдання з розробки окремої криміналістичної методики розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Для виконання окресленої мети визначено вирішення таких завдань:

– визначити особливості правових відносин у сфері захисту прав дитини або іншої особи, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що впливають на рівень зловживань;

– здійснити науковий аналіз обстановки та умов вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування;

– описати та систематизувати типові способи злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, та особливості слідової картини;

– надати характеристику особи злочинця та виокремити віктимогенні групи потерпілих;

– виявити проблемні питання початку досудового розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування;

– розглянути особливості організації й планування розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування;

– встановити особливості взаємодії різних органів у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії;

– висвітлити організаційно-тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на отримання

інформації з матеріальних об'єктів;

– розкрити особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання інформації з особистісних джерел;

– окреслити сучасні можливості використання спеціальних знань при розслідуванні злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування;

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Предметом дослідження є розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Методи дослідження. У дисертації використано сукупність методів, зокрема загальнонаукові й спеціальні методи, які є засобами наукового пошуку. В основі їх застосовування є діалектичний метод, завдяки якому окремі елементи досліджуються у взаємодії та взаємозалежності.

Формально-логічні методи застосовувались при аналізі матеріалів кримінальних проваджень, вироків суду, нормативно-правових актів, наукових положень та концепцій, які відображають специфіку дослідження (розділи 1–3). *Порівняльно-правовий метод* використано при аналізі правових питань у сфері охорони дитинства, під час аналізу норм кримінального та кримінально-процесуального законодавства (розділи 1–3). *Системно-структурний метод* використано під час формування криміналістичної характеристики злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, визначення інформативного наповнення окремих її елементів у взаємозв'язку та взаємозалежності (розділ 1). *Функціональний метод* застосовано для формулювання особливостей проведення окремих слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій (підрозділи 3.1–3.3). *Методи порівняльного правового прогнозування* застосовано під час формулювання конкретних

пропозицій щодо удосконалення законодавства у сфері охорони дитинства та щодо розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування (підрозділи 1.1, 1.3, 2.3, 3.3). *Статистичний метод* та *соціологічний метод* застосовувалися для аналізу оперативної та слідчо-судової практики, результатів здійсненого анкетування та узагальнення статистичних відомостей за темою дослідження (розділи 1, 2, 3). *Метод синтезу* був використаний при формулюванні висновків та пропозицій за темою дисертаційного дослідження.

Емпіричну основу дослідження становлять результати аналізу судово-слідчої практики, дані узагальнень судових рішень, які містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень, дані офіційної статистичної звітності Офісу Генеральної прокуратури та МВС України за 2019–2024 рр. за темою дисертаційного дослідження; результати вивчення 223 кримінальних проваджень і результатів аналізу 688 обвинувальних вироків за фактами злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування (Вінницька, Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Львівська, Одеська, Полтавська, Тернопільська, Харківська, Черкаська, Чернівецька та м. Київ); зведені результати опитувань 248 респондентів (слідчих, дільничних офіцерів поліції, працівників ювенальної превенції та працівників служб у справах дітей).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертаційна робота є першим у вітчизняній науці комплексним монографічним дослідженням методики розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, у якому сформульовано низку наукових положень і рекомендацій, що вирізняються науковою новизною, мають важливе теоретичне та практичне значення.

Останніми науковими працями, які присвячені розслідуванню злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, у різних сферах стали дослідження Є. С.

Усової «Кримінологічна характеристика та запобігання злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування (ст. 166 КК України)» (Харків, 2016), присвячена питанням розкриття детермінант, віктимності та запобігання злочинам, передбачених ст. 166 КК України. Не залишилися без уваги й адміністративно-правові аспекти досліджуваного питання. Наприклад, А. О. Стариченко у дисертації «Діяльність національної поліції по охороні прав дітей в Україні: адміністративно-правові аспекти» (Одеса, 2022) дослідила правові та організаційні питання діяльності Національної поліції з охорони прав дитинства та охарактеризувала специфічні риси діяльності підрозділів ювенальної превенції. У дисертації М. В. Поповича «Особливості допиту малолітнього або неповнолітнього потерпілого» (Київ, 2023 р.) розкрито процесуальні особливості проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема допиту за участі малолітніх (неповнолітніх) потерпілих.

Однак, незважаючи на ґрунтовний внесок вказаних та інших авторів у методику розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням прав дітей та осіб, щодо яких встановлено опіку чи піклування, на сьогодні комплексного дослідження, присвяченого розслідуванню злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлено опіку чи піклування, не здійснювалося.

Основні положення, що виносяться на захист:

вперше:

– аргументовано, що специфіка злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною, або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування, характеризується тривалістю злочинного діяння у часі, що пов'язано з постійним нехтуванням небезпечних умов для проживання або життєдіяльності потерпілого, або створенням неналежних умов щодо розвитку або соціалізації дитини (особи, щодо якої встановлено опіку/піклування). Переважна більшість злочинів, пов'язаних зі злісним невиконанням обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої

встановлена опіка чи піклування, вважаються закінченими тільки з моменту настання тяжких наслідків. Проте залежно від наслідків (розумова відсталість, соціально-педагогічна занедбаність тощо) такі злочини можна вважати закінченими за умови виявлення наслідків;

– визначено типові способи вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною, або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування (враховуючи умови воєнного стану), і систематизовано їх на групи: байдуже ставлення до небезпечних умов для проживання або життєдіяльності; залишення без належного нагляду; створення неналежних умов щодо розвитку та соціалізації дитини; неналежне забезпечення потерпілої особи медичною допомогою; неналежне (в недостатній кількості) забезпечення продуктами харчування потерпілого; перекладання догляду на іншу людину;

– визначено організаційно-тактичні основи розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною, або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування, та надано рекомендації щодо проведення окремих процесуальних та слідчих (розшукових) дій (огляд місця події, огляд трупу, огляд документів, огляд електронних носіїв інформації, тимчасовий доступ до речей та документів, освідування, допит тощо);

удосконалено:

– систему ознак механізму слідоутворення при вчиненні злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною, або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування, що включає в себе комплекс матеріальних, ідеальних та віртуальних слідів;

– типові криміналістичні ознаки потерпілих від злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною, або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування, через виокремлення ключових факторів, що роблять цю категорію людей особливо вразливою;

– алгоритм оцінки первинної інформації про злочини, пов'язані зі злісним невиконанням обов'язків по догляду за дитиною, або особою щодо

якої встановлена опіка чи піклування, який дозволяє ухвалювати аргументоване рішення щодо відкриття кримінального провадження;

– діяльність щодо встановлення комплексу обставин під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною, або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування, серед яких найважливішим є встановлення ознаки злісності в діяннях особи та настання тяжких наслідків;

набуло подальшого розвитку:

– положення щодо семантико-етимологічного й юридичного трактування терміну «злісний», що потребує чіткого визначення та уніфікації в законодавстві, а також підхід до визначення «тяжкі наслідки злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною, або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування».

– криміналістично вагомі ознаки осіб, які вчиняють злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною, або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування, з урахуванням біологічних, соціальних та морально-психологічних властивостей;

– положення щодо організації та планування розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною, або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, завдяки розвитку системи версій, правил їх побудови та перевірки, а також визначення алгоритмів дій, зважаючи на поставлені тактичні завдання;

– форми та види взаємодії слідчого з іншими суб'єктами, зокрема: оперативними підрозділами, органами ювенальної превенції Національної поліції, зі службами у справах дітей, органами державної влади або місцевого самоврядування, представниками навчальних та медичних закладів тощо;

– теоретичні положення щодо проведення окремих слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на одержання інформації з особистісних джерел (допит, одночасний допит двох або більше раніше допитаних осіб) та матеріальних об'єктів (огляд, обшук, тимчасовий

доступ до речей і документів) тощо;

– перелік основних форм використання спеціальних знань під час розслідування злісного невиконання обов’язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, через дослідження процесуальних та непроцесуальних критеріїв.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені у дисертації положення та рекомендації можуть бути використані та використовуються в:

– *науковій діяльності* – для подальшого удосконалення методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень на базі сформульованих і викладених теоретичних положень, висновків і рекомендацій (акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 07.12.2023 р., Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 06.05.2024 р.);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень», «Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Оперативно-розшукова діяльність», а також під час підготовки підручників, посібників, текстів лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведенні семінарів і практичних занять з кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 16.04.2024 р., Харківського національного університету внутрішніх справ від 07.12.2023 р.);

– *практичній діяльності* – для удосконалення діяльності правоохоронних органів України (акти впровадження Дніпропетровського НДЕКЦ МВС від 03.05.2024 р., Управління стратегічних розслідувань у Дніпропетровській області ДСР Національної поліції України від 24.01.2024 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та висновки

дисертації оприлюднені на науково-практичних конференціях, зокрема: «Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України» (м. Київ, 2022), «Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: Актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану» (м. Хмельницький, 2022), «Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення)» (м. Дніпро, 2022), «Аубакировські читання – 2023» (Республіка Казахстан, м. Алмати, 2023), «Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану» (м. Хмельницький, 2023), «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і практичні аспекти» (м. Дніпро, 2023), «Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності» (м. Кропивницький, 2023), «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі» (м. Чернігів, 2023), «Актуальні питання досудового розслідування» (м. Кривий Ріг, 2023), «Теорія і практика використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні» (м. Дніпро, 2023), «Правове регулювання євроінтеграційних суспільних відноси в Україні» (м. Київ, 2023), «Теоретико-прикладні проблеми кримінального процесу та криміналістики в умовах воєнного стану» (м. Харків, 2023), «Актуальні питання криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 2023), «Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу» (м. Київ, 2023), «Права людини: методологічний, гносеологічний та онтологічний аспекти» (м. Дніпро, 2023), «Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності» (м. Дніпро, 2023), «III Наукові читання пам'яті Ганса Гросса» (м. Чернівці, 2023), «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і практичні аспекти» (м. Дніпро, 2024).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані за результатами дисертаційної роботи, відображено у двадцяти чотирьох наукових працях, зокрема в шести наукових статтях, з яких п'ять

опубліковано у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, одна стаття – в наукових виданнях іноземних держав з наряду, за яким підготовлено дисертацію, а також у вісімнадцяти тезах наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Робота містить основну частину (вступ, три розділи, які логічно об'єднані у десять підрозділів, висновки), список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг дисертації становить 286 сторінок, з яких основний текст – 193 сторінки. Список використаних джерел містить 225 найменувань на 25 сторінках. Додатки викладено на 60 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЗАСАДИ
РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛІСНОГО НЕВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ПО
ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ
ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ

1.1. Правове регулювання відносин у сфері захисту прав дитини або іншої особи, щодо якої встановлена опіка чи піклування

Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або іншої особи, щодо якої встановлена опіка чи піклування, ускладнюється без врахування особливостей законодавчого регулювання суспільних відносин у сфері захисту прав дитини та підопічних осіб. Зокрема, під час проведення досудового розслідування таких кримінальних правопорушень слідчому доводиться звертатись до нормативно-правових актів, які регулюють й суспільні відносини інших галузей права (господарського, трудового, сімейного, адміністративного, цивільного тощо).

Диспозиція ст. 166 КК України є бланкетною, тобто в частині статті для розкриття певної моделі поведінки здійснюється посилання на інший НПА. При цьому злочин вчиняється в особливих умовах часу, місця, а також в умовах впливу правового режиму функціонування правовідносин у цій сфері.

Говорячи про вплив правових та економічних чинників на рівень злочинності, пов'язаної із порушенням прав неповнолітніх та осіб, щодо яких встановлена опіка чи піклування, зазначимо, що з моменту відновлення Україною незалежності держава опиняється в складних економічних умовах. Перехід від радянської планової економіки до сучасних ринкових відносин спричиняє фінансово-економічні, внутрішньо- і зовнішньополітичні кризи, які призвели до скорочення виробництва, знецінення валюти, різкого

зменшення доходів населення [218, с. 279].

Поряд з економічними змінами відбулась трансформація політичного курсу країни, результатом чого стає проголошення курсу, спрямованого на інтеграцію з країнами ЄС. Виконуючи взяті на себе зобов'язання на шляху до євроінтеграційних процесів, Україна бере на себе міжнародні зобов'язання, зокрема – узгодження законодавства зі стандартами провідних країн-членів європейської спільноти шляхом імплементації міжнародного законодавства та врахування міжнародного досвіду, зокрема в частині захисту дитинства.

Здійснивши ретроспективний аналіз кримінального законодавства радянських часів, зазначимо, що до 2001 року в Україні діяв Кримінальний Кодекс, який не мав у своєму складі спеціальної норми, яка би встановлювала відповідальність за невиконання батьками обов'язків по догляду за дитиною. Кримінальним Кодексом УРСР (ст. 114) передбачалась відповідальність за ухилення від сплати аліментів на утримання дитини. Ст. 115 встановлювала відповідальність за зловживання опікунськими правами і залишення підопічних дітей без нагляду і допомоги [107].

Проаналізувавши наведені норми, можемо констатувати, що радянське законодавство мало на меті забезпечення захисту майна чи інших матеріальних прав потерпілого, при цьому нехтуючи захистом нематеріальних потреб, зокрема права дитини на безпечне середовище чи гармонійний духовний і фізичний розвиток.

Тож у 2001 році ухвалено КК України, який у ст. 166 встановив кримінальну відповідальність за злісне невиконання батьками, опікунами чи піклувальниками встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що спричинило тяжкі наслідки [108].

Проаналізувавши норму ст. 166 КК України, можна сказати, що законодавцем встановлено умови, за сукупності яких настає кримінальна відповідальність, зокрема: діяння злочинця повинні бути злісними; обсяг обов'язків по догляду встановлюється законом; діяння повинні призвести до

тяжких наслідків.

У цьому розрізі вважаємо доцільним розглянути та проаналізувати НПА, які регулюють питання сімейних відносин, забезпечення прав дітей та осіб, щодо яких встановлена опіка чи піклування, порушення яких у своїй сукупності утворюють склад злочину, передбаченого ст. 166 КК України.

Як було зазначено вище, однією з умов настання кримінальної відповідальності, є встановлення ознак злісності в діяннях злочинця.

Проте чинним КК України не розкривається поняття злісності. Також у ст. 166 відсутня примітка, яка б роз'яснювала, які саме дії злочинця підпадають під вказану категорію. Така неврегульованість призводить до суб'єктивного підходу під час кваліфікації злочину. До того ж виникають труднощі, пов'язанні з доведенням злісності під час досудового розслідування.

Для здійснення правильної кримінально-правової кваліфікації злочинів, які вчиняються за наявності досліджуваної ознаки, необхідно, щоб правоохоронні органи мали однозначний орієнтир щодо тлумачення змісту розгляданого поняття [136, с. 8].

Одним із визначень терміна «злісний» є «свідомо несумлінний», «упертий», або який завдає шкоди; шкідливий, небезпечний [135, с. 463; 15, с. 541].

Проаналізувавши наявні в юридичній літературі підходи до поняття «злісність», можна сказати, що у науковців різняться погляди щодо визначення даної дефініції, що викликає в наукових колах дискусії та суперечки.

Зокрема, О. І. Белова зазначає, що поняття злісності є оціночним і має враховуватись у кожному окремому випадку залежно від фактичних обставин вчиненого, тобто злісність, на думку автора, пов'язується з тривалістю у часі вчинюваного суспільно небезпечного діяння [7, с. 112].

Цікавою є думка Д. П. Євтеєвої, яка виділяє критерії, які в сукупності свідчать про ознаки злісності: а) кількісно-темпоральний (об'єктивний) критерій, що виражається у тривалості в часі та систематичності; б) якіснореляційний (суб'єктивний), який виявляється в байдужому ставленні

батьків до дитини, свідомому залишенні їх у несприятливих умовах, або ж у пасивній позиції щодо проблем дитини (підопічного) [35, с. 230–231].

Зі свого боку, В. В. Шаблистий наголошує, що критерії, запропоновані Д. П. Євтеєвою, є слушними, але вони виключають наявність складу досліджуваного злочину у разі одноразового невиконання обов'язків по догляду за дитиною, що призвело до заподіяння тяжких наслідків [136, с. 12]. Намагаючись виправити колізію, вчений пропонує власний підхід. Зокрема, термін «злісний» пропонується віднести до якісних ознак, наголошуючи при цьому, що зовнішнє вираження основних властивостей якісних оціночних ознак здійснюється у формі вказівки на те, що вони не піддаються виміру як узагальнені емпіричні характеристики, тому вони є найскладнішими для встановлення змісту [136, с. 119].

На законодавчій неузгодженості акцентує й І. І. Литвин, який вказує, що під злісним невиконанням батьками, опікунами чи піклувальниками обов'язків треба розуміти бездіяльність щодо встановленого законом обов'язку дбати та піклуватись про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток, якщо вони могли, але не виконували покладених на них обов'язків і це призвело до настання тяжких наслідків [113, с. 111]. Водночас відповідно до постанови Верховного Суду України від 02.11.2021 обставинами, які вказують на злісний характер невиконання обов'язків можуть, зокрема, бути їх тривалість, системність, багаторазовість тощо [161].

Розглянувши різні підходи до визначення поняття «злісність», як обов'язкової ознаки складу злочину, можна констатувати відсутність уніфікованого підходу, оскільки поняття «злісність» визначається залежно від обстановки та умов кожного окремого злочину.

Враховуючи думки вчених та аналіз судово-слідчої практики, до таких ознак можна віднести: тривалість діянь; свідоме створення умов, які можуть призвести до тяжких наслідків та систематичний характер вчинюваних діянь.

Результати анкетування слідчих свідчать про відсутність одностайного підходу до визначення терміна «злісний» та суб'єктивне тлумачення норми

ст. 166 КК України, що призводить до неоднакового застосування норми статті (Додаток В).

Як наслідок, все більше науковців роблять висновок щодо необхідності виключення обов'язкової ознаки «злісний» з тексту ст. 166 КК України.

Зокрема, С. М. Морозюк, обґрунтовуючи таку позицію, наголошує, що криміноутворюючою ознакою складу злочину є тяжкі наслідки [126, с. 109–110]. Схожа за змістом позиція й В. Р. Філіпенка, який вказує, що для кваліфікації за цією статтею в основі лежить встановлення факту настання тяжких наслідків, які можуть бути спричинені як тривалим і систематичним, так і одноразовим невиконанням обов'язків [204, с. 269].

Отже, наявністю у диспозиції ст. 166 КК України оціночних понять (злісність та тяжкі наслідки) та відсутність критеріїв їх визначення спричиняє суттєві помилки у правозастосовній діяльності [203, с. 5].

Як наслідок, все більше науковців та практичних працівників Національної поліції і служби у справах дітей наполягають на необхідності внесення змін до ст. 166 КК України, зокрема виключення слова «злісне», що дозволить правильно кваліфікувати дії злочинця; уникнути суб'єктивного тлумачення норми, що дозволить забезпечити виконання завдань кримінального провадження.

Щодо змін, які можуть бути внесені до цієї статті, зокрема щодо виключення обов'язкової ознаки «злісний», 34, 6 % вважають імовірніше так; 21, 2 % – звичайно так; 19, 2 % – не визначилися з відповіддю. 15, 4 % – ймовірніше ні, а 9, 6 % – звичайно ні (Додаток В).

Іншою обов'язковою умовою настання кримінальної відповідальності за ст. 166 КК України є встановлення факту порушення встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною або підопічною особою.

Обсяг обов'язків регулюється значною кількістю НПА як національного, так і міжнародного права.

Зокрема, в ст. 51 Конституції України зазначено, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою, а ст. 52 безпосередньо

спрямована на попередження насильства над дітьми, згідно з якою будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідується законом [65]. Водночас законодавчим актом, який безпосередньо покликаний для забезпечення прав дитини, є Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 року, який являє собою спеціальний акт законодавства в галузі захисту прав дитини та недопущення насильства щодо неї. Відповідно до цього нормативного документа, охорона дитинства визначається стратегічним загальнонаціональним пріоритетом і має на меті забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні. Крім того, ст. 11 встановлено відповідальність за створення неналежних умов для розвитку дитини, а у ст. 12 закріплені права, обов'язки та відповідальність батьків за виховання та розвиток дитини [177]. Саме цей Закон є одним із основних НПА, яким керуються органи досудового розслідування під час кваліфікації та розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України.

Треба зазначити, що суди під час розгляду справ досліджуваної категорії спираються на норми Сімейного Кодексу України. Зокрема, згідно із ст. 150 СК батьки зобов'язані піклуватись про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток. Відповідно до ст. 180 СК батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття. У ст. 144 встановлюється обов'язок зареєструвати народження дитини в органі державної реєстрації актів цивільного стану [191].

Як показало дослідження, необхідність звернення до ст. 144 СК зумовлено тим, що у 18,75 % випадків батьками, яких було притягнуто до кримінальної відповідальності, не було зареєстровано факт народження дитини у відповідних органах. У 32,4 % випадків, коли батьками не було здійснено реєстрацію дитини, матері народжували дітей самостійно, не звертаючись до закладів МОЗ без кваліфікованої медичної допомоги. Оскільки батьки не реєструють факт народження дитини, уповноважені органи не володіють інформацією про народження, результатом чого стає

несвоєчасне вжиття заходів з надання допомоги сім'ї, яка опинилась в складних життєвих обставинах, що нерідко призводить до тяжких наслідків.

За результатами аналізу матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що лише у 14,29 % батьків (опікунів чи піклувальників), яких було притягнуто до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України, перебували на обліку служби у справах дітей та сім'ї, як такі, що перебувають у складних життєвих обставинах [87, с. 143].

Як показало опитування, 17,3 % респондентів визначили недосконалий механізм взаємодії між органами державної влади та місцевого самоврядування зі службами у справах дітей однією з головних причин несвоєчасного реагування на випадки вчинення злочинів цієї категорії (Додаток В).

Треба зазначити, що перелік суб'єктів соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю встановлює Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2021 року, який у ст. 3 зазначає, що одним із таких суб'єктів є служба у справах дітей [179]. Проте законодавчо коло повноважень та компетенція служби вказаним НПА не врегульована.

Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 року окреслено коло органів і служб у справах дітей, спеціальних установ та закладів, на які покладено обов'язок соціального захисту дітей і профілактику правопорушень. Відповідно до ст. 5 Закону, спеціально уповноважені підрозділи органів НПУ проводять роботу щодо виявлення батьків або осіб, що їх замінюють, які ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо створення належних умов для життя, навчання та виховання дітей [174].

Дослідивши матеріали кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 166 КК України, встановлено, що наслідки, які стали причиною притягнення винної особи до кримінальної відповідальності, крім настання смерті потерпілої особи, отримання тілесних ушкоджень або набуття

хронічної хвороби, можуть характеризуватись ухиленням від обов'язку забезпечення належного рівня освіти, вільного і всебічного розвитку особистості дитини та права на належне батьківське виховання.

Під час розслідування необхідно враховувати також норми Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 року, який в ч. 2 ст. 12 зазначає, що загальна середня освіта в Україні є обов'язковою і здобувається в інституційних або індивідуальних формах. Відповідно до ст. 26 Закону, керівник закладу освіти зобов'язаний повідомити уповноваженим підрозділам органів НПУ та службі у справах дітей про випадки булігн (цькування) в закладах освіти [176]. Однак, зважаючи на норми ст. 26 Закону, керівник закладу освіти не зобов'язаний повідомляти про виявлені ним або працівниками освітнього закладу факти ймовірного неналежного виконання обов'язків з боку батьків.

Опитуванням представників служб у справах дітей встановлено, що суттєвою перешкодою є відсутність комунікації та неповідомлення про факти, які можуть свідчити про вчинення злочину з боку адміністрації шкіл (Додаток В).

Типовими стають ситуації, за яких сім'я потрапляє в поле зору служби у справах дітей, та для постановки на облік такої сім'ї необхідна характеристика з місця навчання дитини. Фахівцями служби направляються запити до шкіл, де навчаються потерпілі. При цьому, отримуючи характеристику з навчального закладу, виявляється, що відповідно до відомостей, викладених у наданій характеристиці, діти систематично пропускають заняття, успіхи в навчанні негативні, засвоюють освітню програму не в повному обсязі, мають неохайний зовнішній вигляд, відвідують заняття голодними (про що свідчить поведінка дітей, які крадуть їжу з їдальні або однокласників чи просять їх нагодувати), відвідують школи з тілесними ушкодженнями, тобто адміністрації навчального закладу відомі факти, які можуть свідчити про злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною, однак у зв'язку з відсутністю законодавчо закріпленого обов'язку

повідомлення про такі факти посадові особи не звертаються із заявами до НПУ або служб у справах дітей.

На нашу думку, законодавче закріплення обов'язку повідомлення до відповідних органів не тільки про факти булінгу, а і про факти, які зазначені вище, дозволить оперативно реагувати на такі повідомлення, проводити перевірки умов проживання сім'ї, де перебуває дитина, що допоможе вжити дієвих заходів, спрямованих на забезпечення прав і свобод дитини.

Законом України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 року в ст. 25 на батьків, а також керівників закладів освіти покладається відповідальність за здобуття учнями повної загальної середньої освіти [178].

З огляду на результати проведеного аналізу матеріалів кримінальних проваджень найчастіше посадові особи закладів освіти відмічають випадки пропусків навчальних занять без поважних причин (26 %), прибуття на заняття з тілесними ушкодженнями (18 %). До того ж психологи навчального закладу відмічають зміни в поведінці (дитина залякана, замкнена, має пригнічений стан, може бути дратівливою) (15 %). Крім того, педагоги зазначають, що потерпілі протягом тривалого часу мали неохайний зовнішній вигляд (брудний одяг, нехтували правилами особистої гігієни), що свідчило про неналежне піклування та контроль з боку батьків.

Істотну роль відіграє діяльність служби у справах дітей, яка регулюється Постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2007 року № 1068 «Про затвердження типових положень про службу у справах дітей». Серед основних завдань, покладених на службу, зазначених у п. 3, треба виділити зокрема: ведення обліку дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, дітей-сиріт та дітей усиновлених, влаштованих до прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та соціально-реабілітаційних центрів (дитячих містечок); визначення пріоритетних напрямів поліпшення становища дітей, їх соціального захисту, сприяння фізичному, духовному та інтелектуальному розвитку, запобігання дитячій бездоглядності та

безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень [172].

Наказом МВС України від 19 грудня 2017 року № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» створено спеціально уповноважений орган в складі НПУ – підрозділ ювенальної превенції, завданнями якого стало забезпечення прав і свобод дітей та профілактична діяльність, направлена на запобігання дитячій бездоглядності, здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб, вжиття заходів для запобігання і припинення стосовно дитини будь-яких протиправних діянь. Крім того, Інструкцією встановлюються форми взаємодії НПУ зі службою у справах дітей в межах своєї компетенції [175].

Порядок взаємодії суб'єктів соціальної роботи між собою та підрозділами НПУ регулюється двома постановами КМУ. Постановою від 24.09.2008 року № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» затверджено «Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини». Згідно з Порядком служба у справах дітей разом з працівниками уповноваженого підрозділу органу НПУ та охорони здоров'я протягом доби після надходження повідомлення про дитину, яка залишилась без батьківського піклування, проводять обстеження умов її перебування, стану здоров'я та з'ясовують обставини, за яких дитина залишилась без піклування [156].

Постановою КМУ від 01.06.2020 року № 585 «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах» затверджено «Порядок забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження». Відповідно до п. 1 завданням Порядку є визначення механізму взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, інших закладів та установ під час забезпечення

соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, під час виявлення, розгляду звернень та повідомлень про таких дітей, забезпечення їх безпеки, а також надання необхідної допомоги. Постановою закріплено визначення термінів, зокрема, під складними життєвими обставинами слід розуміти умови, що негативно впливають на життя дитини, стан її здоров'я та розвиток, установлені за результатами оцінювання потреб дитини та її сім'ї у соціальних послугах. Відповідно до п. 25, окремо зазначаються особливості допомоги дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах органами НПУ [167].

Безперечно, права дітей та осіб, які потребують опіки чи піклування, крім розглянутих законодавчих актів, охороняються Цивільним кодексом України, глава 6 якого присвячена питанням опіки та піклування, а ст. 55 зазначає, що опіка та піклування встановлюється з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки [206].

Звісно, нами розглянуто не всі НПА, покликані захистити права і свободи дітей та осіб, над якими встановлена опіка чи піклування. Переважно здійснено аналіз норм національного законодавства, якими найчастіше керуються органи досудового розслідування під час розгляду злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Необхідно зауважити, що забезпечення захисту прав дитини є одним з головних зобов'язань України на шляху до отримання статусу країни-члена ЄС. Через що низку міжнародних актів було імплементовано до вітчизняного законодавства.

Серед основних актів міжнародного права, що забезпечують охорону прав дітей, та порушення норм яких необхідно встановити під час розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України, можна назвати

Декларацію прав дитини, проголошену Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 року та Конвенцію про права дитини, яка ратифікована 21 лютого 1990 року та набула чинності 27 вересня 1991 року [28; 61].

З цього випливає, що захист прав дітей та осіб, які потребують опіки чи піклування, є одним з пріоритетних напрямів діяльності органів державної влади, про що свідчить велика кількість нормативно правових актів, за допомогою яких здійснюється захист як майнових, так і немайнових прав дітей та осіб, щодо яких встановлена опіка чи піклування.

Водночас значна кількість НПА, інструкцій, міжнародних актів, призводять до дублювання одних функцій кількома суб'єктами органів влади або місцевого самоврядування. Закономірністю стає велика кількість колізій, що неминуче призводить до конкуренції правових норм. При цьому залишаються досить значні прогалини в законодавстві, які сприяють уникненню відповідальності винних осіб.

Н. В. Лесько, аналізуючи діяльність служби у справах дітей, доходить висновку, що працівники служб у справах дітей здійснюють значний обсяг роботи, проте здебільшого це відбувається у доволі вузьких напрямках та дублюється іншими органами та установами [112, с. 27–28].

У процесі розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України, правоохоронці часто не здатні, з формальних причин, які викликані саме недосконалістю чинного законодавства, притягнути до відповідальності одного з батьків потерпілої дитини.

У контексті цієї проблематики І. І. Артеменко наголошує, що на практиці наявні проблеми притягнення до кримінальної відповідальності особи, що проживає спільно з неповнолітнім, який фактично є батьком дитини, але юридично не оформлений. Досить часто рідний батько доводиться вітчимом власній дитині і не може бути притягнутий до відповідальності [5, с. 146].

Погоджуючись з позицією автора, наведемо результати аналізу практики судочинства, відповідно до якого встановлено, що у 62,50 % сім'ї,

де було вчинено злочин, передбачений ст. 166 КК України, були «повними», вихованням дитини повинні були займатись чоловік і жінка. При цьому встановлено, що у 31,48 % випадків чоловік не був біологічним батьком дитини, а лише співмешканцем матері потерпілого, внаслідок чого його неможливо було притягнути до відповідальності. У 21,24 % сімей біологічного батька, який проживав спільно зі своїми дітьми, юридично не було оформлено в такій ролі, з метою отримання соціальної допомоги у вигляді грошових коштів. Лише у 12,50 % (від загальної кількості обвинувальних вироків) притягаються до відповідальності батько та мати. Проводячи аналіз кількості притягнення осіб, де чоловік і жінка спільно проживали сім'єю, і цей факт було доведено досудовим розслідуванням, то лише в 10,35 % випадків за вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України, було притягнуто батька та мати потерпілої особи. Такий стан пояснює, чому в переважній більшості до відповідальності притягуються жінки (мати потерпілої особи).

Як показало опитування слідчих, суттєвою перепорою притягнення до відповідальності двох осіб з подружжя 42 % респондентів зазначили неможливість встановлення обсягу відповідальності кожного суб'єкта злочину.

При цьому у ст. 141 СК України зазначено, що мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою [191]. Закономірним може здаватись твердження, що у випадках вчинення злочинів досліджуваної категорії відповідальність повинні нести батько і мати потерпілого. Звісно, на практиці бувають випадки, коли тяжкі наслідки настають з провини виключно одного з подружжя, тому такі обставини повинні бути встановлені та всебічно досліджені розслідуванням. З іншого боку, бувають випадки, де слідством було встановлено, що потерпіла дитина проживала спільно з батьком та матір'ю, які протягом тривалого часу систематично не виконували обов'язки по догляду за дитиною, що призвело до настання тяжких наслідків.

Дедалі частіше бувають випадки, коли жінка, яка офіційно не

розлучена, але не проживає спільно із чоловіком, з яким зареєстрований шлюб, народжує дитину, біологічним батьком якої є її «цивільний» чоловік (з яким офіційно шлюб не зареєстрований, але з яким вона спільно проживає та веде спільне господарство). При цьому у свідоцтві про народження батьком дитини зазначається чоловік, з яким вона офіційно перебуває у сімейних стосунках.

У таких ситуаціях з формальних причин унеможливується притягнення біологічного батька до кримінальної відповідальності, оскільки батьком, згідно із свідоцтвом про народження дитини, є офіційний чоловік. У таких випадках встановлення батьківства проводиться у судовому порядку.

Проведеним опитуванням слідчих встановлено, що часто неможливо довести факт злісності, оскільки відсутній уніфікований підхід до такої дефініції. Крім того, слідчі стикаються із ситуаціями, за яких з формальних причин (найтипівіші з яких нами були розкриті вище) не можуть притягнути особу до відповідальності.

У зв'язку з сукупністю об'єктивних обставин, які ускладнюють досудове розслідування, бувають випадки, коли слідчим доводиться кваліфікувати такі злочини за ст. 135 КК України – залишення в небезпеці. Головною причиною зміни кваліфікації 77 % слідчих визначають недосконалість законодавчого регулювання та неможливість доведення злісності діянь злочинця.

Як зазначило 68 % слідчих, під час розслідування проваджень за ст. 166 КК України виникають проблеми, пов'язані із встановленням «тяжких наслідків».

Аналізуючи норми КК України, ми дійшли висновку, що законодавець розкриває поняття тяжкого наслідку з огляду на спричинені злочином матеріальні збитки. Лише у примітці до ст. 360 КК України – умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі, законодавцем не пов'язано настання тяжких наслідків з матеріальною шкодою, яка обчислюється в грошовому еквіваленті.

Зважаючи на положення науково-практичного коментаря КК України,

тяжкі наслідки в ст. 166 – ознака оціночна, яка потребує визначення у кожному конкретному випадку. Такими наслідками можуть визнаватись смерть, каліцтво дитини (підопічного), захворювання на небезпечну хворобу, вчинення ними суспільно небезпечних діянь, які призвели до смерті інших осіб, заподіяння істотної шкоди їх здоров'ю або потягли великі матеріальні збитки тощо [131, с. 523].

Аналізуючи ознаки злочину, передбаченого ст. 166 КК України, І. І. Литвин пропонує під тяжкими наслідками розуміти істотну фізичну, матеріальну чи моральну шкоду, спричинену дитині (підопічному), внаслідок невиконання батьками, опікунами (підклувальниками) покладених на них законом обов'язків [113, с. 112].

Отже, можна констатувати відсутність єдиного підходу до встановлення тяжких наслідків, оскільки ця дефініція є поняттям оціночним та вирішується під час розслідування кожного окремого злочину і повинна бути доведена в судовому засіданні стороною обвинувачення.

Проведеним аналізом судових рішень встановлено, що тяжкими наслідками від злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, вважаються:

1) настання смерті потерпілого (59 %). При цьому необхідно звернути увагу, що частка смертей потерпілого внаслідок настання нещасного випадку (утоплення, враження електричним струмом, переохолодження, пожежа, отруєння токсичними речовинами тощо) становить 45% від загальної кількості судових рішень. У 40 % випадків причинами настання смерті потерпілого стало ненадання (несвоєчасне надання) медичної допомоги або несвоєчасне звернення до закладів МОЗ, що призвело до розвитку захворювань, які в подальшому призвели до смерті потерпілого;

2) отримання психологічної травми потерпілим становить 19 % від загальної кількості;

3) хронічні захворювання, порушення функцій організму, які є небезпечними для життя та здоров'я потерпілого, або каліцтва становлять

13 %;

4) відсталість у розвитку, що призвело до соціально-педагогічної занедбаності, як тяжкий наслідок було встановлено у 9 %.

Зважаючи на результати дослідження, можна зробити висновок, що на практиці тяжкі наслідки характеризуються суттєвим погіршенням стану здоров'я потерпілого, яке призвело до смерті потерпілого або настанням смерті внаслідок нещасного випадку, який пов'язаний з недостатністю уваги з боку батьків (опікунів чи піклувальників), отримання інвалідності (хронічних захворювань), суттєвих розладів психіки або соціально-педагогічної занедбаності. При цьому випадки, за яких потерпілому було спричинено значний матеріальний збиток, на практиці відсутні. Це пояснюється тим, що більшість потерпілих є малолітніми, отже, в їхній власності відсутнє майно чи грошові кошти в такій кількості, щоб пошкодження таких можна було розцінювати як спричинення тяжкого наслідку. До того ж законодавцем у ст.166 КК України не надано роз'яснення щодо мінімальної необхідної суми спричиненого матеріального збитку.

Як показало опитування, щодо необхідності розкриття поняття «тяжкі наслідки» – 34, 6 % вважають імовірніше так; 40, 4 % відповіли звичайно так; 13,5 % не визначилися з відповіддю, лише 11, 5 % респондентів не вбачають в цьому потреби (Додаток В).

Все сказане дає змогу зробити висновок про те, що значний вплив на методику розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України, має законодавче регулювання. Ознака злісності дій злочинця, як обов'язкової умови притягнення до кримінальної відповідальності, призводить до суб'єктивного тлумачення норми ст.166 КК України, внаслідок чого все частіше трапляються випадки уникнення кримінальної відповідальності злочинцем тільки тому, що не було доведено факт злісності. Не до кінця розкритим залишається відношення щодо встановлення факту спричинення тяжких наслідків, як результату протиправних дій злочинця, оскільки

настання тяжкого наслідку вирішується суб'єктивно під час розслідування кожного окремого злочину.

1.2. Обстановка та умови вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування

Криміналістична характеристика будь-якого злочину містить низку елементів, які перебувають в кореляційній залежності.

Одним із ключових елементів криміналістичної характеристики злочину вчені-криміналісти виділяють обстановку та умови вчинення злочину. Дослідження цього елемента надає змогу отримати інформацію, що може бути використана для розкриття, розслідування злочину та вжиття профілактичних заходів, спрямованих на усунення детермінуючих чинників [123, с. 33].

Проведеним опитуванням встановлено, що 15, 4 % респондентів визначають головним завданням початкового етапу розслідування встановлення саме обстановки, при цьому 11, 5 % респондентів окремо виділяють необхідність встановлення часу вчиненого злочину, як елемента обстановки (Додаток В).

Будь-який злочин являє собою конкретний акт поведінки людини, який відбувається в певній обстановці, місці та часі й завжди втілюється в конкретній дії чи бездіяльності [41, с. 114].

Як в науковій літературі, так і на законодавчому рівні відсутнє уніфіковане визначення цієї дефініції. Навколо визначення досліджуваного поняття в наукових колах точаться дискусії, зумовлені тим, що для кожної галузі кримінально – правової науки притаманне своє бачення та відношення стосовно поняття «обстановка вчинення злочину». Це можна пояснити тим, що поняття та складові елементи обстановки вчинення злочину можуть

змінюватись в залежності від того, в контексті якого кримінально-караного діяння розглядається дане питання, а обставині окремого злочину притаманні свої індивідуальні риси та складові частини. Адже будь яке злочинне діяння вчиняється в сукупності певних умов, до яких слід віднести час, місце та інші умови, за яких, або під впливом яких вчиняється протиправне діяння.

Відповідно до визначення запропонованого словником української мови, обстановка – це сукупність умов, у яких що-небудь відбувається [16, с. 820].

Зі свого боку, О. М. Литвинов зазначає, що обстановка вчинення злочину – це передбачена диспозицією статті Особливої частини КК України сукупність об'єктивних обставин та умов, у яких вчиняється суспільно небезпечне діяння [106, с. 114]. Проте необхідно зазначити, що автором це поняття зводиться суто до законодавчо закріпленої диспозиції статті КК, у зв'язку з чим цей підхід не розкриває в повному сенсі це питання, більше того, не розкриває головних елементів обстановки вчинення злочину.

Найбільш розгорнутим, на нашу думку, є визначення, надане В. В. Сташисом та В. Я. Тацієм, які розглядають обстановку вчинення злочину як конкретні об'єктивно предметні умови, в яких вчиняється злочин, які іноді істотно підвищують ступінь суспільної небезпечності вчиненого діяння, і є кваліфікуючою ознакою [104, с. 135–136]. Однак воно все одно звужує поняття, зводячи його лише до обстановки, яка була в момент вчинення злочину. З іншого боку, таке визначення вказує виключно на обстановку, яка закріплена в диспозиції статті КК України.

Проаналізувавши наведені погляди, можна зробити висновок, що в цьому випадку обстановка розглядається дещо у вузькому розумінні і зводиться до обстановки в момент вчинення злочину, або до норми диспозиції статті КК. Тимчасом як обстановка вчинення злочину повинна виходити за межі дослідження кримінально-правової науки і мати криміналістичну складову.

На думку В. Ю. Шепітька, обстановка злочину є частиною

матеріального середовища, що включає, крім ділянки території, сукупність різних предметів, поведінку учасників події, психологічні стосунки між ними [222, с. 16]. Таке визначення є дещо ширшим, ніж пропонується вченими галузі кримінального права, адже містить у собі не тільки безпосередньо місце події, а й матеріальні об'єкти, які містять у собі інформацію про вчинений злочин, поведінку особи злочинця та потерпілого. Також із цього визначення стає зрозуміло, що залежно від кожного окремого складу злочину змінюються і елементи обстановки.

Під обстановкою вчинення злочину в криміналістичному аспекті більшість авторів розуміють систему різних взаємодіючих між собою до та в момент вчинення злочину об'єктів, явищ і процесів, що характеризують місце, час, речові, природно-кліматичні, побутові та інші умови навколишнього середовища, особливості поведінки непрямих учасників протиправної події, психологічні зв'язки між ними та інші чинники об'єктивної реальності, які визначають можливість, умови та інші обставини вчинення злочину [147, с. 249].

У контексті цієї проблематики нам імпонує підхід, запропонований О. В. Лускатовим, який вважає, що під обстановкою вчинення злочину необхідно вважати систему різних взаємодіючих між собою до та в момент вчинення злочину об'єктів, явищ і процесів, які характеризують місце, час, речовинні, природно-кліматичні, виробничо-побутові та інші умови навколишнього середовища, а також інші фактори об'єктивної реальності, що визначають можливість, умови та деякі обставини вчинення злочину. При цьому обстановка, на думку автора, багато в чому визначає вибір і корегує спосіб вчинення злочину, впливає на його механізм. У ній виявляються окремі особистісні риси злочинця, який формує (частково або цілком) дану обстановку і пристосовується до неї [96, с. 412–413]. З цього випливає, що, формуючи обстановку вчинення злочину, за основу доцільно брати інформативний критерій, зважаючи на те, як ті чи інші елементи можуть вплинути на процес розслідування та допомогти розкриттю злочину [215,

с. 186].

Треба сказати, що час і місце злочину, передбаченого ст. 166 КК, є обов'язковими елементами криміналістичної характеристики, та нерозривно пов'язані між собою, оскільки діяльність злочинця неможлива поза простором і часом. Окрім того, ці елементи є невід'ємною частиною об'єктивної сторони злочину.

Розкриваючи особливості часу вчинення злочину, пропонуємо звернутись до визначення, запропонованого В. В. Сташисом та В.Я. Тацієм, які зазначають, що час учинення злочину – це певний відрізок часу, протягом якого відбувається злочин і настають суспільно небезпечні наслідки [104, с. 135–136]. Проте, зважаючи на запропоноване визначення, можна зробити висновок, що це поняття не охоплює лише безпосередньо вчинене кримінально-каране діяння, а між суспільно небезпечним діянням та наслідками може пройти певний проміжок часу [80, с. 494].

Проте під час розслідування деяких злочинів визначення конкретного часу їх вчинення є ускладненим [137, с. 139]. До таких злочинів можна віднести і злочини досліджуваної категорії.

Час вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України, може бути як конкретним, так і характеризуватись тривалістю протиправних діянь.

Переважає більшість злочинів досліджуваної категорії є тривалими (79 % від загальної кількості). Це підтверджується проведенням аналізом вироків суду, які просякнуті такими формулюваннями, як «в період часу» або «точного часу досудовим та судовим слідством встановити не представилося можливим». При чому період часу між вчиненням протиправних діянь, точніше їх зовнішнього прояву до настання суспільно-небезпечних наслідків може обчислюватись днями, тижнями, місяцями, а інколи і роками [92, с. 647–648]. За даними дослідження, проведеного Є. С. Усовою, 61 % злочинів тривають декілька днів, 33 % – вчиняються протягом місяців, 6 % протягом років [201, с. 7].

Конкретизуючи часові межі, найчастіше злочини даної категорії

вчиняються в денну пору доби, зокрема у 36 % випадків, частка вчинених злочинів в нічну пору становить 25 %. При цьому на вечірню пору доби (з 17:00 до 00:00) припадає 23 % злочинів. В інших випадках, тобто 16 % злочинів вчиняються у ранкову пору доби (з 05:00 до 11:00).

Складність встановлення конкретного часу вчинення даного виду злочину пояснюється тим, що диспозиція статті 166 КК передбачає обов'язкове настання тяжких наслідків, при цьому, не обов'язковим є спричинення тяжких тілесних ушкоджень чи смерті дитини як обов'язкової ознаки злочину. У судовій практиці бувають випадки, коли суб'єкт злочину притягається до кримінальної відповідальності за дії, спрямовані на ухилення від виховання дитини, відсутності належної уваги її духовному і моральному розвитку [21].

Завдяки цьому виникають дискусії стосовно визначення моменту, з якого можна вважати злочин закінченим. Аналізуючи диспозицію статті, в якій чітко зазначено, що головною умовою притягнення особи до кримінальної відповідальності є настання тяжких наслідків, отже, можна говорити про матеріальний склад злочину. Однак, зважаючи на судову практику, особа фактично притягнута до відповідальності з моменту виявлення тяжких наслідків, а саме встановлення соціально-педагогічної занедбаності, яка має прямий причинно-наслідковий зв'язок з несприятливою внутрішньо сімейною обстановкою, про що свідчить висновок СПЕ потерпілого. Окрім того, законодавцем у диспозиції статті обов'язковою умовою є наявність «злісності». Однак досить часто, в практичній діяльності, слідчі ототожнюють із таким терміном, як «систематичний» або «неодноразовий». Тимчасом як визначення терміна «злісний» за трактуванням академічного тлумачного словника української мови розуміється, як «свідомо несумлінний», «упертий» [4].

Пропонуємо розглянути час вчинення злочину в широкому розумінні. Тож, узагальнюючи судово-слідчу практику, встановлено, що найчастіше злочини, передбачені ст. 166 КК України, вчиняються влітку (43,75 %). За

результатами ознайомлення із матеріалами проваджень ми встановили, що це нерозривно пов'язано із способом вчинення злочину. Характерною ознакою злочинних діянь в літню пору є залишення дитини без належного нагляду, що призводить до настання тяжких наслідків. Наслідки злочинних діянь, вчинених таким способом, виражаються у вигляді загибелі потерпілих осіб внаслідок утоплення у водоймах під час проведення дозвілля, випадіння з вікон квартир багатоповерхових будинків тощо.

На осінній період припадає 25 % від загальної кількості протиправних діянь, які характеризуються загибеллю дітей, або отриманням тілесних ушкоджень внаслідок використання для обігріву житлових приміщень неякісних обігрівачів або виготовлених кустарним способом, які призводять до пожеж, внаслідок чого гинуть діти, або призводить до ураження електричним струмом.

Натомість 18,75 % злочинів вчиняються у весняний період і характеризуються ненаданням або несвоєчасним наданням кваліфікованої медичної допомоги з вини осіб, на яких покладений обов'язок піклування. Найменша кількість злочинів вчиняється у зимову пору, лише 12,5 %. Характерними ознаками злочинних діянь є використання неякісних приладів для обігріву житлових приміщень, які призводять до пожеж або ураження струмом потерпілих, з одного боку, та недостатня увага до підопічної особи, що призводить до смерті від дії низьких температур – з іншого [92, с. 648].

Все сказане дає змогу зробити висновок, що злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, характеризується тривалістю протиправних дій у часі.

Особливо це стосується злочинних діянь, спрямованих на ухилення від виконання батьківських обов'язків, або відсутності належної уваги її духовному і моральному розвитку, або несвоєчасного надання кваліфікованої медичної допомоги. Проте встановлення часу вчинення злочину дає змогу встановити його спосіб, що дозволить висунути версії, ініціювати проведення необхідних СРД та судових експертиз [80, с. 495].

Далі пропонуємо розглянути місце вчинення злочину. Треба сказати, що більшість науковців розглядають місце як ділянку місцевості, де відбувалась подія злочину, або як певну територію, на якій вчиняється злочин [23, с. 78].

На нашу думку, такий підхід лише частково розкриває сутність цього поняття. Пропонуємо розглядати «місце» як у вузькому, так і широкому розумінні, тобто не обмежуючись ділянкою місцевості, архітектурною спорудою, де було вчинено злочин, а і як географічне розташування в межах України, зокрема область, район, район у місті. Такий підхід дозволить більш конкретизовано та ґрунтовно дослідити обставини та умови, за яких вчиняються злочини, кваліфіковані за ст. 166 КК України.

Розглядаючи місце вчинення злочину у вузькому значенні, треба зазначити, що залежно від способу, суспільно небезпечні наслідки у 87 % випадків настають за місцем постійного проживання потерпілого, якщо злочин вчиняється таким способом, як байдуже ставлення до небезпечних умов для проживання або життєдіяльності потерпілого, або створення неналежних умов щодо розвитку або соціалізації дитини. Деталізуючи інформацію на підставі аналізу матеріалів кримінальних проваджень, можна встановити, що у 65 % випадків місцем вчинення злочину є територія приватного домогосподарства, включно з розташованими в її межах господарчими спорудами. Квартири багатоповерхових будинків є місцями вчинення злочину у 38 % випадків від кількості злочинів, що було вчинено за місцем проживання потерпілого.

Розглядаючи злочини, вчинені такими способами, як залишення без належного нагляду, неналежне забезпечення потерпілого медичною допомогою або перекладання догляду на іншу людину, можемо зробити висновок, що у 13 % випадків місцями вчинення злочину є бази відпочинку, заклади громадського харчування, інші загальнодоступні місця відпочинку (пляжі, лісосмуги, парки, сквери тощо).

Місцями вчинення злочинів, які було вчинено поза місцем постійного

проживання потерпілого, є у 59 % пляжі та береги водойм; місця активного відпочинку 28 %; лісосмуги 8 %; парки (сквери) 5 % від загальної кількості злочинів, вчинених поза межами постійного проживання потерпілого.

Говорячи про місце вчинення злочину в широкому розумінні, цей елемент доцільно розглядати з позиції географічного розташування місцевості, де відбулась подія, тобто ми говоримо про те, що кількість вчинених злочинів та спосіб їх вчинення нерозривно пов'язані з регіоном проживання винної та потерпілої осіб. Зазначимо, що в цьому випадку «регіоном проживання» можуть бути область, місто, район, район у місті, або навіть частина одного району у місті (мікрорайон, квартал, житловий масив). Користуючись такою класифікацією, під час аналізу судово-слідчої практики, за період з 01.01.2019 по 01.07.2024 року (з урахуванням тимчасово окупованих територій України у зв'язку з агресією РФ), ми можемо констатувати, що найчастіше злочини, передбачені ст. 166 КК, вчиняються в південно-східних регіонах України, до яких нами віднесено Одеську, Миколаївську, Херсонську, Запорізьку та Дніпропетровську області. У центральних регіонах, Черкаській, Київській, Вінницькій Кіровоградській областях, кількість злочинів становить 31,25 %. Найменше злочинів фіксується в західних регіонах, а саме Львівській, Тернопільській та Чернівецькій областях, на які припадає лише 18,75 % від загальної кількості.

Розглянувши кількість вчинених злочинів по регіонах, треба сказати, що більше всього злочинів вчиняється в Одеській області (23 %) від загальної кількості по Україні. Друге місце посідає Дніпропетровська область з показником 20,75 %. На третьому місці Київська область з показником 12,5 %.

Продовжуючи розгляд цього питання, треба звернути увагу, що більшість злочинів (68 %) вчиняється в селищах або невеликих містах чи районних центрах з населенням до 100 000 осіб, де суттєвий відсоток безробітного населення, які перебувають у фінансовій скруті.

Розглядаючи обласні центри, які мають поділ на райони у містах, треба звернути увагу, на те, що залежно від району кількість злочинів, що

реєструється, суттєво може відрізнитись. При цьому в межах одного району, як адміністративно-територіальної одиниці поділу міста, можна виокремити частини району, де вчиняється більше злочинів, передбачених ст. 166 КК, аніж в інших. Така тенденція зумовлена наявністю більш сприятливих мікрорайонів, житлових масивів, де вартість житла суттєво вища, ніж в інших, де населення має вільний доступ до проведення відпочинку, навчання чи позашкільної освіти, ніж мешканці районів, що перебувають поруч із промисловими підприємствами районоутворюючого значення, які досить часто з різних причин не можуть повноцінно забезпечити розвиток дитини [80, с. 495].

Треба розуміти, що важливо вивчати не лише час та місце вчинення злочину, але й досліджувати умови, що сприяють вчиненню злочинів [12, с. 241].

Умови вчинення злочину – суспільні явища, які не впливають на скоєння злочину, але є своєрідною умовою для механізмів формування і дії причини, полегшуючи і посилюючи їх функціонування [133, с. 120].

Не розкривши умови, ми не можемо в повному обсязі мати уявлення про обстановку вчинення злочину, оскільки під впливом сукупності певних умов вчиняється злочин. Встановлення умов, за яких було вчинено злочин, дає змогу встановити обстановку вчиненого діяння, обставини, які передували вчиненню злочину, або стали його каталізатором.

Злочинна поведінка особи, яка вчиняє злочин, передбачений ст. 166 КК України, здебільшого формується під впливом соціальних і економічних умов, зокрема і внаслідок дії особливих правових режимів (воєнного стану, пандемії тощо).

Зважаючи на викладене, можна зробити висновок, що обстановка, в якій відбувається злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, характеризується такими умовами:

– *соціальне оточення*. У переважній більшості випадків злочинець і потерпілий є родичами та членами однієї сім'ї, при цьому, як правило, злочини вчиняються серед представників так званих неблагонадійній сімей,

які мають відповідне коло спілкування;

– *особливості виховання злочинця*. Часто злочини вчиняються батьками, які росли в неповних сім'ях, та стосовно яких з боку батьків також вчинялись протиправні дії (побої, принизливе або байдуже ставлення тощо), оскільки, маючи таке уявлення про родину та методи виховання, батьки або один з батьків починає вчиняти протиправні дії щодо своїх дітей або підопічних;

– *матеріальне та фінансове становище родини*. Вказана умова нерозривно пов'язана із кількістю вчинених злочинів. Аналізом судово-слідчої практики встановлено, що більшість злочинів вчиняється в родинях, дохід яких є нижче за середній. Окрім того, умова тісно взаємопов'язана з такою умовою, як «соціальне оточення», оскільки родини з низьким матеріальним достатком не можуть проживати в дорогих районах, забезпечити дитину вихованням на належному рівні. 30,8 % опитаних респондентів визначили соціально-побутові негаразди в сім'ї одним з основних чинників вчинення цього виду злочинів (додаток В);

– *психологічні стани та поведінка, які є передумовою вчинення злочину*. До цієї умови пропонуємо віднести психологічний клімат у сім'ї потерпілого тощо. Важливу роль відіграють взаємовідносини між членами родини, однокласниками, між потерпілим і особами, з якими він проводить дозвілля. Часто несприятливий психологічний клімат може стати причиною трагічних наслідків, таких як доведення до самогубства, втечі з дому, а також стати причиною девіантної поведінки потерпілого;

– *ціннісні орієнтири родини або окремих її членів*. До цієї категорії умов у контексті нашого дослідження можна віднести такі:

а) членство в релігійних організаціях. Родина або окремі її представники, які є членами релігійних організацій або деструктивних сект і під тиском громади або духовних лідерів перекладають виховання дитини на громаду. Фіксуються випадки заборони батьками відвідування шкіл або інших навчальних закладів, оскільки позиції офіційної науки йдуть всупереч

догмам пропагованого громадою релігійного вчення;

б) вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або зловживання алкоголем батьками або іншими членами родини. Більшість злочинів цієї категорії вчиняється особами, які вживають наркотики або психотропні речовини, або зловживають алкоголем. Крім того, 19, 2 % респондентів визначили зазначений критерій однією з умов вчинення злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України (Додаток В);

в) заперечення ролі та методів сучасної медицини. Загрозливих масштабів протягом останніх років набуває тенденція, спрямована на заперечення методів сучасної медицини з боку батьків малолітніх дітей. Зустрічаються групи батьків, які заперечують та ігнорують обов'язкові щеплення, які покликані забезпечити нормальний розвиток дитини та уникненні епідемій у країні. Наслідком масового нехтування обов'язкової вакцинації став спалах кору в Україні, що відбувся навесні 2019 року [45];

– високий рівень латентності. Характеризується небажанням потерпілого або одного з батьків звертатись до правоохоронних органів або соціальних служб. За результатами опитування респондентів з числа працівників ювенальної превенції встановлено, що причинами небажання є:

- а) страх того, що не буде вжито достатніх заходів щодо забезпечення безпеки потерпілого від протиправних дій з боку злочинця (41,1 %);
- б) страх суспільного осуду з боку оточення потерпілого або членів сім'ї (13,5 %);
- в) ситуації, коли одному з подружжя відомо про протиправні дії стосовно дитини з боку дружини, чоловіка або іншого члена родини, але він не вживає заходів, спрямованих на захист дитини чи підопічної особи, боячись при цьому суспільного осуду, зруйнувати родину або погіршити взаємовідносини в родині (25 %);
- г) страх потерпілого, що через малолітство або обмежену дієздатність йому не повірять (27 %);
- д) страх малолітнього наслідків звернення до правоохоронних органів, зокрема вилучення з родини (25 %);
- е) погрози з боку злочинця до потерпілого (15 %);
- д) навіювання та переконання потерпілого в «нормальності» своєї поведінки (17 %);

– *недосконалість нормативно-правового регулювання* часто є причиною неможливості притягнення злочинця до відповідальності. Також треба звернути увагу на прогалини в законодавстві, які породжують неузгодженість НПА, покликаних здійснювати захист дитинства. На думку респондентів (17, 3 %), з числа працівників правоохоронних органів та служби у справах дітей саме вказана умова формує протиправну поведінку злочинця (Додаток В):

– *неналежний контроль за родинами, які перебувають на обліку соціальних служб* з боку НПУ та органів державної влади, до повноважень яких входять такі обов'язки;

– *неналежне реагування правоохоронних органів на факти звернення потерпілих, членів їх сімей, посадових осіб соціальних служб* на заяви та повідомлення про вчинений злочин;

– *дія особливих правових режимів, особливо воєнного стану.* Проведеним опитуванням встановлено, що 9, 6 % опитаних респондентів вважають військову агресію РФ та перебування окремих територій держави під окупацією чинником, який впливає на формування протиправної поведінки злочинця, та сприяє вчиненню злочинів досліджуваної категорії (Додаток В).

Окрім наведених умов, на обстановку злочину впливає низка суб'єктивних факторів, пов'язаних із ставленням батьків до виховання дітей, рівень їх свідомості освіченості та пильності, а також професіоналізм виконання службових обов'язків органів державної влади, які здійснюють контроль та вжиття заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів досліджуваної категорії.

Отже, обстановка злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, відіграє суттєве значення в структурі криміналістичної характеристики. Складовими цієї категорії є місце вчинення злочину, час та умови, за яких його було вчинено. Зазначені елементи перебувають в кореляційному зв'язку з іншими

елементами криміналістичної характеристики, зокрема способом вчинення злочину, слідовою картиною, особою злочинця та потерпілого.

1.3. Способи та слідова картина

Для формування алгоритму дій працівників правоохоронних органів з розслідування злочинів необхідним є висвітлення його способу як одного з головних елементів криміналістичної характеристики [158, с. 16].

На важливості встановлення способу вчинення злочину наголошують і працівники правоохоронних органів, 30, 8 % респондентів визначили встановлення вказаного елемента основним завданням початкового етапу розслідування (Додаток В).

Спосіб вчинення злочину поєднує всі елементи криміналістичної характеристики і вибирається залежно від предмета посягання, часу вчинення, вмінь та навичок злочинця [157, с. 303].

Законодавець покладає на слідчого обов'язок встановлення під час досудового розслідування способу вчинення злочину. Водночас треба зауважити, що чинним КПК не надається визначення поняття способу вчинення злочину. Вчені також пропонують достатньо широкий діапазон визначень цього поняття, що призводить до різного тлумачення цієї дефініції.

Наприклад, В. В. Сташис і В. Я. Тацій визначають спосіб вчинення злочину як сукупність прийомів і методів, що використовуються під час вчинення злочину [105, с. 123]. О. О. Дуров та М. І. Хавринюк вважають «спосіб» формою вияву злочинного діяння, інакше кажучи, спосіб – це послідовність прийомів і методів, які використовує винний для вчинення умисного кримінального правопорушення [34, с. 180]. При цьому О. М. Литвинов розглядає спосіб як конкретні прийоми, що використовуються винним для вчинення злочинного діяння [106, с. 114].

Достатньо ґрунтовно розглянув досліджувану дефініцію

А. Л. Дудніков, який вважає спосіб багатовекторною категорією, що містить кримінально-правові, кримінально-процесуальні, криміналістичні та психологічні аспекти.

У діяльності людини, в тому числі й під час вчинення злочинів, на думку автора, завжди розрізняли зовнішню сторону, яка відображається у певних діях особи, та внутрішню, яка виявляється у психічній активності [33, с. 1].

Не вдаючись до наукових дискусій щодо визначення поняття способу, можна констатувати, що в його основу більшість вчених покладають систему дій та операцій, що складаються із підготовки, безпосереднього вчинення та приховування, спрямованих на досягнення кінцевого результату та охоплюються загальною метою [143, с. 22; 101, с. 328]. Водночас формування способу залежить від мети і мотиву злочину, які, зі свого боку, зумовлені психофізіологічними особливостями особи, яка його вчиняє.

Варто зазначити, що однією з особливостей структури способу вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України, є його неповна структура, що виражена у відсутності такого елемента, як підготовка до злочину. Отже, спосіб вчинення такого злочину має лише два елементи: безпосереднє вчинення та приховування (маскування).

Науковці галузі кримінального права дають визначення стадії вчинення кримінального правопорушення, зокрема зазначають, що під стадією вчинення кримінального правопорушення необхідно розуміти певні етапи вчинення умисного кримінального правопорушення [127, с. 31].

Оскільки злочин, передбачений ст. 166 КК України, є необережним, а стадії вчинення кримінального правопорушення можливі виключно в умисних кримінальних правопорушеннях, як висновок, треба зазначити що готування та замах, як стадії вчинення кримінального правопорушення, під час вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, унеможливаються.

Переходячи до розкриття способів вчинення злочину, передбаченого

ст.166 КК України, дослідженням матеріалів кримінальних проваджень встановлено найбільш поширені способи його вчинення, зокрема: байдуже ставлення до небезпечних умов для проживання потерпілого (15 %); залишення потерпілого без належного догляду (10 %); створення неналежних умов щодо розвитку дитини та соціалізації (15 %); не забезпечення потерпілого належною медичною допомогою (45 %); не забезпечення або забезпечення не в повному обсязі продуктами харчування (30 %); перекладання обов'язку по догляду на інших осіб (10 %).

Пропонуємо розглянути та проаналізувати окремо кожну групу способів вчинення злочину більш детально.

1. Байдуже ставлення до небезпечних умов для проживання або життєдіяльності. Проведеним аналізом встановлено такі зовнішні вияви цього способу:

– *нехтування правилами пожежної безпеки житлового будинку або інших споруд, в середині яких можуть бути діти або особи, щодо яких встановлена опіка чи піклування.* Найбільша кількість випадків (84 %), що призвели до настання суспільно-небезпечних наслідків, трапляються внаслідок порушення правил пожежної безпеки, що призводить до тяжких наслідків для потерпілого, оскільки через малолітство, старість тощо, потерпілі не здатні без допомоги сторонніх осіб покинути будівлю, в якій сталась пожежа;

– *нехтування правилами електричної безпеки (11 %).* Найчастіше вказаний спосіб виражається у залишенні оголених або неякісно ізольованих дротів у місцях, де можуть перебувати діти або підопічні, що може призвести до ураження електричним струмом. Найбільша кількість злочинів зумовлена використанням обігрівачів кустарного виробництва або неналежної якості, які внаслідок їх експлуатації призводять до пожеж або ураження струмом;

– *свідоме ігнорування вимог військово-цивільних адміністрацій щодо необхідності евакуації з територій, які розташовані в безпосередній близькості проведення активних бойових дій.* 5 % злочинів досліджуваної

категорії вчиняються батьками (опікунами, піклувальниками) зазначеним способом, при цьому, прослідковується тенденція збільшення кількості злочинів, вчинених таким способом. Результатом байдужого ставлення до небезпечних умов проживання або життєдіяльності виступають загибель потерпілих, отримання тілесних ушкоджень, психологічні травми, внаслідок артилерійських обстрілів або авіаційних ударів рф по населених пунктах, розташованих в безпосередній близькості від проведення активних бойових дій. Крім того, з початку повномасштабного вторгнення рф окремі райони були окуповані, внаслідок чого велику кількість дітей насильно було депортовано на територію рф.

2. Залишення без належного нагляду. Цей спосіб вчинення злочину виявляється в тому, що батьки залишають дітей в різних місцях, а самі в цей час займаються своїми справами. Такий спосіб виявляється здебільшого у залишенні батьками дітей (підопічних) без нагляду дорослих осіб, внаслідок чого останні отримують тілесні ушкодження під час ігор, які часто призводять до настання смерті потерпілого. Також батьки залишають дітей без нагляду і в інших місцях, наприклад в розважальних закладах чи місцях відпочинку (басейнах, будинках відпочинку тощо), пляжах загального користування, на березі водойм чи інших місцях. Непоодинокими є випадки, коли діти без нагляду опиняються біля проїжджої частини або в місцях з підвищеною небезпекою, таких як залізничні колії, через що трапляються ДТП за участю дітей (підопічних). Бувають ситуації, коли батьки перебувають в приміщенні квартири багатоповерхового будинку разом із дитиною, як правило в літню пору, при відчинених вікнах, в результаті трапляються нещасні випадки, за яких діти випадають з вікон квартир, при цьому отримуючи тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості, часто й такі, що призводять до смерті [89, с. 372].

3. Створення неналежних умов щодо розвитку та соціалізації дитини. Цей спосіб вчинення злочину характеризується високим рівнем латентності, з одного боку, і складною процедурою доведення вини особи

злочинця – з іншого. Такий спосіб досить детально описаний в мотивувальній частині вироку Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 10 грудня 2019 року, у судовому провадженні за 1-кп/185/802/19, в якому зазначено: «ОСОБА_1, будучи матір'ю неповнолітньої ОСОБА_3, злісно не виконувала покладені на неї обов'язки по догляду за своєю дитиною, що виразилося в ухиленні від виховання дитини, оскільки навчанням і вихованням дитини не займалася. Згідно з висновком судово-психіатричної експертизи у потерпілого виявлена соціально-педагогічна занедбаність, яка має прямий причинно-наслідковий зв'язок з несприятливою внутрішньо сімейною обстановкою» [21].

Розглянувши вирок, треба звернути увагу, що воно відіграє важливе значення для кваліфікації злочину, з огляду на яке стає зрозуміло, що для притягнення до відповідальності не обов'язкове настання наслідків у вигляді тілесних ушкоджень, смерті, або іншої шкоди, завданої здоров'ю.

4. Неналежне забезпечення потерпілої особи медичною допомогою.

Вказаний спосіб доволі поширений, його опис досить часто можна зустріти у низці вироків судів. Характеризується систематичним нехтуванням стану здоров'я дитини.

На підставі вивчення матеріалів кримінальних проваджень, діяння, вчинені вказаним способом, можна виділити у дві групи, які виникають під час вчинення злочину таким способом:

– дитина або підопічна особа починає хворіти, однак батьки (піклувальники) ігнорують погіршення стану здоров'я потерпілого та не вживають заходів щодо його поліпшення, зокрема не звертаються за необхідною допомогою. Така бездіяльність прослідковується у 38 % кримінальних проваджень, вчинених таким способом. Іноді батьки самостійно встановлюють діагноз, займаються самолікуванням дитини чи проводять лікування «нетрадиційними» (народними) методами (29 %);

– дитина або підопічна особа починає хворіти, особи, на яких покладено обов'язок по догляду за нею, звертаються за кваліфікованою

допомогою до закладів охорони здоров'я, але при цьому починають ігнорувати призначене лікування, починають використовувати несертифіковані препарати або аналоги призначених ліків. Також можливе повне ігнорування або виконання не в повному обсязі консультацій лікаря стосовно призначеного лікування. Така ситуація прослідковується у 33 % від загальної кількості злочинів, вчинених у такий спосіб.

Наслідком вчинення злочину таким способом є, як правило, суттєве погіршення стану здоров'я потерпілого, отримання хронічних хвороб, інвалідність, смерть.

Дослідивши матеріали судово-слідчої практики, можна виокремити такий спосіб, як *ігнорування порад та роз'яснень медичного працівника щодо приготування продуктів харчування*. Однак, на нашу думку, його не треба виділяти в окремий спосіб, а розглядати його як різновид способу – неналежне забезпечення потерпілої особи медичної допомоги.

Загрозливого масштабу набуває проблема, з якою стикаються медичні працівники, під час проведення лікування дітей, батьки яких є членами релігійних організацій, які категорично забороняють проводити переливання крові [216]. Такі дії батьків можна розцінювати як ознаку способу вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною – неналежне забезпечення потерпілої особи медичною допомогою.

5. Неналежне (в недостатній кількості) забезпечення продуктами харчування потерпілого. Зазначений спосіб полягає в тому, що злочинець, незалежно від причин, позбавляє потерпілу особу харчування в достатній кількості, яка необхідна для нормального функціонування організму, що в подальшому призводить до тяжких, іноді невідворотних наслідків, таких як дистрофія, рахіт або смерть потерпілого. Важливим критерієм може бути як безпосередньо кількість продуктів харчування, так і їх якість.

Зважаючи на викладене, необхідно зазначити, що цей спосіб є доволі поширений та багатогранний, при цьому вчиненню протиправного діяння таким способом часто може передувати, наприклад, ігнорування порад та

роз'яснень медичного працівника щодо приготування продуктів харчування або навіть роз'яснень лікарів стосовно певного виду дієти, якої повинен дотримуватись потерпілий [89, с. 373].

6. Перекладання догляду на інших осіб. Характерною ознакою цього способу є те, що злочинець перекладає догляд за дитиною (підопічним) на сторонніх осіб або членів родини. Особи, на яких було перекладено догляд за дітьми, не в повному обсязі приділяють увагу дитині, внаслідок чого такі дії призводять до настання тяжких наслідків, а інколи могу стати причиною вчинення протиправних дій щодо потерпілого.

Отже, ми виокремили та згрупували основні способи вчинення злочинів, за допомогою яких безпосередньо вчиняється злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за підопічною особою.

Не менш важливим елементом способу вчинення злочину є дії злочинця, спрямовані на приховування злочинів цієї категорії.

В. Ю. Шепітько вважає приховування злочину однією з форм протидії розслідуванню, виокремлюючи такі групи: приховування шляхом утаювання інформації за допомогою знищення її, а також слідів злочину; шляхом маскуваннн інформації з метою зміни уявлення про спосіб учинення злочину, особу злочинця; шляхом фальсифікації інформації [94, с. 276].

На нашу думку, запропонований підхід в повному обсязі розкриває суть приховування злочину, а запропонована класифікація найбільш точно висвітлює діяння винної особи в контексті досліджуваного питання.

Результати опитування слідчих показали, що найчастіше бувають такі способи приховування злочинів досліджуваної категорії:

1. Надання недостовірної інформації про обставини злочину. За результатами опитування, 44, 2 % респондентів визначили цей спосіб типовим для приховування злочину, передбаченого ст. 166 КК України. При цьому поведінка злочинця виражена наданням недостовірної інформації правоохоронним органам, медичним працівникам, представникам соціальних служб тощо. Найчастіше це буває, коли потерпілого госпіталізують з

тілесними ушкодженнями до закладів МОЗ, і батьки (піклувальники) викладають неправдиву версію події, за якої потерпілий отримав травми, з метою неповідомлення працівниками медичного закладу правоохоронні органи.

Також цей спосіб приховування використовується щодо службових та посадових осіб органів опіки та піклування під час перевірки умов проживання дитини та інших обставин. У такому разі особи, на яких покладено обов'язки піклувальника, штучно змінюють обстановку місця проживання потерпілого, щоб показати з кращого боку умови проживання тощо.

Тож поділяючи погляди В. М. Плетенця, можна сказати, що утаювання є способом приховування, який полягає у ненаданні слідчому інформації про вчинений злочин. Такий спосіб приховування може вчинятись в активній (відсутність свідків) і пасивній формах (утаювання інформації, неправдиві показання тощо) [157, с. 306].

Як показало опитування працівників НПУ, переважна більшість випадків (89 %) надання недостовірної інформації (утаювання) здійснюється у пасивній формі та полягає, як правило, у відмові від давання свідчень.

2. Звинування потерпілого у наклеп. Досить поширений та «дієвий» спосіб приховування, характерний, на думку респондентів, для 72 % злочинів досліджуваної категорії. Дитина (підопічний) повідомляє про створення неналежних умов проживання соціальні служби або правоохоронні органи. Під час перевірки інформації службовими особами останні можуть зіткнутись з тим, що батьки чи піклувальники починають переконувати посадових осіб, що дитина через малолітство вигадала подію, що сталась. Якщо говорити про літніх людей, то винні особи також можуть звинуватити їх у викривленому сприйнятті дійсності та переконати соціальні служби у завідомо неправдивому повідомленні про злочин.

3. Зміна обстановки місця події. Полягає у штучній зміні обстановки на місці події з метою приховування або знищення речових доказів, зміні слідової картини злочину. 68 % респондентів зазначили, що стикались з

такими діями, які можуть виражатись у приховуванні джерел підвищеної небезпеки чи навпаки доповненні певними об'єктами місця події. Як наслідок, це призводить до висунення хибних версій, проведення СРД, в яких немає потреби або ініціюванні проведення низки експертиз, потреба в проведенні яких відсутня.

4. Вплив на потерпілого або свідків з боку особи, що вчиняє злочин, з метою примушування давання неправдивих свідчень. З таким різновидом приховування злочину досить часто (30,8 %) доводиться стикатись слідчим або посадовим особам органів опіки чи піклування під час проведення перевірок. Злочинець, маючи вплив на потерпілого, користуючись малоліцтвом, похилим віком чи обмеженою дієздатністю потерпілого, розуміючи що останній залежний від нього, шляхом навіювання, погроз, шантажу чи підкупу змушує потерпілого надати неправдиву інформацію. Свідками злочину часто є родичі потерпілого і злочинця одночасно або особи, які проживають поруч або підтримують дружні стосунки. Через це злочинець може вчинити тиск на свідків з метою дачі неправдивих показань та уникнення відповідальності в подальшому. З боку злочинців може бути вчинений тиск на свідків, які не є членами родини, зокрема лікарів чи працівників соціальних служб, з метою отримання документів (довідок, висновків комісії тощо), які не відображають об'єктивної картини умов проживання потерпілого, стану його здоров'я або інших істотних відомостей.

5. Підроблення документів або використання завідомо підробленого документа. Такий спосіб приховування на практиці буває у 28 % випадків. Маючи на меті уникнення відповідальності, злочинець може підробити документи, які характеризують особу потерпілого, особу злочинця, умови проживання та інші відомості. Серед документів, які найчастіше підробляють, є: характеристики з місця роботи або проживання, медичні довідки та інші документи.

Отже, злочини, кваліфіковані за ст. 166 КК України, можуть вчинятись різними способами. Вияв злочинного діяння може бути поєднаний двома або

більше способами.

Переходячи до дослідження слідової картини, необхідно зазначити, що саме слідова картина злочину є одним з ключових елементів криміналістичної характеристики та залежить від способу вчинення злочину.

На важливості слідів злочину наголошував ще Г. Гросс, вважаючи їх джерелом інформації про подію злочину та особу злочинця [27, с. 45; 158, с. 26]. Водночас подія злочину є одним із матеріальних процесів дійсності, що перебуває у зв'язку і взаємозумовлена з іншими процесами і явищами, відбивається в них і сама є відображенням якихось процесів [46, с. 15].

Досліджуючи проблематику слідів злочину, В. О. Коновалова та О. Н. Колісниченко наголошують, що за наявності окремих слідів, що вказують на можливий спосіб вчинення конкретного злочину, версія про спосіб допомагає виявити інші сліди, які спостерігаються при такому способі вчинення злочину [60, с. 23].

При цьому, конкретизуючи зв'язок слідової картини із способом вчинення злочину, В. В. Тіщенко зазначає, що процеси дослідження способів злочину та їх слідів взаємопов'язані та здійснюються за принципом прямого і зворотного зв'язку: від дослідження слідів – до пізнання способу, від способу – до пошуку, виявлення та дослідження слідів злочинних дій [196, с. 115].

Як зазначає М. В. Салтевський, слідова картина злочину – це реальна матеріальна слідова обстановка, що відображає і зберігає різну інформацію про подію злочину і особу, яка вчинила його в цій обстановці [188, с. 421]. З чого випливає, що «реальна матеріальна обстановка» вміщує як ідеальні, так і матеріальні відображення (сліди). Однак таке твердження дає дещо узагальнену характеристику поняття та не розкриває суті поняття в повному обсязі.

Більш розгорнутим, на нашу думку, є визначення, запропоноване В. О. Коноваловою, яка наголошує, що слідовою картиною злочину є комплекс слідів, які відображають картину події злочину та поведінку злочинця на місці його вчинення [64, с. 25].

Проте з огляду на особливості злочину, передбаченого ст. 166 КК

України, сліди можуть відображати поведінку не тільки суб'єкта на місці злочину (злочинця), а й потерпілого або інших осіб, серед яких можуть бути посадові особи органів державної влади, місцевого самоврядування або працівники правоохоронних органів. Також не треба відкидати той факт, що подія злочину, передбаченого ст. 166 КК України, розтягнута у просторі та часі, а дії злочинців можуть вчинятися у різний спосіб, у зв'язку з чим значна кількість слідів може зберігатись поза межами місця події.

Зважаючи на це, пропонуємо розглядати слідову картину вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, як сукупність матеріальних, ідеальних та віртуальних (інформаційних) слідів, які відображають картину події злочину, поведінку злочинця, потерпілого та інших осіб як на місці вчинення злочину, так і поза його межами.

Матеріальні сліди – це відображення механізму події та її результатів на об'єктах матеріального світу [103, с. 138]. До цієї категорії прийнято відносити такі, які виникають під час взаємодії різних об'єктів між собою, і як наслідок, відбуваються зміни у навколишній обстановці.

До ідеальних належать сліди, які закарбовані в пам'яті людини. Вони формуються в пам'яті злочинця, осіб, які були свідками вчинення злочину, та осіб, які можуть охарактеризувати особу злочинця [183, с. 346]. При цьому чіткість і повнота ідеальних слідів залежать від того, наскільки добре людина запам'ятала, зберегла їхні ідеальні відбитки у своїй пам'яті [54, с. 11; 18, с. 12].

Важливо наголосити, що під час вчинення злочину можуть одночасно утворюватися як ідеальні, так і матеріальні сліди.

У зв'язку з активним використанням комп'ютерних технологій, комунікаційних мереж тощо останнім часом все частіше, крім традиційних ідеальних та матеріальних слідів, криміналістами виділяється окрема група слідів – віртуальні (інформаційні, цифрові), які залишаються внаслідок використання комп'ютерного обладнання або комунікаційних мереж.

Характерною ознакою слідової картини злочину, передбаченого ст. 166 КК України, є той факт, що така група матеріальних слідів, як відбитки папілярних візерунків, сліди низу взуття та інші, хоча і відіграють роль під час досудового розслідування, однак мають дещо другорядне значення для встановлення всіх обставин вчиненого злочину. Це твердження підтверджується результатами аналізу матеріалів кримінальних проваджень, під час яких встановлено, що в місцях вчинення злочину слідчими вилучаються: сліди папілярних ліній – 7 %; сліди низу взуття – 2 %; сліди крові (інших біологічних речовин) – 5 %.

Діапазон об'єктів криміналістичного дослідження, на яких залишаються матеріальні сліди злочину, передбаченого ст. 166 КК України, можна згрупувати так:

1. Сліди, які містяться на трупі потерпілого або його частинах. Дослідження трупа дозволяє встановити наявність (відсутність) тілесних ушкоджень, їх характер та локалізацію, давнину утворення, причину та час настання смерті потерпілого та дати відповідь на питання, чи перебувають у причинно-наслідковому зв'язку тілесні ушкодження з настанням смерті. Спираючись на матеріали кримінальних проваджень, зазначимо, що характерними слідами, які залишаються на трупі, є: сліди ураження електричним струмом (електромітка) – 13 %; тілесні ушкодження у вигляді механічної асфіксії із закриттям дихальних шляхів сторонніми тілами – 27 %; садна, синці; черепно-мозкові травми – 28 %; переломи та забої кісток – 14 %; сліди опіків – 8 %; сліди обмороження – 3 %; сліди, залишені токсичною дією хімічних речовин 5 %; ампутація кінцівок (інших частин тіла) – 2 %.

Наведений перелік слідів не є вичерпним і частина слідів, які можуть бути виявлені на трупі потерпілого, зокрема такі як садна, переломи кісток, опіки шкірних покривів або слизової оболонки або інші можуть не завжди призвести до смерті потерпілого, а отже, можуть бути характерними для слідів, які містяться на тілі живого потерпілого.

2. Сліди, які містяться на тілі потерпілого. До типових слідів, які

залишаються на тілі потерпілої особи, крім тих, що одночасно можуть бути характерними й тілесним ушкодженням, які є на трупі (садна, переломи кінцівок, опіки тощо), пропонуємо виокремити сліди, які вказують на вчинення цього злочину, а саме: сліди, які свідчать про загальний фізичний розвиток потерпілого, до яких доцільно віднести співвідношення росту та ваги потерпілого залежно від його віку, стан розвиненості м'язів та інші медичні показники, за допомогою встановлення та дослідження яких можна зробити висновки щодо способу вчинення злочину, систематичність вчинення протиправних дій та інші важливі відомості для досудового розслідування.

До матеріальних слідів, носієм яких є тіло потерпілого, пропонуємо віднести фізіологічні відхилення організму (наприклад, непропорційний розвиток окремих частин тіла), які можуть бути викликані хронічними хворобами, набутими внаслідок створення неналежних умов проживання або невжиття заходів щодо лікування потерпілого, недостатнім забезпеченням їжею або розбалансованого раціону харчування, тілесні ушкодження, характерні вчиненню дій сексуального характеру щодо потерпілого проти його волі.

3. Предмети матеріального світу, які зберігають сліди злочину та/або можуть свідчити про неналежне виконання обов'язків з боку злочинця. Ця група слідів є досить різноманітною та формується під впливом обстановки злочину. Сліди, які свідчать про вчинення цього злочину, часто знаходяться за місцем проживання потерпілого. Насамперед треба виділити сліди, які свідчать про створення небезпечних або шкідливих умов проживання потерпілого, а саме: такі, що свідчать про безперешкодний доступ до джерел електричного струму або відкритого вогню; електроприлади (їх частини або залишки), які виготовлені кустарним способом або мають пошкодження ізоляції, що призвело до пожежі в приміщенні або уражені струмом потерпілої особи; сліди, які свідчать про безперешкодний доступ до вікон, що призвело до випадіння з вікна будинку [72, с. 451–452].

За місцем проживання потерпілого працівники поліції можуть

фіксувати сліди, які свідчать про незадовільний санітарно-побутовий стан жилих приміщень, зокрема бруд та захаращеність в місці проживання і користування потерпілого; брудні речі, якими користувався потерпілий [18].

Часто за місцем проживання потерпілого зберігаються матеріальні сліди, які свідчать про неналежне ставлення до виховання та турботу з боку батьків або піклувальників. До такої категорії слідів пропонуємо віднести ті, що свідчать про зловживання злочинцем алкогольними напоями або вживання ним наркотичних засобів чи психотропних речовин.

Сліди злочину досліджуваної категорії, крім місця проживання, можуть бути й в інших місцях, до яких варто віднести: місця події, де стався нещасний випадок за участю потерпілого (одяг потерпілого на березі водойм, в разі утоплення потерпілого; сліди крові потерпілого або інших осіб на місці події), місця проживання родичів або знайомих сім'ї, де перебував потерпілий.

Сліди злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України, містяться в документації посадових осіб органів державної влади, НПУ, закладів МОЗ, закладів освіти тощо (документальних слідів).

Враховуючи обсяг документів, в яких можуть відобразитись факти, що свідчать про вчинення злочину, та враховуючи обсяг інформації, який необхідно проаналізувати органам досудового слідства та суду, вважаємо доцільним приділити увагу вказаній групі слідів.

Сліди злочину досліджуваної категорії здебільшого містяться у таких документах: органів опіки чи піклування, де відображаються відомості про перебування особи на обліку у службі у справах дітей. У разі перебування такої родини на обліку відповідної служби в документації можуть міститись акти обстеження житла, які відображають санітарний стан, житлово-побутові умови, в яких був потерпілий; документації закладів освіти, де відображаються відомості про стан інтелектуального розвитку потерпілого, дослідження стану психіки штатним психологом; документації закладів МОЗ в якій міститься інформація про стан здоров'я потерпілого, загальний

фізичний розвиток та психічний стан. Медична документація містить інформацію про факти звернення до закладів МОЗ, факти проходження медичних оглядів дитиною та їх результати, поставлені діагнози, рекомендації щодо лікування тощо. Крім інформації про потерпілого, в документах МОЗ міститься інформація стосовно злочинця, зокрема факти перебування на обліках у лікарів психіатра та нарколога, діагнози, психічний стан тощо. У документах медичних установ відображається факт перебування на обліку у жіночій консультації медичного закладу у зв'язку з вагітністю; документації органів реєстрації актів цивільного стану, які відображають родинні зв'язки потерпілого, відомості про батька та мати потерпілого; документації органів пробації, зокрема відомості про притягнення до кримінальної відповідальності батьків (одного з батьків) в минулому; документації органів НПУ та суду, стосовно даних про притягнення злочинця до відповідальності за адміністративні правопорушення, передбачені ст.184 КУпАП.

Ідеальні сліди, характерні злочинам досліджуваної категорії, становлять 74,8 %. Як показав аналіз судово-слідчої практики, такі сліди зберігаються в пам'яті досить широкого кола осіб, які можуть надати органу досудового слідства необхідну інформацію про вчинення злочину.

Тож «ідеальні сліди» можуть відображатися: в показаннях потерпілого або його представника. Представником потерпілого може бути як посадова особа служби у справах дітей, так один з родичів потерпілого – 100 %; в показаннях підозрюваного (обвинуваченого) або співучасника вчинення злочину – 97 %; в показаннях свідків-посадових осіб – 52 %; в показаннях свідків – 65 %.

Досліджуючи матеріали кримінальних проваджень, можна встановити, що найчастіше свідками є: експерти (спеціалісти); лікарі (у яких на обліку перебував потерпілий, або лікарі, які здійснювали лікування потерпілого, давали консультації щодо лікування поза межами закладу охорони здоров'я, лікарі швидкої допомоги, які прибули за викликом); посадові особи НПУ, органів опіки

тощо; працівники ДСНС (за фактами повідомлень про надзвичайні події); вчителі, вихователі дошкільних навчальних закладів. Інформація може міститися й в показаннях інших свідків, наприклад одного з подружжя або членів сім'ї, з якими постійно проживав або контактував потерпілий; осіб з-поміж кола спілкування родини; «випадкові свідки» (особи, з якими не контактують члени родини потерпілого, але вони можуть мати відомості про вчинений злочин); сусіди; однокласники потерпілого.

Стосовно віртуальних слідів, варто зауважити, що наявна низка думок щодо цього питання. Деякі науковці навіть називають «віртуальні сліди» «комп'ютерно-технічними», які являють собою результати перетворення комп'ютерної інформації, що причинно пов'язані з подією злочину [128, с. 305]. Проте, на нашу думку, такий підхід не розкриває в повному обсязі суті питання, оскільки носіями цифрових слідів є не лише комп'ютери, ноутбуки та інша комп'ютерна чи телекомунікаційна техніка, яка зберігає в собі масив інформації, а також інші носії, такі як смартфони, фото/відеокамери, мобільні телефони та інші.

Погоджуючись з твердженням В. Д. Басай та С. В. Томіна, пропонуємо розглядати інформаційні сліди як результат впливу на комп'ютерну інформацію шляхом доступу до неї, що виявляється у будь-яких змінах комп'ютерної інформації, пов'язаних з подією злочину [6, с. 221].

За результатами виконаного опитування слідчих НПУ, 89 % респондентів заявили, що вчиненню злочину, передбаченого ст. 166 КК України, характерні віртуальні (цифрові) сліди. При цьому 85 % опитаних відзначили тенденцію збільшення частки цієї групи слідів.

Підтвердженням цього є проведений аналіз судово-слідчої практики, згідно з яким основними джерелами віртуальних слідів є інформація (фотознімки, відеозаписи із зображеннями потерпілого), яка міститься на мобільних телефонах (смартфонах) злочинця, потерпілого або свідків. Наприклад, наведемо фрагмент вироку Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 10.06.2022 «...Коли приходив дільничний педіатр, їх не

було вдома, і тому очно лікар дитину не оглядав. Вона (обвинувачена) спілкувалась телефоном із медичною сестрою, відправляла їй фотографії дитини...» [20].

Крім того, до типових віртуальних слідів, які залишаються в процесі вчинення злочину, можна віднести: сліди листування за допомогою електронної пошти з лікарями або третіми особами, які містяться в комп'ютерах або ноутбуках злочинця, потерпілого або свідка; сліди листування за допомогою месенджерів, використовуючи при цьому комп'ютерну техніку та/або смартфони; сліди, які зберігаються на записках камер відеоспостереження громадських місць, місць масового відпочинку, де може бути інформація про подію кримінального правопорушення або дії потерпілого, підозрюваного чи інших учасників ні місці події.

Зважаючи на тенденцію розвитку цифровізації, до віртуальних слідів, які можуть виникнути внаслідок вчинення злочину, можна віднести: подання заяв до органів влади або місцевого самоврядування за допомогою електронних сервісів про реєстрацію новонародженої дитини (видачу свідоцтва про народження тощо), надання допомоги про народження дитини; електронних звернень до закладів МОЗ та отримання медичних рецептів.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що слідова картина злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, охоплює матеріальні, ідеальні та віртуальні сліди. Слідова інформація, що міститься в документах, на тілі потерпілих, трупів, на предметах обстановки місця події, у пам'яті певних осіб, на комп'ютерних носіях тощо дозволяє більш глибоко зрозуміти механізм вчинення злочину цієї категорії, висунути версії щодо способу, обстановки та умов вчиненого злочину, особи злочинця, що допоможе ухвалити необхідні процесуальні рішення, ініціювати проведення СРД, призначити необхідні судові експертизи тощо.

1.4. Характеристика особи злочинця та особи потерпілого

Під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, важливого значення набуває встановлення відомостей про особу злочинця. На основі інформації про злочинця, отриманої під час досудового розслідування, слідчий може зробити обґрунтовані припущення про спосіб вчинення злочину та інші елементи криміналістичної характеристики [207, с. 182].

Особа злочинця розглядається кримінально-правовими науками як особистість із властивими їй соціальними, професійними, демографічними та психологічними якостями. Під криміналістичним дослідженням особи варто розуміти пошук криміналістично значущої інформації про злочинця та оцінку даних про осіб, які потрапили у межі кримінального провадження [67, с. 98–99].

Наведемо найбільш поширені підходи, запропоновані науковцями щодо визначення досліджуваної дефініції. Зокрема, В. О. Коновалова та В. Ю. Шепітько розглядають особу злочинця як соціально-психологічне поняття, що охоплює сукупність типових психологічних і моральних якостей індивіда, які формуються внаслідок вчинення злочинів [63, с. 358].

На думку А. П. Шеремета, особа злочинця містить опис людини як соціально-біологічної системи, властивості та ознаки якої відображаються в матеріальному середовищі та використовуються для розкриття і розслідування злочинів [224, с. 345]. Дещо схоже, але більш широке поняття особи злочинця пропонує Р. В. Карпенко, який зазначає що особа злочинця містить у собі сутність особи, комплекс ознак, які її характеризують, її моральний та духовний світ у взаємодії із соціальними та індивідуальними життєвими умовами, що вплинули на вчинення злочину [53, с. 144].

Дещо відмінний підхід пропонують Д. Б. Сергєєва та О. В. Ткач, які доходять висновку, що особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики – це сукупність відомостей щодо фізичних, соціальних,

морально-психологічних та інших ознак і властивостей, характерних для осіб, що вчинили кримінальне правопорушення певного виду [190, с. 112].

Зміст характеристики особи злочинця, на думку М. М. Єфімова, полягає у розгляді людини як певної системи, властивості та ознаки якої знаходять своє відображення в навколишньому середовищі та використовуються під час розслідування злочинів [37, с. 46]. В. Г. Дрозд зазначає, що вивчення особи злочинця являє собою один з випадків дослідження та пізнання людини, а також різноманітних аспектів її діяльності [32, с. 46].

Розкриваючи сутність кореляційних зв'язків елементів криміналістичної характеристики, В. В. Приловський зазначає, що особу злочинця доцільно розглядати як людину, яка перебуває в стосунках з оточенням, що виявляється у закономірних зв'язках із вчиненням злочином [166, с. 83].

Проаналізувавши результати дослідження вчених-криміналістів, можна констатувати відсутність єдиного погляду стосовно визначення поняття особи злочинця.

На підставі аналізу різноманітних підходів до визначення поняття особи злочинця О. В. Пчеліна доходить висновку, що особа злочинця міжпредметна й складна за своєю структурою категорія. Переважна більшість науковців трактує особу злочинця однаково, просто за допомогою різних термінів. Сутність досліджуваної дефініції є спільною. Відмінним є перелік ознак, що характеризують та формують систему «особа злочинця» [182, с. 144]. Отже, погоджуючись з позицією автора та не вступаючи в наукову дискусію щодо цього, перейдемо до розгляду елементів (властивостей) особи злочинця.

До властивостей особи злочинця М. В. Салтевський пропонував відносити фізичні, біологічні та соціальні [187, с. 112]. Проте В. Ю. Шепітько відносить відомості демографічного характеру, певні моральні якості та особливості психіки [221, с. 286].

У контексті дослідження особи правопорушника, яка спричинили тяжкі тілесні ушкодження, В. Г. Дрозд виділяє властивості: біологічні (статеві, вікові, анатомічні, фізіологічні та інші); психічні (інтелект, емоційну і вольову сфери індивіда); соціальні (суспільний статус, професійна належність, родинний стан, місце проживання, рід занять, відносини з іншими особами) [31, с. 49].

Натомість О. Н. Колісниченко зазначає, що в комплекс ознак особи включаються всі ознаки, які можуть сприяти визначенню ефективних шляхів і методів встановлення, розшуку та викриття злочинця. Частина їх має не тільки криміналістичне значення (наприклад, попередні судимості), але і важлива для розкриття злочину (наприклад, хитрощі злочинця) [59, с. 39].

Отже, узагальнивши підходи різних авторів до ознак особи злочинця, можна сказати, що більшість авторів виділяють такі критерії, що дозволяють згрупувати характеристики таких осіб, а саме: біологічні, соціальні та морально-психологічні властивості.

Досліджуючи біологічні ознаки злочинця, на підставі проведеного аналізу, можна встановити, що найчастіше вчиняють цей злочин жінки, а саме 87,75 %. Проведеним аналізом матеріалів кримінальних проваджень встановлено такі вікові категорії осіб, притягнутих до відповідальності: 30–35 років (76,84 %). У віці від 18 до 30 років злочин вчиняється у 15,75 %, при цьому у 7,41 % випадків злочин скоюється особою, старшою 35 років. Варто зазначити, що злочини, передбачені ст. 166 КК України, вчиняються, як правило, одноособово (89,65 %), частка кримінальних проваджень, в яких було притягнуто обох з подружжя, тобто чоловіка і жінку, становить лише 10,35 %.

У контексті досліджуваного питання особливу увагу треба приділити соціальним властивостям злочинця. Доцільно звернути увагу на її освітній рівень, професію (місце роботи), наявність судимостей тощо [78, с. 99–101].

Щодо професійної зайнятості осіб, які вчинили злочин, передбачений ст. 166 КК України, треба зауважити, що 96,50 % злочинців на момент

притягнення до кримінальної відповідальності офіційно були не працевлаштовані. Основним джерелом доходу більшості злочинців є отримання грошової допомоги від держави у вигляді соціальних виплат на утримання дитини, або допомоги по безробіттю. Також особи, притягнуті до відповідальності, як правило, працюють без укладання трудового договору з роботодавцем або заробляють випадковими чи сезонними заробітками.

Аналізом судово-слідчої практики встановлено, що 73,34 % осіб раніше не притягались до кримінальної відповідальності. 20 % (відповідно до ст. 89 КК України) вважаються такими, що не мають судимостей. Раніше судимими є 6,66 % осіб.

Враховуючи особливості досліджуваного питання, в процесі розслідування необхідно звертати увагу на факти притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 184 КУпАП за ухилення батьків (піклувальників) від виконання обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання і виховання малолітніх (неповнолітніх) дітей [57]. Це допоможе зробити висновки щодо ставлення злочинця до виконання покладених законодавством обов'язків по догляду за дитиною, а також допоможе встановити ознаку злісності. Дослідивши матеріали кримінальних проваджень, встановлено, що 18,75 % осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності за ст. 166 КК України, раніше притягались до адміністративної відповідальності за ст. 184 КУпАП.

Більшість осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, не перебувають у зареєстрованому шлюбі – 75,82 %. Проживають і ведуть спільне господарство спільно з цивільним чоловіком (дружиною) 85,74 %. При цьому 62,75 % осіб проживають спільно з біологічним батьком (матір'ю) потерпілого. Досліджуючи це питання, ми дійшли висновку, що такий дисбаланс викликаний свідомим зловживанням правом з метою отримання статусу «одинокі мати» («одинокі батьки») для отримання грошової допомоги.

Досліджуючи відомості про місце проживання злочинця, встановлено, що більшість злочинців (68 %) проживає в селищах, або невеликих містах чи

районних центрах з населенням до 100 000 осіб.

Враховуючи режим воєнного стану, встановлено, що 4,75 % злочинів досліджуваної категорії вчиняються особами, які мають статус внутрішньо переміщених осіб, які вимушені були змінити місце проживання внаслідок проведення бойових дій, пов'язаних із збройною агресією рф.

У процесі встановлення підозрюваного з урахуванням таких ознак, як вчинення діяння у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також наявності психічних аномалій, важливою його характеристикою буде перебування на обліку в лікаря (нарколога, психіатра) [119, с. 533].

Досліджуючи психологічні властивості злочинця, встановлено що 92,35 % злочинців не перебувають на обліках у лікарів нарколога та психіатра. Проте, дослідивши матеріали кримінальних проваджень, встановлено, що більшість осіб, притягнутих до відповідальності (79 %), характеризуються негативно за місцем постійного проживання. Крім того, з матеріалів кримінальних проваджень можна зробити висновок, що адміністрація шкіл або дошкільних закладів характеризують такі сім'ї здебільшого негативно (59 %). Допитані під час розслідування психологи та педагоги, які контактували з сім'ями, де було вчинено злочини досліджуваної категорії, наголошували, що діти, як правило, засвоювали навчальну програму не в повному обсязі, мали негативні або посередні успіхи в навчанні, систематично пропускають заняття без поважних причин. Крім того свідки, з числа оточення злочинців, під час допиту заявляли, що притягнуті до відповідальності зловживали алкогольними напоями, внаслідок чого нехтували обов'язками по догляду за дітьми. При цьому досудовим слідством було встановлено лише у 13 % випадків злочин було вчинено у стані алкогольного сп'яніння.

Суттєве значення для вивчення особи злочинця має інформація щодо його інтелектуального рівня, яка сприятиме обранню слідчим визначеного переліку необхідних тактичних, психологічних прийомів та методів, застосування яких стане максимально доцільним та ефективним, особливо

під час проведення допиту підозрюваного [11, с. 179].

Дослідивши освітній рівень, встановлено, що 77,82 % злочинців мають середню освіту, 12,5 % – неповну середню, а 6,25 % осіб взагалі не мають освіти. Найменший відсоток осіб, притягнутих до відповідальності, мають вищу освіту – лише у 3,43 % випадках.

Проведеним дослідженням Є. С. Усової встановлено, що засуджені за ст. 166 КК характеризуються низьким рівнем інтелекту (у 76 % осіб встановлено інтелектуальне зниження в мисленні, обмежений кругозір) [201, с. 7].

Важливим елементом під час розслідування є встановлення факту перебування сім'ї на обліку відповідних соціальних службах [81, с. 446–448].

Одним із компонентів психологічних властивостей злочинця науковці виділяють мотив, оскільки він визначає поведінку особи не сам собою, а лише в поєднанні та пов'язаний з кінцевою метою відповідних дій. Встановлення мотиву дає розуміння, навіщо злочинець вчиняє ту або іншу дію [194, с. 126].

Дослідженням встановлені такі мотиви: байдужість до дитини (підопічного) – 59 %; особиста неприязнь – 24 %; безвихідь – 15 %; інші мотиви (корисливий тощо) вчиненого злочину прослідковується у 2 % кримінальних проваджень досліджуваної категорії.

У контексті дослідження психологічних властивостей злочинця треба окреслити поширеність участі злочинця у тоталітарних (деструктивних) сектах. Результати дослідження показали, що в 2021 році 0,7 % злочинів прямо або опосередковано перебували у причинно-наслідковому зв'язку із членством батьків у релігійних сектах. У 2022 році кількість таких випадків становила 0,5 %, а вже у 2023 році кількість таких проваджень становила 1,8 % від загальної кількості зареєстрованих злочинів. Незважаючи на відносно незначну кількість випадків, треба відмітити тенденцію збільшення їх кількості.

Наведемо фрагмент заяви, направлений до НПУ, згідно з якою «Заявник зазначила, що ОСОБА_3 та ОСОБА_4 є сектантами церкви «Нове покоління» та не заперечують, що застосовують щодо дітей фізичне насилля

з метою їх виховання. Потерпіла розповіла співробітнику служби у справах дітей, що вітчим її систематично б'є, ставить колінами на сиру гречку, лущує хворостоною, морить голодом, відібрав телефон, забирає гроші, які їй дарують дід та бабуся на свята, та погрожує разом з матір'ю вигнати її з дому» [162]. З огляду на зазначені факти, можна зробити висновок, що в діяннях вітчима потерпілої містяться ознаки вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною [91, с. 493–495].

Отже, сукупність відомостей про ознаки особи злочинця є важливою складовою криміналістичної характеристики злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Розкривши основні відомості, які характеризують злочинця, пропонуємо розглянути не менш важливий, на нашу думку, елемент криміналістичної характеристики – особу потерпілого.

На важливості встановлення цього елемента наголошує В. Ю. Шепітько, який зазначає, що система ознак, які стосуються особи потерпілого, охоплює загальні демографічні ознаки, дані про спосіб життя, риси характеру, навички і схильності, зв'язки і стосунки. Відомості про потерпілого містять також дані про його віктимність [223, с. 169; 129, с. 193].

На думку В. В. Тіщенко, дані про особу потерпілого становлять криміналістичний інтерес із різних сторін [195, с. 64; 192, с. 307]. Зокрема, В. Ю. Шепітько, М. І. Панова, В. О. Коновалова наголошують, що система ознак особи потерпілого охоплює загальні демографічні, відомості про спосіб життя, риси характеру, навички, схильності, зв'язки та стосунки [130, с. 237]. І. В. Пиріг та Р. В. Карпенко пропонують здійснювати аналіз відомостей щодо особи потерпілого за соціально-демографічними, психофізіологічними та кримінальними ознаками [155, с. 36].

Узагальнюючи відомості, отримані у процесі аналізу судової практики, встановлено, що потерпілим від злочину переважно є особи чоловічої статі (62,5 % випадків). При цьому у 96,2 % випадках жертвами є малолітні, які на момент вчинення злочину не досягли віку 14 років, із них 24,3 % є

новонароджені діти, 12,5 % із них не було навіть зареєстровано у відповідних органах реєстрації актів цивільного стану [1, с.103].

Більшість потерпілих, які на момент вчинення злочину досягли віку шести років і більше (94 %), були учнями загальноосвітньої школи та навчалась у молодших класах. За повідомленнями, наданими адміністрацією шкіл, потерпілі систематично пропускали заняття без поважних причин, мали низький рівень знань [2, с. 30–31].

Стосовно питання про наявність зав'язків із злочинцем, варто зазначити, що суб'єктом злочину можуть бути лише батьки, усиновлювачі, опікуни та піклувальники [132, с. 296]. Зважаючи на це, потерпілі від злочину перебувають у сімейних стосунках із злочинцем або під його опікою.

Розглядаючи психофізіологічні ознаки потерпілих, зазначимо, що ці питання в контексті досліджуваної нами тематики мають свої особливості. За матеріалами кримінальних проваджень, встановлено, що у 64,3 % випадків у потерпілого були виявлені фізіологічні вади або диспропорційний розвиток. У 74,8 % випадках потерпілі народжені із показниками життєдіяльності і загального фізичного розвитку в межах норми, 18,75 % потерпілих народжені передчасно (недоношені), у 6, 45 % випадках у народжених потерпілих лікарями було зафіксовано різні незначні відхилення стану фізичного розвитку, що не є небезпечними для їхнього життя чи здоров'я [2, с. 23–31].

Щодо віктимності поведінки потерпілого, зауважимо, що здебільшого потерпілі через вік не розуміли, що стосовно них вчиняється злочин. Тож можна зробити висновок, що поведінка потерпілого під час вчинення злочину пасивна або нейтральна, що пояснює високий рівень латентності.

Отже, вивчення особи потерпілого від злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, має важливе криміналістичне значення. Маючи в своєму розпорядженні достатній обсяг інформації про потерпілого, слідчим органам НПУ легше висунути обґрунтовані версії, ініціювати проведення СРД, ухвалювати рішення для проведення необхідних експертиз. Окрім того, така

інформація дозволяє вжити дієві заходи, спрямовані на усунення причин та умов злочинної поведінки підозрюваного.

Висновки до розділу 1

У процесі дослідження криміналістичної характеристики злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, можна зробити такі загальні висновки:

1. Суспільні відносини у сфері захисту прав дітей та осіб, щодо яких встановлена опіка чи піклування, регулюються значною кількістю нормативно-правових актів національного та міжнародного законодавства. Проведено порівняльний аналіз норм кримінально-правового законодавства (за КК 1960 року та КК 2001 року) в частині регулювання суспільних відносин у сфері захисту прав дітей (підопічних осіб). Розкрито процес еволюції законодавства України щодо забезпечення охорони прав і законних інтересів дітей і осіб, які потребують опіки та піклування. Визначено особливості правових відносин у сфері захисту прав дитини або іншої особи, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що впливають на рівень зловживань правами. Розкрито положення основних НПА, які забезпечують захист прав дітей та осіб, щодо яких встановлена опіка чи піклування, порушення норм яких утворює склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 166 КК України.

Серед основних факторів, які призводять до збільшення кількості злочинів, передбачених ст. 166 КК України, та уникнення відповідальності, є нерегульованість на законодавчому рівні обов'язкової ознаки «злісність», що виражається у суб'єктивному її тлумаченні. КК України не конкретизує поняття «тяжкий наслідок» в контексті злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Законодавче регулювання значною мірою впливає на елементи

криміналістичної характеристики. Недосконалість законодавства є однією з умов вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

2. Характерними ознаками вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, є часткова часова невизначеність та тривалість діянь, які утворюють склад злочину (79 % цих злочинів є тривалими). Конкретизуючи час вчинення злочину, встановлено, що більшість (43,75 %) вчиняється влітку. На осінній період припадає 25 %, однак весною вчиняється 18,75 % злочинів. Найменша кількість злочинів вчиняється взимку – 12,50 %. Конкретизуючи часові межі, з'ясовано, що 36 % злочинів вчиняються в денну пору доби. Через те що більшість злочинів, передбачених ст. 166 КК України, мають тривалий характер, місце їх вчинення не чітко визначено. Більша кількість фактів вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, фіксується правоохоронцями в південно-східних регіонах країни. «Лідерами» за кількістю вчинення злочинів є Одеська (23 %) та Дніпропетровська (20,75 %) області. Місцем вчинення 68 % злочинів є міста (села, селища) з кількістю населення до 100 000 осіб. Тяжкі наслідки у 87 % злочинів спричиняються за місцем проживання потерпілого (приватне домоволодіння, квартира багатоквартирних будинків). Місцем настання тяжких наслідків у 13 % проваджень було встановлено інші місця загального користування (пляжі, лісосмуги тощо).

Серед основних умов, під впливом яких вчиняються злочини, кваліфіковані за ст. 166 КК України, виділяють соціальне оточення; особливості виховання злочинця; матеріальне становище сім'ї; психологічні стани та поведінка, які передували вчиненню злочину; ціннісні орієнтири родини (членство в релігійних організаціях, вживання наркотиків або алкоголю, заперечення ролі та методів сучасної медицини); високий рівень латентності; недосконалість законодавства; неналежний контроль сімей, які

перебувають на обліку соціальних служб; неналежне реагування правоохоронних органів на повідомлення щодо вчинення злочинів.

3. Спосіб вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, характеризується усіченою структурою, яка складається із способів безпосереднього вчинення та способів приховування (маскування). Використовуючи зміст вчинюваних діянь злочинця як основний критерій класифікації, всі варіанти протиправних дій можна класифікувати так: байдуже ставлення до небезпечних умов проживання або життєдіяльності потерпілого; залишення потерпілого без належного догляду; створення неналежних умов щодо розвитку та соціалізації дитини; незабезпечення медичною допомогою; незабезпечення або забезпечення не в повному обсязі продуктами харчування; перекладання обов'язків по догляду на інших осіб.

Типовими способами приховування (маскування) злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України, є: надання недостовірної інформації про обставини злочину; звинувачення потерпілої особи у наклепі; внесення змін до обстановки місця події; вплив на потерпілого або свідків з метою примушування давати неправдиві показання; підроблення документів або використання завідомо підроблених документів.

4. Комплекс слідів, що утворюється під час вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, містить матеріальні, ідеальні та віртуальні (інформаційні) сліди. Серед них ключову роль відіграють ідеальні сліди, які, як правило, зберігаються в пам'яті свідків злочину. Основними джерелами матеріальних слідів цього злочину є: труп потерпілого; тіло живої людини (потерпілого); предмети матеріального світу, які можуть свідчити про вчинення злочину або зберігають на собі його сліди. Важливе місце серед матеріальних слідів мають документи, зокрема документи закладів МОЗ та органів соціальних служб. Віртуальні сліди знаходять своє відображення в основному у фото- і відеознімках, на яких зображено потерпілого;

листування з використанням електронної пошти та месенджерів.

5. Особою злочинця у провадженнях, кваліфікованих за ст. 166 КК України, є спеціальний суб'єкт, ним можуть бути виключно батьки потерпілого або особи, на яких покладено обов'язок опіки чи піклування. У переважній більшості випадків злочинець – жінка (87,75 %), яка вчиняє злочин одноособово (89,65 %) та не перебуває у зареєстрованому шлюбі (75, 82 %). Як правило, злочинець офіційно не працевлаштований, має середню освіту (77, 82 %). При цьому у злочинців спостерігається інтелектуальне зниження в мисленні та обмежений кругозір (76 %). Жертвою злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, найчастіше стають у 96,2 % малолітні, тобто особи, які на момент вчинення злочину не досягли віку 14 років, із них 24,3 % є новонароджені діти, 12,5 % із них не було навіть зареєстровано у відповідних органах реєстрації актів цивільного стану.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛІСНОГО НЕВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ

2.1. Аналіз та оцінка початкової інформації, а також коло обставин, які підлягають встановленню

Успішне виконання завдань кримінального провадження значною мірою забезпечується належною організацією та ухваленням відповідних рішень на початковому етапі розслідування. Саме на початку розслідування слідчий висуває версії про подію, проводить аналіз отриманої інформації, внаслідок чого ухвалюються процесуальні рішення щодо правової кваліфікації події та внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Процесуальні і тактичні рішення на початку розслідування впливають на процес розслідування в подальшому.

Кримінально-процесуальним законодавством не регламентовано стадії досудового розслідування, у зв'язку з чим серед вчених точаться дискусії та виникають суперечки. Існують різні підходи щодо поняття, визначення меж початкового етапу та притаманних йому рис.

КПК України в ч. 1 ст. 214 зазначає, що слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування [109].

Цією нормою закріплено формальне (юридичне) вираження початку досудового розслідування, що полягає у внесенні відомостей до ЄРДР, зводячи діяльність слідчого до виконання дій технічного характеру,

відкидаючи при цьому інтелектуальну та аналітичну складову такої діяльності. На етапі ухвалення рішення про внесення відомостей до ЄРДР, проводиться аналіз вихідних даних, встановлюється, чи мають обставини, викладені в заяві (повідомленні), ознаки злочину, його кримінально-правову кваліфікацію, робляться висновки про способи його вчинення та маскування.

Варто наголосити, що заява чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення не надходить безпосередньо до слідчого, який ухвалює рішення про початок досудового розслідування, оскільки відповідно до положень наказу МВС № 100 від 08.02.2019 за рішенням керівника органу (підрозділу) поліції, відомості про виявлене кримінальне правопорушення уповноважена службова особа реєструє в ІТС ПНП (журналі ЄО в разі тимчасової відсутності технічних можливостей унесення таких відомостей до ІТС ПНП) та невідкладно, але не пізніше 24 годин передаються до органу досудового розслідування для внесення відповідних відомостей до ЄРДР [170].

Отже, заяви (повідомлення) спочатку надходять до чергової частини підрозділу НПУ. Після отримання та реєстрації матеріали направляються для ухвалення відповідного рішення до слідчого. Законодавцем встановлюється строк ухвалення рішення про початок досудового розслідування 24 години, який вираховується не з моменту отримання слідчим матеріалів, а з моменту реєстрації заяви або повідомлення черговою частиною. Факт внесення слідчим відомостей до ЄРДР також не є початком досудового розслідування, оскільки відомості, внесені слідчим, повинні бути підтверджені керівником органу досудового розслідування, внаслідок чого рішення про початок досудового розслідування слідчим ухвалюється в умовах дефіциту часу, що не дозволяє оцінити ситуацію та може призводити до помилкових рішень на початковому етапі розслідування.

Діяльність слідчого під час реєстрації кримінального провадження у ЄРДР залежить від стабільності роботи технічних засобів, зокрема і мережі «Інтернет». Непоодинокими є випадки, коли через технічні проблеми слідчі не можуть зареєструвати в реєстрі кримінальне провадження, що призводить

до порушення строків, встановлених КПК України.

На думку І. В. Пирога, до характерних ознак початку досудового розслідування належать такі: недостатня інформативність; велика кількість версій, що потрібно перевіряти; дефіцит часу для проведення СРД [150, с. 165]. Як показало опитування, ці ознаки характерні й початковому етапу розслідування злочинів, передбачених ст. 166 КК України.

Досліджуючи проблемні питання початкового етапу розслідування, І. В. Чурікова зазначає, що відрізок часу, з моменту отримання відомостей, які можуть свідчити про факт вчинення злочину і до моменту внесення відомостей до ЄРДР, є самостійною стадією кримінального процесу [217, с. 229].

З моменту надходження інформації і до внесення відомостей до ЄРДР на практиці може проводитись комплекс дій, зокрема відбираються письмові пояснення від особи, яка звернулась із заявою або повідомленням, інших осіб, направлення на місце події СОГ, для перевірки інформації, викладеної в повідомленні, під час чого слідчим може проводитись огляд місця події.

Отже, початок розслідування треба розглядати як окрему стадію, яка починається з моменту надходження інформації до уповноваженої особи й закінчується реєстрацією слідчим вказаних відомостей в ЄРДР та підтвердження реєстрації керівником органу (підрозділу) досудового розслідування.

Оскільки моментом початкового етапу досудового розслідування вважається отримання інформації про вчинене кримінальне правопорушення, пропонуємо розглянути типові джерела надходження інформації про вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України.

У цьому розрізі зазначимо, що відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 477 КПК України злочин, передбачений ст. 166 КК України, не належить до проваджень, досудове розслідування щодо яких проводиться у формі приватного обвинувачення, тобто проваджень, досудове розслідування яких розпочинається виключно на підставі звернення потерпілого [109].

Відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України джерелами інформації є заява,

повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, самостійне виявлення слідчим з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення [109].

Наказом МВС №100 від 08.02.2019 конкретизовано джерела інформації про кримінальні правопорушення, до яких віднесено: 1) заяви (повідомлення) осіб, які надходять до НПУ, особи, уповноваженої на здійснення досудового розслідування, або службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв (повідомлень); 2) самостійно виявлені слідчим або іншою посадовою особою органу (підрозділу) поліції з будь-якого джерела обставини кримінального правопорушення; 3) повідомлення осіб, які затримали підозрювану особу під час учинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення, чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється в його вчиненні; 4) інше [170].

Отже, перелік джерел інформації про кримінальні правопорушення досліджуваної нами категорії не є вичерпним. При цьому законодавець не надає роз'яснення, що необхідно розуміти під поняттям «інше джерело», що може бути підґрунтям для зловживання з боку осіб, уповноважених на ухвалення таких рішень.

Аналізуючи матеріали кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 166 КК України, до основних джерел надходження інформації належать:

1) повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення. Джерелами інформації про вчинення злочину можуть бути повідомлення, які надходять від посадових осіб органів місцевого самоврядування, соціальних служб, служби у справах дітей. Посадовими особами вказаних служб під час виконання покладених на них обов'язків щодо захисту прав дітей, в межах своїх повноважень, фіксуються факти, які можуть свідчити про неналежне виконання обов'язків по догляду за дитиною. Про такі випадки складаються відповідні акти обстеження умов проживання потерпілого або інша документація (офіційні попередження тощо), яка направляється для

подальшого розгляду до НПУ. На підставі звернень посадових осіб може бути ухвалено рішення про внесення відповідних відомостей до ЄРДР. В умовах сьогодні все частіше до ЄРДР вносяться відомості на підставі повідомлень ЗМІ. Непоодинокими є випадки звернення з усними повідомленнями, які надходять від сусідів або осіб з числа найближчого оточення (друзів, знайомих) потерпілого. Також з усними повідомленнями звертаються представники навчальних закладів, де навчається потерпілий. У разі виявлення у потерпілого розладів здоров'я, які становлять загрозу життю або можуть призвести до тяжких наслідків, звернення надходить від персоналу закладів МОЗ;

2) самостійне виявлення слідчим або іншою посадовою особою органу (підрозділу) поліції з будь-якого джерела обставин кримінального правопорушення. На практиці типовими є ситуації, де слідчий розпочинає досудове розслідування за фактом іншого кримінального правопорушення, наприклад смерті потерпілого, тобто злочину, передбаченого ст. 115 КК України – умисне вбивство, або спричинення тяжких чи середньої тяжкості тілесних ушкоджень (ст. 121 КК України). У процесі розслідування слідчим встановлюється, що причиною настання тяжких наслідків є неналежне виконання обов'язків по догляду за дитиною. Після виявлення в діях батьків (опікунів, піклувальників) ознак, які можуть свідчити про вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України, слідчий доповідає рапортом про виявлення ознак злочину, передбаченого ст. 166 КК України, керівнику органу НПУ. Після реєстрації слідчий вносить відомості до ЄРДР та розпочинає розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України. Часто ініціаторами початку досудового розслідування є працівники ювенальної превенції НПУ, дільничні офіцери поліції, поліцейські офіцери громади, які виявляють зазначені факти;

3) звернення з письмовими заявами до посадових осіб органів НПУ. Вказане джерело інформації в контексті досліджуваного нами питання не є поширеним, проте факти таких звернень не є поодинокими. Як правило,

письмові заяви надходять від близьких родичів потерпілого, зокрема від одного з подружжя. Характерною ознакою є те, що випадки самотійного звернення потерпілого із заявою про вчинення злочину щодо нього на практиці практично відсутні. Це пояснюється тим, що потерпілі через малолітство або фізичні вади не можуть самотійно звернутись до поліції з письмовою заявою про вчинене кримінальне правопорушення щодо них та високим рівнем латентності цього виду злочинів [86, с. 57].

У своєму дослідженні Є. С. Усова до основних факторів латентності відносить: сімейний характер злочину; неспроможність дітей забезпечити собі захист; відсутність ефективної системи соціальних служб, які б забезпечували належний захист дитини; відсутність нормативної бази, яка б регулювала дієвий, ефективний механізм захисту прав дітей; помилки при кваліфікації вчиненого діяння [201, с. 13].

Ухваленню рішення про внесення відомостей до ЄРДР передують встановлення наявності приводів та підстав. КПК України не розкриває зазначених дефініцій. Така ситуація породжує численні дискусії серед науковців. Зокрема, В. Г. Дрозд до приводів відносить: заяви та повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення; самотійне виявлення слідчим, прокурором із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення злочину [30, с. 270].

Аналізуючи підходи вчених стосовно підстав для початку досудового розслідування, М. А. Погорецький зазначає, що підстави початку досудового розслідування є оціночною правовою категорією, тому наявність таких підстав, а саме обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, визначаються уповноваженою особою залежно від результатів співставлення наявних даних, що відображені у приводах початку досудового розслідування, та ознак злочину [159, с. 96–99].

Аналізуючи такий підхід, можна зробити висновок, що автор пропонує встановлювати наявність чи відсутність підстав початку досудового розслідування на розсуд уповноваженої особи, яка ухвалює рішення про

внесення відомостей до ЄРДР, керуючись результатами, отриманими під час співставлення наявних даних та ознак злочину, тобто залежно від кожної окремої ситуації підстави початку досудового розслідування різняться.

Зі свого боку, Л. М. Лобойко зазначає, що для початку досудового розслідування достатньою є мінімально необхідна кількість таких ознак: суспільна небезпечність і протиправність (ознаки правопорушення) й об'єкт і об'єктивна сторона (ознаки складу правопорушення) [114, с. 90].

В. В. Вапнярчук наголошує, що обставини, передусім, повинні підтверджувати наявність таких елементів складу кримінального правопорушення, як його об'єкт і об'єктивна сторона [13, с. 179].

На нашу думку, більш вдалою є позиція Н. В. Павлової, яка вважає, що якщо йдеться про ознаки злочину, то треба враховувати абсолютно всі, без винятку, елементи його складу. Це дозволить об'єктивно ухвалити рішення в разі надходження до правоохоронних органів інформації про кримінальне правопорушення. Окрім об'єктивної сторони та об'єкта, треба враховувати суб'єкт та суб'єктивну сторону, оскільки часто саме ці елементи визначають уявлення про наявність чи відсутність ознак злочину [140, с. 467].

У цьому контексті наведемо позицію Верховного Суду, який постановою від 30.09.2021 визначив, що підставою для початку досудового розслідування є не будь-які прийняті та зареєстровані заяви, повідомлення, а лише ті з них, з яких вбачаються вагомні обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення [163].

Враховуючи викладене, можна дійти висновку, про те, що сам факт надходження заяви (повідомлення) про вчинене кримінальне правопорушення не може бути беззаперечною підставою для початку досудового розслідування (внесення відомостей до ЄРДР). Інформація, викладена в заявах та повідомленнях, повинна бути піддана детальному аналізу і тільки після встановлення слідчим приводів і достатніх підстав розпочинається досудове розслідування [85, с. 420].

Здебільшого злочини досліджуваної категорії вчиняються в умовах

неочевидності, тому встановлення цілісної картини події вимагає проведення глибокого аналізу отриманої інформації, її оцінки і зосередження на ознаках, які можуть свідчити про вчинення саме злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Переважна більшість слідчих, які проводили досудове розслідування злочинів, передбачених ст.166 КК України, зазначають, що на початковому етапі виникають труднощі, пов'язані з кваліфікацією.

Головною проблемою кваліфікації на початку розслідування є встановлення ознаки злісності в діяннях особи. На підставі дослідження матеріалів кримінальних проваджень можна зробити висновок, що факт злісності, як обов'язкової ознаки злочину, передбаченого ст. 166 КК України, встановлюється слідчим шляхом отримання відомостей, які характеризують особу злочинця, потерпілого; документації органів державної влади, місцевого самоврядування, соціальних служб, служби у справах дітей; матеріалів ювенальної превенції; документації закладів МОЗ; проведенням допитів; призначенням відповідних експертиз тощо.

Отже, ознаки злісності встановлюються за допомогою СРД та процесуальних дій, які можна провести після внесення відомостей до ЄРДР.

Треба зазначити, що до внесення відомостей у ЄРДР, відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК України в невідкладних випадках може бути проведений огляд місця події [109]. Водночас проведення огляду не завжди може забезпечити вирішення завдань початкового етапу досудового розслідування в питаннях кваліфікації, зокрема встановлення ознаки злісності в діяннях злочинця.

Через неможливість встановлення ознаки злісності, слідчі нерідко вносять до ЄРДР відомості з іншою кримінально-правовою кваліфікацією. На практиці досудове розслідування до встановлення обов'язкових ознак, визначених диспозицією ст. 166 КК України, помилково розпочинається за іншими статтями КК України, зокрема:

– ст. 115 КК України – Умисне вбивство (56 %). У разі загибелі потерпілого, розпочинається досудове розслідування за цією статтею. У

випадках настання смерті малолітньої дитини до ЄРДР вносяться відомості за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України. Як правило, після встановлення ознак складу злочину, передбаченого ст. 166 КК України, слідчим ухвалюється рішення про закриття кримінального провадження за ст. 115 КК України, одночасно слідчим ініціюється реєстрація провадження за ст. 166 КК України;

– ст. 117 КК України – Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (9 %). У випадках надходження інформації про загибель немовля досудове розслідування може бути розпочато за цією статтею;

– ст. 135 КК України – Залишення в небезпеці (24 %). Найчастіше слідчим в разі неможливості встановлення ознак злочину, передбаченого ст. 166 КК України, розслідування розпочинається за цією статтею КК України;

– ст. 126-1 КК України – Домашнє насильство (21 %). Типовим випадком помилкової кваліфікації є звернення рідних потерпілого до правоохоронних органів із заявами, де вони вказують про факти сімейного насильства, але під час перевірки інформації встановлюються факти, які свідчать про вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України.

Треба зазначити, що в ЄРДР автоматично фіксується дата внесення інформації та присвоюється номер кримінального провадження [109]. Водночас, крім відомостей, зазначених КПК України, відповідно до наказу офісу Генерального прокурора від 30.06.2022 № 298 «Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення» (далі – Положення), при внесенні відомостей до ЄРДР про кримінальне правопорушення, передбачене ст. 166 КК України, при заповненні форми реєстру «Кримінальні правопорушення що вчинені (пов'язані)», робиться позначка «174. У сфері охорони дитинства». Згідно з Положенням до кримінальних правопорушень у сфері охорони дитинства належать правопорушення, вчинені у сфері захисту прав дітей, у тому числі щодо захисту житлових та майнових прав дітей, соціального забезпечення, освіти, охорони життя і здоров'я, опіки, піклування та усиновлення, праці, захисту інтересів держави у сфері охорони дитинства.

До того ж до кримінальних правопорушень, пов'язаних з інтересами дитини, належать правопорушення, якими неповнолітній особі завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, або якщо внаслідок правопорушення порушено чи може бути порушено її інтереси. Зокрема, в яких неповнолітня особа безпосередньо залучена як потерпілий або у разі, коли відповідно до вимог ч. 6 ст. 55 КПК України потерпілими визнаються особи з числа близьких родичів чи членів сім'ї дитини, а також про діяння, в яких законом про кримінальну відповідальність окремо передбачено захист прав і свобод неповнолітньої особи [169].

Аналізуючи зазначені вище НПА, можна сказати, що законодавець приділяє особливу увагу злочинам у сфері охорони дитинства, до якої відноситься і злочин, передбачений ст. 166 КК України. При цьому надаючи роз'яснення щодо питань залучення представників потерпілого, покладає на реєстратора обов'язок вносити додаткові відмітки під час реєстрації провадження.

На початковому етапі розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України, перед слідчим постає завдання встановлення обставин злочину.

До таких обставин, згідно з ч. 1 ст. 91 КПК України, законодавець відносить: подію кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форму вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання [109].

Аналізуючи цю норму, можна дійти висновку про те, що законодавцем

не встановлено вичерпний перелік обставин злочину, зазначених в п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України, які підлягають встановленню, оскільки залежно від кожного окремого складу злочину, можуть різнитись і обставини в частині відомостей про подію кримінального правопорушення. Не винятком є і злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

У цьому розрізі О. В. Мельник та С. Д. Семотюк наголошують на доцільності встановлення обставин, які стосуються особи малолітнього (неповнолітнього) потерпілого та можуть мати значення і повинні підлягати доказуванню. Зокрема, на думку науковців, це стає необхідним для подальшого призначення судово-психологічної експертизи, а також надання висновку психолога, який брав участь у допиті [125, с. 892].

За результатами проведеного опитування слідчих встановлено, що до обставин, які підлягають встановленню на стадії ухвалення рішення про початок досудового розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України, доречно віднести:

– час вчинення злочину. Обов'язковою ознакою злочину, передбаченого ст. 166 КК України, є встановлення злісності в діяннях злочинця, що свідчить про те, що між діями винної особи та наслідками може пройти значний проміжок часу, що вказує на тривалість протиправних діянь [80, с. 497]. При внесенні відомостей до ЄРДР слідчі під час заповнення відповідної форми, керуючись п. 15 розділу 2 Положення, відповідно до якого, якщо невідомі дата та час учинення кримінального правопорушення, зазначається дата реєстрації заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення [169];

– місце вчинення злочину. На практиці під час заповнення електронної форми ЄРДР місцем вчинення правопорушення визначається місце проживання (реєстрації) потерпілого або місце, де потерпілій особі було спричинено тяжкі наслідки (в разі можливості їх встановлення на початковому етапі) [169];

– спосіб вчинення та приховування (маскування) кримінального правопорушення. Встановлення способу вчинення злочину дозволяє оперативно ухвалювати рішення про проведення першочергових ЄРДР;

– відомості про потерпілого та особу підозрюваного. До основних відомостей про потерпілого під час реєстрації кримінального провадження в ЄРДР зазначається його анкетні дані. В разі встановлення додаткових відомостей щодо особи потерпілого в ЄРДР відповідно до додатку 9 Положення зазначаються додаткові відмітки у формі «Особа, яка перебуває на соціальному забезпеченні», зокрема: «255. Дитина-сирота», «256. Дитина, позбавлена батьківського піклування», «257. Особа з інвалідністю з дитинства». У випадках, де потерпілим є повнолітня особа, в разі встановлення, що потерпілий має інвалідність, в ЄРДР вносяться відповідні відомості: «42. Особа з інвалідністю 1–2 групи», «247. Особа з інвалідністю 3 групи» [169]. Відомості про особу злочинця відображаються в заявах (повідомленнях) про вчинене кримінальне правопорушення заявниками або потерпілими, які звертаються до НПУ. Також під час допиту потерпілого або заявника такі відомості фіксуються у протоколі ЄРДР. Відомості про злочинця на початковому етапі розслідування до ЄРДР, як правило, не вносяться. Проте в тексті фабули кримінального правопорушення слідчим можуть вказуватись відомості стосовно особи злочинця, які були викладені в заяві;

– вид і розмір шкоди, завданої потерпілому. Внаслідок вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України, найчастіше потерпілому спричиняється фізична шкода. На початковому етапі практично неможливо встановити факт спричинення моральної шкоди, оскільки для цього необхідно проведення комплексу ЄРДР та ухвалення низки процесуальних рішень. Дослідивши матеріали судово-слідчої практики, можна констатувати, що факти спричинення майнової шкоди потерпілому під час розслідування та судового розгляду справ, передбачених ст. 166 КК України, фактично не фіксуються. Це пояснюється насамперед тим, що більшість потерпілих є малолітні особи, які, як правило, не володіють майном, вартість якого може

спричинити збиток, сума якого достатня для кваліфікації дій винної особи, як такі, що спричинили тяжкі наслідки.

Під час реєстрації кримінального провадження у фабулі слідчим зазначаються відомості про шкоду, що була заподіяна потерпілому. Джерелами інформації про спричинену шкоду здоров'ю потерпілому є: довідки лікарів, пояснення лікарів, які проводили огляд потерпілого, або прибували за викликом швидкої допомоги тощо;

– інші обставини, обов'язок встановлення яких законодавцем зазначені в п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України, встановлюються на наступних стадіях досудового розслідування, оскільки встановлення таких обставин можливе за результатами проведення комплексу СРД, призначення низки експертиз, застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

До проблемних питань початкового етапу розслідування злочинів, передбачених ст. 166 КК України, можна віднести: недостатність часу, відведений законодавцем на ухвалення рішень; законодавче обмеження щодо обсягу можливості проведення СРД до реєстрації інформації у ЄРДР; недостатність інформації; недостатня технічна оснащеність та проблеми, які виникають у слідчих при роботі з технічними пристроями, що призводить до порушення законодавчо визначених строків внесення відомостей до ЄРДР.

Слушною є позиція Д. О. Пилипенко, який для вирішення проблемних питань початкового етапу розслідування пропонує збільшити термін, відведений для внесення відомостей до ЄРДР до трьох днів [148, с. 57]. Такі зміни дозволять ретельно дослідити відомості, які викладені в заявах (повідомленнях) та дозволить уникнути помилок в частині кваліфікації.

На нашу думку, для отримання більшого обсягу інформації доцільно внести зміни до ст. 214 КПК України, та надати дозвіл на проведення медичного освідування, отримання висновку спеціаліста і зняття показання технічних приладів та технічних засобів не тільки в провадженнях про кримінальні проступки, а також в разі отримання заяв (повідомлень) про злочини, пов'язані з порушенням прав дитини.

Запропоновані зміни дозволять більш ефективно виконувати завдання кримінального провадження та дозволить зменшити кількість помилкових рішень, що вдосконалив механізм захисту прав потерпілого.

2.2. Організація та планування розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування

Ухваленню процесуальних рішень, проведенню СРД, вжиттю заходів забезпечення кримінального провадження передую інтелектуальна діяльність слідчого, яка полягає в аналітичній обробці наявної інформації, співвідношенні фактів, висуненні логічних припущень щодо події злочину. Внаслідок такої діяльності, робляться висновки про окремі елементи криміналістичної характеристики, висуваються версії, окреслюється коло осіб, які можуть бути залучені до розслідування, налагодженні взаємодії між слідчим та іншими підрозділами органів НПУ тощо.

Діяльність слідчого з розслідування і попередження злочинів є багатогранною і багатоаспектною. Їй властиві організованість, планування, прогнозування і цілеспрямованість [186, с. 147].

У науковій літературі поняття «організація розслідування» розкривається по-різному. В. Д. Берназ та М. В. Салтевський наголошують, що організувати будь-яку діяльність, в тому числі і розслідування, означає належним чином підготувати її, налагодити, визначити засоби і методи, упорядкувати та спланувати [8, с. 147].

На думку В. Ю. Шепітька, під організацією розслідування треба розуміти комплекс заходів на різних етапах розслідування, що забезпечують діяльність правоохоронних органів з розкриття, розслідування і профілактики злочинів [134, с. 32–33; 97, с. 587].

Представники київської наукової школи (Ю. М. Черноус, В. В. Пясковський, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та інші) зазначають, що під організацією розслідування треба розуміти узгоджені та врегульовані дії суб'єктів досудового розслідування і взаємодіючих з ними органів і осіб для ефективного попередження та розслідування злочинів [95, с. 315].

Представники харківської наукової школи, зокрема А. Ф. Волобуєв, І. О. Крепаков, під організацією розслідування розуміють створення необхідних умов для успішного проведення запланованих СРД і забезпечення їх необхідними силами та засобами, адже ідеально складений план розслідування може залишитись нереалізованим, якщо необхідні для його реалізації заходи не будуть здійснені практично [98, с. 315]. Отже, автори розглядають організацію розслідування як діяльність, спрямовану на забезпечення виконання плану досудового розслідування, розглядаючи організацію як похідне від планування явище.

Дослідивши підходи науковців до організації досудового розслідування, найбільш слушною в контексті нашого дослідження ми вважаємо позицію представників дніпровської наукової школи, зокрема Н. В. Павлової, Д. А. Птушкіна та К. О. Чаплинського, які наголошують, що поняття «організація розслідування» та «планування розслідування» є невід'ємними один від одного. Організація, на думку вчених, хоча і є ширшим поняттям, але завдяки їй здійснюється реалізація наміченого плану, його адаптація та динамічність відповідно до новостворених обставин [143, с. 54].

На підставі дослідження наукової літератури можна дійти висновку, що процес організації розслідування охоплює всі, без винятку, стадії розслідування, починаючи від отримання інформації про вчинене кримінальне правопорушення і закінчуючи ухваленням рішення слідчим про закінчення досудового розслідування.

На початковому етапі розслідування, залежно від джерела надходження інформації, слідчим ухвалюються рішення організаційного характеру щодо

перевірки отриманої інформації. Процесуальне вираження така діяльність знаходить у вигляді проведення огляду місця події, опитуванні заявника, потерпілого, свідків злочину тощо.

Оскільки до наслідків вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України, належать настання смерті потерпілого, отримання різного ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, суттєвого розладу здоров'я, зникнення дитини чи наслідків, які ззовні можуть свідчити про вчинення домашнього насильства, на етапі опрацювання інформації складно відразу зробити висновок про вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України.

У разі надходження інформації до підрозділу НПУ, в якій містяться відомості, що можуть свідчити про вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, диспетчер «102» під час прийняття та опрацювання повідомлення, керується Інструкцією з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України (далі – Інструкція), яка затверджена наказом МВС від 27.04.2020 № 357.

Додатком 1 Інструкції встановлюється алгоритм дій працівників чергової служби, залежно від отриманої інформації. За результатами аналізу положень НПА можна зробити висновок, що у всіх випадках надходження повідомлень про смерть потерпілого, отримання тілесних ушкоджень, зникнення дитини або надходження інформації про домашнє насильство на місце події направляється слідчо-оперативна група [52].

З моменту отримання слідчим інформації, яка може свідчити про вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України, і до прибуття на місце події СОГ слідчим здійснюється комплекс організаційних заходів. Зокрема, здійснюється залучення осіб для проведення огляду місця події. Як правило, слідчим залучаються як спеціалісти представники НДЕКЦ, які мають відповідні знання та представники (експерти) СМЕ. Крім того, для проведення огляду слідчим можуть залучатись лікарі, зокрема лікарі-

педіатри. При надходженні інформації про те, що потерпілим є дитина, слідчому доцільно організувати прибуття на місце події представників ювенальної превенції; дільничного офіцера поліції; представників служби у справах дітей чи інших соціальних служб. До прибуття на місце події слідчий здійснює організаційні заходи, направлені на збереження слідів злочину. Як правило, це забезпечується шляхом обмеження доступу сторонніх осіб, надання вказівок посадовим особам НПУ (які прибули на місце події приїзду СОГ) щодо обмеження доступу сторонніх осіб.

На місці події слідчий організовує проведення СРД, здійснює загальне керівництво СОГ та організовує дії учасників та присутніх осіб. Така діяльність зазвичай виражається у наданні усних доручень учасникам СРД.

Після проведення на місці першочергових заходів, на підставі аналізу отриманої інформації, слідчий робить висновки стосовно обставин злочину та висуває версії. На підставі отриманої інформації ухвалюється й рішення про початок досудового розслідування – внесення відомостей в ЄРДР.

Досліджуючи питання організації та планування досудового розслідування, К. О. Чаплинський, Н. В. Павлова та В. С. Березняк доходять висновку, що в основу організації розслідування покладено ситуаційний підхід, що сприяє встановленню криміналістично значущих обставин розслідуваної події та висуненню версій [214, с. 117].

Щодо значення організації планування слушною є позиція Л. П. Паламарчука, який наголошує, що правильно організоване планування дає можливість проводити розслідування цілеспрямовано, дисциплінує слідчого, забезпечує повноту та об'єктивність слідства, сприяє одержанню максимуму ефекту за найменших витрат слідчим часу, сил і коштів [145, с. 211; 143, с. 55]. Водночас, на думку О. В. Лускатова, організаційні заходи впливають із завдань плану розслідування. Водночас, організаційні заходи самі вимагають планування, включаються до плану [118, с. 159]. Погоджуючись з автором, треба сказати, що цей підхід найкраще розкриває кореляційну залежність організації та планування.

Планування розслідування традиційно прийнято розглядати виключно як криміналістичну категорію, адже КПК не регламентує визначення планування та не покладає на слідчого обов'язок планування під час проведення досудового розслідування.

Водночас є низка НПА, що регулюють діяльність органів досудового розслідування, відповідно до яких на слідчого покладається обов'язок здійснення планування досудового розслідування.

Відповідно до положень Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами НПУ в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої наказом МВС № 575 від 07.07.2017, зокрема відповідно до п. 1 розділу 5, діяльність СОГ здійснюється на підставі плану проведення СРД та НСРД. У плані відображаються версії, заходи, спрямовані на їх перевірку, а також зазначаються конкретні виконавці та строки виконання. План погоджується керівниками органу досудового розслідування і оперативного підрозділу та затверджується керівником територіального органу поліції [50].

Пропонуємо звернутись до положень Інструкції з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України від 06.07.2017 № 570, де відповідно до п. 4 розділу II зазначається, що слідчий планує свою роботу так, щоб забезпечити своєчасність виконання всіх необхідних СРД, зокрема і негласних у всіх кримінальних провадженнях, в яких він проводить досудове розслідування. З цією метою він складає загальний календарний план-графік роботи в усіх кримінальних провадженнях, а також плани розслідування в кожному кримінальному провадженні [51].

Дослідивши положення вказаних НПА, можна зробити висновок, що на слідчого покладається обов'язок складання письмового плану розслідування кожного кримінального провадження, визначаються його реквізити та порядок погодження, крім того, визначається форма організації слідчим досудового розслідування та визначається керівна роль слідчого в організації та проведенні розслідування.

Розкриваючи поняття «планування» з погляду криміналістики, необхідно звернутися до етимології слова «план». Відповідно до тлумачних словників, слово «план» має декілька значень, серед яких можна виокремити визначення, відповідно до якого план – це задум, проєкт, що передбачають перебіг, розвиток чого-небудь; текст, документ із викладом такого задуму, проєкту. При цьому під «плануванням» розуміють дію за значенням терміна «план». Під визначенням «планувати» розуміють складання плану або проєкту [16, с. 978–979]. Також план визначається як попередньо визначений порядок, послідовність здійснення певної програми, виконання роботи, проведення заходів тощо [14, с. 649].

Дещо по-різному підходять до визначення планування й вчені-криміналісти. М. В. Салтевський визначає планування як найбільш доцільну і цілеспрямовану діяльність, яка дозволяє швидко і ефективно організувати збирання, дослідження і використання доказової інформації для розшуку і встановлення правопорушника та інших обставин, що підлягають доказуванню [188, с. 317]. На думку інших авторів, під плануванням розслідування розуміють визначення шляхів розкриття злочинів, окреслення обставин, які підлягають з'ясуванню, а також встановлення найдоцільніших строків проведення необхідних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів [44, с. 153; 102, с. 28]. Водночас низка вчених вважає планування складним розумовим процесом, спрямованим на визначення завдань розслідування, законних способів і засобів їхнього виконання, оптимального розміщення сил, послідовності необхідних дій [99, с. 207].

Переходячи до розгляду змісту і сутності планування в контексті досліджуваного питання, на основі вивчення матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що у 97,65 % матеріалів, з якими ми мали змогу ознайомитись, складаються письмові плани досудового розслідування.

Проте під час проведеного опитування 75 % слідчих заявили, що складання плану є необхідною умовою проведення розслідування, 25 % опитаних заявили, що не вважають складання плану розслідування

необхідністю (Додаток В).

За результатами ознайомлення з планами та враховуючи результати дослідження, можна зробити висновок, що на практиці часто слідчі ставляться формально до планування розслідування.

Розглянемо типові ознаки, що як в сукупності, так і окремо вказують на формальний підхід щодо організації планування досудового розслідування.

Дослідженням встановлено випадки, затвердження плану розслідування в день внесення відомостей до ЄРДР. При цьому під час розслідування план не оновлюється залежно від слідчої ситуації. Така ситуація простежується у 92 % проваджень, та свідчить про порушення принципу динамічності планування.

Однією з типових ознак, що вказує на формалізм під час планування розслідування, є відсутність конкретизації запланованих заходів. Ознайомившись із планами розслідування матеріалів кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 166 КК України, встановлено, що в 95,35 % планів зазначаються заходи без врахування деталей злочину та конкретної ситуації. Пункти таких планів можуть формулювати так: «встановити та допитати можливих свідків», «вжити заходи, спрямовані на встановлення та вилучення речей матеріального світу, які можуть зберігати сліди вчиненого злочину» тощо. З одного боку, такі формулювання свідчать про ігнорування таких принципів планування, як індивідуальність; недопустимість схематичності, шаблону. З іншого – вказують на ігнорування головної мети та важливості процесу планування з боку осіб, які проводять досудове розслідування.

У 76,25 % матеріалів кримінальних проваджень було встановлено факти невідповідності змісту плану з фактично проведеним обсягом СРД або процесуальних дій. При цьому під час дослідження ми звертали увагу виключно на випадки, за яких зміст плану суттєво не збігався з обсягом і змістом проведених заходів. Тобто до цієї категорії нами не віднесено провадження, в яких з тих чи інших причин не виконано один або два пункти

письмового плану розслідування.

Недодержання як з об'єктивних, так і суб'єктивних причин строків проведення СРД та/або процесуальних дій, які передбачені планом розслідування, простежується у 72,35 % проваджень. Причини недодержання часових обмежень, які встановлені планом, можуть бути різноманітними. Проте, узагальнюючи отриману інформацію, основними причинами недодержання строків можна вважати неможливість проведення певних СРД. Найчастіше це стосується допитів з причин, що не залежать прямо від слідчого (відрадження особи, яку планується допитати, погоджене перенесення дати проведення СРД на прохання учасника її проведення, перенесення розгляду клопотання про проведення певних слідчих, процесуальних дій слідчим-суддею тощо).

Суттєвим недоліком, якого припускаються слідчі під час організації і планування розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України, на нашу думку, є суперечності між наказом про створення СОГ та планом розслідування кримінального провадження. Проведеним аналізом матеріалів кримінальних проваджень нами було встановлено, що у 68,75 % проваджень, з якими ми мали змогу ознайомитись, наказом про створення СОГ досудове розслідування здійснюється визначеним слідчим (групою), та оперуповноваженими оперативних підрозділів. Проте на практиці бувають випадки, за яких у плані розслідування виконавцями певних СРД визначаються особи, які не входять до її складу (14,35 %). Встановлено випадки проведення СРД особами, які не перебувають у складі СОГ та не зазначаються в плані як виконавці певних пунктів плану (11,25 %).

У 58 % досліджених матеріалів кримінальних проваджень план розслідування було затверджено керівником органу досудового розслідування, при цьому у 12 % випадків плани взагалі не були затверджені або погоджені.

Нечасто в матеріалах проваджень є плани, в яких слідчим не зазначається фабула кримінального провадження та версії вчиненого злочину. Така тенденція простежується у 28,35 % проваджень. Відсутність

фабули та версій у плані значно ускладнює проведення досудового розслідування, оскільки для перевірки кожної окремої версії слідчим може бути проведений певний обсяг СРД, а без візуального впорядкування та неможливості утримання великого обсягу інформації це може призвести до певної плутанини та проведення недостатньої кількості СРД для всебічної перевірки кожної версії. З іншого боку, відображення в плані розслідування версій та орієнтованого переліку СРД для їх перевірки дозволить слідчому ефективно організувати процес розслідування. Зокрема, такий підхід до організації планування дозволить слідчому спланувати час, визначити необхідні сили та засоби, раціонально розподілити навантаження між осіб, які входять до складу СОГ, встановити найбільш доцільну послідовність проведення СРД тощо.

Результати опитування слідчих показали, що до основних причин, які негативно впливають на організацію планування, респонденти відносять: надмірне навантаження (85,45 %); дефіцит інформації на момент складання плану (62,50 %); формальне виконання положень Інструкції або вказівок керівництва (12,30 %). Більшість опитаних (68,75 %) повідомили, що ними розробляється «типовий план», де зазначаються загальні неконкретизовані СРД та після внесення відомостей до ЄРДР в таких планах змінюється лише номер кримінального провадження, дата внесення та правова кваліфікація.

Розглянувши основні недоліки, характерні плануванню розслідування, та встановивши причини, які на практиці призводять до формального ставлення до процесу організації планування, пропонуємо розглянути особливості організації і планування розслідування, залежно від слідчих ситуацій, які виникають під час розслідування.

Процес організації та планування розслідування будь-якого кримінального правопорушення повинен бути заснований на певній системі. При цьому низка авторів зазначає, що найбільш оптимально підходить для цього побудова відповідної сукупності типових слідчих ситуацій [41, с. 102].

Досліджуючи теоретичні питання планування і організації, ми

погоджуємось з позицією К. О. Чаплинського, М. М. Єфімова та В. В. Приловського, які зазначили, що однією із основних наукових категорій для планування та організації досудового розслідування є «слідча ситуація» [213, с. 101].

На сьогодні в науковій літературі сформульовано різноманітні підходи до визначення слідчої ситуації.

У своїй роботі, присвяченій дослідженню слідчих ситуацій, М. М. Єфімов визначає слідчу ситуацію як існуючу на даний момент реальність, в умовах якої діють працівники правоохоронних органів [40, с. 174]. При цьому Н. І. Клименко та В. І. Перкін наголошують, що слідча ситуація має динамічний зв'язок із постійно змінюваною доказовою інформацією, тобто є динамічною моделлю [55, с. 207].

На наше переконання, поєднання наведених підходів найбільш повною мірою розкриває поняття та зміст слідчої ситуації.

Щодо кола питань, які формують слідчу ситуацію, найбільш доречною, на нашу думку, є позиція Н. В. Павлової, яка пропонує до слідчої ситуації включати елементи процесуального, інформаційного та динамічного характеру, сполучення яких зумовлює індивідуальний характер конкретної слідчої ситуації на кожному етапі розслідування [141, с. 59–60].

На підставі проведеного аналізу матеріалів кримінальних проваджень досліджуваної категорії встановлено, що найчастіше процесу розслідування притаманні ситуації, за яких особа злочинця встановлена, а фактичні дані свідчать про вчинення злочину саме нею, але вину у вчиненні цього злочину вона заперечує (або визнає частково).

Така ситуація притаманна більшості злочинів досліджуваної категорії (87,5 %). Причина поширення цієї ситуації лежить переважно в площині матеріального права, оскільки складу злочину, передбаченого ст. 166 КК України, притаманний спеціальний суб'єкт, тобто батьки (піклувальники). Тож в разі відсутності інформації про особу, яка вчинила злочин, або встановлення факту вчинення злочину особи не з числа батьків або осіб, на

яких покладено обов'язок опіки чи піклування, злочин не можна кваліфікувати за ст. 166 КК України.

Характерною рисою вказаної слідчої ситуації є те, що злочинець, як правило, не переходується від правоохоронних органів, проте повністю або частково заперечує свою провину у вчиненні інкримінованого діяння. У такій ситуації головне завдання слідчого полягає у виявленні, вилученні, дослідженні та забезпеченні збереження доказів, які окремо або в сукупності стануть підставою для притягнення винної особи до кримінальної відповідальності в подальшому. Під час проведення досудового розслідування в умовах цієї ситуації слідчому необхідно приділити увагу встановленню відомостей, які свідчать про: родинні зв'язки між потерпілою особою та злочинцем, а в разі вчинення злочину особою, на яку покладено обов'язок опіки чи піклування щодо потерпілого – наявність юридичного факту встановлення таких обов'язків; отримання відомостей, які характеризують злочинця, зокрема про факти притягнення до кримінальної відповідальності, знаходження на обліку у лікарів нарколога та/або психіатра (встановити при цьому діагноз); інформацію, що може свідчити про причетність до вчинення злочину інших осіб.

Вирішення тактичних завдань розслідування в умовах цієї слідчої ситуації забезпечується проведенням таких СРД, оперативно-розшукових та організаційних заходів:

- допит потерпілого щодо обставин вчиненого злочину;
- допит заявника та/або службових (посадових осіб) органів опіки та піклування в разі перебування родини потерпілого на обліку;
- проведення огляду місця події. Треба окремо приділити увагу огляду місця проживання потерпілого. Головним завданням проведення цієї СРД є насамперед фіксація способу та умов життя потерпілого, джерел потенційної небезпеки, які несуть загрозу життю і здоров'ю потерпілого тощо. У випадках завдання тяжких наслідків поза межами місця проживання проводиться огляд місцевості, де було спричинено такі наслідки;

- звернення до суду з клопотанням про накладення арешту на майно, вилучене під час проведення огляду місця події (якщо треба);
- для встановлення факту перебування злочинця в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння забезпечити проходження освідування у спеціалізованих закладах МОЗ та подальше долучення висновку до матеріалів кримінального провадження;
- допит свідків. Під час допиту встановлюються відомості про відносини між потерпілим та членами сім'ї, інформація, яка характеризує особу злочинця та потерпілого. Крім того, проведенням допиту встановлюються відомості про спосіб життя злочинця, наявність шкідливих звичок. Відомості, отримані під час допиту в сукупності або окремо, а також прямо чи опосередковано можуть свідчити про факти вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України;
- допит посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування щодо перебування сім'ї на обліку соціальних служб;
- допит лікарів та/або представників медичних установ, до яких звертався потерпілий за медичною допомогою, або лікарів, на обліку яких перебував потерпілий;
- допит вчителів та штатного психолога школи, в якій навчається потерпілий для отримання інформацій про відносини в сім'ї та факти, які можуть вказувати на ознаки злісності в діяннях злочинця;
- призначення експертиз. У більшості випадків, коли наслідки вчинення злочину виражені в спричиненні смерті потерпілого або тілесних ушкоджень, призначається судово-медична експертиза. З метою встановлення психоемоційного стану потерпілого, проводиться судово-психіатрична експертиза;
- проведення обшуку за місцем проживання злочинця та потерпілого з метою відшукання знарядь вчинення злочину, а також речей і документів, які могли бути використаними злочинцем для приховування слідів злочину;
- тимчасовий доступ до речей і документів. Метою проведення

вказаної процесуальної дії насамперед є доступ до документації яка перебуває в розпорядженні адміністрації закладів МОЗ, освіти, органів державної влади;

- вжиття заходів щодо вилучення і подальшого проведення огляду засобів зв'язку та комп'ютерної техніки, якими користувались потерпілий та/або злочинець;

- направлення вилученої комп'ютерної техніки (засобів зв'язку) до відділу технічного забезпечення НПУ для відновлення видаленої інформації за певний проміжок часу, який встановлюється слідчим;

- встановлення сторінок в соціальних мережах, якими користувався потерпілий та проведення їхнього огляду. Зафіксована оглядом інформація дозволяє зробити висновки про емоційний стан потерпілої особи, спосіб його життя, відносини в сім'ї тощо;

- направлення запитів до органів, установ, підприємств чи організацій з метою витребування та долучення до матеріалів кримінального провадження характеристики злочинця за місцем проживання, роботи, навчання;

- направлення запитів до закладів МОЗ для з'ясування фактів перебування на обліках у лікарів нарколога, психіатра; уповноважених підрозділів МВС України для встановлення інформації про наявність або відсутність судимостей злочинця. Під час розслідування важливо отримати відомості про факти притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 184 КУпАП – невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей [57]. Крім того, доцільно звернутись із запитами до соціальних служб для отримання інформації про факти перебування сім'ї потерпілого на обліку;

- направлення доручень на проведення СРД оперативним підрозділам з метою встановлення свідків;

- допит підозрюваного про обставини вчиненого злочину;

- проведення одночасного допиту за участі підозрюваного та свідками чи потерпілим (в разі потреби);

– звернення до суду з клопотанням про обрання запобіжного заходу підозрюваному тощо.

Розглянемо слідчу ситуацію, за умовами якої особа злочинця встановлена, але останній переховується від органів досудового розслідування. Загалом така ситуація трапляється на практиці лише у 3,85 % випадках. У такій ситуації слідчому доцільно вжити заходи щодо встановлення місця знаходження злочинця, його затримання та ініціювання обрання запобіжного заходу. Вирішення завдань досудового розслідування в такій типовій ситуації забезпечується проведенням таких СРД:

– допит потерпілого (його представника) або свідків щодо обставин вчинення злочину та з'ясування відомостей про місце переховування злочинця;

– направлення доручень на проведення СРД оперативним підрозділам з метою встановлення місць можливого перебування злочинця;

– направлення до органів і підрозділів НПУ орієнтування щодо розшуку підозрюваного із зазначенням його прикмет;

– вжиття заходів щодо встановлення номеру телефону, яким користується підозрюваний, з метою звернення до суду з клопотанням про отримання тимчасового доступу до речей і документів – для отримання інформації, з прив'язкою до базових станції мобільних операторів для встановлення місця знаходження злочинця;

– звернення із запитом до міграційної служби МВС України для отримання даних про отримання підозрюваним паспорта громадянина України для виїзду за кордон. Також доцільне звернення до державної прикордонної служби для отримання інформації про факти перетину державного кордону України злочинцем;

– оголошення підозрюваного в розшук, при цьому відповідно до ч. 2 ст. 281 КПК України про оголошення розшуку виноситься окрема постанова, якщо досудове розслідування не зупиняється, або вказується в постанові про зупинення досудового розслідування, якщо таке рішення ухвалюється, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань [109];

– направлення доручення оперативним підрозділам про здійснення розшуку підозрюваного.

Варто зазначити, що у 24,85 % випадках під час розслідування проваджень вказаної категорії складається слідча ситуація, за якої особа злочинця встановлена, останній визнає вину в повному обсязі, від органів досудового слідства та суду не переховується.

Такий відсоток можна вважати дещо умовним, оскільки визнання вини злочинцем настає внаслідок усвідомлення, що факт злочинної діяльності винної особи знаходить своє підтвердження зібраними доказами під час проведення розслідування або внаслідок укладання угоди про визнання винуватості [93, с. 209].

Важливо пам'ятати, що в такій ситуації слідчому не треба обмежуватись самовикривальними показаннями, отриманими від підозрюваного, та проводити СРД і процесуальні дії, розраховуючи на визнання вини підозрюваним. Зважаючи на викладене, в умовах цієї слідчої ситуації доцільно проводити комплекс заходів, який виконується під час слідчої ситуації, де злочинець встановлений, від органів досудового слідства не переховується, проте повністю або частково не визнає своєї вини у вчиненні злочину. Такий підхід дозволить повною мірою забезпечити засади кримінального судочинства.

Аналіз кожної слідчої ситуації, особливо її інформаційного змісту, допоможе слідчому визначити тактичні завдання та передбачити шляхи їх вирішення як на початковому, так і на подальших етапах розслідування. Конкретна слідча ситуація завжди індивідуальна, специфічна, має динамічний характер і може змінюватись [199, с. 74; 143, с. 276].

Беручи до уваги той факт, що організація розслідування являє собою комплекс необхідних заходів на різних етапах розслідування, що забезпечують діяльність органів з розкриття, розслідування і профілактики злочинів [122, с. 315], тому профілактична діяльність є частиною криміналістичної діяльності, яка здійснюється слідчими, оперативними

працівниками, експертами під час розкриття та розслідування злочинів [197, с. 124; 198, с. 322].

За результатами аналізу кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 166 КК України, можна виокремити такі профілактичні заходи, які застосовуються для попередження вчинення цього виду злочинів: проведення СРД для встановлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину (84 %); збір та аналіз інформації про детермінанти вчиненого злочину (72 %); внесення змін до чинного законодавства (48 %); проведення інформаційних кампаній серед дітей, з метою зниження рівня латентності злочинів даної категорії (74 %); висвітлення у ЗМІ інформації про діяльність НПУ направленої на забезпечення прав дітей (65 %); проведення заходів, направлених на виявлення фактів, які можуть свідчити про готування або вчинення злочину (74 %); проведення СРД за участю злочинця та застосування до нього заходів забезпечення кримінального провадження зокрема запобіжних заходів (89 %); звернення слідчого з повідомлення про причини та умови, які сприяли вчиненню злочину, до представників ювенальної превенції (служби у справах дітей) (69 %); розробка методичних рекомендацій, з урахуванням сучасних наукових підходів, щодо вдосконалення процесу розслідування злочинів даної категорії (58 %) [79, с. 180–181].

Профілактична діяльність під час проведення досудового розслідування являє собою комплекс заходів соціально-психологічного, інформаційно-виховного, організаційно-управлінського та правового характеру. Встановлення причин та умов, які сприяли вчиненню таких злочинів, є одним із першочергових завдань, що дозволить забезпечити максимальну ефективність профілактичних заходів, залежно від слідчої ситуації [88, с. 339–340].

Отже, організація та планування досудового розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, є важливим завданням. Адже саме на цьому

етапі формується фундамент подальшої діяльності правоохоронних органів щодо ефективного розкриття та розслідування злочинів цієї категорії.

2.3. Взаємодія слідчих з оперативними підрозділами Національної поліції та іншими службами

Вчасна та професійно організована взаємодія слідчих і оперативних підрозділів НПУ забезпечує найбільш ефективне розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Системна й узгоджена діяльність працівників різних підрозділів дозволяє проводити окремі СРД швидко та раціонально, отримувати необхідний обсяг доказової інформації [210, с. 1].

Наразі у КПК України не достатнім чином врегульоване поняття «взаємодії» слідчих з оперативними підрозділами та/або іншими службами НПУ, органами державної влади чи місцевого самоврядування. Однак є низка НПА, які регулюють діяльність органів НПУ, у тому числі й питання взаємодії. Зокрема, відповідно до положень Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС від 27.04.2020 р. № 357, слідчо-оперативна група є організаційною формою взаємодії слідчих (дознавачів), працівників оперативних та інших підрозділів поліції з метою виявлення, фіксації, вилучення слідів кримінального правопорушення, речових доказів, установлення свідків та потерпілих, встановлення осіб, які його вчинили, з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження [52]. Виходячи з норм Інструкції, взаємодія представників підрозділів поліції зводиться до створення СОГ.

З-поміж нормативно-правових актів, які регулюють діяльність органів досудового розслідування, треба окремо виділити й наказ МВС від 07.07.2017 № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового

розслідування з іншими органами та підрозділами НПУ в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» [50].

Положення низки інших нормативно-правових актів, зокрема: Конституції України, КПК України [109], Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» тощо також відображають питання взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами, підрозділами органів ювенальної превенції та органами державної влади та місцевого самоврядування [65; 173].

У контексті досліджуваного питання окремо варто відмітити наказ МВС України від 19 грудня 2017 р. № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України», що встановлює форми взаємодії органів та підрозділів НПУ зі службою у справах дітей в межах своєї компетенції [175].

Треба зауважити, що в жодному з вказаних НПА поняття взаємодії не надається, що призводить до численних дискусій, адже підходи до визначення поняття взаємодії під час розслідування злочину серед науковців різняться.

В. Ю. Шепітько зазначає, що взаємодія правоохоронних та інших державних органів і службових осіб у процесі розкриття і розслідування злочинів являє собою узгоджену діяльність різноманітних ланок однієї або декількох організованих систем, спрямовану на досягнення спільної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу [102, с. 279]. Дещо інший зміст в поняття взаємодії вкладають М. В. Салтевський та В.Д. Берназ, які визначають взаємодію як узгоджену діяльність органів досудового слідства та органів дізнання на основі обміну інформацією та виконання дій, спрямованих на досягнення єдиної мети [8, с. 49]. Представники Львівської правової школи під взаємодією розуміють засновану на нормативних актах узгоджену діяльність посадових осіб підрозділів правоохоронних органів, спрямованих на розкриття, розслідування і попередження злочинів [100, с. 419].

На думку А. Я. Хитра, під взаємодією треба розуміти засновану на законі і спільності завдань у кримінальному судочинстві погоджену колективну діяльність, яка передбачає ефективне використання правових заходів і сил слідчих, обумовлену їх компетенцією і формами діяльності і спрямована на розслідування і попередження злочинів [205, с. 6]. Зі свого боку О. П. Бойко, на підставі проведеного аналізу різних підходів формулює поняття взаємодії як засновану на законах і підзаконних актах взаємну, узгоджену за метою діяльність із використанням особливих повноважень, методів і форм, притаманних кожній із взаємодіючих сторін у системі з метою виконання завдань кримінального провадження [10, с. 199].

Дослідивши наведені погляди, можна сказати, що процес взаємодії авторами розглядається в контексті взаємної діяльності слідчого і оперативних підрозділів з метою досягнення спільної мети, проте розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України, має свої характерні особливості, в тому числі стосовно взаємодії.

Процес розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України, характеризується тісною взаємодією не тільки з підрозділами НПУ, а й з органами державної влади та місцевого самоврядування, зокрема соціальними службами. Проведеним опитуванням слідчих 94,90 % опитаних наголосили, що без налагодженої дієвої взаємодії з вищевказаними органами і службами фактично унеможлиблюється ефективне розслідування цього виду злочинів. При цьому 75,25 % опитаних заявили, що ініціаторами внесення відомостей до ЄРДР є посадові особи органів соціальних служб, зокрема служби у справах дітей.

Проведеним опитуванням слідчих встановлено, що у 97,25 % випадках слідчі взаємодіють з органами ювенальної превенції НПУ. У 95,15 % випадках розслідування супроводжується взаємодією з підрозділами кримінальної поліції. Найчастіше, а саме у 98,30 % випадках слідчі взаємодіють зі службами у справах дітей та органами державної влади.

Виходячи з викладеного, вважаємо що найбільш доцільне визначення

поняття взаємодії, запропоноване М. М. Єфімовим, який вказує, що взаємодія являє собою засноване на НПА, погоджене за метою й обстановкою функціонування незалежних один від одного в адміністративному плані відповідних органів, що полягає в оптимальному поєднанні властивих їм засобів і методів, які спрямовані на профілактику та розслідування кримінальних правопорушень під єдиним керівництвом слідчого [39, с. 181].

Залежно від правової регламентації в криміналістиці виділяють процесуальну та непроцесуальну (організаційну) форми взаємодії.

Не дискутуючи щодо визначення поняття процесуальної форми взаємодії, пропонуємо взяти за основу підхід, запропонований В. О. Глушковим, В. В. Топчієм та іншими, які під процесуальною формою взаємодії пропонують розуміти не тільки способи, передбачені в кримінально-процесуальному законодавстві, а й ті, що передбачені іншими НПА, які регулюють діяльність правоохоронних органів [26, с. 248; 200, с. 9]. Такий підхід, з огляду на особливості досліджуваного нами питання, є найбільш вдалим, оскільки захист дитинства включає діяльність підрозділів НПУ, органів державної влади, місцевого самоврядування, соціальних служб, закладів МОЗ, освіти, що регламентується значною кількістю НПА, серед яких часто є й підзаконні (накази, інструкції, розпорядження тощо).

Під час розслідування злочинів, передбачених ст. 166 КК України, взаємодія слідчого з оперативними підрозділами найчастіше реалізується шляхом створення СОГ [52]. Аналізуючи матеріали кримінальних проваджень, встановлено, що під час реагування на заяви та повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, яке містить ознаки злочину, передбаченого ст. 166 КК України, взаємодія учасників СОГ під час документування злочину направлена насамперед на виявлення, збереження та вилучення слідів злочинної діяльності. При цьому слідчим спільно з інспектором-криміналістом проводиться огляд місця події та/або огляд трупа.

Роль оперуповноваженого, як учасника СОГ, на початковому етапі розслідування здебільшого полягає у встановленні свідків та проведення

опитування; проведення заходів, спрямованих на встановлення на місці події та на прилеглий території технічних засобів відеофіксації (камер спостереження) для ініціювання проведення подальших процесуальних дій; забезпечення охорони місця події; виконання за дорученням слідчого інших дій, спрямованих на встановлення обставин вчиненого злочину. Проведеним аналізом матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що до складу СОГ кінолог зі службовою собакою, як правило, не залучається.

Оскільки наслідком злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, в переважній більшості (59 %) є настання смерті потерпілого [72, с. 451]. Особливої уваги заслуговує порядок взаємодії слідчого з працівниками бюро СМЕ. Питання взаємодії, враховуючи режим воєнного стану, регулюється спільним наказом МВС, МОЗ і офісу Генерального прокурора від 09.03.2022 № 177/450/46 «Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами НПУ, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України».

Крім того, відповідно до п. 6 розділу II Додатку 1 до Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) НПУ, в разі виявлення трупа на місці події, на працівника чергової частини органу поліції покладається обов'язок запросити фахівців НДЕКЦ, судово-медичного експерта (лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта) для проведення слідчих дій за їх участі [52].

Дослідженням матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що судово-медичний експерт (лікар) залучається до проведення огляду як спеціаліст у всіх випадках настання смерті потерпілого. При цьому, як свідчить судово-слідча практика, у 92,85 % випадках до огляду трупа залучається судово-медичний експерт бюро СМЕ. У 7, 15 % випадках

залучається лікар (найчастіше фахівець у галузі педіатрії або сімейної медицини). Зрідка до проведення огляду залучаються як спеціалісти одночасно судово-медичний експерт спільно з лікарем, лише у 2, 25 %.

Взаємодія судово-медичного експерта або лікаря, залучених як спеціалістів, під час проведення огляду дозволяє забезпечити фіксацію наявних тілесних ушкоджень потерпілого на момент проведення огляду; зробити попередні висновки про причини настання смерті; виявити наявні (вроджені чи набуті) анатомічні вади організму та інші важливі для досудового розслідування обставини.

Переходячи до розгляду процесуальної форми взаємодії на подальших етапах розслідування на підставі узагальнення судово-слідчої практики можна виділити такі форми взаємодії під час досудового розслідування:

- виконання працівниками оперативних підрозділів письмових доручень слідчого в порядку ст. 40 КПК України. Аналізом матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що у 82,70 % випадках слідчим доручається встановлення та подальший допит свідків;

- проведення заходів, спрямованих на зняття інформації з каналів зв'язку із залученням представників підрозділів технічного забезпечення та/або оперуповноваженими підрозділів кіберполіції;

- проведення заходів, спрямованих на встановлення місця знаходження злочинця та взаємний обмін інформацією;

- залучення представників соціальних служб та/або служби у справах дітей до проведення окремих СРД, отримання, в порядку визначеному КПК та подальше долучення до матеріалів кримінального провадження документів, необхідних для кваліфікації діянь злочинця;

- інше сприяння слідчому під час проведення СРД чи процесуальних заходів.

Перед тим, як перейти до розгляду організаційної (непроцесуальної) форми взаємодії під час розслідування злочинів, передбачених ст. 166 КК України, треба зазначити, що на сьогодні дискусійним залишається факт

застосування такої форми взаємодії, як участь спеціаліста, експерта у досудовому провадженні. Деякі вчені відносять таку участь до непроцесуальної, інші – до процесуальної. Однак, погоджуючись з позицією Н. В. Павлової, К. О. Чаплинського та Д. А. Птушкіна, зазначимо, що якщо участь спеціаліста полягає лише у наданні усних консультацій стосовно тих чи інших питань та наданні довідкової інформації, то ймовірніше таку форму взаємодії треба відносити до непроцесуальної (організаційної) [143, с. 80].

Розмежування форм взаємодії під час розслідування злочинів має важливе практичне значення. Порушення процесуальних форм взаємодії може призвести до неможливості використання отриманих внаслідок такої взаємодії даних як доказової інформації [121, с. 183].

На думку В. В. Пясковського, форми непроцесуальної взаємодії не закріплені в КПК України. Така взаємодія є можливою не лише з оперативними підрозділами, а й з представниками інших державних установ, а її форми впливають із положень законів, підзаконних НПА та із правоохоронної практики [184, с. 250]. Такий підхід, на нашу думку, найбільш повною мірою розкриває сутність непроцесуальної форми взаємодії в контексті розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України.

Крім того, автором зазначається, що непроцесуальними формами взаємодії варто вважати: використання слідчими можливостей засобів масової інформації; надання консультацій слідчими співробітникам оперативних підрозділів і представникам інших державних установ та громадських організацій; спільне обговорення матеріалів слідчими й співробітниками оперативних підрозділів; обмін інформацією між слідчими та співробітниками оперативних підрозділів; одержання інформації з навчальних, медичних установ; одержання інформації від громадських і релігійних організацій; забезпечення безпеки потерпілих та свідків тощо [184, с. 250–251].

Досліджуючи питання непроцесуальної (організаційної) форми взаємодії в контексті розслідування кримінальних проваджень, вчинених

щодо неповнолітніх, О. П. Заворіна зазначає, що до таких форм взаємодії слідчого й оперативних працівників належать: планування спільних заходів; координація проведення спільних дій і заходів; спільний аналіз причин і умов, що сприяють вчиненню злочину, та обговорення профілактичних заходів; спільна узгоджена діяльність у складі СОГ; обмін інформацією, а також, використання можливостей криміналістичних та оперативно-довідкових обліків тощо [47, с. 250–251].

Зі свого боку, В. О. Малярова та Л. В. Дмитрієва пропонують відносити до організаційної форми взаємодії таке: створення СОГ; розроблення спільних планів проведення СРД і тактичних операцій [120, с. 184; 121, с. 348].

За результатами дослідження матеріалів кримінальних проваджень ми можемо виділити такі напрями непроцесуальної (організаційної) взаємодії під час розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України:

- спільний аналіз інформації, отриманої на початковому етапі досудового розслідування із залученням представників оперативних підрозділів, служби у справах дітей та ювенальної превенції. Як показало опитування, 98,30 % респондентів вказали, що плануючи процес розслідування звертаються за консультативною допомогою зазначених представників;

- спільне планування проведення СРД з представниками оперативних підрозділів та підрозділів ювенальної превенції. Зокрема, 78,45 % респондентів повідомили, що на подальших етапах розслідування слідчі проводять обговорення та подальше планування розслідування кримінального провадження та/або окремих СРД з урахуванням позиції осіб, які входять до складу СОГ, або залучені до процесу розслідування;

- отримання інформації, яка характеризує сім'ю, де проживає (проживала) потерпіла особа, від представників органів державної влади та/або представників служби у справах дітей;

- одержання інформації від представників ювенальної превенції. Найчастіше слідчі звертаються до представників ювенальної превенції для

з'ясування фактів, які можуть характеризувати сім'ю, де було вчинено злочин. Зокрема, 94,35 % опитаних слідчих зазначають, що звертаються до ювенальної превенції для отримання інформації про: факти притягнення злочинця до адміністративної відповідальності за ст. 184 КУпАП. Крім того, одержують інформацію про притягнення членів сім'ї до адміністративної відповідальності за вчинення сімейного насилля (ст. 173-2 КУпАП) тощо;

- одержання інформації від представників закладів освіти, де проходить навчання потерпілих. Окрім залучення представників освітніх установ у процесуальній формі взаємодії, 56,85 % опитаних респондентів вважають доцільним отримання консультацій від педагогів та штатного психолога закладу, де проходив навчання потерпілих;

- проведення спільних нарад за участі слідчого, оперуповноважених та представників підрозділів ювенальної превенції з метою обміну наявною інформацією та корегування плану розслідування за результатами проведених СРД;

- отримання консультацій від представників громадських організацій або фахівців, які мають знання в певній галузі (релігієзнавців, етнографів тощо), для встановлення способу вчинення злочину, обстановки та умов тощо;

- консультування, методична та технічна допомога представників експертних установ. Опитування показало, що 85,90 % слідчих під час досудового розслідування перед винесенням постанови про призначення експертизи та направлення її до відповідної установи одержують інформацію від судового експерта про доцільність її проведення; з'ясовують коло питань, які можуть бути вирішені проведенням дослідження; перелік об'єктів, які необхідні для дослідження тощо. Крім того, слідчі отримують методичні рекомендації щодо вилучення та зберігання об'єктів, які зберігають на собі сліди злочину для забезпечення їх збереження та правильності пакування;

- одержання інформації від лікарів. Враховуючи той факт, що найчастіше потерпілими від протиправних дій є малолітні особи (іноді у віці

до 1 року), отримання інформації від закладів МОЗ, зокрема від лікарів (найчастіше педіатрів чи сімейних лікарів), дозволяє слідчому зробити висновки стосовно події злочину. Інформація від лікарів, одержана в такому порядку, дозволяє визначитись з переліком питань, які можливо поставити на вирішення експертизи (судово-медичної, комплексної судово-медичної, комісійної судово-медичної експертиз тощо). Таку позицію поділяють 68,75 % респондентів;

– взаємодія з представниками ЗМІ. Часто факти вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України, набувають суспільного резонансу та широко висвітлюються представниками ЗМІ. Наприклад, через розміщення повідомлень, які можуть свідчити про вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України, а саме: «...у завданні тяжких тілесних ушкоджень дитині підозрюють місцевого жителя, який товаришує з матір'ю загиблої дівчинки. Зараз він у Чернігівському СІЗО. Покарання загрожує і Галині. Відкрито кримінальне провадження за статтею – злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Після трагедії старшу дівчинку вилучили з родини, вона досі перебуває в Ніжинській районній лікарні...» за результатами перевірки вказаної інформації було розпочато кримінальне провадження за № 12018270180000310 з відповідною кримінально-правовою кваліфікацією [25]. За результатами проведеного розслідування інформація, висвітлена ЗМІ, знайшла своє підтвердження, вину особу було притягнуто до кримінальної відповідальності та відповідно вироку Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області вину обвинуваченої було доведено в повному обсязі [19];

– використання баз даних (обліків). За результатами опитування, 61,35 % респондентів заявили, що в процесі розслідування злочинів досліджуваної категорії звертаються за інформацією до відповідних баз даних. Також респондентами зазначено, що основною метою звернення є отримання інформації про: попередні факти притягнення злочинця до кримінальної та/або до адміністративної відповідальності. Найчастіше для отримання відповідної інформації, крім відкритих баз даних, працівниками

поліції використовується ІПС «Цунамі»;

– взаємодія зі слідчими та представниками оперативних підрозділів чи підрозділів ювенальної превенції інших територіальних підрозділів НПУ з метою обміну інформацією та отримання методичних порад про методику розслідування злочинів вказаної категорії та обрання тактичних прийомів, які зможуть забезпечити всебічне розслідування. Також встановлюються причини та умови які могли сприяти вчиненню злочинів вказаної категорії та на підставі аналізу отриманої інформації вживаються заходи, направлені на усунення детермінант злочину;

– направлення інформації, отриманої під час досудового розслідування до органів державної влади, адміністрації закладів освіти, служби у справах дітей та інших соціальних служб для усунення причин та умов які сприяють вчиненню злочинів вказаної категорії в межах своєї компетенції.

Підсумовуючи викладене, можемо сказати, що одним з ключових завдань під час досудового розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, є організація взаємодії слідчого з представниками оперативних підрозділів, посадовими особами ювенальної превенції НПУ та іншими учасниками кримінального процесу. Оперативність і повнота забезпечення виконання завдань кримінального провадження значною мірою залежить від узгодженої діяльності всіх учасників процесу досудового розслідування, що вимагає максимальної мобілізації наявних в розпорядженні слідчого сил та засобів та обумовлюється використанням всіх можливих видів і форм взаємодії.

Висновки до розділу 2

Під час дослідження організаційних заходів під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, можна зробити такі висновки:

1. Типовими джерелами первісної інформації про вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, є: повідомлення посадових (службових) осіб, інформація, оприлюднена в засобах масової інформації; самостійне виявлення слідчим ознак складу злочину під час проведення досудового розслідування за фактами іншого кримінального провадження. Зрідка заяви (повідомлення) про злочини цієї категорії надходять безпосередньо від потерпілих. Це пояснюється здебільшого неусвідомленням потерпілої особи (як правило, через малолітство) факту вчинення щодо неї злочину.

2. Серед обставин, які підлягають встановленню, на початковому етапі розслідування треба виділити: місце вчинення злочину; час; спосіб вчинення та приховування; відомості про потерпілого; відомості про злочинця (злочинців). Для правильної кваліфікації злочину, передбаченого ст. 166 КК України, основну увагу треба приділити встановленню виду та розміру заподіяної потерпілому шкоди. Для встановлення факту наявності ознаки злісності в діяннях злочинця необхідно встановити часові межі вчиненого діяння.

3. Процесуальні форми взаємодії під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, на початковому етапі знаходить своє вираження у створенні СОГ; залученні до проведення окремих СРД спеціалістів (експертів) СМЕ та НДЕКЦ; залученні лікарів до проведення огляду трупа потерпілого.

4. На подальших етапах розслідування процесуальна форма взаємодії полягає: у виконанні доручень слідчого щодо проведення окремих СРД;

залучення представників технічних підрозділів НПУ для зняття інформації з каналів зв'язку та вилучення цифрових слідів з відповідних носіїв інформації; сприяння слідчому при проведенні окремих СРД; залучення до проведення СРД представників служби у справах дітей та отримання відповідної документації.

5. Непроцесуальна форма взаємодії знаходить своє вираження у спільному аналізі первинної інформації за участі представників оперативних та підрозділів ювенальної превенції; обміні інформацією та залученні до планування проведення СРД представників оперативних та підрозділів ювенальної превенції; проведенні спільних нарад щодо стану розслідування кримінального провадження; консультативній, методичній та технічній допомозі представників експертних установ та лікарів закладів МОЗ; обміні інформацією з представниками ЗМІ; інформуванні органів соціальних служб, державної влади про причини та умови, які сприяли вчиненню злочину, з метою їхнього усунення.

6. Враховуючи сукупність умов, які сприяють вчиненню злочинів досліджуваної категорії, профілактична діяльність слідчого є невід'ємною частиною організації розслідування. Профілактична діяльність поєднує комплекс заходів соціально-психологічного, інформаційно-виховного, організаційно-управлінського та правового характеру. Виявлення та аналіз причин та умов, які сприяли вчиненню злочину, відіграє ключову роль у розслідуванні та є пріоритетним напрямом роботи слідчого.

7. Типовими слідчими ситуаціями, характерними процесу розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України, є: особа злочинця встановлена, а фактичні дані свідчать про вчинення злочину саме нею, але вину у вчиненні цього злочину вона заперечує (або визнає частково) (87,5 %); особа злочинця встановлена, але останній переховується від органів досудового розслідування (3,85 %); особа злочинця встановлена, він (вона) визнає вину в повному обсязі, від органів досудового слідства та суду не переховується (24,85 %).

РОЗДІЛ 3

ТАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛІСНОГО НЕВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АBO ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ

3.1. Організація і тактика проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на отримання інформації з матеріальних об'єктів

Забезпечення ефективного вирішення завдань кримінального провадження досягається неухильним дотриманням норм чинного кримінально-процесуального законодавства в поєднанні з організацією проведення СРД залежно від слідчої ситуації.

Основним «інструментом» отримання доказів під час розслідування кримінального провадження є проведення СРД. Відповідно до ч. 1 ст. 223 КПК України СРД є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [109].

У процесі розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, для встановлення цілісної об'єктивної картини злочину, значну роль відіграє інформація, джерелом якої є речі. Вказана інформація одержується внаслідок проведення таких СРД, як: обшук, огляд, освідування або шляхом застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема тимчасового доступу до речей і документів.

До безпосередніх джерел матеріальної інформації традиційно прийнято відносити об'єкти матеріального світу у вигляді будь-яких слідів, які відображають подію злочину. До них можна зарахувати документи, речі, предмети, тіло живої особи, сліди виділень людини тощо [49, с. 169].

Як зазначає Н. В. Павлова, з метою отримання інформації від певного виду джерел у ході розслідування злочину бажано правильно обрати тактику провадження тих чи інших слідчих дій [141, с. 75]. Такий підхід, на нашу думку, є доцільним і під час розслідування злочинів, передбачених ст. 166 КК України.

Спираючись на дані, отримані в результаті ознайомлення з матеріалами кримінальних проваджень досліджуваної категорії, можна сказати, що така СРД, як огляд, проводиться у 100 % випадках. При цьому за проведенням опитуванням слідчих встановлено, що 85,75 % респондентів визначили проведення огляду найбільш дієвим «інструментом» отримання та фіксації криміналістично-значущої інформації.

Процесуальний порядок, мета проведення огляду регламентовано ст. 237 КПК України. При цьому законодавцем огляд місця події не розглядається окремо. Відповідно до ч. 1 ст. 237 КПК України виділяють огляд місцевості, приміщення, речей, документів та комп'ютерних даних [109].

Однак треба зазначити, що серед всіх видів огляду найбільш поширеним (через свою інформативність) є огляд місця події [152, с. 220]. Вказана СРД спрямована на пошук та документування слідів злочину. При цьому її унікальність полягає у сприйнятті слідчим обстановки події у вигляді, яка під впливом часу та умов може швидко змінитися із ризиком втрати слідів та місць їх розташування. Саме під час огляду місця події слідчий моделює механізм вчинених протиправних дій; проводить попередню кримінально-правову кваліфікацію; висуває припущення та версії про подію кримінального правопорушення [68, с. 125; 155, с. 109].

Ефективність будь-якої СРД, зокрема і огляду, полягає в якісній її підготовці, продумуванні тактики безпосереднього проведення, а також правильній фіксації.

Як зазначає В. Ю. Шепітько, підготовка до огляду являє собою комплекс заходів організаційно-забезпечувального характеру, що створюють

сприятливі умови для його проведення [219, с. 198].

На важливості підготовчого етапу огляду наголошують і працівники слідчих підрозділів НПУ, зокрема 87,45 % респондентів наголосили на необхідності проведення підготовчих заходів до початку його проведення [84, с. 257].

Під час проведення організаційно-підготовчих заходів слідчі повинні враховувати, що часто зацікавлені особи перебувають поблизу місця злочину з надією, що їх можуть запросити до участі у слідчій дії як понятих, що необхідно враховувати під час огляду [225, с. 13]. Така рекомендація є слушною й під час розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України. Насамперед це зумовлено тим, що в більшості випадків огляд проводиться за участі або в присутності осіб, з-поміж близьких родичів потерпілої особи, часто батьків, які і є суб'єктами вчинення злочину. Це може призвести до знищення, пошкодження або зміни слідової картини злочину підозрюваним або особами з числа свідків, або може дати підґрунтя для вчинення інших дій, спрямованих на протидію досудовому розслідуванню.

Як свідчать дані судово-слідчої практики, в переважній більшості випадків до НПУ надходить інформація про вчинення злочинів з іншою правовою кваліфікацією (умисне вбивство, з приміткою природна смерть або нещасний випадок; нанесення тілесних ушкоджень; вчинення домашнього насильства тощо). Така «помилкова кваліфікація» на початковому етапі нерідко призводить до вибору неналежних тактичних прийомів його проведення, зокрема неправильного визначення меж проведення тощо. Тактичні прорахунки та неякісна підготовка можуть призвести до втрати слідів, які можуть свідчити про вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України.

Як зазначає К. О. Чаплинський, результати огляду місця події залежать від правильності визначення його меж. Помилки у визначенні меж огляду допускаються у випадках механічного фіксування слідів і обстановки на місці події, без їх осмислення [209, с. 76].

Оскільки однією з характерних ознак злочинів, кваліфікованих за

ст. 166 КК України, є тривалість, на практиці складно визначити межі проведення огляду, а часто й об'єкт його проведення.

У провадженнях цієї категорії межі огляду повинні охоплювати: місця, де потерпілому безпосередньо було завдано фізичної шкоди; інші приміщення чи прилегла територія до місця завдання шкоди; місця, які використовувались злочинцем для приховування злочинної діяльності; інші житлові чи побутові приміщення і ділянки місцевості, де можуть бути предмети (сліди), що стосуються справи.

У цьому розрізі треба звернути увагу на результати вивчення матеріалів кримінальних проваджень за ст. 166 КК України, які показали, що об'єктами безпосереднього огляду, як правило, є:

– місце проживання потерпілого (квартира, приватні будинки, територія приватного домоволодіння, господарчі споруди, які розташовані на території домоволодіння). Огляд таких об'єктів проводиться у 87 % випадках;

– місця, де потерпілому було спричинено тяжкі наслідки. До таких місць можна віднести відкриті ділянки місцевості, лісосмуги, береги водойм, інші місця відпочинку та дозвілля, території промислових підприємств, об'єктів незавершеного будівництва чи інші будівлі, ділянки автомобільних шляхів, інфраструктура залізничного транспорту тощо. Огляд таких місць та прилеглої території проводиться у 11 % випадках [90, с. 223];

– місця проживання інших осіб (родичів, знайомих потерпілого тощо), до яких також відносяться квартири, приватні домоволодіння або господарчі споруди. Необхідність проведення огляду у вказаних місцях виникає не часто і відсоток проведення становить лише 1, 25 % [75, с. 195].

Як наголошує низка науковців, визначення меж огляду та вибір послідовності дій зумовлюється правильністю застосовування тактичних прийомів [212, с. 76; 186, с. 328].

Під час проведення огляду в процесі розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України, доцільно використовувати ексцентричний метод. При використанні цього методу слідчим визначається

«центр», від якого буде проведено подальший огляд. У більшості випадків таким центром є труп потерпілого або місце, де було отримано тілесні ушкодження. Вказаним методом проводиться огляд житлових приміщень, побутових споруд, подвір'я приватних домоволодінь.

Водночас концентричний метод доцільно використовувати під час проведення огляду житлових приміщень, де проживає потерпілий. Основною метою проведення огляду є фіксація фактичних умов проживання потерпілого, санітарно-побутового стану житла. При цьому увагу треба приділити приміщенню, де проживає потерпілий та місцям, якими він користується.

Фронтальний метод використовується у випадку, коли місцем вчинення злочину є велика ділянка місцевості, або така, що не має чітко окреслених меж (лісосмуга, береги водойм, ділянки місцевості поблизу залізничної інфраструктури тощо). Під час проведення огляду вказаним способом встановлюється сліди ніг, за якими можна визначити напрямок руху потерпілого, особисті речі, одяг потерпілого та інші сліди, які можуть вказувати на обстановку, спосіб вчиненого злочину та особу злочинця.

На підставі аналізу матеріалів кримінальних проваджень можна зробити висновок, що основною метою проведення огляду (окрім огляду трупа) є фіксація слідів, які вказують на створення небезпечних для життя і здоров'я дитини умов проживання, виявлення і фіксацію джерел загрози життю і здоров'ю потерпілого.

Щодо цього наведемо фрагмент протоколу огляду місця події у справі про вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлено опіку чи піклування: «...при вході в будинок, зліва, у верхньому краю одвірка, на цвяхові, біля дерев'яних вхідних дверей червоного кольору, зачіплене радіо, на якому при вході струму, на гнізді знаходиться позначка 220 V, земля при вході в будинок мокра, також на землі знаходиться провід із однієї сторони із входом у радіо, кінець дроту оголений...» [22]. Виходячи із фрагменту проведеного огляду місця події

слідчим було зафіксовано джерело струму, яке призвело до загибелі потерпілого, та факт створення несприятливих побутових умов проживання.

Окрім фіксації та дослідження обстановки місця події та слідів злочину, не менш важливим завданням огляду є й вилучення об'єктів, які мають значення для встановлення об'єктивної істини. Як показав аналіз вивчення протоколів огляду місця події у провадженнях за фактами ст. 166 КК України, такими об'єктами є: одяг, яким користувався потерпілий на момент вчинення кримінального правопорушення (68 %); постільна білизна (32 %); дитячі іграшки (8 %); засоби для опалення приміщення (або їх фрагменти) (17%); електродроти (19 %); електричні подовжувачі зі слідами пошкоджень (17 %); речі, на яких зберігаються сліди крові або тампони зі змивами (12 %); медичні препарати (3 %); сліди рук або низу взуття (15 %); дитячі візочки (2 %); отруйні речовини, зокрема побутового призначення або їх залишки (3 %); мобільні телефони (комп'ютерна техніка чи носії інформації) (9 %) тощо.

Треба виділити й важливість застосування технічних засобів під час проведення огляду. Серед таких засобів у провадженнях досліджуваної категорії у переважній більшості (98,65 %) застосовується фотофіксація з використанням цифрових фотокамер. Проте маємо констатувати, що відеофіксація огляду застосовувалася лише у 1,35 % кримінальних проваджень.

Проведення огляду місця події, у тому числі у провадженнях досліджуваної категорії, часто супроводжується низкою недоліків, які впливають на якість проведення цієї СРД та її результати.

У цьому розрізі В. В. Логінова вказує на такі недоліки, які допускають слідчі під час проведення огляду: безсистемність та непослідовність проведення; неточна фіксація обстановки на місці події; пошкодження або ігнорування доказів; недбале проведення огляду прилеглої території; порушення порядку фіксації та вилучення слідів у протоколі СРД, недотримання правил упакування [115, с. 133].

За результатами опитування слідчих, які брали безпосередню участь у розслідуванні злочинів досліджуваної категорії, до основних причин (як окремо так і в сукупності), які призводять до вказаних недоліків, належать: недостатність інформації про кримінальне правопорушення (86 %); складність визначення меж огляду (69,25 %); неможливість своєчасного (оперативного) прибуття на місце події (55,35 %); недостатність сил і засобів на момент проведення огляду (55,25 %); недосконалість технічного забезпечення (48,35 %); неможливість проведення первинного огляду за участі осіб, які мають відповідні знання (32,20 %); протидія з боку злочинця, шляхом зміни обстановки на місці події або викривлення інформації про подію (15,30 %).

Для забезпечення максимальної ефективності проведення огляду доцільно застосовувати безперервну відеофіксацію, що забезпечить максимально інформативно зафіксувати слідову картину та навколишню обстановку на місці події [153, с. 171].

Крім того, в разі надходження повідомлень, в яких може міститись інформація про вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України, треба залучати до проведення огляду спеціаліста (лікаря, іншого медичного працівника), який має знання в галузі педіатрії. Зважаючи на особливості досліджуваного нами питання, огляд місця події доцільно проводити із залученням представників органів соціальних служб та підрозділів ювенальної превенції.

Оскільки в більшості випадків (59 % випадків) наслідки злочину характеризується настанням смерті потерпілого, окрему увагу необхідно приділити особливостям проведення огляду трупа [72, с. 451]. Вказана СРД має свої особливості і регламентована окремою нормою КПК, а саме ст. 238 КПК України, відповідно до якої огляд трупа слідчим проводиться за обов'язкової участі судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта [109].

Огляд трупа повинен проводитися на місці його виявлення, інакше

порушується зв'язок між елементами місця події, обстановкою і позою трупа, трупними явищами й іншими ознаками [66, с. 110]. Від встановлення причини настання смерті потерпілого залежить перебіг всього подальшого розслідування [3, с. 218].

Дослідивши матеріали кримінальних проваджень можна сказати, що в більшості випадків огляд трупа проводиться за місцем проживання потерпілого (у 68 % проваджень). У 16 % огляд трупа проводиться на місці події, поза межами постійного проживання потерпілого – в місцях масового відпочинку на воді (пляжі загального користування, береги водойм, інші місця відпочинку та прилегла до них територія). Дещо рідше (у 11 %) труп оглядається на території домоволодіння місця проживання потерпілого. У 5 % огляд трупа проводиться в закладах МОЗ (каретах швидкої допомоги).

Ознайомившись зі змістом протоколів огляду трупа, встановлено, що слідчим, як правило, відображаються відомості про розташування трупа та його положення; його анкетні дані; одяг, який знаходиться на трупі; стан трупа та його характерні ознаки, наявність тілесних ушкоджень та інші відомості, що можуть допомогти встановити важливі факти про подію кримінального правопорушення.

Наведемо фрагмент протоколу огляду трупа, який було складено під час досудового розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України: «Труп дитини жіночої статі без одягу, документів, правильної статури, задовільного харчування, довжина тіла 59 см, вага 2 950 г, окружність голови 38 см, окружність грудної клітини 30 см, окружність живота 24 см, має трупні плями» [20]. Аналізуючи цей фрагмент, можна зробити висновок, що слідчий проведенням огляду обмежується фіксацією відомостей про анатомічний розвиток потерпілого та наявні тілесні ушкодження. При цьому не проводиться огляд ложе трупа.

В разі виявлення на трупі тілесних ушкоджень, вони піддаються детальному опису. Описуючи особливі прикмети варто вказувати: характер, найменування, місце розташування, форму, розмір, колір тощо [189, с. 132].

Процес огляду трупа доцільно фіксувати за допомогою відеофіксації і

окремо зробити фотознімки з додержанням правил криміналістичної фотографії та відеозапису.

Важливим джерелом інформації під час розслідування злочинів, розпочатих за ст. 166 КК України, є відомості, які знаходять своє відображення в документах.

Ознайомившись з матеріалами кримінальних проваджень залежно від характеру відображеної в документах інформації, яка має значення для досудового слідства, документи можна поділити:

1. Документи, що містять відомості про стан психічного та/або фізичного здоров'я потерпілого (медична документація). До документів цієї категорії треба віднести насамперед медичну картку потерпілого; історію хвороби; медичну довідку про народження дитини; медичні довідки про надходження потерпілого до лікувального закладу; індивідуальні програми реабілітації особи з особливими потребами; документальне відображення щодо порад по догляду за підопічною особою тощо. Вказані документи перебувають в розпорядженні адміністрації закладів охорони здоров'я.

2. Документи, які містять відомості про стан здоров'я підозрюваного та/або членів сім'ї потерпілої особи (медична документація). До основних документів цієї категорії належать медичні довідки про перебування підозрюваного на обліку у лікарів нарколога та/або психіатра; довідки про стан здоров'я підозрюваного; відомості про набуття інвалідності; довідки про освідування на стан наркотичного або алкогольного сп'яніння. Вказані документи знаходяться в розпорядженні закладів охорони здоров'я.

3. Документи, що відображають фактичні умови проживання потерпілого. Передусім до документації вказаної категорії необхідно віднести довідки про перебування сім'ї потерпілої особи на обліку служб у справах дітей та/або інших соціальних служб; акти обстеження умов проживання; акти соціальних служб про нецільове використання коштів, виділених на утримання потерпілого або поліпшення соціально-побутових умов його проживання. Вказані документи перебувають в розпорядженні

служб у справах дітей, органів державної влади або місцевого самоврядування.

4. Документи, що характеризують потерпілого або родину, в якій проживає останній. До таких документів можна віднести характеристики за місцем навчання потерпілого; документи, які містять відомості про стан успішності потерпілого в навчанні; результати проходження потерпілим психологічних тестувань; інформацію про звернення за допомогою до медичного працівника закладу навчання; характеристики сім'ї за місцем проживання потерпілого тощо. Вказані документи зберігаються як правило в установах органів державної влади та навчальних закладів.

5. Інші документи, інформація викладена в яких характеризує особу злочинця. До вказаної категорії ми відносимо насамперед матеріали правоохоронних органів, які можуть свідчити про притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 184 КУпАП, або вчинення домашнього насильства; копії матеріалів про розгляд заяв та повідомлень про втечу дитини з місця постійного проживання. В разі встановлення фактів притягнення злочинця до кримінальної відповідальності – копії вироків суду. Вказані документи зберігаються в архівах судів та органів НПУ.

6. Електронні матеріали відеофіксації (фотофіксації) з місця вчинення кримінального правопорушення, або прилеглої території та інформація про використання мобільних терміналів на місці вчинення злочину, які знаходяться в розпорядженні операторів мобільного зв'язку.

На підставі аналізу судово-слідчої практики, встановлено, що найчастіше доступ до документів здійснюється шляхом отримання відповідей на інформаційні запити. На практиці така діяльність полягає у направленні до відповідної установи інформаційного запиту, з вимогою надати документи (або належним чином завірені копії), в яких виникає необхідність під час проведення розслідування.

У разі виникнення необхідності отримання в розпорядження документів, які містять лікарську або банківську таємницю, та за умови неможливості отримати таку документацію керуючись нормами ст. 93 КПК

України, або в разі відмови надання такої інформації, слідчі звертаються до суду з клопотанням про отримання дозволу тимчасового доступу до речей і документів. Не вдаючись до розгляду процесуальних особливостей проведення процесуальної дії, пропонуємо перейти до розгляду тактичних особливостей її проведення.

Результативність проведення тимчасового доступу до речей і документів залежить від попередньої підготовки, що містить насамперед визначення кола шуканих об'єктів та їх ймовірне місцезнаходження [141, с. 77].

Аналізуючи результати даних, отриманих під час вивчення матеріалів кримінальних проваджень, основними підготовчими заходами є: визначення обсягу та переліку документів, до яких планується отримати тимчасовий доступ та з'ясування місця їхнього знаходження; вжиття заходів щодо подолання можливої протидії з боку осіб, в розпорядженні яких знаходиться документація.

У разі необхідності отримання інформації від операторів мобільного зв'язку, слідчому додатково необхідно встановити відомості про номери телефонів, якими на момент вчинення злочину користувались особи, відносно яких виникає необхідність отримання такої інформації та /або IMEI їхніх мобільних терміналів. Крім того, доцільно встановити номери базових станцій операторів мобільного зв'язку в радіусі місця вчинення злочину.

За результатами проведеного опитування, 98,55 % респондентів заявили, що під час розслідування злочинів досліджуваної категорії вони не зустрічаються з протидією з боку осіб, в розпорядженні яких знаходяться документи. Це пояснюється тим, що органи (установи), в розпорядженні яких перебувають документи, не мають на меті приховування інформації. Отримавши ухвалу слідчого судді, слідчий оголошує вимоги, викладені в ухвалі, шляхом вручення копії особі (представнику), в розпорядженні якої вони знаходяться, після чого з додержанням вимог кримінально-процесуального законодавства отримує документи, які визначені ухвалою.

Під час проведення досудового розслідування учасники кримінального

провадження наділені правом самостійного надання слідчому речей і документів. При отриманні у такий спосіб речових доказів слідчий повинен провести огляд предмета, який під час слідчих дій надає особа, яка ним володіє [144, с. 90].

Дослідивши матеріали кримінальних проваджень, можна констатувати відсутність єдиного механізму вилучення і процесуального оформлення документів. У 78, 20 % випадках документи, надані учасниками досудового розслідування оформлюються протоколом огляду. У 8,25 % надані документи надаються під час проведення інших СРД, зокрема допиту, про що в протоколі слідчим зазначається факт передачі документу. Отримання документів на підставі письмової заяви здійснюється у 7,50 %. У 6,05 % факт одержання документів взагалі не було оформлено процесуально.

Однією із слідчих (розшукових) дій, спрямованих на вилучення інформації з матеріальних джерел, яка проводиться під час розслідування злочинів, передбачених ст. 166 КК України, є освідування.

Відповідно до ст. 241 КПК України освідування здійснюється для виявлення на тілі, одязі, в якому перебуває особа, щодо якої здійснюється СРД, слідів кримінального правопорушення та їх вилучення або виявлення особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити СМЕ [109].

Дослідженням матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що вказана СРД проводиться у 5,56 % провадженнях. При цьому фактів проведення освідування підозрюваного або свідків дослідженням не встановлено.

Найчастіше (86,25 %) метою проведення освідування у провадженнях досліджуваної категорії є встановлення даних про фізичний розвиток потерпілого. Наприклад, фрагмент протоколу освідування «...ОСОБА_6 (потерпілий), не може сидіти, стояти, розмовляти, на покровах шкіри бруд. Стан дитини на момент освідування не відповідає віку, мускулатура недорозвинена, деформація верхніх та нижніх кінцівок, фізичний розвиток дитини відповідає розвитку 3-річної дитини. Фізично виявляється

недостатність харчування – зазначено спеціалістом» [17].

До тактичних особливостей проведення освідування можна віднести доцільність залучення лікаря фахівця з педіатрії. Як нами зазначалось в попередніх розділах, в переважній більшості випадків потерпілими у справах досліджуваної категорії є малолітні, це значно ускладнює проведення СРД, оскільки дитина не може самостійно вказати на тілесні ушкодження та надавати пояснення про походження таких ушкоджень, а отже, проведення освідування вимагає максимальної уваги з боку учасників.

У разі виявлення під час освідування тілесних ушкоджень, вони фіксуються в протоколі за правилами проведення огляду трупа.

У процесі проведення освідування доцільно, крім вказаного, приділяти увагу одягу потерпілого, при цьому зафіксувати, в якому він стані, чи має пошкодження, чи відповідає сезону, з якого матеріалу виготовлений тощо.

Як було зазначено вище, до СРД, спрямованих на отримання інформації з матеріальних джерел, належить обшук. За результатами проведеного аналізу встановлено, що вказана СРД проводиться лише у 2, 73 % випадках.

Відповідно до даних, отриманих під час опитування працівників практичних підрозділів НПУ, такий стан речей пояснюється чинниками: складністю отримання ухвали суду про дозвіл на проведення обшуку у провадженнях вказаної категорії; відсутністю знарядь (засобів) вчинення злочину або їх перебування в місцях загального користування, що дозволяє провести їх вилучення (дослідження) без ухвали суду; концентрацією матеріальних джерел інформації в загальнодоступних місцях або місцях спричинення тяжких наслідків потерпілому; активним сприянням у видачі необхідних предметів та документів з боку представників соціальних служб, закладів МОЗ, органів державної влади та місцевого самоврядування.

Об'єктами проведення обшуку у провадженнях, кваліфікованих за ст. 166 КК України, є: місця реєстрації (проживання) злочинця (квартири, територія приватного домоволодіння); нежитлові приміщення (гаражі, комори) які перебувають у володінні (користуванні) злочинця. Під час

обшуку вилучалися такі об'єкти: комп'ютерна техніка; мобільні телефони; одяг потерпілого; електроприлади зі слідами пошкоджень або кустарного виробництва; постільна білизна тощо.

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що СРД, за допомогою яких забезпечується вилучення інформації з матеріальних джерел, це: огляд місця події, огляд трупа, освідування та обшук. При цьому важливе джерело одержання інформації відомості, які відображені в документах.

3.2. Проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на вилучення інформації з особистісних джерел

Одним із загальноприйнятих у криміналістиці підходів до класифікації слідчих дій є класифікація залежно від джерел отримання (надходження) інформації. Відповідно до вказаного підходу, джерела інформації пропонують поділяти на особистісні, речові джерела та змішані.

Автор цієї концепції М. В. Салтевський, який запропонував відносити до особистісних джерел інформації такі СРД, як допит, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб та пред'явлення для впізнання [188, с. 358]. На відміну від речових джерел, де інформація одержується внаслідок дослідження матеріальних об'єктів, для особистісних джерел інформації характерною ознакою є те, що джерелом (носієм) криміналістично-значущої інформації є людина, а відомості про подію злочину зберігаються в пам'яті особи.

На важливості отримання інформації від особи шляхом проведення допиту наголошував і засновник криміналістики як науки Ганс Гросс, який зауважив, що допитувані особи скелет, а їхні показання – кров і плоть попереднього слідства [27, с. 74; 185, с. 113].

Отже, всебічність, повнота і об'єктивність досудового розслідування значною мірою залежить від результатів проведення СРД, спрямованих на

отримання інформації про вчинений злочин від людей. Одним із головних процесуальних засобів одержання відомостей від людини під час досудового розслідування є проведення допиту.

У цьому контексті можна погодитись з позицією В. Ю. Шепітька та В. О. Коновалової, які зазначають, що допит є найбільш поширеним способом одержання доказів. Одночасно допит – одна з найбільш складних слідчих (розшукових) дій [102, с. 187].

Як показало дослідження матеріалів кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 166 КК України, у 100 % проваджень проводиться допит свідка, потерпілого, підозрюваного. 96, 25 % респондентів заявили, що головним джерелом інформації на початковому етапі розслідування є дані, отримані від свідків та/або потерпілого. При цьому 86, 35 % опитаних зазначили, що планування та подальший етап розслідування, ухвалення процесуальних рішень та ініціювання СРД проводиться на підставі даних, отриманих під час допиту.

Переходячи до розгляду особливостей проведення допиту потерпілого, треба звернути увагу, що злочин, передбачений ст. 166 КК України, передбачає настання тяжких наслідків для потерпілого. Тому особа, якій безпосередньо завдано шкоди, допитується зрідка, оскільки за результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень 96,2 % потерпілих є малолітні, з яких 21, 25 % – новонароджені діти. Враховуючи результати проведеного дослідження, допит потерпілого проводиться лише у 3, 75 %.

Досягнення поставленого результату проведення допиту потерпілого значною мірою досягається повнотою, якістю та своєчасністю підготовки до його проведення.

Перед допитом треба вивчити особу допитуваного, встановити її вік, що важливо з позиції криміналістичної тактики і психології. Під час підготовки слідчий може встановити індивідуально-психологічні особливості малюка, його сильні та слабкі місця, схильність до фантазування, захоплення, з'ясувати стосунки в сім'ї тощо [142, с. 9].

До того ж не менш важливою складовою підготовки є вибір місця та часу проведення допиту. В умовах сьогодення допит неповнолітніх потерпілих все частіше проводиться з використанням методики «Зелена кімната» [77, с. 640–641].

Вибір та підготовка технічних засобів, які планується використовувати під час проведення допиту, передбачає окрім забезпечення засобами фіксації, наявність інших засобів, які допоможуть дитині найбільш повною мірою описати події злочину. До таких засобів можна віднести використання під час допиту потерпілого анатомічних ляльок. Крім того, до демонстраційних засобів можна віднести приладдя для відтворення дитиною подій шляхом малювання, ліпки; набір карток (із зображеннями різних частин тіла тощо); іграшки тварин, іграшки-автомобілі, іграшки-будинки тощо (для застосування в ігровій формі) тощо [138, с. 9].

Допит малолітнього або неповнолітнього регламентується нормами ст. 226 КПК України, відповідно вимог законодавства, слідчий зобов'язаний залучити до проведення СРД законного представника, педагога або психолога, а за необхідності лікаря [109]. З огляду на вимоги, встановлені законодавцем, на підготовчому етапі треба заздалегідь вжити заходи щодо забезпечення присутності вказаних учасників. У ролі законного представника не бажано залучати представників сім'ї потерпілого, зокрема батьків, оскільки це може призвести до психологічного тиску на допитуваного. Враховуючи вік потерпілого та його психологічні особливості, доречно заздалегідь погодити з психологом перелік питань, які планується з'ясувати під час допиту [83, с. 156].

Проведеним опитуванням встановлено, що 95,9 % слідчих наголосили, на важливості встановлення психологічного контакту з потерпілим [38, с. 203].

Допит потерпілого у 98,25 % випадках відбувається в безконфліктній ситуації. Проте іноді потерпілий намагається викривити інформацію. За таких обставин постає завдання встановити причини, під впливом яких потерпілий може приховувати правдиві відомості. Як показало опитування, у

62, 95 % причиною надання неправдивих (неповних) свідчень є психологічний вплив з боку батьків (родичів) на потерпілого. Іншою причиною (23, 25 %) респондентами було названо психологічні особливості потерпілого, які в силу свого малолітства не розуміють питання і починають вигадувати неіснуючі обставини, або закриваються в собі та відмовляються давати показання. У 13, 8% випадках відсутності психологічного впливу потерпілі, розуміючи, що своїми свідченнями можуть спричинити шкоду одному з батьків, дають неправдиві свідчення.

Серед тактичних прийомів, характерних допиту потерпілого, можна виокремити такі: деталізація раніше отриманих показань; з'ясування контрольних даних; переконання; запрошення до участі у допиті «авторитетних» для допитуваного осіб; проведення повторного допиту; застосування технічних засобів фіксації; постановка питань [76, с. 182].

Треба зауважити, що мета допиту малолітньої (неповнолітньої) особи не може бути спрямована виключно на виконання завдань кримінального процесу. Для одночасної реалізації завдань досудового розслідування і нетравмуючого спілкування треба створити умови, що сприятимуть налагодженню психологічного контакту з дитиною [160, с. 116].

Специфіку допиту потерпілого визначає його предмет, який формується, виходячи з механізму кримінального правопорушення в цілому [214, с. 175]. Тому коло питань, які підлягають встановленню під час допиту потерпілого, значною мірою формують залежно від способу вчинення злочину, наслідків та слідчої ситуації, що склалась на момент проведення СРД.

Пропонуємо зосередити увагу на специфічних питаннях, які розкривають особливості вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України.

У випадках байдужого ставлення до небезпечних умов для проживання або життєдіяльності потерпілого підлягають встановленню відомості про: умови проживання потерпілого; джерела небезпеки, якими було завдано шкоду; ким було створено такі умови; протягом якого часу існувало джерело;

чи вживались заходи щодо обмеження доступу до джерел небезпеки; чи вживались заходи щодо усунення небезпеки, якщо так, то які саме; чи траплялись раніше випадки спричинення шкоди потерпілому; встановити які дії з боку потерпілого спричинили настання тяжких наслідків; де знаходились батьки (опікуни чи піклувальники) в момент заподіяння шкоди потерпілому.

Відомості, які підлягають встановленню у випадках вчинення злочину такими способами, як залишення потерпілого без належного нагляду та перекладання догляду на іншу людину, загалом тотожні. У разі вчинення злочину одним із вказаних способів до відомостей, які підлягають встановленню, можна віднести: встановлення часу, протягом якого потерпілий перебував без нагляду; причини залишення без нагляду; чи траплялись раніше такі випадки; які дії потерпілого спричинили настання тяжких наслідків; чи потребував потерпілий, під час залишення його без нагляду допомоги сторонніх осіб.

У разі вчинення злочину, спосіб якого полягає у створенні неналежних умов щодо розвитку та соціалізації дитини, доречно зосередитись на встановленні відомостей про: які дії виховного характеру з боку батьків застосовувались до потерпілого; скільки часу батьки приділяли навчанню дитини; чи забезпечувався батьками контроль дозвілля потерпілого; чи здійснювався контроль з боку батьків за станом успішності під час навчання в закладах освіти; відомості про застосування заходів заохочення та покарання по відношенню до потерпілого та яких саме.

До основних відомостей, які доцільно з'ясувати під час допиту потерпілого, в разі встановлення факту неналежного забезпечення медичною допомогою варто віднести: коли відбулось погіршення стану здоров'я та в чому воно виражалось; яким чином батьки (опікуни, піклувальники) відреагували; чи звертались за медичною допомогою, якщо так, то яким способом та в якій формі проводилось лікування; діагноз, який було поставлено потерпілому; чи було госпіталізовано потерпілого до лікувального закладу; протягом якого строку проходив курс лікування; яким

чином проходило лікування; до яких наслідків призвело погіршення стану здоров'я; які рекомендації щодо реабілітації потерпілого від лікарів було отримано; чи в повному обсязі потерпілий був забезпечений ліками та необхідними для лікування засобами.

Дещо специфічним з погляду окреслення переліку відомостей, які підлягають встановленню під час допиту потерпілого є спосіб, який ми визначаємо як неналежне (в недостатній кількості) забезпечення продуктами харчування потерпілого. Для встановлення переліку питань, які необхідно з'ясувати під час допиту потерпілого, насамперед доречно встановити причини такої поведінки злочинця (зловживання алкоголем, вживання наркотичних або психотропних речовин, ведення аморального способу життя, особиста неприязнь до потерпілого, релігійні переконання тощо). Отже, для з'ясування обставин злочину доцільно отримати таку інформацію: чи мала місце систематичність діянь з боку злочинця; чи міг потерпілий самостійно забезпечити себе необхідними продуктами харчування; чи потребував потерпілий особливого раціону або дотримання певних видів дієтичного харчування, якщо так, то встановити підставу (призначення лікаря тощо); чи звертався потерпілий за допомогою (органів державної влади, правоохоронних органів, медичних працівників) з приводу вказаного факту; до яких наслідків призвели дії злочинця; чи звертав увагу потерпілий на необхідності збільшення або поліпшення раціону харчування; причини, чому злочинець недбало відносився до виконання обов'язків.

Наведений перелік питань не є вичерпним, а обсяг відомостей, які підлягають встановленню, можуть корегуватись залежно від слідчої ситуації або встановлення нових обставин злочину під час проведення СРД.

Під час розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України, важливу роль відіграють показання свідків. Під час опитування слідчих 80, 35 % респондентів заявили, що факт злісності, як обов'язкової ознаки вчинення злочину, встановлюється, зважаючи на показання свідків. 75, 05 % респондентів вказують, що інформація, отримана під час допиту свідків,

впливає на ухвалення процесуальних рішень.

Переходячи до розгляду особливостей проведення допиту свідків, вважаємо слушною позицію А. Ф. Волобуєва, який наголошує, що повнота і правдивість показань свідка залежить від вирішення таких тактичних завдань, що повинно враховуватись слідчим: правильне визначення кола осіб, які володіють інформацією; визначення можливої зацікавленості свідків у результатах розслідування чи залежності від осіб, які зацікавлені в цьому; нейтралізація чинників, які негативно впливають на поведінку під час допиту; врахування соціальних та психологічних особливостей допитуваного; вжиття заходів, спрямованих на попередження подальшої відмови від даних правдивих показань [180, с. 220; 24, с. 12]. При цьому показання свідків являють собою подвійний процес моделювання події злочину: по-перше, певний фрагмент дійсності у свідомості допитуваного, по-друге, отримане повідомлення про дану подію у свідомості слідчого, що потім буде перенесено в протокол допиту [58, с. 114].

З цього випливає, що відповідність свідчень реальності має пряму залежність як від психічних процесів свідка (сприйняття, пам'яті та інших), так і від діяльності слідчого.

Для вирішення тактичних завдань перед початком допиту доцільно вжити заходи, спрямовані на: вивчення особи, яку планується допитати; підготовку орієнтовного переліку питань; ознайомлення з нормативно-правовими актами, які регулюють відносити у сфері захисту дитинства. У разі потреби доцільно звернутись за консультацією до відповідних посадових осіб. Важливо ознайомитись з матеріалами кримінального провадження, зокрема протоколами допитів потерпілого, інших свідків, висновками судових експертиз та речовими доказами та визначити коло осіб, яких планується запросити до участі у проведенні допиту тощо.

Треба сказати, що тактичні прийоми, які застосовуються під час допиту свідка, значною мірою збігаються з тими, які використовуються під час допиту потерпілого. Більшість з них пов'язані із встановленням

психологічного контакту, актуалізацією забутого в пам'яті тощо. Проте, враховуючи особистість допитуваного, існують певні тактичні особливості, зокрема в частині визначення кола обставин, які підлягають встановленню.

З огляду на викладене, пропонуємо взяти за основу підхід, запропонований Н. В. Павловою, Д. А. Птушкіним та К. О. Чаплинським, відповідно якого групування всіх осіб, допитуваних як свідків, необхідно проводити з урахуванням їх можливої причетності та поінформованості про подію злочину [143, с. 99].

З урахуванням запропонованого підходу можна виокремити три основні групи свідків, а саме: особи, які через ті чи інші обставини володіють інформацією про злочин (53, 8 %); члени сім'ї потерпілого, або особи, які постійно проживають спільно з потерпілим (30, 25%); посадові (службові) особи органів державної влади, місцевого самоврядування, служби у справах дітей, соціального захисту, ювенальної превенції НПУ (15, 95 %) [74, с. 83–84].

До першої групи свідків можна віднести: осіб, які проживають по сусідству з родиною потерпілого; друзі (знайомі) або особи з числа найближчого оточення батьків потерпілого; однокласники або особи, з якими потерпілий перебуває в товариських стосунках; лікарі закладів МОЗ; працівники ДСНС; працівники НПУ; інші особи [73, с. 127].

Під час допиту свідків, яких віднесено до першої групи, підлягають встановленню відомості про: методи виховання потерпілого; взаємовідносини в сім'ї; факти вчинення сімейного насильства стосовно потерпілого; чи звертався потерпілий за допомогою до вказаних осіб; чи помічали свідки на тілі потерпілого тілесні ушкодження; відомості про факти проходження потерпілим лікування в закладах МОЗ або факти звернення за медичною допомогою; відомі факти відвідування потерпілого та вжиття відповідних заходів у зв'язку перебування сім'ї на обліку відповідних соціальних служб; чи регулярно відвідував потерпілий заклади освіти; відомості про вживання наркотичних засобів або зловживання алкогольними напоями батьками (опікунами, піклувальниками) потерпілого; інші відомості,

які окремо, або в сукупності можуть свідчити про вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України та охарактеризувати особу злочинця.

Допит свідків, які є членами сім'ї потерпілого, або осіб, які постійно проживають з потерпілим, відбувається, як правило, в безконфліктній ситуації. Проте 79,35 % слідчих заявили, що стикаються з проблемами одержання інформації від свідків, які є родичами потерпілого. До основних проблем отримання інформації, слідчими було віднесено відмову від дачі показань свідками (62,65 %), застосовуючи норму ч.1 ст. 63 Конституції України, відповідно якої особа не несе відповідальності за відмову давати показання щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом [65]. Іншою перешкодою, яка стає на заваді отримання відомостей (37,35 %), респондентами було названо ситуацію, за якої формально відбувається допит, але при цьому свідки надають неповну інформацію або допитуваний не дає конкретних відповідей на питання. Причиною такої ситуації є небажання свідка зашкодити своїми показаннями підозрюваному.

У процесі допиту свідків, які є членами сім'ї потерпілого, враховуючи спосіб вчинення злочину, встановлюються відомості про: чи перебував потерпілий в залежності від злочинця; які стосунки склались в сім'ї; обставини, які привели до настання тяжких наслідків; чи перебував свідок поруч з потерпілим в момент отримання останнім шкоди; де знаходились батьки (опікуни, піклувальники) на момент настання тяжких наслідків; які дії були вчинені батьками (опікунами, піклувальниками) після отримання ушкоджень потерпілим; чи мали місце до настання тяжких наслідків з боку злочинця факти неналежного виконання обов'язків по догляду за потерпілим; якщо такі факти мали місце, то протягом якого часу вони вчинялись; чи забезпечувався потерпілий в повному обсязі продуктами харчування; чи вживались батьками заходи щодо розвитку та соціалізації дитини; коло спілкування потерпілого, його соціальні зв'язки, спосіб проведення дозвілля; житлові та побутові умови; чи перебувала сім'я на обліку соціальних служб;

чи зловжив підозрюваний алкогольними напоями або вживав наркотичні речовини; чи були батьки потерпілого причіниками релігійних організацій тощо.

Одним із основних джерел інформації про обставини злочину є показання, отримані під час допиту посадових (службових) осіб. Важливість отриманої інформації зумовлена насамперед тим, що на основі отриманої інформації слідчим визначається подальший процес розслідування та встановлюється ознака злісності в діяннях злочинця.

Допит свідків вказаної категорії зазвичай відбувається в безконфліктній ситуації, оскільки особи, які представляють зазначені установи (організації) зацікавлені в проведенні повного та всебічного досудового розслідування. Проте інколи, в разі формального ставлення до виконання службових обов'язків (формальні перевірки тощо) можуть створювати конфліктну ситуацію, для приховування фактів неналежного виконання своїх службових обов'язків.

Враховуючи службове становище допитуваних, ключового значення набуває процес підготовки проведення допиту. До основних підготовчих заходів, які проводяться слідчим можна віднести: складання плану допиту; визначення кола питань, які необхідно з'ясувати; вибір часу і місця проведення допиту (у 42, 56 % випадків допит проводиться на робочому місці допитуваного); ознайомлення з нормативно-правовою базою в частині охорони сім'ї та дитинства; з'ясування меж повноважень допитуваного; визначення юрисдикції органу (установи) представником якої є свідок; ознайомлення з нормативною базою, якою керується свідок під час виконання службових обов'язків; визначення та підготовка засобів фіксації.

Робочий етап допиту свідків даної групи також має свої особливості, зокрема, допит доцільно проводити не у форматі вільної розповіді (як це доцільно під час допиту потерпілого, інших свідків, або підозрюваного), а шляхом постановки конкретних питань.

Під час допиту свідків, вказаної категорії встановлюються відомості

про: посадові обов'язки допитуваного; чи перебувала сім'я на обліку установи (організації) представником якої є свідок; фактичні причини постановки на сім'ї на облік; формальні причини постановки на облік (номери наказів, заведені справи, дата постановки на облік тощо); яким чином здійснювались перевірки умов проживання; періодичність та загальна кількість таких перевірок; заходи, які вживались під час перевірок; чи фіксувались випадки перебування батьків (опікунів, піклувальників) на момент перевірок в стані алкогольного/наркотичного сп'яніння; чи надавалась матеріальна допомога родині потерпілого; чи витрачались кошти, надані на утримання дитини за цільовим призначенням; чи звертався свідок (інші посадові особи організації) у зв'язку з виконанням службових обов'язків з заявами (повідомленнями) до НПУ; чи мали місце випадки застосування неприпустимих форм виховання з боку батьків (опікунів, піклувальників); чи фіксувались випадки самовільного залишення постійного місця проживання (втечі з дому) малолітнього (неповнолітнього) потерпілого та інші відомості в залежності від слідчої ситуації.

Переходячи до розгляду питань, пов'язаних з особливостями допиту підозрюваного, варто зазначити, що на підставі дослідження матеріалів кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 166 КК України, та які було закінчено у формі направлення обвинувального акта до суду, підозрюваний допитується у 100 % проваджень.

У науковій літературі склались два протилежних підходи, відповідно яких одна група науковців наголошує, що допит в умовах безконфліктної ситуації можливий лише щодо допиту свідків та потерпілих, допит підозрюваного – це допит у конфліктній ситуації. Таку позицію поділяють не всі вчені, що видається нам логічним. Інша група вчених доходить висновку, що допит підозрюваного може характеризуватись безконфліктною ситуацією. Під час допиту підозрюваного в безконфліктній ситуації завданням слідчого є не викриття підозрюваного, а допомога йому надати повні та достовірні дані [69, с. 383; 181, с. 113].

На нашу думку, доречним є підхід, відповідно до якого допит підозрюваного може відбуватись як в конфліктній, так і безконфліктній ситуації. Такий висновок можна зробити, зважаючи на проведений аналіз матеріалів кримінальних проваджень. Тож у 73,68 % випадках підозрюваний під час проведення допиту вини визнає повністю, при цьому від дачі показань не відмовляється, на всі питання слідчого відповідає повною мірою, не намагаючись заплутати слідство. Такий стан свідчить про безконфліктність ситуації під час проведення СРД.

У 26,32 % проваджень підозрюваний під час допиту вини не визнає частково або повністю, при цьому керуючись ст. 63 Конституції України, відмовляється від відповіді на всі питання слідчого або відповідає вибірково. Це дає змогу зробити висновок про конфліктність ситуації.

На думку К. О. Чаплинського, конфліктна ситуація допиту характеризується наявністю у слідчого і допитуваного відносин суперництва і протидії, що обумовлюється повною або частковою розбіжністю інтересів [212, с. 241].

За таких обставин слідчому необхідно застосувати весь комплекс тактичних прийомів, які б сприяли переходу із конфліктної ситуації у безконфліктну. Як показали результати анкетування практичних працівників, які розслідували кримінальні провадження за статтею 166 КК України, під час допиту підозрюваних, які відмовляються надавати показання, або надають завідомо неправдиві показання, використовуються такі тактичні прийоми: встановлення психологічного контакту (100 %); встановлення причин відмови дачі показань (100 %); створення сприятливих умов, направлених на мінімізацію психологічного напруження (98 %); проведення допиту у формі вільної розповіді (92 %); фіксування змін в поведінці допитуваного під час постановки запитань слідчим (90 %); постановка уточнюючих питань під час допиту (95 %); активізація пам'яті (89 %); створення уявлення про інформованість слідчого про обставини подій (91 %); розсіювання уваги шляхом бесіди на теми, які не стосуються предмету

допиту (75 %); постановка повторних та уточнюючих питань (93 %); викладення слідчим версії вчиненого злочину (69 %).

Досягнення мети допиту підозрюваного залежить від підготовленості слідчого до його проведення [202, с.230]. Перед початком допиту підозрюваного необхідно вивчити його особу, встановити рівень освіти, професію, спосіб життя, наявність шкідливих звичок, інші відомості які можуть охарактеризувати особу; складання плану проведення допиту та підготовка питань, які необхідно поставити; визначити час і місце допиту.

Вважаємо за необхідне більш детально розглянути особливості вибору моменту проведення допиту. Враховуючи, що початковий етап розслідування характеризується недостатністю відомостей про подію злочину, допит підозрюваного доцільно проводити після допиту потерпілого та ключових свідків. Отже, у слідчого буде достатньо підстав вважати, що мало місце вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України. Такий підхід дозволить уникнути необхідності проведення додаткового (повторного) допиту, а також сприятиме отриманню нових та/або перевірки доказів, які знаходяться в розпорядженні слідчого.

Узагальнюючи відомості, отримані в результаті вивчення матеріалів кримінальних проваджень, можна сказати, що основною метою проведення допиту підозрюваного є отримання інформації про: сімейний стан та родинні зв'язки; кількість дітей (підопічних), які перебувають на утриманні; чи вживає (вживав) наркотичні засоби та/або алкогольні напої; умови проживання потерпілого; відомості про стан здоров'я потерпілого, перенесені хвороби, вжиті заходи щодо лікування потерпілого; чи сприяв (ініціював) підозрюваний проходження обов'язкових медичних обстежень потерпілим; обставини, які призвели до настання тяжких наслідків; обставини, за яких потерпілому було спричинено шкоду; чи було залишено без нагляду потерпілого, та протягом якого часу; чи перебувала сім'я на обліках у соціальних служб; з якою періодичністю здійснювались відвідування сім'ї у зв'язку із перебуванням на відповідних обліках.

Вказаний перелік питань не обмежується і може змінюватись залежно від слідчої ситуації та обстановки та способу вчинення злочину.

Переходячи до розгляду особливостей проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, треба погодитись з позицією К. О. Чаплинського, який зазначає, що вказана СРД має багато спільного з допитом і являє собою засіб перевірки вже отриманих показань. Це дозволяє розглядати її як самостійну СРД, що проводиться, як правило, на подальшому етапі розслідування [208, с. 143].

Варто зазначити, що проведення цієї СРД відбувається лише у 6 % кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 166 КК України.

Причини такої відносно незначної кількості проведення даної СРД, на нашу думку, знаходяться в законодавчій площині, адже проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб регламентується ч. 9 ст. 224 КПК України, відповідно до якої слідчий має право провести СРД для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях. При цьому в п. 3 ч. 9 цієї ж статті зазначається, що у кримінальних провадженнях щодо злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування, вказана СРД для з'ясування причин розбіжностей в їхніх показаннях не може бути проведений за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом з підозрюваним [109]. Виходячи із обмежень, встановлених КПК та особливості способів вчинення злочину, перебування в родинних зв'язках потерпілого і підозрюваного (іноді свідків), вікові особливості потерпілого, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб за участі потерпілого проводити не доцільно. Про це свідчить і результати вивчення матеріалів кримінальних проваджень, за результатами чого, фактів проведення даної СРД не зафіксовано.

За результатами проведеного дослідження І. А. Жалдак зазначає, на думку практиків, тактично оптимальна кількість осіб для проведення їх одночасного допиту становить: три особи (49,7 %), дві особи (43,5 %), чотири (2,9 %), п'ять осіб (1,7 %). Більшість респондентів (72,9 %) одночасно

допитували дві–три особи. Однак, що більшою є кількість учасників, то складнішою в організаційно-тактичному аспекті є СРД [42, с. 9–10].

За результатами аналізу матеріалів кримінальних проваджень, розпочатих за фактами вчинення злочинів, передбачених ст. 166 КК України, встановлено, що у 73 % проваджень вказана СРД проводиться за участі підозрюваного і свідка. В інших випадках допитуваними є свідки. В переважній більшості випадків до проведення СРД як допитувані залучаються дві особи (96 %).

Під час безпосереднього проведення одночасного допиту можуть виникати як безконфліктні, так і конфліктні ситуації. Для їх вирішення може застосовуватись певна сукупність тактичних прийомів [36, с. 308].

Особливістю підготовки до проведення СРД, насамперед, витікають із законодавчо окреслених вимог її проведення, а саме наявності розбіжності в показаннях допитуваних. Отже, перед слідчим постає завдання виявлення факту розбіжності у показаннях допитаних раніше осіб. При цьому розбіжності повинні суттєво вплинути на уявлення про обставини вчиненого кримінального правопорушення в цілому та хід досудового розслідування.

Перед проведенням одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб слід розглянути можливості пояснити причини розбіжностей у показаннях іншим чином [43, с. 97].

Іншим проблемним моментом підготовки є встановлення, чиї показання є правдивими та повними, а чиї викликають сумнів.

Враховуючи слідчу ситуацію, спосіб вчинення злочину та процесуальний статус допитуваних осіб, доцільно використати перелік тактичних прийомів, запропонованих В. Ю. Шепітько та В. О. Коноваловою, а саме: супровід спілкування пред'явленням доказів; маскування мети одночасного допиту; раптовість проведення; приховання поінформованості слідчого про обставини справи; проведення кількох одночасних допитів поспіль із несумлінним учасником; проведення одночасних допитів за наростаючою силою [62, с. 239; 36, с. 308].

Отже, під час розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України, проведення одночасного допиту двох або більше раніше допитаних осіб може мати на меті вирішення таких завдань: уточнення відомостей про подію злочину; усунення суттєвих розбіжностей в показаннях допитуваних осіб; встановлення особи, яка надає недостовірні відомості; встановлення причин, які спонукали особу надавати неправдиві показання тощо.

Значну роль під час розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України, відіграє інформація, отримана під час пред'явлення для впізнання.

Чинним КПК процес пред'явлення для впізнання регламентується ст. ст. 228–230. Законодавець здійснює розмежування проведення вказаної СРД залежно від об'єктів, які пред'являються для впізнання.

Тож відповідно до норм КПК передбачені СРД, пов'язані з впізнанням: впізнання особи (ст. 228); впізнання речей (ст. 229); впізнання трупа (ст. 230). При цьому законодавцем окремо виділяється процедура пред'явлення для впізнання особи за фотознімками (ч. 6 ст. 228).

Необхідність у проведенні впізнання щоразу визначається особою, яка проводить досудове розслідування, відповідно до слідчої ситуації, що склалась на певному його етапі [70, с. 397].

Перш ніж перейти до розгляду особливостей проведення пред'явлення для впізнання пропонуємо розглянути підходи науковців стосовно визначення вказаного поняття, оскільки законодавчо закріплений підхід щодо цього на сьогодні відсутній.

На думку Є. Д. Лук'янчикова впізнання необхідно розглядати як криміналістичну ідентифікацію, яка відбувається за ідеальними відображеннями (слідами пам'яті) зовнішніх ознак об'єктів [117, с. 7].

Дещо відмінне від попередніх авторів визначення пропонує В.Ю. Шепітько, який визначає пред'явлення для впізнання як слідчу дію, яка полягає в пред'явленні особі об'єктів, котрі вони спостерігали раніше, з метою встановлення їх тотожності або групової належності [102, с. 237].

Не вступаючи в наукову дискусію щодо встановлення найбільш

точного визначення та на підставі узагальнення наукової літератури пропонуємо розглядати пред'явлення для впізнання як слідчу (розшукову) дію, регламентовану нормами КПК, яка полягає в пред'явленні свідкові, потерпілому або підозрюваному об'єктів, які вказані особи спостерігали раніше для встановлення їх тотожності або групової належності.

Дослідивши матеріали кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 166 КК України, встановлено, що пред'явлення для впізнання не є характерною СРД, під час проведення досудового розслідування вказаних кримінальних проваджень, а випадки її проведення трапляються вкрай рідко.

Під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, для впізнання пред'являються такі об'єкти: живі особи (за фотознімками) упізнаються у 9 % проваджень; речі упізнаються у 5 % проваджень.

Відносно незначна кількість проведення вказаної СРД, де об'єктом впізнання є людина, пояснюється законодавчими обмеженнями, а також доцільністю її проведення. Оскільки злочинець і потерпілий мають родинні зв'язки (або на злочинця покладено обов'язки з опіки чи піклування), втрачається доцільність впізнання потерпілим злочинця. Отже, доцільно проводити впізнання за участю свідків.

Враховуючи особливості криміналістичної характеристики злочину, передбаченого ст. 166 КК України, для впізнання найчастіше пред'являються такі речі: елементи одягу потерпілого; предмети, за допомогою яких потерпілому було спричинено тілесні ушкодження; предмети (їх частини), які стали джерелом небезпеки; особисті речі потерпілого тощо. Як правило, об'єктами, що пред'являються для впізнання, є речові докази, які були вилучені під час проведення огляду місця події, трупа, або внаслідок проведення інших слідчих (розшукових) дій.

Пред'явлення для впізнання можна віднести до похідних СРД, оскільки його проведенню завжди передують інші слідчі дії, без провадження яких пред'явлення для впізнання відбуватись не може. Впізнання може

проводитись на початковому і на подальшому етапах розслідування [211, с. 8].

Узагальнюючи інформацію, отриману внаслідок вивчення матеріалів кримінальних проваджень, до підготовчих дій щодо проведення впізнання особи за фотознімками належить: проведення попереднього допиту особи, яка впізнає; визначення місця і часу проведення СРД; забезпечення присутності учасників СРД; ухвалення рішення та підготовка засобів фіксації СРД; підбір фотознімків, які будуть пред'явлені для впізнання.

Підготовка до пред'явлення для впізнання речей здійснюється за загальними правилами підготовки до проведення впізнання за фотознімками. Відмінність полягає лише в об'єкті впізнання, замість зображення особи на фото впізнаючий повинен впізнати один з пред'явлених предметів.

Враховуючи особу потерпілого від злочину досліджуваної категорії, учасниками проведення СРД можуть виступати малолітні особи.

Законодавець не встановлює мінімального віку з якого можна залучати особу до проведення СРД, але при цьому необхідно враховувати ступінь розвитку особи, можливості умов сприйняття та оцінки інших процесів [213, с. 218].

Таким чином, пред'явлення для впізнання, під час розслідування кримінальних правопорушень за ст. 166 КК України дозволяє усунути протиріччя в показаннях раніше допитаних осіб, перевірити існуючі або висунути нові слідчі версії, отримати нові докази та виступає одним із засобів отримання інформації з особистісних джерел.

3.3. Особливості використання спеціальних знань

Забезпечення виконання завдань кримінального судочинства під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, значною мірою забезпечується шляхом залучення спеціалістів, які володіють знаннями, які

виходять за межі площини права, та знаходяться у площині таких галузей як медицина, техніка, педагогіка, психіатрія, психологія та інші науки. Залучення до процесу досудового розслідування відповідних спеціалістів (фахівців) значно збільшує можливості особи, яка проводить досудове розслідування, щодо виявлення, фіксації, дослідження і оцінки доказової інформації.

Аналізуючи юридичну літературу, можна побачити, що, не дивлячись на достатньо плідну працю низки вчених в напрямку дослідження проблеми використання спеціальних знань в методиці розслідування злочинів, дотепер немає єдиного погляду щодо поняття та форм їхнього використання. До того ж, вчені по різному відносяться до змістової складової цієї наукової категорії [214, с. 195]. Проте дослідники цього питання наголошують на важливості використання під час досудового розслідування спеціальних знань незалежно від форми їхнього використання.

Пропонуємо розглянути найбільш поширені погляди провідних науковців щодо змісту і форм використання спеціальних знань та їхню роль під час розслідування злочинів досліджуваної категорії.

Зокрема, М. В. Салтевський під спеціальними знаннями розумів постійно удосконалюванні набуті знання, вміння, навички, які використовуються в будь-якій галузі людської діяльності, отримані в процесі спеціальної освіти, досвіду і практичної діяльності (за винятком професійних знань осіб, що здійснюють розслідування), необхідні для швидкого і повного розкриття і розслідування кримінального правопорушення [188, с. 184]. Відповідно до підходу, запропонованого В. Ю. Шепітько, до спеціальних знань треба відносити будь-які знання та вміння, отримані внаслідок вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному науковому та практичному рівню [220, с. 119].

За результатами досліджень проблемних питань використання спеціальних знань І. В. Пирогом було запропоноване визначення, відповідно до якого спеціальні знання – це сукупність теоретичних знань і практичних

умінь та навичок у галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла, набутих у результаті спеціальної підготовки або професійного досвіду роботи, що використовуються з метою розкриття, розслідування та попередження злочинів [149, с. 351; 110, с. 15]. Водночас Н. М. Косміна визначає спеціальні знання як систематизовані наукові та практичні знання, вміння і навички в певній галузі людської діяльності (за виключенням знань у галузі матеріального і процесуального права), отримані в результаті професійної підготовки і досвіду роботи, які використовуються в процесуальній та непроцесуальній формах для встановлення обставин злочину [71, с. 14]. Однак Р. Л. Степанюк вказує, що досліджувану дефініцію необхідно розуміти як будь-які професійні знання, необхідні для розв'язання питань, що постають під час здійснення досудового розслідування, при цьому за суб'єктом застосування автор виділяє наступні: професійні знання осіб, які здійснюють кримінальне провадження; фахові знання підозрюваних, обвинувачених, захисників; професійні знання осіб, яких залучають сторони процесу для розв'язання завдань кримінального провадження [193, с. 42].

Наведені вище визначення дають змогу зробити висновок, що спеціальні знання – це будь-які теоретичні та/або практичні знання в певній галузі людської діяльності, окрім знань у галузі права (та не пов'язаних з виконанням службових обов'язків особою, яка проводить досудове розслідування), які можуть бути використані для розкриття, розслідування і попередження злочинів.

Розуміння поняття спеціальних знань є важливим для теорії криміналістики, але для практики розслідування кримінальних правопорушень більш суттєвим є визначення форм їхнього використання [155, с. 151].

Більшість дослідників виділяють процесуальну і непроцесуальну форми використання спеціальних знань під час досудового розслідування.

Процесуальними слід вважати такі форми, що прямо передбачені законом, а саме участь спеціаліста у кримінальному провадженні та проведення судових експертиз. Натомість непроцесуальними слід вважати ті,

що прямо не передбачені законом [154, с. 15]. При цьому використання спеціальних знань у непроцесуальній формі може мати вияв у різних напрямках, залежно від кримінального правопорушення, його обстановки, умов, способу вчинення та під впливом інших факторів.

Переходячи до розгляду використання спеціальних знань під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, слід сказати, що у 100% кримінальних проваджень слідчому доводиться залучати до проведення розслідування осіб, які володіють відповідними знаннями.

Досліджуючи специфіку використання спеціальних знань у процесуальній формі, треба зазначити, що чинне кримінально-процесуальне законодавство не встановлює вичерпного переліку, але визначає два безпосередні носії спеціальних знань – це експерт і спеціаліст [9, с. 62].

Рішення про залучення експерта або спеціаліста до проведення розслідування ухвалює особа, яка проводить досудове розслідування.

Враховуючи специфіку злочину, передбаченого ст. 166 КК України, де наслідки значною мірою виражені у настанні смерті потерпілого або отриманні ним тілесних ушкоджень, а також з огляду на законодавчі вимоги щодо обов'язковості проведення СМЕ, а також вирішення інших питань, найбільш поширеною процесуальною формою використання спеціальних знань є призначення експертиз [151, с. 230].

За результатами проведеного опитування, 86 % респондентів зазначили, що ухвалення рішення про необхідність проведення певної експертизи приймається залежно від способу вчинення злочину, спричинених наслідків, причин та умов, які призвели до наслідків.

На підставі проведеного аналізу матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що у 70 % проваджень слідчим було ініційовано проведення СМЕ, при цьому у 20 % додатково було призначено проведення комісійної СМЕ, а у 10 % комплексної.

Питання проведення судово-медичної експертизи регулюється наказом

МОЗ від 17.01.1995 року № 6 «Про розвиток і вдосконалення судово-медичної служби в Україні», яким закріплено Правила проведення окремих видів судово-медичних досліджень.

У випадках спричинення смерті потерпілого, внаслідок вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України призначається СМЕ трупа. Порядок її проведення регламентований Правилами проведення судово-медичної експертизи (досліджень) трупів у бюро СМЕ [164]. Відповідно до п. 1.2 Правил, метою проведення експертизи є встановлення причини смерті, наявності, характеру і механізму виникнення тілесних ушкоджень, часу настання смерті та вирішення інших питань, що були поставлені органами дізнання, слідчого, прокурора та суду, та вирішення інших питань, які належать до компетенції даного виду СМЕ [164]. При цьому до об'єктів експертизи Правилами віднесено трупи (частини трупів) осіб, що вмерли насильницькою смертю раптово або за нез'ясованих обставин, а також трупи невстановлених осіб [164].

За проведеним аналізом матеріалів кримінальних проваджень до основних питань, які ставляться експерту, можна віднести: яка причина смерті потерпілого (100 %); час настання смерті (100 %); чи наявні на тілі тілесних ушкоджень, їхня кількість, характер та локалізація (100 %); яка давнина утворення виявлених тілесних ушкоджень (100 %); чи перебувають виявлені тілесні ушкодження в причинно – наслідковому зв'язку між їхнім отриманням та настанням смерті (100 %); чи є виявлені тілесні ушкодження прижиттєвими або були спричинені після настання смерті (98 %); чи було виявлено під час дослідження хронічні захворювання (72 %)?

Окрім постановки питань, в контексті розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України, суттєвий обсяг криміналістично-значущої інформації відображається в описовій частині об'єкта дослідження (трупа).

Пропонуємо розглянути фрагмент висновку судово-медичної експертизи, проведеної під час розслідування кримінального провадження №12022082060000083, відповідно до якої «...З урахуванням закономірності і

збільшення маси і довжини тіла у дітей першого року життя у чотиримісячному віці дитини ці параметри повинні складати, відповідно 6 160 г і 63 см. Фактична маса трупа складала 2 950 г, довжина 59 см. Дефіцит маси тіла у дитини склав більше ніж 52 %. Враховуючи цілком задовільний стан новонародженої дитини, відсутність вад розвитку та клінічних проявів важких захворювань слід вважати, що причиною розвитку гіпотрофії у дитини став дефіцит годування у грудному віці...» [20].

Отже, у кримінальних провадженнях, кваліфікованих за ст. 166 КК України, проведенням СМЕ встановлюються відомості про загальний фізичний розвиток потерпілого, що в свою чергу часто відіграє вирішальну роль для встановлення обов'язкової ознаки – злісності в діяннях злочинця та відомості, які як окремо, так і в своїй сукупності можуть свідчити про спосіб вчиненого злочину.

Ухвалення рішення про проведення експертизи трупа відбувається, як правило, на початковому етапі розслідування, а винесення постанови про призначення експертизи у 97 % проваджень датується днем внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР. Отже, призначення судово-медичної експертизи впевнено можна включити до переліку першочергових процесуальних дій.

СМЕ живих осіб проводиться у 20 % кримінальних проваджень вказаної категорії. У 98 % випадків об'єктом дослідження є тіло потерпілого. Проведення експертизи регулюється Правилами судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень від 17.01.1995 № 6 [165].

Дослідивши матеріали кримінальних проваджень, можна виділити типові питання, які ставляться експерту під час проведення експертизи: чи було виявлено під час проведення експертизи тілесні ушкодження (100 %); до якого ступеня тяжкості належать виявлені тілесні ушкодження (100 %); чи є виявлені тілесні ушкодження небезпечними для життя і здоров'я в момент отримання (98 %); яка кількість, характер та локалізація виявлених тілесних ушкоджень (100 %); яким способом було спричинено виявлені тілесні

ушкодження (100 %); чи збігається механізм отримання тілесних ушкоджень із механізмом, який зазначив потерпілий (100 %); яка давнина отримання тілесних ушкоджень (82 %); чи мають виявлені під час дослідження тілесні ушкодження індивідуальні ознаки, за допомогою яких можна ідентифікувати предмет, за допомогою якого їх було спричинено (71 %)?

Нами наведено лише найбільш поширені питання, які ставляться слідчим під час призначення СМЕ живої особи, кількість та формулювання питань залежить від окремої слідчої ситуації.

Однією з проблем під час експертиз ушкоджень у живих осіб є те, що експерт часто стикається з труднощами щодо визначення їх характеру, послідовності нанесення, які пов'язані з тим, що первісна форма рани змінюється вже в процесі її утворення внаслідок деформування країв рани, а в більш пізній термін – внаслідок їх хірургічної обробки та внаслідок процесу загоєння [146, с. 6]. Враховуючи викладене, СМЕ живих осіб необхідно призначати на початковому етапі розслідування.

Узагальнюючи результати проведеного опитування слідчих НПУ, можна сказати, що основними проблемами, які виникають на стадії призначення СМЕ, респондентами були названі такі: постановка слідчим некоректних питань або питань, які виходять за межі дослідження (75 %); необхідність підготовки значного обсягу матеріалів, який необхідний для проведення дослідження (82 %); відмова свідків, підозрюваного брати участь у проведенні слідчого експерименту для встановлення механізму утворення тілесних ушкоджень (48 %).

Процес підготовки до проведення СМЕ під час розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України, найчастіше містить такі дії:

– отримання консультаційної допомоги експерта. Найчастіше консультація експерта направлена на допомогу слідчому у формулюванні питань, які будуть вирішені експертом, їх обсягу та послідовності;

– отримання роз'яснень експерта про необхідність надання додаткових матеріалів для проведення дослідження (проведення додаткових СРД). В разі

необхідності проведення додаткових СРД зазначається їхня мета;

– проведення додаткового комплексу СРД. До основних СРД, які проводяться з метою призначення експертизи можна віднести: допит (повторний, додатковий) свідків, підозрюваного з постановкою конкретних питань, які необхідні для експертного дослідження; проведення слідчих експериментів за участі спеціаліста – судово-медичного експерта тощо;

– отримання медичної документації, необхідної для проведення експертизи тощо.

Зважаючи на обсяг підготовчих заходів, які виконуються під час підготовки до проведення експертизи, СМЕ живих осіб досить часто призначається на подальших етапах досудового розслідування.

Як нами зазначалось в попередніх розділах, часто злочинець страждає на психічні захворювання. Зокрема, 8 % осіб, яких притягнуто до кримінальної відповідальності, перебували на обліках у лікарів нарколога та/або психіатра.

Судово-психіатрична експертиза (СПЕ) потерпілого проводиться у 10 %, натомість СПЕ підозрюваного – у 13 % кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 166 КК України.

Відмінною ознакою проведення експертизи є її мета. Метою проведення СПЕ потерпілого є встановлення спричиненого розладу психіки. Натомість при проведенні СПЕ підозрюваного вирішується його осудність та можливість притягнення до кримінальної відповідальності.

Проведеним аналізом кримінальних проваджень встановлено, що переважна більшість СПЕ проводиться амбулаторно (92 %), стаціонарно СПЕ проводиться лише у 8 % випадків. Випадків посмертного проведення СПЕ за результатами дослідження не встановлено.

За організаційними ознаками СПЕ проводиться одноособово або комісійно [171]. У 87 % кримінальних проваджень, в яких було призначено проведення СПЕ, вона проводилась одноособово.

Як правило, для надання об'єктивного висновку, експертом, який

проводить дослідження, здійснюється запит на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження. Як показало вивчення матеріалів кримінальних проваджень, у 94 %, слідчим направляється весь об'єм матеріалів кримінального провадження в оригіналі. В інших випадках на вимогу експерта направляються копії окремих матеріалів, які необхідні для проведення дослідження. Після проведення СПЕ, матеріали протягом п'яти робочих днів направляються до органу, який ініціював проведення СПЕ.

Здебільшого предметом судово-психіатричного дослідження є встановлення психічних розладів у потерпілих та підозрюваних, їх причинно-наслідковий зв'язок з подіями правопорушення, усвідомлення та керування підозрюваним своїми діями під час вчинення злочину. Також судовий експерт встановлює необхідність застосування примусових заходів медичного характеру щодо злочинця.

Формулювання питань, їх кількість та послідовність може буде зміненою в залежності від слідчої ситуації та обставин, які необхідно з'ясувати.

В разі встановлення факту спричинення тяжких наслідків потерпілому внаслідок пожежі, тобто підозрюваним було створено небезпечні умови проживання потерпілого, проводиться пожежно-технічна експертиза (14 %).

З урахуванням особливостей обстановки і умов, притаманних злочинам досліджуваної категорії, об'єктами проведення пожежно-технічної експертизи в більшості випадків є:

- місце пожежі: приватні будинки (62 %), квартири багатоповерхових будинків (23 %), господарчі споруди та інші нежитлові приміщення, розташовані на території приватних домоволодінь (15 %);

- пристрої для запалювання речовин та матеріалів. До матеріальних об'єктів даної категорії відносяться електричні прилади для приготування їжі, балони скрапленого газу тощо. Технічна несправність вказаних пристроїв у 32 % стають причинами пожеж;

- електронагрівальні прилади разом зі шнурами. У 37 % причинами

пожеж, стають технічно несправні електроприлади, які використовуються для обігріву приміщень, або використання приладів кустарного виробництва;

- фрагменти електричних дротів, які мають ознаки термічних пошкоджень. Вказані об'єкти направляються на дослідження у 26 %, як правило у зв'язку з несправністю електропроводки приміщень, в яких сталася пожежа;

- інші об'єкти, зокрема пожежне сміття, досліджуються у 5 %.

Серед найпоширеніших питань, які вирішуються експертизою цього виду, є: яка причина виникнення пожежі (100 %); де був осередок пожежі (місце виникнення початкового горіння) (100 %); механізм виникнення пожежі (100 %); чи можливе загорання речовини (матеріалу) від даного (певного) джерела запалювання (76 %); чи можливе самозаймання даних (певних) речовин (матеріалів) за певних умов конкретного випадку (36 %); чи є причиною виникнення пожежі аварійний стан електричної мережі (43 %); де розміщувались зони розвитку горіння, теплового впливу та задимлення з урахуванням наданих фактичних даних про речову обстановку місця пожежі (89 %); які обставини події пожежі зумовили її наслідки (21%) [168].

Треба зазначити, що, крім об'єктів проведення експертизи, експерту необхідно надати протокол огляду місця події з додатками; акт про пожежу (складений працівниками ДСНС за результатами прибуття для ліквідації пожежі та її наслідків); інші документи, складені ДСНС та інші речові докази, в яких може виникнути необхідність для проведення дослідження.

Водночас, як показали результати проведеного опитування слідчих, під час призначення та проведення пожежно-технічної експертизи можуть виникнути певні труднощі, що зумовлені: недостатнім рівнем знань у слідчого щодо специфіки проведення експертизи, що призводить до постановки некоректних питань та/або таких, що виходять за межі експертного дослідження. До того ж у 54 % випадках слідчі взагалі не звертаються до експертів для узгодження правильності питань, їх кількості та послідовності їхньої постановки; недостатній обсяг (незадовільний стан)

об'єктів, наданих на дослідження, що унеможливило проведення експертизи або призводить до подовження строку її проведення; недостатній обсяг інформації, викладений в протоколі огляду місця події; низька якість виготовлення додатків до протоколу огляду місця події (фото/відеоматеріалів, схем, креслень тощо).

Вказані причини зумовлюють необхідність якісної підготовки до проведення пожежно-технічної експертизи, що включає такі заходи:

- консультація експерта з приводу формулювання питань, які будуть поставлені слідчим, їх кількості та послідовності;
- погодження обсягу об'єктів, які будуть направлені для проведення дослідження. Крім об'єктів дослідження, які вилучаються під час проведення огляду місця події, експерту найчастіше направляються матеріали кримінальних проваджень (або їх копії). До таких матеріалів відносяться: протокол огляду місця події з додатками (100 %); акт про пожежу (складений відповідно до наказу МВС від 14.07.2017 № 503 «Про затвердження форми звітності № 1-ППО (місячна) «Звіт про пожежі та їх наслідки» та форми акта про пожежу») (100 %); протоколи допитів (35 %); технічні паспорти житлового будинку (квартири) (23 %);
- проведення додаткових СРД, направлених на одержання інформації та/або об'єктів для проведення експертизи. У 78 % проводиться додатковий (повторний) огляд місця пожежі із залученням спеціаліста (експерта), метою якого є виявлення та вилучення додаткових об'єктів дослідження. Також в межах підготовки до проведення експертизи можуть бути допитані працівники ДСНС, які приймали участь в ліквідації пожежі тощо.

Нами розглянуто особливості призначення експертиз, які найчастіше проводяться під час досудового розслідування кримінальних проваджень досліджуваної категорії, проте в залежності від слідчої ситуації, можуть бути проведені інші види експертиз.

Переходячи до важливості залучення спеціалістів до проведення СРД

можна погодитись з позицією Є. Д. Лук'янчикова, який зазначає, що застосування спеціальних знань втілюється в процесуальних формах через співпрацю слідчих з фахівцями під час проведення СРД [56, с. 44]. Ця співпраця виявляється у практичній, методичній та технічній співпраці непідпорядкованих суб'єктів для досягнення конкретних цілей розслідування [116].

До СРД, в яких участь спеціаліста є обов'язковою, в контексті досліджуваного нами питання належать: огляд трупа, допит (якщо допитуваним є малолітня/неповнолітня особа); одночасний допит двох чи більше раніше допитаних осіб (якщо допитуваними або одним з допитуваних виступає малолітній/неповнолітній); пред'явлення для впізнання (за участі малолітнього/неповнолітнього).

Обов'язковість та порядок залучення спеціаліста до проведення огляду трупа встановлюється і регламентується нормами ст. 238 КПК України, та положеннями спільного наказу МВС, МОЗ і офісу Генерального прокурора від 09.03.2022 № 177/450/46 «Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України».

Як зазначалось вище, у 92,85 % випадках до огляду трупа залучається в ролі спеціаліста судово-медичний експерт відповідного бюро СМЕ, у 7,15 % лікар.

Під час проведення огляду трупа спеціаліст виконує важливу функцію, яка полягає у виявленні тілесних ушкоджень, їхнього характеру та локалізації та допомога слідчому у правильності відображення даних в протоколі СРД.

Як показало опитування слідчих НПУ, до основних проблем залучення спеціалістів до огляду трупа, респондентами було віднесено такі:

– неможливість оперативного прибуття спеціаліста на місце події (40,4 % опитаних). Досить гостро питання оперативного прибуття постає в сільській місцевості або населених пунктах з невеликою кількістю населення,

в яких відсутні відділення СМЕ. При цьому респондентами зазначалось, що час прибуття спеціаліста у деяких районах може сягати шести годин. В умовах сьогодення, враховуючи військову агресію, проблема забезпечення оперативного прибуття спеціаліста відчуваються і в обласних центрах. У зв'язку з великим навантаженням на судово-медичних експертів, в обласних центрах та великих містах час прибуття спеціаліста на місце події становить в середньому від 30 хвилин до трьох-чотирьох годин, залежно від пори доби;

– залучення в ролі спеціаліста – лікаря. Враховуючи сучасні реалії, іноді залучення спеціаліста з числа судово-медичних експертів є неможливим. В такому випадку слідчим залучається лікар. 12 % респондентів серед проблем зазначили складність або неможливість залучення лікаря, який є фахівцем в галузі педіатрії. Це призводить до неможливості встановлення суттєвих деталей, які характеризують специфіку огляду трупів малолітніх осіб та відображенні таких відомостей в протоколі огляду;

– формальне ставлення спеціаліста до виконання обов'язків. Проблема постає здебільшого при залученні як спеціаліста лікаря закладів МОЗ, які не мають відповідної кваліфікації. 25 % респондентів заявили, що таке ставлення пов'язане з необхідністю виконання норм законодавства та неможливості запросити експерта СМЕ. Трапляються випадки, коли лікарі фактично не виконують обов'язків спеціаліста та не проводять жодних досліджень трупа, а лише перебувають під час огляду;

– небажання осіб брати участь у кримінальному провадженні в ролі спеціаліста. 17, 3 % опитаних зазначили, що лікарі неохоче погоджуються брати участь в огляді трупа, пояснюючи це тим, що вони не є фахівцями в галузі судової медицини (патологічної анатомії). Крім того, законодавством не встановлено відповідальності за відмову від участі у СРД.

Участь спеціаліста під час проведення допиту малолітньої (неповнолітньої) особи регламентована нормами ст. 226 КПК України, в якій на слідчого покладено обов'язок забезпечення присутності законного

представника, педагога або психолога, а в разі потреби – лікаря. В ч. 4 цієї ж статті вказано, що до початку допиту особам, запрошеним до проведення допиту, роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми при допиті, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання [109]. Зважаючи на норми статті, можна встановити, що головна мета участі запрошених спеціалістів полягає в мінімізації впливу негативних чинників на психіку дитини.

За дослідженими матеріалами кримінальних проваджень встановлено, що найчастіше слідчими до проведення допиту малолітнього (неповнолітнього), крім представника потерпілого, запрошуються педагог або психолог (89 %), лікарі ж до проведення допиту майже не запрошуються (лише у 2 %).

В переважній більшості (96 %) педагогом є представник закладу освіти, який запрошується для проведення однієї СРД. Така ж ситуація із залученням психолога, як правило, працівника закладу освіти.

Проаналізувавши підходи науковців, можна дійти висновку, що роль педагога (психолога) під час допиту, під час розслідування злочинів, передбачених ст. 166 КК України, передбачає: сприяння слідчому у встановленні психологічного контакту з допитуваним; допомога в обранні дієвих тактичних прийомів та методів психологічного впливу з урахуванням особи допитуваного; допомога у формулюванні питань, їхньої кількості та послідовності; застосування технічних засобів, під час проведення допиту (анатомічних ляльок тощо); спонукання допитуваного наданню правдивих показань та повноти їхнього викладення. Допитуючи малолітніх, треба брати до уваги їх швидку стомлюваність і нездатність довгий час зосереджуватися на одному об'єкті. Тому тривалість спілкування повинна бути мінімальна. Слідчий, залежно від психологічних особливостей дитини, має передбачити перерви, під час яких психолог допомагатиме дитині відпочити і на деякий час відвернути увагу від предмета допиту [139, с. 120].

Серед основних чинників, які негативно впливають на процес допиту,

за результатами опитування респондентів можна виокремити такі:

– залучення педагога та/або психолога, які не володіють достатньою інформацією про допитуваного та обставин, з приводу яких проводиться допит. 38, 5 % опитаних заявили, що ними не проводиться підготовчі заходи перед залученням вказаних осіб. Спеціалісти залучаються в день проведення допиту та не володіють інформацією про обставини справи;

– неможливість спеціаліста (психолога) об'єктивно оцінити психічний стан особи та надати дієві практичні рекомендації під час проведення допиту, зокрема ставити питання стосовно подій кримінального правопорушення. Як показало опитування психологів, які залучались до проведення допитів малолітніх та/або неповнолітніх осіб, 36, 5 % опитаних зазначили, що не мали можливості підготуватись до проведення допиту, в результаті чого, їхня участь зводилась до формальної присутності під час проведення допиту.

Необхідність забезпечення присутності спеціаліста під час пред'явлення для впізнання, за участі малолітньої (неповнолітньої) особи, регламентується нормами ст. 227 КПК України, відповідно положень якої при проведенні СРД за участю малолітньої або неповнолітньої особи забезпечується участь законного представника, педагога або психолога, а в разі потреби – лікаря [109]. Роль спеціаліста під час проведення впізнання за участю малолітнього або неповнолітнього полягає у сприянні встановлення психологічного контакту слідчого з неповнолітнім (малолітнім); допомога у виборі методів психологічного впливу; спонукання в наданні правдивої інформації.

На підставі дослідження матеріалів кримінальних проваджень в процесі розслідування злочинів, передбачених ст. 166 КК України, встановлено, що найчастіше спеціаліст, за ініціативою слідчого, залучається до проведення таких СРД, як: огляд місця події (98 %); допит (25 %); тимчасовий доступ до речей і документів (10 %).

Під час проведення огляду місця події, крім спеціалістів-криміналістів, враховуючи особливості місцевості його проведення та обставини

досліджуваного злочинів досліджуваної категорії, слідчий може ухвалювати рішення про залучення представників ДСНС. Як правило, таке рішення ухвалюється у випадках настання тяжких наслідків внаслідок пожеж або настання смерті потерпілого внаслідок утоплення у водоймах. Крім того, поширеними є випадки залучення спеціаліста з числа представників ДСНС до проведення додаткових (повторних) оглядів місця події в разі необхідності вилучення об'єктів для призначення та проведення пожежно-технічної експертизи. На місці події спеціалістом надається методична допомога у вигляді роз'яснень щодо доцільності вилучення тих або інших технічних об'єктів (їх залишків), правильності опису вилучених предметів тощо. Під час огляду спеціаліст здійснює консультативну допомогу, яка може виражатись в наданні усних рекомендацій щодо організації проведення огляду, вибору методу його проведення тощо.

Під час проведення допиту свідка, потерпілого та підозрюваного, крім інспектора-криміналіста, роль якого зводиться до застосування засобів фіксації процесу проведення СРД, доцільно залучити спеціалістів з числа лікарів та психолога [124, с. 232–233]. Така необхідність викликана тим, що слідчий не є фахівцем в галузі психології та не володіє знаннями в галузі медицини. Навіть застосування спеціальних знань у непроцесуальній формі (попередньої консультації із вказаними фахівцями) не забезпечить в повному обсязі вирішення питань, які можуть виникнути під час проведення допиту та не дозволяє перебачити всі можливі варіанти відповідей допитуваних осіб, з яких може постати необхідність постановки наступних питань. Враховуючи викладене, беручи до уваги, що наслідками злочину є спричинення розладу здоров'я, участь спеціаліста (лікаря, психолога) допоможе отримати під час СРД вичерпний обсяг інформації про подію злочину та зробити висновки про причинно-наслідкові зв'язки між діями злочинця та настанням наслідків, а також отримати дані, які необхідні для проведення СМЕ.

Допит спеціаліста під час розслідування злочинів, передбачених ст. 166 КК України, є однією з найпоширеніших форм використання спеціальних

знань, при цьому вказана СРД має свою специфіку, яка зумовлена такими чинниками: процесуальним статусом спеціаліста; обмеженістю предмета його допиту певною галуззю знань і компетенцією обізнаної особи; сутністю наявної в допитуваного інформації; можливістю залежності від форми його участі в процесі. Вагоме значення має також позиція, яку займає допитуваний, а також ситуація, що складається під час допиту [29, с. 86].

Аналізом матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що допит спеціаліста проводиться у 20 %. Зокрема, серед допитаних спеціалістів, допит лікарів та психіатрів проводиться у 10 % проваджень. Кількість допитів представників соціальних служб, служби у справах дітей, спеціалістів з педіатрії становить у 5 % для кожної категорії допитуваних.

Предметом допиту спеціалістів є коло обставин, які йому відомі. Тож у справах досліджуваної категорії спеціаліст найчастіше допитується у зв'язку з наданням певних висновків (63 %) або з метою отримання відомостей щодо обставин вчиненого злочину (24 %). Щодо цього можуть бути допитані лікарі, на обліках яких перебував потерпілий. В такому випадку серед основних обставин, які підлягають з'ясуванню є підстави та час, перебування на обліку; діагноз; відомості про призначене лікування; динаміка перебігу хвороби; інформація щодо додержання виконання вказівок лікаря потерпілим (його батьками, опікунами чи піклувальниками); яка медична документація була складена під час лікування та інші питання залежно від слідчої ситуації.

Якщо допитуються спеціалісти – представники соціальних служб, основними відомостями, які підлягають встановленню є дані про перебування на обліку у відповідних службах; причини постановки на облік; в яких документах закріплено вказані факти; які профілактичні дії проводились було проведено; які документи були складені за результатами перевірок; періодичність проведення перевірок; які результати проведеної роботи; характеристика сім'ї, в якій проживав потерпілий тощо.

Аналіз судово-слідчої практики свідчить, що серед типових помилок, яких припускаються слідчі під час допиту, є такі: постановка питань, які

виходять за межі компетенції спеціаліста – 89 %; некоректне формулювання питань – 63 %; формулювання питань таким чином, що змушують спеціаліста робити припущення щодо вчиненого злочину або його кваліфікації – 52 %; проведення допиту спеціаліста, який не є компетентним з приводу предмету допиту 28 %.

Важливу роль у процесі розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, відіграє використання спеціальних знань в непроцесуальних формах. Як нами було зазначено вище, під непроцесуальними формами слід розуміти ті, які прямо не передбачені чинним законодавством. Непроцесуальна форма полягає у отриманні слідчим консультацій, роз'яснень, проведення попереднього дослідження [111, с. 88].

Не вступаючи в наукову дискусію щодо визначення та дослідження підходів різних авторів стосовно цього питання, пропонуємо відразу перейти до типових форм їхнього використання в контексті досліджуваного нами питання.

Як показало опитування, 100 % респондентів заявили, що звертаються до спеціалістів певної галузі для отримання консультативної допомоги або одержання результатів попереднього дослідження в процесі розслідування.

Найчастіше використання спеціальних знань у непроцесуальній формі полягає у отриманні консультацій (98 %), зокрема слідчі звертаються за консультацією під час призначення експертиз (78 %). Предметом консультативної допомоги на стадії призначення експертизи є з'ясування виду експертизи, яку необхідно призначити з урахуванням обставин злочину та слідчої ситуації; з'ясування які завдання можуть бути виконані проведенням експертизи; визначення установи, де може бути проведена експертиза; допомога у коректному формулюванні питань та встановлення їхнього переліку в логічній послідовності; встановлення необхідності направлення матеріалів кримінального провадження, речових доказів (інших об'єктів дослідження) для проведення експертизи. Консультація як правило отримується в усній формі (98 %), проте слідчим можуть бути направлені

відповідні запити до експертних установ, з метою отримання відомостей [82, с. 88].

Поряд з викладеним, 62 % опитаних заявили що звертаються до спеціалістів за консультативною допомогою під час підготовки до проведення допиту. Здебільшого (82 %) отримують консультації від психологів, в разі планування проведення допиту за участі малолітнього (неповнолітнього). Предметом консультації є: поради щодо створення сприятливої обстановки проведення допиту; погодження формулювання, кількості та послідовності питань, які планується поставити допитуваному; поради щодо форм та методів проведення допиту; доцільності використання окремих технічних засобів під час проведення допиту тощо.

Отримання роз'яснень як непроцесуальна форма використання спеціальних знань під час розслідування полягає у зверненні до спеціалістів певної галузі для усунення можливого некомпетентного розуміння певних відомостей, які відображені в документах відповідних установ (організацій), висновках експертів або протоколах проведення певних СРД.

Проведення попереднього дослідження не є характерним процесу розслідування злочинів, передбачених ст. 166 КК України. Така форма знань застосовується у випадках спричинення потерпілому тілесних ушкоджень, при цьому він самостійно, за власної ініціативи звертається до спеціалістів СМЕ для встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. Результати дослідження не є висновком СМЕ, проте може містити інформацію про подію злочину.

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, фактично унеможлиблюється без використання спеціальних знань. Основними процесуальними формами використання спеціальних знань є призначення експертиз, зокрема судово-медичної, судово-психіатричної, пожежно-технічної тощо. Також використання спеціальних знань у процесуальній формі реалізується шляхом

залучення до проведення слідчих (розшукових) дій спеціалістів. Водночас у непроцесуальній формі спеціальні знання мають прояв у зверненні за консультативною допомогою, отриманні роз'яснень та проведенні попереднього дослідження.

Висновки до розділу 3

Під час дослідження особливостей тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій можна дійти таких висновків:

Під час розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України, криміналістично-значуща інформація отримується як з особистісних, так і з речових джерел. При цьому основними слідчими (розшуковими) діями, спрямованими на одержання інформації з особистісних джерел, є допит, одночасний допит двох чи більше раніше допитаних осіб, пред'явлення для впізнання.

Серед всіх видів допитів (за частотою використання) посідає перше місце допит свідка, який є одним із найважливіших інструментів збирання доказів в процесі розслідування. Допит підозрюваного становить 100 % випадків. Через спричинення тяжких наслідків та поширеність смертельних випадків, допит потерпілого проводиться не часто (3, 75 % випадків). Пред'явлення для впізнання, як засіб одержання інформації, застосовується також зрідка, а об'єктами цієї слідчої (розшукової) дії в основному є живі особи та їх фотозображення, а також речі. Типовою ознакою проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб є те, що ця СРД, як правило, проводиться між свідками.

Серед слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на одержання інформації з матеріальних джерел, найпоширенішими є огляд, обшук та освідування, а також тимчасовий доступ до речей і документів. Об'єктами огляду є: місце проживання потерпілого; місця, де потерпілому

було спричинено тяжкі наслідки; місця проживання членів сім'ї потерпілого. Основним джерелом матеріальних слідів у провадженнях щодо злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, є тіло живої особи потерпілого або труп потерпілого. Для фіксації слідів злочину у 59 % проваджень проводиться огляд трупа потерпілого. Освідування та обшук під час розслідування злочинів цієї категорії проводяться зрідка.

Значний обсяг інформації міститься: у закладах МОЗ, в соціальних службах, у службах у справах дітей, органах державної влади та місцевого самоврядування. Документи (їх копії) під час розслідування одержуються, як правило, шляхом направлення запитів або через звернення до суду з клопотанням про надання дозволу для тимчасового доступу до речей і документів.

Під час розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України, використання спеціальних знань у процесуальній формі виражається у залученні спеціалістів до проведення окремих СРД, призначенні експертиз та допиті спеціалістів. Як правило, спеціалістами під час проведення СРД є експерти СМЕ та НДЕКЦ. Слідчим найчастіше ініціюється проведення судово-медичної експертизи (живої особи та трупа), судово-психіатричної експертизи потерпілого та підозрюваного та пожежно-технічної експертизи.

Найпоширенішою формою використання спеціальних знань у непроцесуальній формі є отримання консультаційної допомоги під час проведення окремих СРД та на підготовчому етапі призначення експертизи.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичний аналіз і вирішення наукового завдання з розробки та наукового обґрунтування концептуальних засад методики розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Найсуттєвішими результатами дослідження є такі:

1. Визначено особливості правових відносин у сфері захисту прав дитини або іншої особи, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що впливають на рівень зловживань. Встановлено, що суспільні відносини у сфері захисту прав дітей та осіб, щодо яких встановлена опіка чи піклування, регулюється низкою нормативно-правових актів як вітчизняного законодавства, так і норм міжнародного права. У процесі досудового розслідування, крім норм кримінального та кримінально-процесуального права, необхідно керуватись законодавчими актами інших галузей права, зокрема сімейного, цивільного, адміністративного тощо.

Встановлено неврегульованість за законодавчому рівні обов'язкової ознаки «злісність» у конструкції ст. 166 КК України, що призводить до суб'єктивного тлумачення цієї дефініції. Крім того, КК України не конкретизує поняття «тяжкий наслідок», що також значною мірою призводить до уникнення відповідальності осіб, які вчинили злочин.

2. Здійснено науковий аналіз обстановки та умов вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Враховуючи специфіку злочинів досліджуваної категорії, треба констатувати часткову невизначеність просторово-часових характеристик. Причини такого становища пов'язані з тривалістю діянь з боку злочинця, які призводять до настання тяжких наслідків. Більшість злочинів цієї категорії (79 %) є тривалими. Зокрема, 61 % вчиняється протягом декількох днів. Більше місяця протиправні діяння тривають у 33 % злочинів. У 6 % – злочин триває рік і більше.

За умов нетривалості протиправних дій, досліджувані злочини здебільшого вчиняються в денну пору доби (36 %), у нічний час – 25 %.

Переважає більшість злочинів, пов'язаних зі злісним невиконанням обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, вважаються закінченими з моменту настання тяжких наслідків. Проте, залежно від наслідків (розумова відсталість, соціально-педагогічна занедбаність тощо), такі злочини можна вважати закінченими за умов виявлення наслідків.

Важливим критерієм в контексті часу вчинення злочину є пора року, коли було вчинено злочин. Зокрема, 43,75 % злочинів вчиняються влітку, 25 % – восени; на весняні місяці припадає 18,75 %, взимку – 12, 5 %. При цьому у умовах дії воєнного стану вказані показники можуть змінюватись і злочинець діє відповідно ситуації, яка склалась.

Місце вчинення злочину перебуває в кореляційній залежності із способом його вчинення. У переважній більшості злочини вчиняються за місцем постійного проживання потерпілого. У 65 % випадків місцем вчинення злочину є територія приватного домогосподарства, включаючи розташовані в її межах господарчі споруди. Водночас квартири багатоповерхових будинків є місцем вчинення злочину у 38 % випадків.

У разі вчинення злочину такими способами, як залишення без належного нагляду, неналежне забезпечення потерпілої особи медичною допомогою або перекладання догляду на іншу людину, у 13 % випадків місцями вчинення злочину є бази відпочинку, заклади громадського харчування, інші загальнодоступні місця відпочинку (пляжі, лісосмуги, парки, сквери тощо). Місцями вчинення злочинів, які було вчинено поза місцем постійного проживання потерпілого, є у 59 % пляжі та загальнодоступні береги водойм; місця проведення активного відпочинку 28 %; лісосмуги 8 %; парки та сквери 5 % від загальної кількості злочинів, вчинених за межами постійного проживання потерпілого.

Умовами, під впливом яких формується злочинна поведінка осіб, що

вчиняють злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, виступають: соціальне оточення; особливості виховання злочинця; матеріальне та фінансове положення родини; психологічні стани та поведінка, які є передумовою вчинення злочину; ціннісні орієнтири родини, або окремих її членів (членство в релігійних організаціях, вживання наркотичних засобів, психотропних речовин, або зловживання алкоголем батьками або іншими членами родини, заперечення ролі та методів сучасної медицини); високий рівень латентності; недосконалість нормативно-правового регулювання; неналежний контроль за родинами, які перебувають на обліку соціальних служб; неналежне реагування правоохоронних органів на факти звернення; дія особливих правових режимів (воєнного стану, пандемії тощо).

3. Описано та систематизовано типові способи злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, та особливості слідової картини.

За змістом вчинюваних дій всі варіанти злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, можна виділити в такі способи: байдуже ставлення до небезпечних умов для проживання або життєдіяльності (нехтування правилами пожежної безпеки житлового будинку, або інших споруд, в середині яких можуть бути діти, або особи, щодо яких встановлена опіка чи піклування, нехтування правилами електричної безпеки; свідоме ігнорування вимог військово-цивільних адміністрацій щодо необхідності евакуації з територій, які знаходяться в безпосередній близькості проведення активних бойових дій); залишення без належного нагляду; створення неналежних умов щодо розвитку та соціалізації дитини; неналежне забезпечення потерпілої особи медичною допомогою; неналежне (в недостатній кількості) забезпечення продуктами харчування потерпілого; перекладання догляду на інших осіб.

Основу доказової інформації злочинів, передбачених ст. 166 КК

України, становлять ідеальні сліди. Основними джерелами матеріальних слідів є труп потерпілого, тіло потерпілої особи та речі матеріального світу, які зберігають на собі сліди вчиненого протиправного діяння. Інформаційні (віртуальні) сліди здебільшого зберігаються на мобільних телефонах та комп'ютерній техніці.

4. Надано характеристику особи злочинця та виокремлено віктимогенні групи потерпілих. Особами, які здійснюють злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, в переважній більшості виступають жінки – 87,75 %. Як правило, злочини даного виду вчиняються одноособово – 89,65 %. Найбільша кількість злочинів вчиняється жінками у віці від 30 до 35 років – 76,84 %, найменша – віком понад 35 років. 77,82 % злочинців мають середню освіту, із неповною загальною середньою освітою – 12,50 %. Особи, які не мають жодної освіти становлять 6,25 %, вищу освіту мають 3,43 %. Більшість злочинців не перебувають в офіційно зареєстрованому шлюбі, при цьому проживають спільно та ведуть спільне господарство із чоловіком (жінкою) 85,74 %. Раніше засуджених виявилось 6,66 %, при цьому 20 % вважаються такими, що не мають судимості згідно із ст. 89 КК України. Важливого значення для розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, є встановлення факту притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 184 КУпАП. 18,75 % злочинців раніше були притягнуті до адміністративної відповідальності за вказаною статтею. 96,5 % злочинців не працюють. На обліках лікарів нарколога та/або психіатра перебували 7,65 % осіб. На обліках служб у справах дітей перебувало 14,29 % сімей, в яких було скоєно злочин. Переважним мотивом скоєння злочинів досліджуваної категорії є байдужість до дитини (підопічної особи) – 59 %. При цьому 4,75 % злочинів досліджуваної категорії вчиняються особами, що мають статус внутрішньо перемішених осіб, які вимушені були змінити місце проживання внаслідок проведення бойових дій.

Потерпілими від вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, є діти або підопічні особи. Більшість потерпілих є особи чоловічої статі – 62,5 %. Переважна більшість (96,2 %) потерпілих – особи до 14 років, 24,3 % – новонароджені.

5. Виявлено проблемні питання початку досудового розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Основною проблемою початкового етапу розслідування є складнощі відмежування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, від інших злочинів, зокрема: навмисного вбивства (ст. 115 КК), умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК), залишення в небезпеці (ст. 135 КК), домашнього насильства (ст. 126-1 КК). Також виникають складнощі встановлення ознаки злісності в діяннях злочинця, що призводить до помилкової кваліфікації. Тому при опрацюванні первинної інформації про кримінальне правопорушення необхідно ретельно та зважено підходити до її оцінки.

На етапі ухвалення рішення про початок досудового розслідування обставинами, що підлягають встановленню, є: час та місце вчинення злочину; спосіб вчинення та приховування (маскування) кримінального правопорушення; відомості про потерпілого та особу, яка може підозрюватись у вчиненні кримінального правопорушення; вид і розмір шкоди, яка була завдана потерпілому.

До основних факторів, які підвищують рівень латентності злочинів, передбачених ст. 166 КК України, належать: сімейні зв'язки злочинця і потерпілого; неспроможність самотійного захисту від злочинних посягань; недосконалість роботи служб у справах дітей; недосконалість чинного законодавства в сфері захисту прав дітей та підопічних; неточність кримінальної статистики; помилки при кваліфікації злочинів; дія воєнного стану, внаслідок чого, злочинець покинув місце тривалого вчинення

протиправних діянь.

б. Розглянуто особливості організації й планування розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Основними чинниками, які негативно впливають на організацію планування, є: надмірне навантаження; дефіцит інформації на момент складання плану; формальне відношення до виконання положень нормативно-правових актів, якими регулюється процес планування.

У 97,65 % матеріалів кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 166 КК України, слідчими складаються письмові плани досудового розслідування. Встановлено, що в більшості кримінальних проваджень слідчі формально ставляться до процесу планування розслідування, про що свідчать: порушення принципу динамічності планування (92 %); недодержання принципу індивідуальності планування, недопустимості схематичності та шаблону (95,35). У 76,25 % матеріалів кримінальних проваджень встановлено факт невідповідності змісту плану з фактично проведеним обсягом процесуальних дій. Факти недодержання строків проведення СРД та/або процесуальних дій, які передбачені планом розслідування, спостерігаються у 72,35 % проваджень.

Важливою складовою організації розслідування є визначення тактичних завдань, залежно від сформованої слідчої ситуації. Зокрема, типовими слідчими ситуаціями, які характерні процесу розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, є такі: 1) особа злочинця встановлена, а фактичні дані свідчать про вчинення злочину саме нею, але вини у вчиненні даного злочину вона заперечує (або визнає частково) (87,5 %); 2) особа злочинця встановлена, але останній переховується від органів досудового розслідування (3,85 %); 3) особа злочинця встановлена, він (вона) визнає вини в повному обсязі, від органів досудового слідства та суду не переховується (24,85 %).

У межах організації розслідування слідчий здійснює низку профілактичних заходів, які застосовуються для попередження вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, серед яких треба виокремити такі: встановлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину (84 %); збір та аналіз інформації про детермінанти вчиненого злочину (72 %); внесення змін до чинного законодавства (48%); проведення інформаційних компаній серед дітей, з метою зниження рівня латентності (25 %); висвітлення у ЗМІ інформації про діяльність НПУ направленої на забезпечення прав дітей (13 %); проведення заходів, направлених на виявлення фактів, які можуть свідчити про готування або вчинення злочину (74 %); проведення СРД за участю злочинця та застосування до нього заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема запобіжних заходів (26, 9 %); звернення слідчого з повідомленням про причини та умови, які сприяли вчиненню злочину, до представників ювенальної превенції та/або служби у справах дітей (69 %); розробка методичних рекомендацій, з урахуванням сучасних наукових підходів, щодо вдосконалення процесу розслідування злочинів даної категорії (58 %).

7. Встановлено особливості взаємодії різних органів у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії. У процесі розслідування взаємодія відбувається як в процесуальній, так і організаційній (непроцесуальній) формах. Процесуальна форма взаємодії в процесі розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України, полягає у: 1) виконанні письмових доручень слідчого про проведення СРД в порядку ст. 40 КПК України; 2) проведенні заходів, направлених на зняття інформації з каналів зв'язку із залученням представників підрозділів технічного забезпечення та/або оперуповноваженими підрозділів кіберполіції; 3) проведенні заходів, спрямованих на встановлення місця знаходження злочинця; 4) залученні представників соціальних служб та/або служби у справах дітей до проведення окремих СРД.

Основними напрямками непроцесуальної (організаційної) взаємодії під час розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України, є: спільний аналіз інформації із залученням представників оперативних підрозділів, соціального захисту, служби у справах дітей та працівників ювенальної превенції; спільне планування проведення окремих СРД з представниками оперативних підрозділів та підрозділів ювенальної превенції; отримання інформації від представників ювенальної превенції; одержання інформації від представників закладів освіти, де проходить навчання потерпілих; проведення спільних нарад; отримання консультацій від представників громадських організацій, або фахівців, які мають знання в певній галузі (наприклад, релігіознавців, етнографів тощо); консультування, методична та технічна допомога представників експертних установ; взаємодія з представниками ЗМІ; використання баз даних, до яких мають доступ особи, що проводять розслідування; отримання методичних порад про методику проведення розслідування злочинів вказаної категорії; направлення інформації, отриманої під час досудового розслідування до органів державної влади, адміністрації закладів освіти, служби у справах дітей та інших соціальних служб для усунення причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів вказаної категорії в межах своєї компетенції.

8. Висвітлено організаційно-тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на отримання інформації з матеріальних об'єктів. Встановлено перелік об'єктів, які підлягають огляду, зокрема: місце проживання потерпілого (квартира, приватні будинки, територія приватного домоволодіння, господарчі споруди, які розташовані на території домоволодіння); місця, де потерпілому було спричинено тяжкі наслідки (відкриті ділянки місцевості, лісосмуги, береги водойм, інші місця відпочинку та дозвілля, території промислових підприємств, об'єктів незавершеного будівництва чи інші будівлі, ділянки автомобільних шляхів, інфраструктура залізничного транспорту тощо); місця постійного або тимчасового проживання (користування) інших осіб (родичів,

знайомих потерпілого тощо).

Головна мета проведення огляду полягає у: фіксації слідів, які вказують на створення небезпечних для життя і здоров'я дитини умов проживання та виявлення і фіксацію джерел загрози життю і здоров'ю потерпілого; вилученні об'єктів, які зберігають на собі сліди вчинення злочину. Такими речами здебільшого є: одяг, яким користувався потерпілий на момент вчинення кримінального правопорушення (68 %); постільна білизна, якою користувався потерпілий (32 %); дитячі іграшки (8 %); засоби для опалення приміщення (або їх фрагменти) (17 %); електричні дроти (19 %); електричні подовжувачі зі слідами пошкоджень або кустарного виробництва (17 %); речі, на яких зберігаються сліди крові або тампони зі змивами (12 %); медичні препарати (3 %); сліди рук або низу взуття (15 %); дитячі візочки (2 %); отруйні або сильнодіючі речовини, зокрема побутового призначення або їх залишки (3 %); мобільні телефони та інша комп'ютерна техніка чи носії інформації (9 %).

У справах про злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, труп потерпілого є одним з головних, а іноді єдиним джерелом криміналістично-значущої інформації. Найчастіше огляд трупа проводиться за місцем проживання потерпілої особи (68 % проваджень). У 16 % огляд трупа проводиться на місці події, поза межами постійного проживання потерпілого. У 11 % труп оглядається на території домоволодіння місця проживання потерпілого. У 5 % огляд трупа проводиться в закладах МОЗ (карементах швидкої допомоги тощо).

Важливим джерелом інформації під час розслідування злочинів, розпочатих за ст. 166 КК України, є відомості, які знаходять своє відображення в документах. Серед основних документів треба виділити: документи, що містять відомості про стан психічного та/або фізичного здоров'я потерпілого (медична документація); документи, які містять відомості про стан психічного та/або фізичного здоров'я підозрюваного

та/або членів сім'ї потерпілої особи; документація соціальних служб, що відображає фактичні умови проживання потерпілого; документи, що характеризують потерпілого або його родину; електронні матеріали відеофіксації (фотофіксації) з місця вчинення кримінального правопорушення, або прилеглої території та інформація про використання мобільних терміналів на місці вчинення злочину, які знаходяться в розпорядженні операторів мобільного зв'язку.

Освідування потерпілого під час розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України, проводиться у 5,56 % випадках. Фактів проведення освідування підозрюваного або свідків не встановлено.

Під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, обшук проводиться зрідка.

9. Розкрито особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання інформації з особистісних джерел. Більшість інформації про подію злочину одержують під час проведення допиту свідків. Визначено групи свідків, які допитуються в процесі розслідування, зокрема: особи, які через ті чи інші обставини володіють інформацією про злочин (53,8 %); члени сім'ї потерпілого або особи, які постійно проживають спільно з потерпілим (30,25 %); посадові (службові) особи органів державної влади, місцевого самоврядування, служби у справах дітей, соціального захисту, ювенальної превенції НПУ (15,95 %).

Предметом допиту свідків є такі обставини: методи виховання потерпілого; взаємовідносини в сім'ї; факти вчинення сімейного насильства у відношенні потерпілого; відомості про факти проходження потерпілим лікування в закладах МОЗ або факти звернення за медичною допомогою; перебування сім'ї на обліку служби у справах дітей; відомості про вживання наркотичних засобів або зловживання алкогольними напоями батьками (опікунами, піклувальниками) потерпілого; обставини, які привели до настання тяжких наслідків; місцезнаходження батьків (опікунів,

піклувальників) на момент настання тяжких наслідків; коло спілкування потерпілого, його соціальні зв'язки, спосіб проведення дозвілля; житлові та побутові умови тощо.

У 73 % проваджень одночасний допит двох чи більше раніше допитуваних осіб проводиться за участі підозрюваного і свідка. В інших випадках допитуваними є свідки.

10. Окреслено сучасні можливості використання спеціальних знань при розслідуванні злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Основними формами використання спеціальних знань під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, варто виділити: а) призначення судових експертиз; б) залучення спеціаліста до проведення окремих процесуальних дій; в) консультаційна допомога спеціалістів.

Найпоширенішими видами експертиз в процесі розслідування є: судово-медична експертиза трупа; судово-медична експертиза живих осіб; судово-психіатрична експертиза; пожежно-технічна експертиза.

Залучення спеціаліста найчастіше відбувається для проведення огляду місця події та трупа (98 %); під час допиту (25 %); тимчасового доступу до речей і документів (10 %).

Отримання консультацій найчастіше відбувається на стадії призначення експертиз (78 %). Предметом консультативної допомоги є: з'ясування виду експертизи, яку необхідно призначити; з'ясування завдань, що можуть бути виконані проведенням експертизи; визначення місця проведення експертизи; допомога у формулюванні питань; визначення необхідності направлення матеріалів кримінального провадження, речових доказів (інших об'єктів дослідження) для проведення експертизи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kryvopusk O. Forensic characteristics of the victim in the investigation of malicious failure to fulfill duties of care for a child or a person for whom guardianship or care is established. *Науковий журнал «Visegrad Journal on Human Rights» («Пан'європейський університет» Словацької Республіки)*. 2023. № 6. S. 102–106.
2. Kryvopusk O. Some issues of the criminal characteristics of a person who has happened to become a victim (a child or person whose guardianship or custody is established) of malicious non-fulfillment of duties regarding due care. *Аубакировські читання–2023* : зб. матеріалів Міжнар. науково-практ. конф. Алмати : Алматинська академія МВС республіки Казахстан імені М. Єсбулатова, 2023. С. 29–31.
3. Kryvopusk Oleksandr, Oleynik (Khlyntseva) Olga. Features of examination of a corpse during the investigation of malicious failure to fulfill duties of care for a child or a person under guardianship or care established. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. Спец. вип. № 1. С. 200–206.
4. Академічний тлумачний словник української мови : вебсайт. URL: <http://sum.in.ua/s/zlisnyj> (дата звернення: 27.01.2024).
5. Артеменко І. І. Суб'єкти злочину, передбаченого ст. 166 Кримінального кодексу України. *Право і суспільство*. 2016. Вип. 3. Ч. 2. С. 144–148.
6. Басай В. Д., Томин С. В. Дослідження віртуальних слідів – перспективний напрямок криміналістичного слідознавства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. С. 220–222.
7. Белова О. І. Кримінально-правова характеристика системи злочинів проти сім'ї та неповнолітніх : дис... канд. юрид. наук. Харків, 2006. 184 с.
8. Берназ В. Д., Салтевський М. В. Криміналістика : навч. посіб.

Одеса, ОДУВС 2010. 460 с.

9. Бідняк Г. С. Використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2018. 218 с.

10. Бойко О. П. Поняття взаємодії слідчих із підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні. *Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2014. № 8. С. 197–199.

11. Бондар А. Р. Типова особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики побоїв і мордувань. *Право і суспільство*. Серія : Кримінально-процесуальне право та криміналістика. 2018. № 2. Ч. 3. С. 177–181.

12. Буждиганчук Є. Ю. Обстановка вчинення злочину як елемент криміналістичної характеристики сутенерства, вчиненого організованою групою. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 238–244.

13. Вапнярчук В. В. Сутність початку досудового розслідування за новим КПК України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 26. С. 177–186.

14. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : «Юридична думка», 2012. 1020 с.

15. Великий тлумачний словник сучасної української мови : уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, ВТФ Перун, 2009. 1736 с.

16. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ. Ірпінь : Перун. 2005. VIII. 1728 с.

17. Вирок Інгулецького районного суду м. Кривий Ріг від 06 лютого 2023 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86407270> (дата звернення: 25.08.2023).

18. Вирок Кам'янського районного суду Черкаської області від 12 липня 2022 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86407270> (дата звернення: 19.12.2022).

19. Вирок Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області від 01 жовтня 2018 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76895785> (дата звернення: 18.07.2023).

20. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 10 червня 2022 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76895785> (дата звернення: 14.11.2023).

21. Вирок Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 10 грудня 2019 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86407270> (дата звернення: 27.01.2024).

22. Вирок Тиврівського районного суду Вінницької області від 26 серпня 2021 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86407270> (дата звернення: 17.08.2023).

23. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій. Київ : Освіта України, 2016. 236 с.

24. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна у сфері підприємництва : монографія. Харків : вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. 336 с.

25. Галину Єсипенко, в якої вбили 2-річну дитину, позбавили батьківських прав на другу доньку (відео). *Gorod.cn.ua портал Чернігова*: вебсайт. URL: https://m.gorod.cn.ua/news_91348.html (дата звернення: 18.07.2023).

26. Глушков В. О. Взаємодія оперативних підрозділів із органами досудового слідства. *Криміналістика XXI століття* : зб. матеріалів Міжнар. науково-практ. конф. м. Харків : Право, 2010. С. 247–250.

27. Гросс Ганс. Керівництво для судових слідчих як система криміналістики. Київ : «Центр учбової літератури», 2021. 1080 с.

28. Декларація прав дитини. *Офіційний сайт Верховної ради України*: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 14.03.2023).

29. Демидова Є. Є. Тактичні прийоми допиту спеціаліста в

кримінальному процесі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 4. С. 86–89.

30. Дрозд В. Г. Окремі питання регламентації початку досудового розслідування в умовах проведення правової реформи. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 268–272.

31. Дрозд В. Г. Організаційні і тактичні особливості розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2009. 202 с.

32. Дрозд В. Г. Особа злочинця при криміналістичній характеристиці злочину щодо заподіяння тяжких тілесних ушкоджень. *Митна справа*. 2013. Вип. 4 (88). С. 120–124.

33. Дудніков А. Л. Місце способу злочину у сфері економічної діяльності в системі криміналістичної характеристики. *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 2. С. 248–254.

34. Дуров О. О., Хавринюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. Київ, 2014. 948 с.

35. Євтеєва Д. П. Особливості об'єктивної сторони злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування (ст. 166 КК України). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 1. С. 224–240.

36. Єфімов М. М. Організаційно-тактичні особливості проведення одночасного допиту раніше допитаних осіб під час розслідування кримінальних правопорушень проти моральності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 305–311 (DOI: 10.31733/2078-3566-2022-4-305-311).

37. Єфімов М. М. Організація і тактика розслідування хуліганства : навч.-практ. посіб. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 148 с.

38. Єфімов М. М. Особливості встановлення психологічного контакту при проведенні допиту під час розслідування злочинів проти моральності. *Науковий вісник дніпропетровського державного університету внутрішніх*

справ. 2020. № 1. С. 200–204 (DOI: 10.31733/2078-3566-2020-1-200-204).

39. Єфімов М. М. Теоретичні та практичні засади методики розслідування кримінальних правопорушень проти моральності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2021. 514 с.

40. Єфімов М. М. Типові слідчі ситуації при розслідуванні кримінальних правопорушень проти моральності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1. Т. 4. С. 171–176.

41. Єфімов М. М., Павлова Н. В., Чучко С. В. Методика розслідування шахрайств, пов'язаних із купівлею-продажем товарів через мережу інтернет: теоретичні та праксеологічні засади : монографія. Одеса, 2022. 200 с.

42. Жалдак І. А. Тактика одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2019. 19 с.

43. Жалдак І. А. Тактика одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 240 с.

44. Журавель В. А. Профілактичні заходи слідчого в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2011. Вип. 11. С. 24–31.

45. З початку року на кір захворіли більше 52 тисяч українців. *Міністерство охорони здоров'я України* : вебсайт. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/z-pochatku-roku-na-kir-zahvorili-bilshe-52-tisjach-ukrainciv-vkacinujtesja-schob-zahistiti-sebe> (дата звернення: 28.08.2022).

46. Зав'ялов С. М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2005. 20 с.

47. Заворіна О. П. Деякі особливості взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами Національної поліції у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. *Сучасні проблеми*

правового, економічного та соціального розвитку держави: матеріали ІХ міжнар. науково-практ. конф., 27 листопада 2020 р. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. С. 114–116.

48. Затенацький Д. В. Ідеальні сліди в криміналістиці (техніко-криміналістичні та тактичні прийоми їх актуалізації) : монографія. Харків : Право, 2010. 160 с.

49. Ікаєв А. Р. Джерела криміналістично значущої інформації під час розслідування втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. Вип. 43. С. 168–171 (DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.43.37>).

50. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> (дата звернення: 01.07.2023).

51. Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0919-17#Text> (дата звернення: 28.05.2023).

52. Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (дата звернення: 28.05.2023).

53. Карпенко Р. В. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. Вип. 9. С. 144–148.

54. Кириченко О. А., Басай В. Д., Ткач Ю. Д. Слідознавство : лекція № 8. Київ : РВВ КІВС, 2002. 48 с.

55. Клименко Н. І., Перкін В. І. Тактичні операції розслідування збройних нападів. *Вісник ДГУ*. 1995. Вип. 2. С. 205–209.

56. Ковальова О. В., Ковальов В. В. Актуальні питання використання спеціальних знань в інформаційному забезпеченні розслідування кримінальних проступків. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2021. № 1 (1). С. 43–51.

57. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Офіційний сайт Верховної Ради України*: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 02.03.2024).

58. Колеснікова І. А. Окремі проблеми відтворення події злочину під час допиту свідків. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2016. № 16. С. 108–116.

59. Колісниченко А. Н. Методика розслідування окремих видів злочинів. Київ : Вища школа, 1988. 405 с.

60. Колісниченко А. Н., Коновалова В. О. Криміналістична характеристика злочинів : навч. посіб. Харків : Юрид. ін-т, 1985. 93 с.

61. Конвенція про права дитини. *Офіційний сайт Верховної Ради України*: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 14.03.2023).

62. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія. Академічний курс : електрон. підруч. Київ, 2007. 468 с.

63. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : акад. курс. Київ : Ін Юре, 2004. 424 с.

64. Коновалова В. О. Вбивство: мистецтво розслідування : монографія. Київ : Факт, 2001. 311 с.

65. Конституція України. *Офіційний сайт Верховної Ради України*: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 02.07.2023).

66. Копча В. В., Копча Н. В. Тактика слідчого огляду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 48. Т. 2. С. 108–112.

67. Корнієнко В. В. Криміналістична характеристика особи злочинця

та злочинних груп у сфері банківської діяльності. *Право і безпека*. 2015. № 2 (57). С. 98–102.

68. Корнієнко В. В. Особливості огляду місця події в умовах ведення бойових дій. *Злочинність і протидія в умовах війни: глобальний, регіональний та національний виміри* : матеріали Всеукр. науково-практ. конф., 12 квіт. 2023 р. Вінниця, Харківський національний університет внутрішніх справ, 2023. С. 125–126.

69. Коробка О. С. Допит у конфліктній слідчій ситуації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 382–385 (DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-2/99>).

70. Коршиков М. В. Сучасні проблеми пред'явлення для впізнання та класифікації його видів. *Вчені записи Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. 2013. № 1. Т. 26 (65). С. 394–400.

71. Косміна Н. М. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2011. 20 с.

72. Кривопуск О. Г. «Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 12. С. 450–453.

73. Кривопуск О. Г. Деякі питання допиту свідка під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні питання досудового розслідування* : матеріали круглого столу, 28 квіт. 2023 р. Кривий Ріг : Донецький державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 126–128.

74. Кривопуск О. Г. Деякі питання допиту учасників кримінального провадження під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Теорія і практика використання спеціальних знань у досудовому*

розслідуванні : зб. матеріалів Всеукр. науково-практ. конф. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 82–85.

75. Кривопис О. Г. Деякі питання проведення огляду трупа потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Правове регулювання євроінтеграційних відносин в Україні* : зб. матеріалів VII Всеукр. науково-практ. конф. Київ : Київ. фаховий коледж туризму та готельного господарства, 2023. С. 194–196.

76. Кривопис О. Г. Забезпечення процесуальних прав малолітніх потерпілих під час проведення слідчих дій у кримінальних провадженнях розпочатих за фактами злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Права людини: методологічний, гносеологічний та онтологічний аспекти* : зб. матеріалів Міжнар. науково-практ. конф. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 181–184.

77. Кривопис О. Г. Застосування методики «Зелена кімната» в ході проведення допиту малолітнього потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: Актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану* : зб. матеріалів Міжнар. науково-практ. конф. Хмельницький : Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, 2022. С. 640–641.

78. Кривопис О. Г. Значення для досудового розслідування криміналістичної характеристики особи, яка вчиняє злісне невиконання обов'язків з догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлено опіку чи піклування. *Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України* : зб. матеріалів Міжнар. науково-практ. конф. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2022. С. 99–102.

79. Кривопис О. Г. Криміналістична профілактика під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні проблеми*

кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності : зб. матеріалів Міжнар. науково-практ. конф. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 179–182.

80. Кривопуск О. Г. Обстановка та умови вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 8. С. 493–496. (DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/111>)

81. Кривопуск О. Г. Особа злочинця, як елемент криміналістичної характеристики методики розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і практичні аспекти* : зб. матеріалів VII міжнар. науково-практ. конф. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 446–448.

82. Кривопуск О. Г. Особливості використання непроцесуальної форми спеціальних знань під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *III Наукові читання пам'яті Ганса Гросса* : зб. матеріалів Міжнар. науково-практ. конф. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2023. С. 53–56.

83. Кривопуск О. Г. Особливості підготовки до проведення допиту малолітнього потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення)* : зб. матеріалів Міжнар. науково-практ. конф. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 154–157.

84. Кривопуск О. Г. Особливості підготовчого етапу огляду трупа під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : зб. матеріалів Міжнар. науково-практ. конф. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 256–259.

85. Кривопуск О. Г. Особливості початку досудового розслідування

злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 418–421 (DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/97>).

86. Кривопуск О. Г. Оцінка первісної інформації під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлено опіка чи піклування. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності* : зб. матеріалів Міжнар. науково-практ. конф. Кропивницький : Кіровоградський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, 2023. С. 56–58.

87. Кривопуск О. Г. Питання правового регулювання злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : зб. матеріалів Міжнар. науково-практ. конф. Хмельницький : Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, 2023. С. 142–144.

88. Кривопуск О. Г. Профілактичні заходи під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка*. 2024. № 4. С. 328–340.

89. Кривопуск О. Г. Способи вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 369–376.

90. Кривопуск О. Г. Тактичні особливості проведення огляду трупа під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу* : зб. матеріалів V міжнар. науково-практ. конф. Київ : Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, 2023. С. 222–225.

91. Кривокурс О. Г. Участь злочинця у тоталітарних сектах, як характеризує ознака вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі* : зб. матеріалів II міжнар. науково-практ. конф. Чернігів : Національний університет «Чернігівська політехніка», 2023. С. 493–495.

92. Кривокурс О. Г. Час вчинення злочину як елемент обстановки злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і практичні аспекти* : зб. матеріалів VIII міжнар. науково-практ. конф. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2024. С. 647–649.

93. Кривокурс О.Г. Щодо типових слідчих ситуацій, притаманних розслідуванню злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Теоретико-прикладні проблеми кримінального процесу та криміналістики в умовах воєнного стану* : зб. матеріалів Міжнар. науково-практ. конф. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2023. С. 208–210.

94. Криміналістика / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2008. 464 с.

95. Пясковський В. В. Криміналістика : підручник. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.

96. Чаплинський К. О. Криміналістика : підручник. Дніпро : «Ліра ЛТД», 2017. 480 с.

97. Криміналістика. Криміналістична тактика та методика розслідування злочинів : підручник / за ред. проф. В. Ю. Шепітька. Харків : Одисей, 2001. 528 с.

98. Криміналістика : підручник : у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. Т. 2. 312 с.

99. Криміналістика : підручник / за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Львів : «ЛьвДУВС», 2023. 820 с.

100. Благута Р. І. Криміналістика : навч. посіб. Львів, «ДьвДУВС», 2010. 580 с.
101. Криміналістика : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. / за ред. В. Ю. Шепітька. Київ : Ін Юре, 2010. 496 с.
102. Криміналістика: підручник у 2-х томах. Том №2 / за ред. В.Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 328 с.
103. Криміналістика : підручник / за ред. В. В. Тіщенко. Одеса, 2017. 556 с.
104. Кримінальне право України. Загальна частина / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Харків : Право, 2010. 456 с.
105. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. для студ. / за ред. В. В. Сташиса і В. Я. Тація. Харків : Юрінком Інтер, 2007. 485 с.
106. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків, 2020. 428 с.
107. Кримінальний Кодекс України 1960 року. *Офіційний сайт Верховної Ради України:* вебсайт. URL: <http://https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-05#Text> (дата звернення: 14.03.2023).
108. Кримінальний кодекс України. *Офіційний сайт Верховної Ради України:* вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.03.2023).
109. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Офіційний сайт Верховної ради України:* веб-сайт URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 19.11.2023).
110. Кузьмічов В. С., Пиріг І. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2008. 168 с.
111. Лазебний А. М. Міжнародний досвід використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку. *Міжнародний юридичний вісник* : зб. наукових пр.

Нац. ун-ту Держ. податкової служби України. 2016. № 1 (3). С. 85–90.

112. Лесько Н. В. Служба у справах дітей як суб'єкт захисту дітей від насильства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2017. Вип. 45. Т. 2. С. 26–29.

113. Литвин І. І. Об'єктивні ознаки злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6. С.109–113.

114. Лобойко Л. М. Актуальні проблеми визначення підстав і моменту початку досудового розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 87–92.

115. Логінова В. В. Основні положення методики розслідування заподіяння тілесних ушкоджень: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2012. 224 с.

116. Лук'янчиков Є. Д. Форми взаємодії в процесі використання спеціальних знань. URL: <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/uk/2009-3/09-3-9.pdf> (дата звернення: 12.06.2024).

117. Лук'янчиков Є. Д., Моїсеєв О. М. Пред'явлення для впізнання : навч. посіб. Макіївка, 1998. 104 с.

118. Лускатов О. В. Теорія та практика розслідування нерозкритих злочинів минулих років : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2008. 114 с.

119. Лускатова Т. О. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики умисних тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 528–535.

120. Малярова В. О. Розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків: теорія та практика : монографія. Харків : Діса плюс, 2013. 422 с.

121. Малярова В. О., Дмитрієва Л. В. Види і форми взаємодії під впливом нового кримінально-процесуального законодавства. *Науковий вісник*

Ужгородського національного університету. 2017. № 43. Т. 2. С. 182–185.

122. Маслюк О. В. Організація досудового розслідування злочинів терористичного спрямування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Вип. 65. С. 314–318.

123. Матусовский Г. А. Проблеми розвитку криміналістичної профілактики. *Актуальні проблеми криміналістики* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., 25–26 вер. 2003 р. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2003. С. 38–41.

124. Мельник О. В. Розслідування кримінальних проваджень за участю неповнолітніх потерпілих: нарис про мораль обов'язкову та мораль переконання. *Право і суспільство*. 2024. № 1. С. 229–233.

125. Мельник О. В., Семотюк С. Д. До питання визначення моральних засад предмету доказування у кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх потерпілих. *Наукові перспективи*. 2024. № 3 (45). С. 887–896.

126. Морозюк С. М. Кримінально-правова характеристика злочинів проти інтересів сім'ї та підопічних (ст. 164–169 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 205 с.

127. Шалгунова С. А., Терещенко А. І., Примаченко В. Ф., Людвік В. Д. Навчальний посібник для підготовки до державного іспиту з курсу «Кримінальне право України». Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2010. 284 с.

128. Найдьон Я. Поняття та класифікація віртуальних слідів кіберзлочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 304–307.

129. Панов М. І., Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. Настільна книга слідчого : науково-практ. вид. для слідчих і дізнавачів. Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2003. 720 с.

130. Панов М. І. Настільна книга слідчого : науково-практ. вид. для слідчих та дізнавачів. Київ, 2007. 728 с.

131. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України /

за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавринюка. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1360 с.

132. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. І. М. Копотуна. Київ : «К Н Т», 2023. 932 с.

133. Неживець О. М. Основні причини, умови та механізм, що детермінують злочинну поведінку жінок. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2012. № 3. С. 119–122.

134. Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Профілактична діяльність у структурі криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 5. С. 586–590.

135. Новий тлумачний словник сучасної української мови / уклад.: І. О. Радченко, О. М. Орлова. Київ : Голяка В. М., 2010. 768 с.

136. Оксаніченко А. С., Шаблистий В. В. Поняття злісності за кримінальним правом України : монографія. Дніпро, 2020. 184 с.

137. Павлова Н. В., Рец В. В. Визначення місця та часу вчинення шахрайства на первинному ринку нерухомості. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 139–142.

138. Павлова Н. В. Використання демонстраційних засобів (анатомічних ляльок) під час допиту малолітньої особи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 215–220 (DOI: 10.31733/2078-3566-2020-1-215-220).

139. Павлова Н. В. Використання спеціальних знань під час допиту малолітньої особи : колективна монографія. *Концептуальні положення механізму захисту прав дітей: український та зарубіжний контекст*. 2021. С. 115–128.

140. Павлова Н. В. Особливості початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом шахрайства. *Науковий вісник ДДУВС*. 2021. Спец. вип. № 2. С. 466–471 (DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-466-471).

141. Павлова Н. В. Розслідування шахрайств при укладанні цивільно-правових угод щодо відчуження житла: монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2008. 176 с.

142. Павлова Н. В. Роль спеціаліста у проведенні допиту малолітньої особи, постраждалої від насильства. *Криміналістичний вісник*. 2020. Вип. 2 (34). С. 7–16.

143. Павлова Н. В., Птушкін Д. А., Чаплинський К. О. Теоретичні засади методики розслідування шахрайства, пов'язаного з відчуженням об'єктів нерухомого майна громадян : монографія. Херсон, 2019. 196 с.

144. Павлюк В. В. Значення матеріалів фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інших носіїв інформації у кримінальному провадженні. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2014. № 2. С. 90–94.

145. Паламарчук Л. П. Криміналістичне забезпечення розслідування незаконного втручання в роботу електронно-обчислюваних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Академія прокуратури. Київ, 2005. 21 с.

146. Пантелєєв К. М., Лускатов О. В. Методико-криміналістична експертиза при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з тілесними ушкодженнями чи смертю особи : навч. посіб. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. 292 с.

147. Пелецький В. О. Обстановка вчинення злочину як елемент криміналістичної характеристики самовільного залишення військової частини або місця служби. *Проблеми законності*. 2011. Вип. 117. С. 249–256.

148. Пилипенко Д. О. Окремі процесуальні аспекти початку кримінального провадження. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2021. № 1 (1). С. 52–60 (DOI: <https://doi.org/10.32366/2709-9261-2021-1-1-52-60>).

149. Пиріг І. В. Поняття спеціальних знань та їх застосування під час розслідування розкрадань вантажів на залізничному транспорті. *Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ*. 2004. № 2. С.

150. Пиріг І. В. Поняття та характеристика етапів розслідування в криміналістиці. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Науковий журнал*. 2021. Спец. вип. № 2 (115). С. 163–168 (DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-163-168).

151. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпро : Ліра ЛТД, 2015. 432 с.

152. Пиріг І. В. Фіксація результатів дослідницької діяльності спеціалістів на місці події. *Криміналістика і судова експертиза*. 2020. Вип. № 65. С. 220–229 (DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2020.65.21>).

153. Пиріг І. В. Шляхи вдосконалення тактики проведення огляду місця події. *Криміналістичний вісник: науково-практичний збірник*. НАВС. Київ : ДНДЕКЦ МВС України. 2019. № 2. С. 169–172.

154. Пиріг І. В., Бідняк Г. С. Використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні : навч. посіб. Дніпро, 2019. 140 с.

155. Пиріг І. В., Карпенко Р. В. Теорія і практика розслідування заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми : монографія. Дніпро, 2021. 188 с.

156. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вер. 2008 р. № 866. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.03.2023).

157. Плетенець В. М. Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування: стан та напрями розв'язання проблеми. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 1. С. 301–307.

158. Плетенець В. М. Розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності :

монографія. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2012. 188 с.

159. Погорецький М. А. Початок досудового розслідування: окремі проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 93–103.

160. Попович М. В. Особливості допиту малолітнього або неповнолітнього потерпілого : дис. ... д-ра філос. : 12.00.09. Київ, 2023. 223 с.

161. Постанова Верховного Суду України від 02 листопада 2021 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100957076> (дата звернення: 27.04.2023).

162. Постанова Верховного Суду України від 02.12.2020 : справа № 643/7596/19: *Єдиний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100957076> (дата звернення: 15.03.2023).

163. Постанова Верховного Суду України від 30 вересня 2021 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100109396> (дата звернення: 23.08.2023).

164. Правила проведення судово-медичної експертизи (досліджень) трупів у бюро судово-медичної експертизи від 17 січ. 1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0257-95#Text> (дата звернення: 13.11.2023).

165. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень від 17 січ. 1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95#Text> (дата звернення: 13.11.2023).

166. Приловський В. В. Розслідування втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2021. 213 с.

167. Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах : Постанова Кабінету Міністрів України від 01 чер. 2020 р. № 585. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.03.2023).

168. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення

судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 08 жовт. 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 15.11.2023).

169. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ офісу Генерального прокурора від 30 чер. 2020 р. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#n1109> (дата звернення: 27.08.2023).

170. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС від 08 лют. 2019 р. № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

171. Про затвердження Порядку проведення судово-психіатричної експертизи : наказ МОЗ від 08 трав. 2018 р. № 865. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18#Text> (дата звернення 14.11.2023).

172. Про затвердження типових положень про службу у справах дітей. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-2007-%D0%BF#Text>

173. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 02.07.2023).

174. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24 січ. 1995 р. № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.01.2023).

175. Про організацію роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Інструкція від 19 груд. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення:

02.07.2023).

176. Про освіту : Закон України від 05 вер. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 15.03.2023).

177. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-II. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 14.03.2023).

178. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січ. 2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 15.03.2023).

179. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21 червня 2001 р. № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення: 14.03.2023).

180. Профілактична діяльність слідчого при розслідуванні злочинів: Лекція для всіх форм навчання. Уклад. А. Ф. Волобуєв. Харків : НУВС, 2003. 24 с.

181. Процюк О. М. Тактичні прийоми під час проведення допиту в безконфліктній ситуації. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 348–352.

182. Пчеліна О. В. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів у сфері службової діяльності. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 2 (89). С. 145–156.

183. Пчеліна О. В. Типові сліди злочинів у сфері службової діяльності. *Форум права*. 2017. Вип. 5. С. 342–348

184. Пясковський В. В. Непроцесуальні форми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та іншими державними установами й громадськими організаціями під час розслідування насильницьких злочинів, учинених щодо неповнолітніх. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4 (97) С. 249–258.

185. Сабадаш В. П., Ларкін М. О. Криміналістика : навч. посіб. Київ, 2013. 228 с.

186. Салтевський М. В. Криміналістика : підручник : у 2 ч. Харків : Консум, 2001. 528 с.

187. Салтевський М. В. Навчально-довідковий посібник з криміналістики. Київ : ВПОЛ, 1994. 180 с.

188. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2006. 588 с.

189. Сафронов С. О. Методика розслідування умисного заподіяння тяжких і середньої тяжкості тілесних ушкоджень: науково-практ. посіб. Харків, 2003. 175 с.

190. Сергеева Д. Б., Ткач О. В. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики порушень недоторканості приватного життя. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 1. С. 106–114.

191. Сімейний кодекс України. *Офіційний сайт Верховної Ради України*: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 14.03.2023).

192. Спасенко К. О. Особа потерпілого як елемент криміналістичної характеристики злочинних порушень правил безпеки під час виконання робіт із підвищеною небезпекою. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2013. Вип. 26. С. 306–314.

193. Степанюк Р. Л. Поняття спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2014. Спецвипуск. С. 38–42.

194. Тихоненко В. М. Криміналістична характеристика особи злочинця в злочинах, передбачених ст. 355 Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2014. Вип. 28. Т. 3. С. 123–128.

195. Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса: Фенікс, 2007. 260 с.

196. Тіщенко В. В. Корисливо-насильницькі злочини: криміналістичний аналіз : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2002. 360 с.

197. Томин С. В. Використання тактичних прийомів допиту з метою профілактики кримінальних правопорушень. *Криміналістика і судова експертиза*. 2019. Вип. 64. С. 319–331. (DOI : <https://doi.org/10.33994/kndise.2019.64.29>).

198. Томин С. В. Об'єкт та предмет профілактики кримінальних правопорушень як окремого вчення криміналістики. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3 (12). С. 123–127.

199. Томин С. В., Липак О. А. Криміналістична характеристика особи злочинця та її значення у вирішенні завдань криміналістичної профілактики. *Криміналістика і судова експертиза*. 2020. № 65. С. 271–282. DOI : <https://doi.org/10.33994/kndise.2020.65.26>.

200. Топчій В. В. Загальна характеристика кримінальних процесуальних форм взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами. *Митна справа*. 2013. № 6. С. 303–306.

201. Усова Є. С. Кримінологічна характеристика та запобігання злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування (ст. 166 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 17 с.

202. Федорчук М. А. Особливості проведення допиту під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерським захопленням. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. № 86. С. 229–234.

203. Філіпенко В. Р. Кримінальна відповідальність за злісне невиконання обов'язків по догляду що дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування : монографія. Харків : Право, 2023. 328 с.

204. Філіпенко В. Р. Суспільно небезпечне діяння як ознака об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 166 КК України. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2021. № 4. С. 264–275.

205. Хитра А. Я. Взаємодія слідчого та органу дізнання при провадженні кримінальних справ : курс лекцій. Львів : Держ. ун-т внутр. справ, 2009. 100

206. Цивільний кодекс України. *Офіційний сайт Верховної Ради України*: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 14.03.2023).

207. Чаплинська Ю. А. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. Вип. 6. С. 181–184. DOI : <https://doi.org/10.15421/3919122>.

208. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія. Дніпропетровськ : Юридична академія МВС, 2006. 308 с.

209. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань : монографія. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2010. 304 с.

210. Чаплинський К. О. Проблемні питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів Національної поліції України під час розслідування кримінальних правопорушень. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 4 (100). С. 247–257.

211. Чаплинський К. О. Тактика пред'явлення для впізнання при розслідуванні злочинів проти життя, здоров'я, волі та статевої недоторканості особи : навч.-практ. посіб. Дніпропетровськ : УМВС України в Дніпропетровській області; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2007. 92 с.

212. Чаплинський К. О. Тактичні основи забезпечення досудового розслідування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2011. 570 с.

213. Чаплинський К. О., Єфімов М. М., Приловський В. В. Наукові та практичні основи методики розслідування втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність : монографія. Одеса, 2022. 278 с.

214. Чаплинський К. О., Павлова Н. В., Березняк В. С. Концептуальні засади методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері нерухомості: теорія та практика : монографія. Одеса, 2022. 352 с.

215. Чередник К. О. Обстановка та умови вчинення шахрайств на ринку нерухомості злочинними угрупованнями. *Науковий вісник*

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 4. С. 185–190.

216. Через релігійні переконання батьків ледь не загинуло немовля. *Погляд*: вебсайт. URL: <https://poglyad.tv/boryspil-cherez-religijni-perekonannya-batkiv-led-ne-zagynulo-nemovlya-article> (дата звернення: 28.03.2024).

217. Чурікова І. В. Початок досудового розслідування у кримінальному процесі України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 226–231.

218. Шамборовський Г. О. Трансформація соціально-економічної системи України в умовах європейської інтеграції. *Вісник Львівського університету*. Серія : Міжнародні відносини. 2016. Вип. 39. С. 278–285.

219. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Харків : Харків юридичний, 2007. 432 с.

220. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. Київ : «Ін Юре», 2001. 208 с.

221. Шепітько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. Вид. 2-е, перероб. і допов. Харків : «Одисей», 2005. 368 с.

222. Шепітько В. Ю. Проблеми використання спеціальних знань крізь призму сучасного кримінального судочинства в Україні. *Судова експертиза*. 2014. № 1 С. 11–18.

223. Шепітько В. Ю. Особа потерпілого в системі криміналістичної характеристики злочинів. *Проблеми законності*: зб. респ. міжвідом. наук. сем. 2008. Вип. 93. 171 с.

224. Шеремет А. П. Криміналістика : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 472 с.

225. Шкільний В. Б. Тактика викриття організатора злочинного угруповання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 18 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості
про апробацію результатів дисертації**

*Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати
дисертації:*

1. Kryvopusk Oleksandr. Forensic characteristics of the victim in the investigation of malicious failure to fulfill duties of care for a child or a person for whom guardianship or care is established. *Науковий журнал «Visegrad Journal on Human Rights»* («Пан'європейський університет» Словацької Республіки). 2024. № 6). С. 102–106.

2. Кривопуск О. Г. Способи вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 369–376.

3. Кривопуск О. Г. Обстановка та умови вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 8. С. 493–496.

4. Кривопуск О. Г. «Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 12. С. 450–453.

5. Кривопуск О. Г. Особливості початку досудового розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 8. С. 418–421.

6. Кривопуск О. Г. Профілактичні заходи під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка*. 2024. № 1 (105). С. 328–340. (DOI: 10.33766/2786-9156.105.328-341).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Кривопуск О. Г. Значення для досудового розслідування криміналістичної характеристики особи, яка вчиняє злісне невиконання обов'язків з догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлено опіку чи піклування. *Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 11 серпня 2022 р. / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2022. С. 99–102.

8. Кривопуск О. Г. Застосування методики «Зелена кімната» в ході проведення допиту малолітнього потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Хмельницький, 24 листопада 2022 р. / Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2022. С. 640–641.

9. Кривопуск О. Г. Особливості підготовки до проведення допиту малолітнього потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення)* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Дніпро, 2 грудня 2022 р. / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2022. С. 154–157.

10. Kryvopusk O. Some issues of the criminal characteristics of a person who has happened to become a victim (a child or person whose guardianship or

custody is established) of malicious non-fulfillment of duties regarding due care.

Аубакировські читання–2023 : матеріали Міжнар. науково-практ. конф. м. Алмати, 19 лютого 2023 р. / Алматинська академія МВС республіки Казахстан імені М. Єсбулатова. Алмати, 2023. С. 29–31.

11. Кривопуск О. Г. Питання правового регулювання злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукр. науково-практ. конф., м. Хмельницький, 16 березня 2023 р. / Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2023. С. 142–144.

12. Кривопуск О. Г. Особа злочинця, як елемент криміналістичної характеристики методики розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і практичні аспекти* : матеріали VII міжнар. науково-практ. конф., м. Дніпро, 17 березня 2023 р. / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2023. С. 446–448.

13. Кривопуск О. Г. Оцінка первісної інформації під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлено опіка чи піклування. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Кропивницький, 24 березня 2023 р. / Кіровоградський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України. Кропивницький, 2023. С. 56–58.

14. Кривопуск О. Г. Участь злочинця у тоталітарних сектах, як характеризує ознака вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі* : матеріали II міжнар. науково-практ. конф., м. Чернігів, 21 квітня 2023 р. / Національний університет «Чернігівська політехніка». Чернігів, 2023. С. 493–495.

15. Кривопуск О. Г. Деякі питання допиту свідка під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні питання досудового розслідування* : матеріали круглого столу, м. Кривий Ріг, 28 квітня 2023 р. / Донецький державний університет внутрішніх справ. Кривий Ріг, 2023. С. 126–128.

16. Кривопуск О. Г. Деякі питання допиту учасників кримінального провадження під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Теорія і практика використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні* : матеріали Всеукр. науково-практ. семінару, м. Дніпро, 25 травня 2023 р. / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2023. С. 82–85.

17. Кривопуск О. Г. Деякі питання проведення огляду трупа потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Правове регулювання євроінтеграційних суспільних відносин в Україні* : матеріали VII міжвузівської науково-теорет. конф., м. Київ, 20 жовтня 2023 р. / Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства. Київ, 2023. С. 194–196.

18. Кривопуск О. Г. Щодо типових слідчих ситуацій, притаманних розслідуванню злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Теоретико-прикладні проблеми кримінального процесу та криміналістики в умовах воєнного стану* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Харків, 22 листопада 2023 р. / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2023. С. 208–210.

19. Кривопуск О. Г. Особливості підготовчого етапу огляду трупа під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні питання*

криміналістики та судової експертизи : матеріали міжвідомчої науково-практ. конф., м. Київ, 30 листопада 2023 р. / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2023. С. 256–259.

20. Кривопуск О. Г. Тактичні особливості проведення огляду трупа під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу* : матеріали V міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 22 листопада 2023 р. / Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України. Київ, 2023. С. 222–225.

21. Кривопуск О. Г. Забезпечення процесуальних прав малолітніх потерпілих під час проведення слідчих дій у кримінальних провадженнях розпочатих за фактами злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Права людини: методологічний, гносеологічний та онтологічний аспекти* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Дніпро, 5 грудня 2023 р. / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. м. Дніпро, 2023. С. 181–184.

22. Кривопуск О. Г. Криміналістична профілактика під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Дніпро, 8 грудня 2023 р. / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2023. С. 179–182.

23. Кривопуск О. Г. Особливості використання непроцесуальної форми спеціальних знань під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *III Наукові читання пам'яті Ганса Гросса* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Чернівці, 8 грудня 2023 р. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2023. С. 53–56.

24. Кривопис О. Г. Час вчинення злочину як елемент обстановки злісного невиконання обов'язків злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і практичні аспекти* : матеріали VIII міжнар. науково-практ. конф., м. Дніпро, 15 березня 2024 р. / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2024. С. 647–649.

Акти впровадження результатів дисертаційного дослідження

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент
співробітник поліції

Віталій РОМАНЮК
12 2023 року

АКТ

впровадження у науково-дослідну діяльність та освітній процес
Харківського національного університету внутрішніх справ
результатів дисертаційного дослідження Кривошуса Олександра
Григоровича «Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду
за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право

Комісія у складі:

- голови: завідувача кафедри криміналістики, судової експертології та
домедичної підготовки факультету № 1 Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидата
юридичних наук, доцента Корнієнка В.В.
- членів комісії: професора кафедри криміналістики, судової експертології та
домедичної підготовки факультету № 1 Харківського
національного університету внутрішніх справ, доктора
юридичних наук, професора Степанюка Р.Л.
професора кафедри кримінального процесу та організації
досудового слідства факультету № 1 Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидата
юридичних наук, доцента Глобенка Г.І.

склав цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати
дисертаційного дослідження науково-педагогічного працівника кафедри
криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ, який навчається позв аспірантурою,
Кривошуса Олександра Григоровича на тему: «Розслідування злісного
невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої
встановлена опіка чи піклування» на здобуття ступеня доктора філософії за

спеціальністю 081 Право.

Основні результати дисертаційного дослідження Кривоноса Олександра Григоровича на тему: «Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» використовуються в освітньому процесі та науково-дослідницькій роботі Харківського національного університету внутрішніх справ з метою подальшої розробки проблемних питань протидії домашнього насильства, неналежного виконання батьками своїх обов'язків, а також методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

Результати дисертації відображено у наступних наукових публікаціях здобувача, зокрема:

Кривонос О.Г. Доведення до самогубства дитини, яка стала жертвою домагання в сексуальних цілях. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми науки, освіти та технологій. Збірник тез доповідей» (23 липня 2022 року). м. Полтава, Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2022. С. 19-21.

Кривонос О.Г. Домагання дитини для сексуальних цілей із застосуванням мережі інтернет: особа потерпілого. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми науки, освіти та технологій. Збірник тез доповідей» (23 липня 2022 року). м. Полтава, Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2022. С. 21-22.

Кривонос О.Г. Значення для досудового розслідування криміналістичної характеристики особи, яка вчинила злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні питання на перспективу розвитку кримінального інституту в правовохоронній системі України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції «» (11 серпня 2022 року). м. Київ, Національна академія внутрішніх справ, 2022. С. 99-102.

Кривонос О.Г. Способи вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи

підступання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 3. 2022. С. 369-376.

Кривошук О.Г. Обставини та умови вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 8. С. 493-496.

Кривошук О.Г. Застосування методики «Зелена кімната» в ході проведення допиту малолітнього потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Сектор безпеки і оборони України на захист національних інтересів: Актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (24 листопада 2022 року)*. м. Хмельницький, Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, 2022. С. 640-641.

Кривошук О.Г. Особливості підготовки до проведення допиту малолітнього потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (gender): проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (02 грудня 2022 року)*. м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 154-157.

Кривошук О.Г. «Слідові картони» як елемент криміналістичної характеристики злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 12. С. 450-453.

Kryvoruk O. Some issues of the criminal characteristics of a person who has happened to become a victim (a child or person whose guardianship or custody is established) of malicious non-fulfillment of duties regarding due care. *Алматынський чинималы-2023: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (19 лютого 2023 року)*. м. Алмати, Алматинська академія МВС

республіки Казахстан імені М. Себулатова, 2023. С. 29-31.

Кривошук О.Г. Питання правового регулювання злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні проблеми провадження діяльності в злочинному світу: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції* (16 березня 2023 року), м. Хмельницький, Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, 2023. С. 142-144.

Кривошук О.Г. Особа злочинця, як елемент криміналістичної характеристики методики розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Міжнародна та національна безпека: виклики і практичні аспекти: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції* (17 березня 2023 року), м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 446-448.

Кривошук О.Г. Оцінка первинної інформації під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлено опіка чи піклування. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та провадження діяльності: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (24 березня 2023 року), м. Кропивницький, Кіровоградський Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, 2023. С. 56-58.

Кривошук О.Г. Участь злочинця у тоталітарних сектах, як характеризує ознака вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Справедливі орієнтири сталого розвитку в Україні та світі: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції «»* (21 квітня 2023 року), м. Чернігів, Національний університет «Чернігівська політехніка», 2023. С. 493-495.

Кривошук О.Г. Деякі питання дитячу свідка під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні питання досудового*

розслідуваннях: матеріали круглого столу (28 квітня 2023 року). м. Кривий Ріг, Довещий державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 126-128.

Кривошук О.Г. Деякі питання досуду учасників кримінального провадження під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Теорія і практика заохочення спеціалістів звань у досудовому розслідуванні: матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару «» (25 травня 2023 року). м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 82-85.*

Кривошук О.Г. Особливості початку досудового розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 8. С. 418-421.

Кривошук О.Г. Деякі питання проведення огляду трупа потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Правове регулювання співпраці між системою відносин в Україні: матеріали VII міжвузівської науково-теоретичної конференції (20 жовтня 2023 року). м. Київ, Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства, 2023. С. 197-200.*

Члени комісії дійшли висновку, що надані матеріали свідчать про належне опрацювання результатів наукового дослідження Кривошука О.Г. Актуальність і практична значущість представлених публікацій ґрунтуються на достатній кількості опрацьованих законодавчих, наукових та емпіричних джерел, які використовуються при підготовці науково-практичних рекомендацій та у системі підвищення кваліфікації слідчих та інших категорій практичних працівників Національної поліції та Міністерства внутрішніх справ України.

Комісія вважає, що вищезазначені наукові статті та тези доповідей мають необхідний теоретичний і методологічний рівень, та практичну значимість, а також були враховані профільними кафедрами Харківського

національного університету внутрішніх справ при проведенні наукових досліджень.

Голова комісії:

завідувач кафедри криміналістики,
судової експертології та домедичної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Василь КОРНІЄНКО

Члени комісії:

професор кафедри криміналістики,
судової експертології та домедичної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Руслан СТЕПАНЮК

професор кафедри кримінального
процесу та організації досудового слідства
Харківського національного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Геннадій ГЛОБЕНКО

ЗАТВЕРДЖУЮ
Начальник УСР
в Дніпропетровській області
ДСР НП України
полковник поліції

Віктор ДЦЕНКО

АКТ

впровадження у практичну діяльність УСР в Дніпропетровській області
ДСР НП України результатів наукового дослідження Кривоноуса
Олександра Григоровича «Розслідування злісного невиконання
обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена
опіка чи піклування» на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право

Уклала комісія у складі:

- голови:** начальник 9-го відділу (моніторингу та координації) УСР в Дніпропетровській області ДСР НП України, підполковник поліції, кандидат юридичних наук А.В. Мавшин
- члени комісії:** начальник 8-го відділу (інформаційно-аналітичного забезпечення) УСР в Дніпропетровській області ДСР НП України, майор поліції Д.С. Приходько
старший оперуповноважений 4-го відділу (протидії ОЗГ в органах державної влади) УСР в Дніпропетровській області ДСР НП України майор поліції П.А. Петраш
старший оперуповноважений 5-го відділу (боротьби з ОЗГ з ознаками корупції) УРВ в Дніпропетровській області ДСР НП України майор поліції Д.М. Мирошніченко

Комісія відповідно до Постановлення про організацію проведення НДР і ДКР у системі МВС України, затвердженого наказом МВС України «Про організацію наукової діяльності в системі МВС України» від 15.05.2007 № 154 складала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження викладача кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ Кривоноуса Олександра Григоровича «Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у вигляді наукових статей і тез доповідей на конференціях, семінарах та круглих столах:

Кривошук О.Г. Доведення до самогубства дитини, яка стала жертвою домагання в сексуальних цілях. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми науки, освіти та технологій. Збірник тез доповідей» (23 липня 2022 року), м. Полтава, Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2022. С. 19-21.

Кривошук О.Г. Домагання дитини для сексуальних цілей із застосуванням мережі інтернет: особа потерпілого. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми науки, освіти та технологій. Збірник тез доповідей» (23 липня 2022 року), м. Полтава, Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2022. С. 21-22.

Кривошук О.Г. Значення для досудового розслідування криміналістичної характеристики особи, яка вчиняє злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України» (11 серпня 2022 року), м. Київ, Національна академія внутрішніх справ, 2022. С. 99-102.

Кривошук О.Г. Способи вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 3, 2022. С. 369-376.

Кривошук О.Г. Обставини та умови вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 8. С. 493-496.

Кривошук О.Г. Застосування метаякни «Зелена кімната» в ході проведення допиту малолітнього потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сестор безпеки і оборони України на захист національних інтересів: Актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану» (24 листопада 2022 року), м. Хмельницький, Національна академія державної прикладної служби України імені Богдана Хмельницького, 2022. С. 640-641.

Кривошук О.Г. Особливості підготовки до проведення допиту малолітнього потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення)» (02 грудня 2022 року), м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 154-157.

Кривошук О.Г. «Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 12. С. 450-453.

Кривошук О. SOME ISSUES OF THE CRIMINAL CHARACTERISTICS OF A PERSON WHO HAS HAPPENED TO BECOME A VICTIM (A CHILD OR

PERSON WHOSE GUARDIANSHIP OR CUSTODY IS ESTABLISHED) OF MALICIOUS NON-FULFILLMENT OF DUTIES REGARDING DUE CARE. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Аубакарівські читання-2023» (19 лютого 2023 року), м. Алмати, Алматинська академія МВС республіки Казахстан імені М. Себулітова, 2023. С. 29-31.

Кривошук О.Г. Питання правового регулювання злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану» (16 березня 2023 року), м. Хмельницький, Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, 2023. С. 142-144.

Кривошук О.Г. Особа злочинця, як елемент криміналістичної характеристики методикою розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і практичні аспекти» (17 березня 2023 року), м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 446-448.

Кривошук О.Г. Опіка первинної інформації під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлено опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності» (24 березня 2023 року), м. Кропивницький, Кропивницький Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, 2023. С. 56-58.

Кривошук О.Г. Участь злочинця у тоталітарних сектах, як характеризує ознака вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі» (21 квітня 2023 року), м. Чернігів, Національний університет «Чернігівська політехніка», 2023. С. 493-495.

Кривошук О.Г. Деякі питання допиту свідка під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали круглого столу «Актуальні питання досудового розслідування» (28 квітня 2023 року), м. Кривий Ріг, Дніецький державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 126-128.

Кривошук О.Г. Деякі питання допиту учасників кримінального провадження під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару «Теорія і практика використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні» (25 травня 2023 року), м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 82-85.

Кривошук О.Г. Особливості початку досудового розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 8. С. 418-421.

Кривоноусь О.Г. Деякі питання проведення огляду трупа потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали VII міжвузівської науково-теоретичної конференції «Правове регулювання євроінтеграційних суспільних відносин в Україні» (20 жовтня 2023 року), м. Київ, Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства, 2023. С. 197-200.

Кривоноусь О.Г. Щодо значення віртуальних (інформаційних) слідів під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні пріоритети розвитку України: економічна та інформаційна безпека» (10 жовтня 2023 року), м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 82-85.

Кривоноусь О.Г. Щодо типових слідчих ситуацій, притаманних розслідуванню злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Теоретико-прикладні проблеми кримінального процесу та криміналістики в умовах воєнного стану» (22 листопада 2023 року), м. Харків, Харківський національний університет внутрішніх справ, 2023. С. 208-210.

Кривоноусь О.Г. Особливості підготовчого етапу огляду трупа під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання криміналістики та судової експертизи» (30 листопада 2023 року), м. Київ, Національна академія внутрішніх справ, 2023. С. 256-259.

Кривоноусь О.Г. Тактичні особливості проведення огляду трупа під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу» (22 листопада 2023 року), м. Київ, Київський науково-дослідний інститут судових експертів Міністерства юстиції України, 2023. С. 222-225.

Oleksandr Kryvonos, Olga S. Oleynik (Khlyntseva). Features of examination of a corpse during the investigation of malicious failure to fulfill duties of care for a child or a person under guardianship or care established. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Спеціальний випуск № 1. 2023. С. 200-206.

Кривоноусь О.Г. Забезпечення процесуальних прав малолітніх потерпілих під час проведення слідчих дій у кримінальних провадженнях розпочатих за фактом злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Права людини: методологічний, гносеологічний та опіктологічний аспекти» (05 грудня 2023 року), м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 321-324.

Кривоноусь О.Г. Криміналістична профілактика під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої

встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми кримінально-процесуального, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності» (08 грудня 2023 року), м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 82-85.

Кривошук О.Г. Особливості використання непроцесуальної форми спеціальних знань під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «III Наукові читання пам'яті Ганса Гросса» (08 грудня 2023 року), м. Чернівці, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2023. С. 53-56.

Oleksandr Krivosuk. FORENSIC CHARACTERISTICS OF THE VICTIM IN THE INVESTIGATION OF MALICIOUS FAILURE TO FULFILL DUTIES OF CARE FOR A CHILD OR A PERSON FOR WHOM GUARDIANSHIP OR CARE IS ESTABLISHED. Науковий журнал «Visegrad Journal on Human Rights» («Пан'європейський університет» Словачької Республіки). 2024. №6 (volume 6). С. 102-106.

Кривошук О.Г. Час виникнення злочину, як елемент обстановки злісного невиконання обов'язків злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і практичні аспекти» (15 березня 2024 року), м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 446-448.

Кривошук О.Г. Профілактичні заходи під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Вісник Луганського національного інституту імені Е.О. Дідоржова*. 2024, №1 (105). С. 328-340. (DOI: 10.33766/2786-9156.105.328-341).

Комісія вважає, що представлені наукові статті, тези доповідей, отримані на основі проведеного наукового дослідження, мають необхідний теоретичний та методологічний рівень та практичну значимість, а також можуть бути впроваджені у діяльність УСР в Дніпропетровській області ДСР НП України.

Голова комісії:

Антон МАКАШОВ

Члени комісії:

Давид ПРІХОДЬКО

Павло ПЕТРАШ

Дмитро МИРОШНИЧЕНКО

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

кандидат технічних наук, доцент

Ігор МАГДАЛІНА

Дня 04-20-24 року

АКТ № 104-2024

впровадження в освітній процес

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
результатів дисертаційного дослідження

16.04.2024 року

м. Дніпро

Про впровадження в освітній процес
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ основних висновків
дисертації Кривонос Олександр
Григорович на тему «Роль державної дисципліни
виконавчої області на етапі її діяльності
або роботи, щодо якої виконавця слід
розглядати як злочинця ступеня
повторюваності та спеціальності ІІІ Категорії»

Комісія у складі:

- голови: начальника навчально-методичного відділу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх
справ, кандидата біологічних наук, доцента Кариченко С.В.
- членів комісії: доцента кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх
справ, кандидата юридичних наук, Приловського В.В.,
доцента кафедри кримінального процесу та стратегічних
розслідувань Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, доцента
Захарка А.В.

відповідно до Положення про організацію проведення науково-дослідних та
дослідно-конструкторських робіт у системі МВС України, затвердженого
наказом МВС України «Про організацію наукової діяльності в системі МВС
України» від 15.05.2004 року № 154 склади цей акт з приводу того, що комісією

розглянуто результати дисертаційного дослідження науково-педагогічного працівника кафедри криміналістики та довідничної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, який навчається поза аспірантурою, Кривоносок Олександра Григоровича, на тему «Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у вигляді наукових статей, тез доповідей на міжнародних, всеукраїнських і міжвідомчих науково-практичних конференціях та регіональних етапах, зокрема:

Кривоносок О.Г. Доведення до самогубства дитини, яка стала жертвою домагання в сексуальних цілях. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми науки, освіти та технологій. Збірник тез доповідей» (23 липня 2022 року) м. Полтава, Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2022. С. 19-21.

Кривоносок О.Г. Домагання дитини для сексуальних цілей та застосуванням мережі інтернет: особа потерпілого. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми науки, освіти та технологій. Збірник тез доповідей» (23 липня 2022 року) м. Полтава, Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2022. С. 21-22.

Кривоносок О.Г. Значення для досудового розслідування криміналістичної характеристики особи, яка вчиняє злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України» (11 серпня 2022 року) м. Київ, Національна академія внутрішніх справ, 2022. С. 99-102.

Кривоносок О.Г. Способи вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, № 3, 2022. С. 369-376.

Кривоносок О.Г. Обстановка та умови вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2022. Вип. 8. С. 493-496.

Кривоносок О.Г. Застосування методики «Зелена кімната» в ході проведення допиту малолітнього потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: Актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану» (24 листопада 2022 року) м. Хмельницький, Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, 2022. С. 649-651.

Кривоносок О.Г. Особливості підготовки до проведення допиту малолітнього потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

«Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення)» (02 грудня 2022 року). м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 154-157.

Кривоносок О.Г. «Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 12. С. 450-453.

Kryvonosok O. SOME ISSUES OF THE CRIMINAL CHARACTERISTICS OF A PERSON WHO HAS HAPPENED TO BECOME A VICTIM (A CHILD OR PERSON WHOSE GUARDIANSHIP OR CUSTODY IS ESTABLISHED) OF MALICIOUS NON-FULFILLMENT OF DUTIES REGARDING DUE CARE. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Аубакіровські читання-2023» (19 лютого 2023 року). м. Алмати, Алматинська академія МВС республіки Казахстан імені М. Сабулатова, 2023. С. 29-31.

Кривоносок О.Г. Питання правового регулювання злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану» (16 березня 2023 року). м. Хмельницький, Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, 2023. С. 142-144.

Кривоносок О.Г. Особа злочинця, як елемент криміналістичної характеристики методики розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і практичні аспекти» (17 березня 2023 року). м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 446-448.

Кривоносок О.Г. Оцінка первісної інформації під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлено опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання кваліфікації судово-експертної та правоохоронної діяльності» (24 березня 2023 року). м. Кропивницький, Кіровоградський Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, 2023. С. 56-58.

Кривоносок О.Г. Участь злочинця у тоталітарних сектах, як характеризуюча ознака злочинця злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі» (21 квітня 2023 року). м. Чернігів, Національний університет «Чернігівська політехніка», 2023. С. 493-495.

Кривоносок О.Г. Деякі питання допиту свідка під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали круглого столу «Актуальні питання досудового розслідування» (28 квітня 2023 року). м. Кривий Ріг, Донецький державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 126-128.

Кривошук О.Г. Деякі питання допиту учасників кримінального провадження під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару «Теорія і практика використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні» (25 травня 2023 року). м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 82-85.

Кривошук О.Г. Особливості початку досудового розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 8. С. 418-421.

Кривошук О.Г. Деякі питання проведення огляду трупа потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали VII міжвузівської науково-теоретичної конференції «Правове регулювання євроінтеграційних суспільних відносин в Україні» (20 жовтня 2023 року). м. Київ, Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства, 2023. С. 197-200.

Кривошук О.Г. Щодо значення віртуальних (інформаційних) слідів під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні пріоритети розвитку України: економічна та інформаційна безпека» (10 жовтня 2023 року). м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 82-85.

Кривошук О.Г. Щодо типових слідчих ситуацій, притаманних розслідуванню злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Теоретико-прикладні проблеми кримінального процесу та криміналістики в умовах воєнного стану» (22 листопада 2023 року). м. Харків, Харківський національний університет внутрішніх справ, 2023. С. 208-210.

Кривошук О.Г. Особливості підготовчого етапу огляду трупа під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції «Актуальні питання криміналістики та судової експертизи» (30 листопада 2023 року). м. Київ, Національна академія внутрішніх справ, 2023. С. 256-259.

Кривошук О.Г. Тактичні особливості проведення огляду трупа під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу» (22 листопада 2023 року). м. Київ, Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, 2023. С. 222-225.

Oleksandr Kryvosuk, Olga S. Ofeynik (Khlyntseva). Features of examination of a corpse during the investigation of malicious failure to fulfill duties of care for a child of a person under guardianship or care established. *Наповомий вісник*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Спеціальний випуск № 1. 2023. С. 200-206.

Кривошук О.Г. Забезпечення процесуальних прав малолітніх потерпілих під час проведення слідчих дій у кримінальних провадженнях розпочатих за фактом злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Права людини: методологічний, гносеологічний та онтологічний аспекти» (05 грудня 2023 року). м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 321-324.

Кривошук О.Г. Криміналістична профілактика під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності» (08 грудня 2023 року). м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 82-85.

Кривошук О.Г. Особливості використання непроцесуальної форми спеціальних знань під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «III Наукові читання пам'яті Ганса Гроссго (08 грудня 2023 року). м. Чернівці, Чернівецької національний університет імені Юрія Федьковича, 2023. С. 53-56.

Oleksandr Krivosyuk. FORENSIC CHARACTERISTICS OF THE VICTIM IN THE INVESTIGATION OF MALICIOUS FAILURE TO FULFILL DUTIES OF CARE FOR A CHILD OR A PERSON FOR WHOM GUARDIANSHIP OR CARE IS ESTABLISHED. Науковий журнал «Vizsgad Journal on Human Rights» («Пан'європейський університет» Словачької Республіки), 2024, №6 (volume 6). С. 102-106.

Кривошук О.Г. Час вчинення злочину, як елемент обстановки злісного невиконання обов'язків злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і практичні аспекти» (15 березня 2024 року). м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 446-448.

Кривошук О.Г. Профілактичні заходи під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Вісник Луганського коледжу юриспруденції інституту імені Е.О. Дідоренка*, 2024, №1 (105). С. 328-340. (DOI: 10.33766/2786-9156.105.328-341).

Комісія вважає, що представлені наукові статті, тези доповідей, отримані на основі проведеного наукового дослідження, мають необхідний теоретичний та методологічний рівень та можуть використовуватися в освітньому процесі Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ при підготовці фахівців для підрозділів досудового розслідування, кримінальної поліції та підрозділів превентивної діяльності з навчальних дисципліни «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Методика розслідування окремих видів кримінальних

правопорушень, «Тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій».

Голова комісії:

Світлана КИРИЧЕНКО

Члени комісії:

Володимир ПРИЛОВСЬКИЙ

Андрій ЗАХАРКО

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор

Дніпропетровського НДЕКЦ МВС

кандидат юридичних наук, доцент

Володимир КОРОТАЄВ

_____ 2024 р.

АКТ

впровадження у практичну діяльність Дніпропетровського НДЕКЦ МВС
результатів дисертаційного дослідження Кривопусака Олександра
Григоровича «Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за
дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» на
здобутти ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право

Комісія у складі:

Голова:	першого заступника директора Дніпропетровського НДЕКЦ МВС Тетяни Ревякіної
Членів комісії:	т.в.о. заступника завідувача лабораторії криміналістичних видів досліджень Дніпропетровського НДЕКЦ МВС Геннадія Комізи завідувача сектору закритоскопічного обліку лабораторії криміналістичних видів досліджень Дніпропетровського НДЕКЦ МВС Ольги Гейко старшого судового експерта лабораторії криміналістичних видів досліджень Дніпропетровського НДЕКЦ МВС Ірини Репешко

схвалив цей акт про те, що нею розглянуто дослідження викладача кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ Кривопусака Олександра Григоровича «Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» на здобутти ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у вигляді наукових статей і тез доповідей на конференціях, семінарах та круглих столах:

Кривопусак О.Г. Доведення до самогубства дитини, яка стала жертвою домагання в сексуальних цілях. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми науки, освіти та технологій». Збірник тез

доповідей» (23 липня 2022 року), м. Полтава, Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2022. С. 19-21;

Кривошук О.Г. ДОМАГАННЯ ДИТИНИ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ОСОБА ПОТЕРПІЛОГО. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми науки, освіти та технологій. Збірник тез доповідей» (23 липня 2022 року), м. Полтава, Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2022. С. 21-22;

Кривошук О.Г. ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ ЗЛІСНЕ НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ З ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО ЗА ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНО ОПІКУ ЧИ ПІКЛУВАННЯ. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України» (11 серпня 2022 року), м. Київ, Національна академія внутрішніх справ, 2022. С. 99-102;

Кривошук О.Г. Способи вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 3. 2022. С. 369-376;

Кривошук О.Г. ОБСТАНОВКА ТА УМОВИ ВЧИНЕННЯ ЗЛІСНОГО НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО ЗА ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ЧИ ПІКЛУВАННЯ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 8. С. 493-496;

Кривошук О.Г. Застосування методики «Зелена кімната» в ході проведення допиту малолітнього потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: Актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану» (24 листопада 2022 року), м. Хмельницької, Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, 2022. С. 640-641;

Кривошук О.Г. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ МАЛОЛІТНЬОГО ПОТЕРПІЛОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛІСНОГО НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення)» (02 грудня 2022 року), м. Дніпро, Дніпропетровської державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 154-157;

Кривошук О.Г. «Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 12. С. 450-453;

Krivosuk O. SOME ISSUES OF THE CRIMINAL CHARACTERISTICS OF A PERSON WHO HAS HAPPENED TO BECOME A VICTIM (A CHILD OR PERSON WHOSE GUARDIANSHIP OR CUSTODY IS ESTABLISHED) OF

MALICIOUS NON-FULFILLMENT OF DUTIES REGARDING DUE CARE. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Албакировські читання-2023» (19 лютого 2023 року), м. Алмати, Алматинська академія МВС республіки Казахстан (імені М. Сабулатова, 2023, С. 29-31 (тези).

Кривонос О.Г. Питання правового регулювання злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану» (16 березня 2023 року), м. Хмельницький, Національна академія державної прикордонної служби України (імені Богдана Хмельницького), 2023, С. 142-144;

Кривонос О.Г. Особа злочинця, як елемент криміналістичної характеристики методики розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і практичні аспекти» (17 березня 2023 року), м. Дніпро, Дніпропетровської державний університет внутрішніх справ, 2023, С. 446-448;

Кривонос О.Г. Оцінка первинної інформації під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлено опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання кваліфікації судово-експертної та правоохоронної діяльності» (24 березня 2023 року), м. Кропивницький, Кіровоградський Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, 2023, С. 56-58;

Кривонос О.Г. Участь злочинця у тоталітарних сетах, як характеризуюча ознака винесення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі» (21 квітня 2023 року), м. Чернігів, Національний університет «Чернігівська політехніка», 2023, С. 493-495;

Кривонос О.Г. Деякі питання допиту свідка під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлено опіка чи піклування. Матеріали круглого столу «Актуальні питання досудового розслідування» (28 квітня 2023 року), м. Криній Ріг, Донецький державний університет внутрішніх справ, 2023, С. 126-128;

Кривонос О.Г. Деякі питання допиту учасників кримінального провадження під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару «Теорія і практика використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні» (25 травня 2023 року), м. Дніпро, Дніпропетровської державний університет внутрішніх справ, 2023, С. 82-85;

Кривонос О.Г. Особливості початку досудового розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал* 2023. Вип. 8, С. 418-421;

Кривошук О.Г. Щодо значення віртуальних (інформаційних) слідів під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні пріоритети розвитку України: економічна та інформаційна безпека» (10 жовтня 2023 року). м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 82-85;

Кривошук О.Г. Деякі питання проведення огляду трупа потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали VII міжвузівської науково-теоретичної конференції «Правове регулювання євроінтеграційних суспільних відносин в Україні» (20 жовтня 2023 року). м. Київ, Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства, 2023. С. 194-196;

Кривошук О.Г. Щодо типових слідчих ситуацій, притаманних розслідуванню злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Теоретико-прикладні проблеми кримінального процесу та криміналістики в умовах воєнного стану» (22 листопада 2023 року). м. Харків, Харківський національний університет внутрішніх справ, 2023. С. 208-210;

Кривошук О.Г. Особливості підготовчого етапу огляду трупа під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції «Актуальні питання криміналістики та судової експертизи» (30 листопада 2023 року). м. Київ, Національна академія внутрішніх справ, 2023. С. 256-259;

Кривошук О.Г. Тактичні особливості проведення огляду трупа під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання судової експертизи, криміналістики та кримінального процесу» (22 листопада 2023 року). м. Київ, Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, 2023. С. 222-225;

Oleksandr Kryvoruk, Olga S. Oleynik (Khlyntseva). Features of examination of a corpse during the investigation of malicious failure to fulfill duties of care for a child or a person under guardianship or care established. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Спеціальний випуск № 1, 2023. С. 200-206;

Кривошук О.Г. Забезпечення процесуальних прав малолітніх потерпілих під час проведення слідчих дій у кримінальних провадженнях розпочатих за фактами злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Права людини: методологічний,

психологічний та онтологічний аспекти» (05 грудня 2023 року). м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 321-324;

Кривоносок О.Г. Криміналістична профілактика під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності» (08 грудня 2023 року). м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 82-85;

Кривоносок О.Г. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕПРЯМОЇ ФОРМИ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛІСНОГО НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО ЗА ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ЧИ ПІКЛУВАННЯ. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «III Наукові читання пам'яті Ганса Гроссера» (08 грудня 2023 року). м. Чернітві, Чернівецький національний університет імені Юрія Фельдмана, 2023. С. 53-56;

Oleksandr Krivonosok. FORENSIC CHARACTERISTICS OF THE VICTIM IN THE INVESTIGATION OF MALICIOUS FAILURE TO FULFILL DUTIES OF CARE FOR A CHILD OR A PERSON FOR WHOM GUARDIANSHIP OR CARE IS ESTABLISHED. Науковий журнал «Vinegrad Journal on Human Rights» («Пан'європейський університет» Словачької Республіки). 2024. №6 (volume 6). С. 102-106.

Кривоносок О.Г. Профілактичні заходи під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Вісник Луцького національно-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка. 2024. №1 (105). С. 328-340;

Комісія вважає, що предстивлені наукові статті та тези досліджень, отримані на основі проведеного наукового дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість, а також можуть бути впроваджені у діяльність Дніпропетровського НДЕКЦ МВС.

Голова комісії:

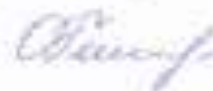

Тетяна РЕВ'ЯКІНА

Члени комісії:

Геннадій КОМІЗА

Ольга ГЕЙКО

Ірина РЕПЕШКО

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

доктора юридичних наук, професор

Заслужений діяч науки і техніки України

підприємств України

Олександр ЮНІН

06.05.2024 року

впровадження у наукову діяльність

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ основних
результатів дисертації Кривоноса Олександра Григоровича«Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною
або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право»

06 травня 2024 року

м. Дніпро

Комісія у складі:

- голови: Т.в.о. начальника відділу організації наукової роботи
Дніпропетровського державного університету внутрішніх
справ кандидата історичних наук, доцента Прошина Д.В.
- члени комісії:
- доцента кафедри кримінального процесу та стратегічних
розслідувань Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, доцента
Захарко А.В.
 - доцента кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх
справ, кандидата юридичних наук, доцента Біляк Г. С.

Комісія склала цей акт за підсумками розгляду результатів
дисертаційного дослідження науково-педагогічного працівника кафедри
криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ, який навчається поза аспірантурою,
Кривоноса Олександра Григоровича на тему «Розслідування злісного
невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої
встановлена опіка чи піклування» на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 081 - Право у форматі наукових статей, тез
докладів на міжнародних, всеукраїнських і міжвідомчих науково-практичних
конференціях та регіональних семінарах, зокрема:

Кривоносок О.Г. Доведення до самогубства дитини, яка стала жертвою домагання в сексуальних цілях. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми науки, освіти та технологій. Збірник тез доповідей» (23 липня 2022 року). м. Полтава, Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2022. С. 19-21.

Кривоносок О.Г. Домагання дитини для сексуальних цілей із застосуванням мережі Інтернет: особа потерпілого. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми науки, освіти та технологій. Збірник тез доповідей» (23 липня 2022 року). м. Полтава, Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2022. С. 21-22.

Кривоносок О.Г. Значення для досудового розслідування криміналістичної характеристики особи, яка вчиняє злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України» (11 серпня 2022 року). м. Київ, Національна академія внутрішніх справ, 2022. С. 99-102.

Кривоносок О.Г. Способи вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 3. 2022. С. 369-376.

Кривоносок О.Г. Обставинка та умови вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 8. С. 493-496.

Кривоносок О.Г. Застосування методики «Зелена кімната» в ході проведення депиту малолітнього потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: Актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану» (24 листопада 2022 року). м. Хмельницький, Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, 2022. С. 640-641.

Кривоносок О.Г. Особливості підготовки до проведення депиту малолітнього потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (темація, проблеми та шляхи їх вирішення)» (02 грудня 2022 року). м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 154-157.

Кривоносок О.Г. «Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 12. С. 450-453.

Кривоносок О. SOME ISSUES OF THE CRIMINAL CHARACTERISTICS

OF A PERSON WHO HAS HAPPENED TO BECOME A VICTIM (A CHILD OR PERSON WHOSE GUARDIANSHIP OR CUSTODY IS ESTABLISHED) OF MALICIOUS NON-FULFILLMENT OF DUTIES REGARDING DUE CARE.

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Алужайроиські читання-2023» (19 лютого 2023 року), м. Алмати, Алматинська академія МВС республіки Казахстан імені М. Єсбулатова, 2023, С. 29-31.

Кривошук О.Г. Питання правового регулювання злісного невиконання обов'язків по догляді за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану» (16 березня 2023 року), м. Хмельницький, Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, 2023, С. 142-144.

Кривошук О.Г. Особа злочинця, як елемент криміналістичної характеристики методики розслідування злісного невиконання обов'язків по догляді за дитиною. Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і практичні аспекти» (17 березня 2023 року), м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023, С. 446-448.

Кривошук О.Г. Оцінка перевірної інформації під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляді за дитиною або особою, щодо якої встановлено опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності» (24 березня 2023 року), м. Кропивницький, Кіровоградський Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, 2023, С. 56-58.

Кривошук О.Г. Участь злочинця у тоталітарних сектах, як характерною ознакою вчинення злісного невиконання обов'язків по догляді за дитиною. Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі» (21 квітня 2023 року), м. Чернігів, Національний університет «Чернігівська політехніка», 2023, С. 493-495.

Кривошук О.Г. Деякі питання допиту свідка під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляді за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали круглого столу «Актуальні питання досудового розслідування» (28 квітня 2023 року), м. Кришій Ріг, Донецький державний університет внутрішніх справ, 2023, С. 126-128.

Кривошук О.Г. Деякі питання допиту учасників кримінального провадження під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляді за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару «Теорія і практика використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні» (25 травня 2023 року), м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023, С. 82-85.

Кривошук О.Г. Особливості початку досудового розслідування злісного невиконання обов'язків по догляді за дитиною або особою, щодо якої

встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 8. С. 418-421.

Кривошук О.Г. Деякі питання проведення огляду трупа потерпілого під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали VII міжвузівської науково-теоретичної конференції «Правове регулювання європейських суспільних відносин в Україні» (20 жовтня 2023 року), м. Київ, Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства, 2023. С. 197-200.

Кривошук О.Г. Щодо значення віртуальних (інформаційних) слідів під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні пріоритети розвитку України: економічна та інформаційна безпека» (10 жовтня 2023 року), м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 82-85.

Кривошук О.Г. Щодо типових слідчих ситуацій, притаманних розслідуванню злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Теоретико-прикладні проблеми кримінального процесу та криміналістики в умовах воєнного стану» (22 листопада 2023 року), м. Харків, Харківський національний університет внутрішніх справ, 2023. С. 208-210.

Кривошук О.Г. Особливості підготовчого етапу огляду трупа під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції «Актуальні питання криміналістики та судової експертизи» (30 листопада 2023 року), м. Київ, Національна академія внутрішніх справ, 2023. С. 256-259.

Кривошук О.Г. Тактичні особливості проведення огляду трупа під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання судової експертизи, криміналістики та кримінального процесу» (22 листопада 2023 року), м. Київ, Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, 2023. С. 222-225.

Oleksandr Kryvorosk, Olga S. Oleynik (Khlyntseva). Features of examination of a corpse during the investigation of malicious failure to fulfill duties of care for a child or a person under guardianship or care established. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Спеціальний випуск № 1. 2023. С. 200-206.

Кривошук О.Г. Забезпечення процесуальних прав малолітніх потерпілих під час проведення слідчих дій у кримінальних провадженнях розпочатих за фактами злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Права людини: методологічний

гносеологічний та онтологічний аспекти» (05 грудня 2023 року), м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023, С. 321-324.

Кривошук О.Г. Криміналістична профілактика під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності» (08 грудня 2023 року), м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023, С. 82-85.

Кривошук О.Г. Особливості використання непроцесуальної форми спеціальних знань під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «III Наукові читання пам'яті Ганса Гросса» (08 грудня 2023 року), м. Чернівці, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2023, С. 53-56.

Oleksandr Krivosuk. FORENSIC CHARACTERISTICS OF THE VICTIM IN THE INVESTIGATION OF MALICIOUS FAILURE TO FULFILL DUTIES OF CARE FOR A CHILD OR A PERSON FOR WHOM GUARDIANSHIP OR CARE IS ESTABLISHED. Науковий журнал «Visegrad Journal on Human Rights» («Pan'європейський університет» Словачкої Республіки), 2024, №6 (volume 6), С. 102-106.

Кривошук О.Г. Час вчинення злочину, як елемент обстановки злісного невиконання обов'язків злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і практичні аспекти» (15 березня 2024 року), м. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023, С. 446-448.

Кривошук О.Г. Профілактичні заходи під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною. *Вісник Луцького магістрально-наукового інституту імені К.О. Довгого*, 2024, №1 (105), С. 328-340, (DOI: 10.33766/2786-9156.105.328-341).

Наукове значення результатів дослідження полягає в тому, що в ньому розкрито елементи криміналістичної характеристики злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. В результатах дослідження висвітлюється на проблеми, притаманні початковому етапу досудового розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України. Крім цього, в наведених роботах автором розкрито організаційно-тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на отримання інформації з матеріальних об'єктів; розкрито особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання інформації з особистісних джерел; окреслено сучасні можливості використання спеціальних знань (як в процесуальній так і в непроцесуальних формах) під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Розглянувши результати наукових досліджень Криванюка Олександри Григорівни, комісія вважає, що представлені наукові статті, тези доповідей, мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються при проведенні наукових досліджень в галузі криміналістики, зокрема, для удосконалення методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень на базі сформульованих і викладених теоретичних положень, висновків і рекомендацій та актуальних питань застосування кримінального процесуального законодавства, у тому числі при проведенні наукових досліджень на замовлення практичних підрозділів Національної поліції.

Голова комісії:

Денис ПРОШИН

Члени комісії:

Андрій ЗАХАРКО

Ганна БУДНЯК

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

«Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою щодо якої встановлена опіка чи піклування»

До уваги пропонуються результати дослідження «Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою щодо якої встановлена опіка чи піклування». Кримінальний кодекс України, а саме стаття 166 визначає злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Одним із злочинів у сфері сімейних відносин є злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування (ст. 166 КК України). За час дії КК України ця стаття жодного разу не змінювалась. Однак така стабільність законодавчої регламентації зовсім не вказує на її досконалість. Дослідження наукової літератури, вивчення статистичних даних офісу Генерального прокурора України та судової практики свідчить про очевидні проблеми кваліфікації, з якими стикаються органи кримінальної юстиції. У статті, з урахуванням доктрини кримінального права і результатів аналізу обвинувальних вироків, які містить Єдиний державний реєстр судових рішень за період з 2010 по 2023 рік (688 вироків), виділено основні проблеми кваліфікації злочину, передбаченого ст. 166 КК України. Наведено аргументи щодо визнання цього злочину кримінальним правопорушенням, пов'язаним із насильством, зокрема домашнього насильства.

Проведене аналітичне дослідження відображає досліджуване питання в умовах режиму воєнного стану, передбаченого Кримінальним кодексом України.

Дослідження було спрямоване на вирішення таких завдань:

- дослідити інститут злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною

або за особою щодо якої встановлена опіка чи піклування;

- запропонувати доповнення до національного законодавства.

Проведене дослідження розраховане на працівників правоохоронних органів, представників місцевої влади, громадських діячів, здобувачів вищої освіти МВС зі специфічними умовами навчання.

Предмет: думка респондентів.

Об'єкт: суспільні відносини, що виникають під час злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Метою дослідження є дослідження законодавства як правового інструменту.

Завдання дослідження: вивчити та надати суспільству й правоохоронним органам чітке уявлення про те, які проблеми виникають, основні аспекти необхідності внесення змін до КК України.

Методика: дослідження здійснювалося методом анкетного опитування за допомогою Google-платформи за посиланням <https://forms.gle/wiv9CjERhbh8ukP98>

АНКЕТА

«Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» (ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ)

Шановні респонденти!

Заповнюйте, будь ласка, анкету, зважаючи на Ваш досвід, знання та розуміння проблеми. Об'єктивність висновків за результатами анкетування залежить від повноти та щирості Ваших відповідей. Уважно прочитайте запитання, виберіть відповіді із запропонованих варіантів або напишіть власний варіант. Анкета є анонімною.

Дякуємо за допомогу!

I Загальні положення

1. Ваш статус як респондента:

1. Прокурор органу прокуратури.
2. Слідчий.
3. Оперуповноважений.
4. Працівник служби ювенальної превенції.
5. Дільничний офіцер.
6. Працівник служби у справах дітей.

2. Скільки років перебуваєте на цій посаді:

1. До року.
2. До двох років.
3. До трьох років.
4. До чотирьох років.
5. До п'яти років.
6. Більше п'яти років?

3. Чи брали Ви безпосередню участь у розслідуванні кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 166 КК України:

1. Так.
2. Ні?

4. Чи є в органі, де Ви працюєте, спеціалізація окремих працівників з розслідування вказаних проваджень:

1. Є.
2. Немає?

5. Чи вважаєте Ви, що розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії потребує відповідної кваліфікації слідчого у цьому напрямі:

1. Так.
2. Ні?

6. На Вашу думку, як потрібно підвищувати свою кваліфікацію у цьому напрямі:

1. Шляхом спілкування з фахівцями.
2. Шляхом вивчення наукових досліджень, проведених у цьому напрямі.
3. Проходження спеціальних курсів (підвищення кваліфікації).
4. Немає потреби?

7. На Вашу думку, які з вказаних чинників впливають на вчинення кримінального правопорушення:

1. Соціально-побутові негаразди у сім'ї, де вчинено кримінальне правопорушення.
2. Алкоголізм (наркоманія) батьків (одного з батьків).

3. Незабезпечення матеріальних потреб.
4. Військова агресія РФ та перебування окремих територій під окупацією.
5. Низький рівень правової (юридичної) освіти населення.
6. Недосконалість механізму забезпечення захисту прав дитини, відсутність дієвого механізму реагування на факти неналежного виконання батьківських (опікунських) обов'язків.
7. Неналежне (формальне) ставлення до виконання службових обов'язків працівників соціальних служб.
8. Бюрократична тяганина.
9. Недостатній контроль сімей, які перебувають під наглядом працівників ювенальної превенції.
10. Фактична безкарність осіб, які вчинили злочин.
11. Інше (вказіть, що саме)? _____

II Правове регулювання

1. На Вашу думку, чи треба внести зміни до ст. 166 КК України, зокрема виключити обов'язкову ознаку «злісний»:

1. Звичайно так.
2. Імовірніше так.
3. Імовірніше ні.
4. Звичайно ні.
5. Важко відповісти?

2. На Вашу думку, чи треба внести зміни до ст. 166 КК України, зокрема розкриття (конкретизація) поняття «тяжкі наслідки»:

1. Звичайно так
2. Імовірніше так.
3. Імовірніше ні.
4. Звичайно ні.

5. Важко відповісти?

3. Які, на Вашу думку, фактори перешкоджають проведенню досудового розслідування проваджень вказаної категорії:

1. Законодавча неврегульованість.
2. Відсутність ефективної взаємодії.
3. Недостатній рівень кваліфікації слідчого, який проводить досудове розслідування.
4. Протидія розслідуванню з боку підозрюваного (інших осіб).
5. Інші чинники (вказати які саме)? _____

4. Чи вважаєте Ви, що під час здійснення кримінального провадження права неповнолітніх учасників провадження достатньо захищені:

1. Звичайно так.
2. Імовірніше так.
3. Імовірніше ні.
4. Звичайно ні.
5. Важко відповісти?

5. На Вашу думку, чи треба доповнити КПК України нормами щодо необхідності проведення обов'язкової перевірки заяв, повідомлень про вчинене кримінальне правопорушення щодо неповнолітньої особи:

1. Звичайно так.
2. Імовірніше так.
3. Імовірніше ні.
4. Звичайно ні.
5. Важко відповісти?

6. На Вашу думку, враховуючи вікові та психологічні особливості неповнолітніх, чи є необхідність в удосконаленні законодавчих норм щодо забезпечення їх прав та законних інтересів під час здійснення

кримінального провадження:

1. Звичайно так.
2. Імовірно так.
3. Імовірно ні.
4. Звичайно ні.
5. Важко відповісти?

7. Чи є необхідність передбачити додаткові обов'язки представникам, законним представникам неповнолітнього щодо їх участі у кримінальному провадженні:

1. Звичайно так.
2. Імовірно так.
3. Імовірно ні.
4. Звичайно ні.
5. Важко відповісти?

8. Які, на Вашу думку, чинники призводять до високого рівня латентності злочинів вказаної категорії:

1. Страх потерпілого, що представниками влади не буде вжито дієві заходи щодо захисту прав потерпілого.
2. Страх суспільного осуду.
3. Відмова одного з подружжя повідомляти правоохоронні органи (соціальні служби).
4. Погрози на адресу потерпілого.
5. Переконавання потерпілого у «нормальності» своєї поведінки.
6. Інше? _____

9. Які на Ваш погляд найпоширеніші способи вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України?

1. Створення небезпечних умов для проживання потерпілого

2. Залишення потерпілого без належного догляду
3. Створення неналежних умов щодо розвитку та соціалізації
4. Неналежне забезпечення медичною допомогою
5. Незабезпечення (неналежне забезпечення) потерпілого продуктами харчування
6. Перекладання обов'язків на іншу особу
7. Інше _____

10. Які, на Вашу думку, найпоширеніші способи приховування вчиненого злочину, передбаченого ст. 166 КК України:

1. Надання недостовірної інформації про обстановку події.
2. Звинувачення потерпілого у наклепі.
3. Змінення обстановки місця події.
4. Вплив на потерпілого (свідків) з метою примушування до надання неправдивих свідчень.
5. Підробка документів (використання завідомо підробленого документі).
6. Інше? _____

III Слідчі дії, організація, спеціальні знання

1. Які, на Вашу думку, відомості про подію вчиненого злочину необхідно встановити на початковому етапі досудового розслідування:

1. Час вчинення злочину.
2. Місце вчинення злочину.
3. Спосіб вчинення (спосіб приховування).
4. Відомості про потерпілого.
5. Відомості про особу підозрюваного.
6. Відомості про обстановку вчинення злочину.
7. Причини вчиненого злочину.
8. Інші відомості? _____

2. Чи завжди у провадженнях вказаної категорії складається план досудового розслідування:

1. Так.
2. Ні?

3. Чи вважаєте Ви, що складання письмового плану є обов'язковим у провадженнях цієї категорії:

1. Так.
2. Ні?

4. Вкажіть, які слідчі (розшукові) та процесуальні дії у провадженнях цієї категорії звичайно проводяться:

1. Огляд місця події.
2. Огляд предметів і документів.
3. Допит.
4. Обшук.
5. Пред'явлення для впізнання.
6. Слідчий експеримент.
7. Призначення експертиз.
8. Тимчасовий доступ до речей і документів.
9. Інші? _____

5. Вкажіть умови, які сприяють успішному проведенню слідчих (розшукових) дій під час розслідування цих кримінальних правопорушень:

1. Всебічна та ретельна підготовка.
2. Своєчасність ухвалення рішень щодо їх проведення.
3. Правильне застосування тактичних прийомів та їх комплексів.
4. Використання спеціальних знань, у тому числі інших осіб.

5. Залучення відповідних спеціалістів.

6. Інші? _____

6. Чи є необхідність у використанні спеціальних знань під час розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України:

1. Так.

2. Ні?

7. Які, на Вашу думку, обставини або відомості впливають на призначення того чи іншого виду експертизи:

1. Відомості про обстановку вчинення злочину.

2. Інформація про спосіб вчинення злочину.

3. Відомості про особу потерпілого або злочинця.

4. Інше? _____

8. З якими проблемними питаннями Ви стикались при призначенні судово-медичної експертизи під час розслідування цих проваджень:

1. Недоцільність поставлених питань.

2. Необхідність підготовки значного обсягу матеріалів, який необхідний для проведення дослідження.

3. Небажання свідків, підозрюваного (особливо з числа членів сім'ї потерпілого) брати участь у проведенні слідчого експерименту чи інших слідчих діях.

4. Інше? _____

9. З якими проблемними питаннями Ви стикались під час залучення спеціаліста для проведення огляду трупа:

1. Неможливість оперативного прибуття спеціаліста на місце події.

2. Залучення в якості спеціаліста – лікаря-педіатра.

3. Формальне ставлення спеціаліста до виконання обов'язків.

4. Небажання осіб брати участь у кримінальному провадженні як спеціаліста.

4. Інше? _____

10. Які чинники, на Вашу думку, негативно впливають на результати допиту малолітнього (неповнолітнього) потерпілого:

1. Залучення педагога та/або психолога, які не володіють достатньою інформацією про допитуваного та обставин, щодо яких проводиться допит.

2. Неможливість спеціаліста (психолога) об'єктивно оцінити психічний стан особи та надати дієві практичні рекомендації під час проведення допиту, зокрема ставити питання стосовно подій кримінального правопорушення.

3. Формальне ставлення спеціаліста до виконання обов'язків.

4. Небажання спеціаліста брати участь у кримінальному провадженні як спеціаліста.

4. Інше? _____

IV Профілактика

1. З яких джерел Ви отримуєте інформацію про детермінанти злочину, передбаченого ст. 166 КК України:

1. Інформація, отримана під час допиту підозрюваного.

2. Інформації, отримана під час допиту потерпілого (в разі можливості проведення цієї слідчої (розшукової) дії за його участі).

3. Інформація, отримана під час допиту окремих категорій свідків (родичів, знайомих, сусідів тощо).

4. Інше? _____

2. Які Ви можете вказати види профілактичної діяльності, які застосовуються під час розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України:

1. Проведення слідчих (розшукових) дій з метою встановлення причин та

умов, які сприяли вчиненню злочину.

2. Збирання та аналіз інформації про детермінанти вчиненого злочину.

3. Внесення змін до чинного законодавства, зокрема ст. 166 КК України.

4. Проведення інформаційних кампаній серед дітей з метою зниження рівня латентності злочинів цієї категорії.

5. Висвітлення у ЗМІ та інтернет-виданнях інформації про діяльність Національної поліції та соціальних служб, спрямованої на забезпечення прав дітей.

6. Проведення заходів, спрямованих на виявлення фактів, які можуть свідчити про готування або безпосереднє вчинення злочину.

7. Проведення слідчих (розшукових) дій за участю злочинця та застосування до нього заходів забезпечення кримінального провадження (запобіжних заходів).

8. Звернення слідчого з відповідними повідомлення про причини і умови, які сприяли вчиненню злочину, до представників ювенальної превенції та/або служби у справах дітей.

9. Розробка методичних рекомендацій, з огляду на сучасні наукові підходи, щодо вдосконалення процесу розслідування злочинів, передбачених ст. 166 КК України.

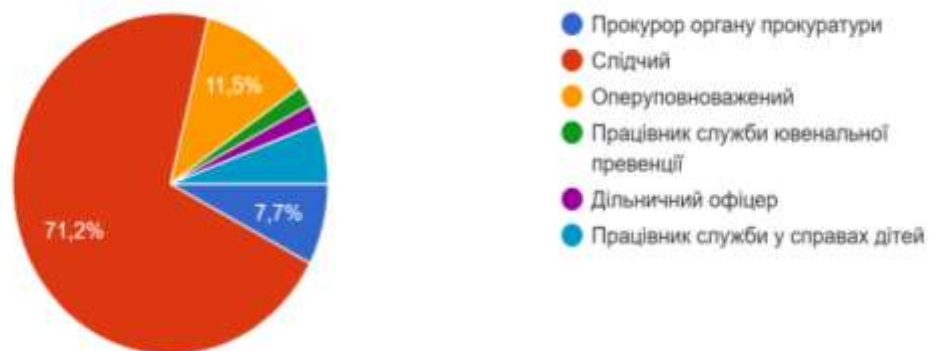
10. Інше? _____

ВИБІРКА ДОСЛІДЖЕННЯ: ОПИТУВАННЯ СПІВРОБІТНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Опитування забезпечене респондентами з числа співробітників органів Національної поліції міст Дніпро, Черкаси, Запоріжжя, Херсон, Рівне, Київ, Одеса, Житомир, Івано-Франківськ, Тернопіль, Суми, Луцьк, Полтава, Харків, Хмельницький, Миколаїв, Вінниця. Загальна кількість респондентів становить **248** осіб представників правоохоронних органів.

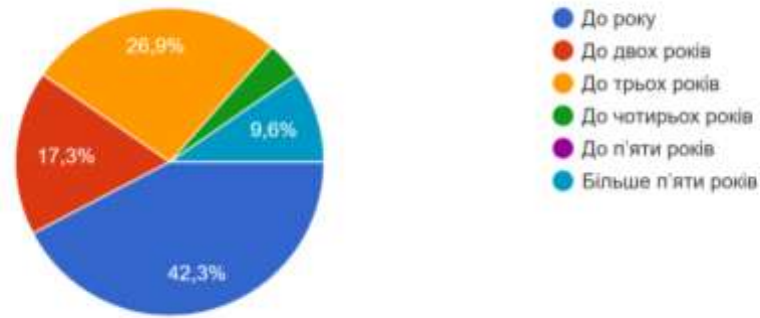
АНКЕТА

Ваш статус у ролі респондента:

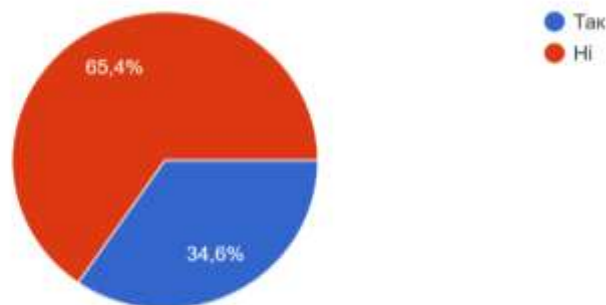
Переважна кількість респондентів є представниками слідчих органів 71,2 %, оперативно уповноважених 11,5 %, 7,7 % представники служби у справах дітей, також в категорію респондентів що дотичні до питання злісного невиконання батьками своїх обов'язків ввійшли дільничні офіцери поліції, працівники служби ювенальної превенції.

Скільки років перебуваєте на посаді?

За результатами опитування, переважна більшість респондентів мають стаж до року, що становить 42,3 %, до двох років – 17,3 %, до трьох років – 26,9%, до чотирьох - 3%, понад п'яти років перебування на посаді – 9,6 %.

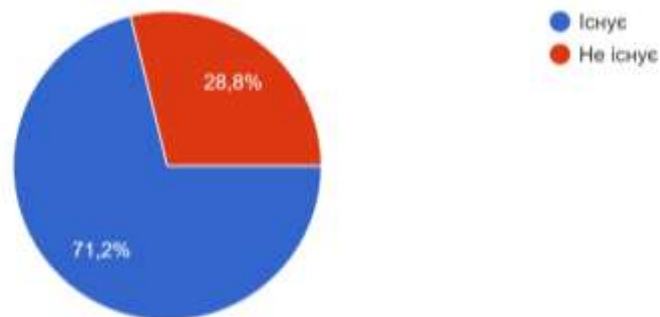
Чи брали Ви безпосередню участь у розслідуванні кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 166 КК України?

Серед опитаної категорії респондентів більшість 65,4 % не брали участь у розслідуванні кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 166 КК України «Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування», оскільки вони є вузькопрофільними загальний відсоток таких категорій не значний, враховуючи воєнний стан в Україні, значна кількість опікунів мала можливість виїзду за кордон з отриманням там значних соціальних гарантів, лікування та відповідної повноцінної реабілітації. 34,6 % опитаних респондентів є представниками слідчих органів які відповідно приймали

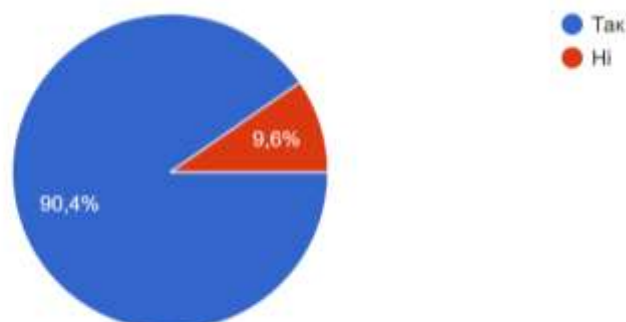
участь у розслідуванні кримінальних проваджень кваліфікованих за ст. 166 КК України «Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування».

Чи існує в органі, де Ви працюєте, спеціалізація окремих працівників з розслідування вказаних проваджень?

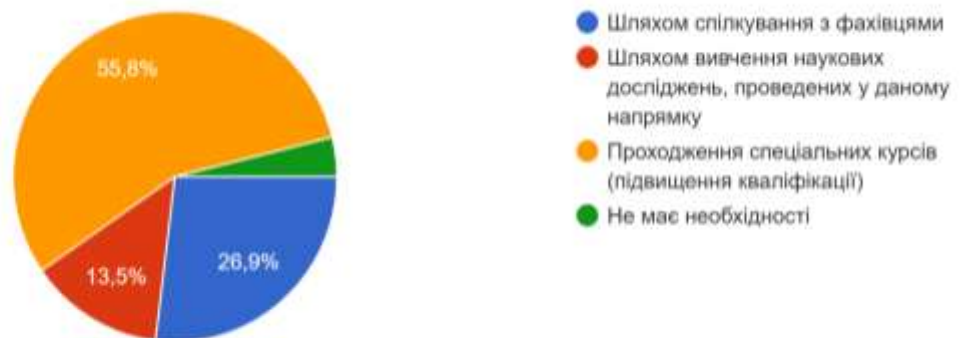
Це питання виділяє той факт, що в кожному слідчому підрозділі виокремлюється категорія працівників, які за своєю спеціалізацією, як правило, розслідують кримінальне правопорушення, передбачене ст. 166 КК України, щодо злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. 71,2 % підтвердило наявність такого факту. Проте 28,8 % імовірно не стикалися з такими категоріями кримінальних проваджень, враховуючи їх вузький профіль.

Чи вважаєте Ви, що розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії потребує відповідної кваліфікації слідчого у цьому напрямі?

Переважна більшість, а саме 90,4 % опитаних респондентів підтверджують позицію, що слідчому потрібна відповідна кваліфікація для розслідування кримінальних правопорушень, оскільки допит дитини в кримінальному провадженні має процесуальні особливості та вимагає від слідчого особливої уваги та кваліфікації. Ось деякі ключові аспекти: **психологічні аспекти:** слідчий повинен враховувати психологічні особливості неповнолітнього (дитини) та використовувати відповідні знання та навички для отримання правдивих показань; **вік та розвиток дитини:** слідчий повинен враховувати вік, інтелектуальний та емоційний розвиток дитини, що може впливати на її сприйняття подій та здатність давати свідчення; **правові гарантії:** діти є особливо вразливою категорією, і закон передбачає додаткові правові гарантії для захисту їхніх прав та інтересів; **участь спеціалістів:** під час допиту необхідною присутністю є законного представника, педагога або психолога, а за рішенням слідчого – лікаря. Проблемним аспектом є той факт, що саме щодо законного представника і відкрито кримінальне провадження. Ці аспекти важливі для забезпечення, щоб допит проводився гуманно та з повагою до прав дитини, а також для забезпечення найкращих інтересів дитини. Лише 9,6 % респондентів відповіли, що такої потреби у наявності особливих знань немає.

Як Ви вважаєте, як потрібно підвищувати свою кваліфікацію у цьому напрямі?

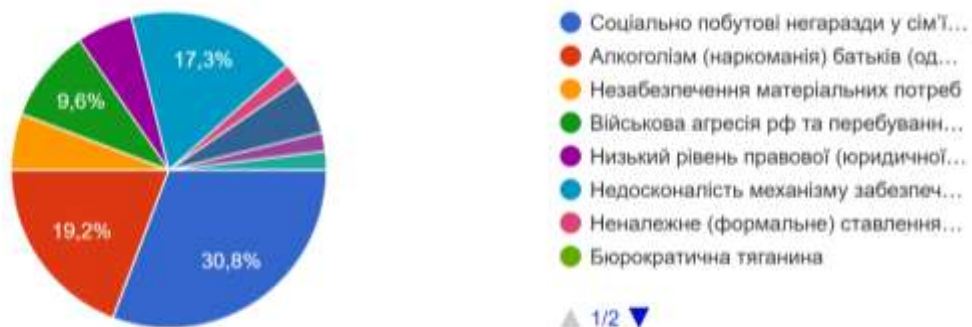

Велика кількість респондентів вважають, що треба підвищувати фахівцям в цій сфері проваджень кваліфікацію шляхом проходження спеціальних курсів 55,8 %, окремі фахівці вважають необхідність підвищення кваліфікації шляхом обміну досвідом з іншими фахівцями 26,9 %.

13,5 % вважають, що шляхом вивчення наукових досліджень, проведених у цьому випадку.

Доцільно зазначити, що незважаючи на низку проблем у межах кримінальних проваджень, підвищення професіоналізму слідчих в умовах війни вимагає особливого підходу, який містить освіту та тренінги. Слідчим необхідно регулярно проходити спеціалізовані тренінги, які охоплюють воєнні злочини, збирання доказів, а також навички першої допомоги та безпеки. Комунікація та взаємодія: важливо вміти ефективно спілкуватися з військовими, правоохоронцями та цивільними, дітьми які в умовах війни постраждали від насильства, для повноцінного збору інформації та правильного алгоритму ведення кримінального провадження. Психологічна стійкість: робота в умовах війни є стресовою, тому слідчим потрібно розвивати стресостійкість та вміння керувати емоціями. Ознайомлення з сучасними технологіями, зокрема кібербезпекою та цифровими методами розслідування, є ключовим для ефективного результату.

На Вашу думку, які з вказаних чинників впливають на вчинення кримінального правопорушення?

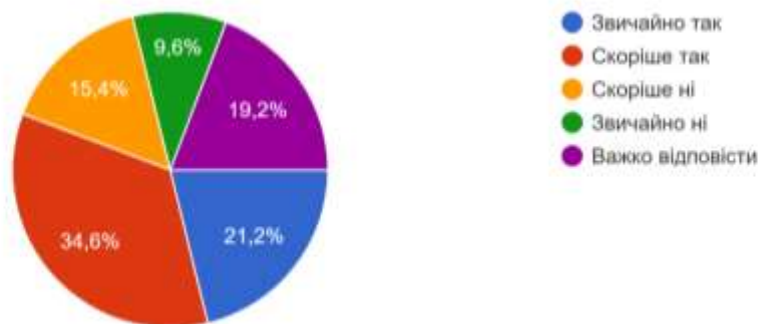
До основних чинників, які впливають на вчинення кримінального правопорушення, на думку респондентів, належать 30,8 % соціальні побутові негаразди в сім'ї; де вчинено кримінальне правопорушення;

19,2 % алкоголізм (наркоманія) батьків (одного з батьків); 17,3 % недосконалість механізму забезпечення захисту прав дитини, відсутність дієвого механізму реагування на факти неналежного виконання батьківських (опікунських) обов'язків; 9,6 % військова агресія рф та перебування окремих територій під окупацією.

На нашу думку, збільшення постраждалих осіб від кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, пояснюється такими факторами: замовчування таких кримінальних правопорушень, що дає можливість кривдникам вчиняти насильство та не перейматися за можливі наслідки погіршення і нестабільність соціально-економічного життя; пропаганда у засобах масової інформації насильства та жорстокості; поширення алкоголізму і наркоманії; негативні тенденції у демографічній сфері в умовах війни.

2. Правове регулювання

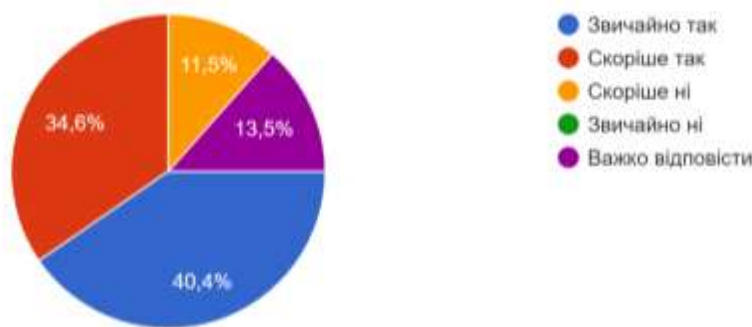
На Вашу думку, чи треба внести зміни до ст. 166 КК України, зокрема виключити обов'язкову ознаку «злісний»?

Стаття 166 Кримінального кодексу України стосується злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Щодо змін, які можуть бути внесені до цієї статті, зокрема щодо виключення обов'язкової ознаки «злісний», 34,6 % вважають імовірніше так; 21,2 % – звичайно так; 19,2 % – не визначилися з відповіддю. 15,4 % – імовірніше ні, 9,6 % звичайно ні.

Проаналізувавши відповіді, можна зробити висновок, що більше половини респондентів схиляються до думки внесення змін до статті 166, уточнення термінології для забезпечення більшої ясності щодо того, що вважається злісним невиконанням обов'язків та запровадження додаткових заходів захисту для потерпілих, особливо в умовах війни, де діти та особи, що потребують опіки, можуть бути особливо вразливими.

На Вашу думку, чи треба внести зміни до ст. 166 КК України, зокрема розкриття (конкретизація) поняття «тяжкі наслідки»?

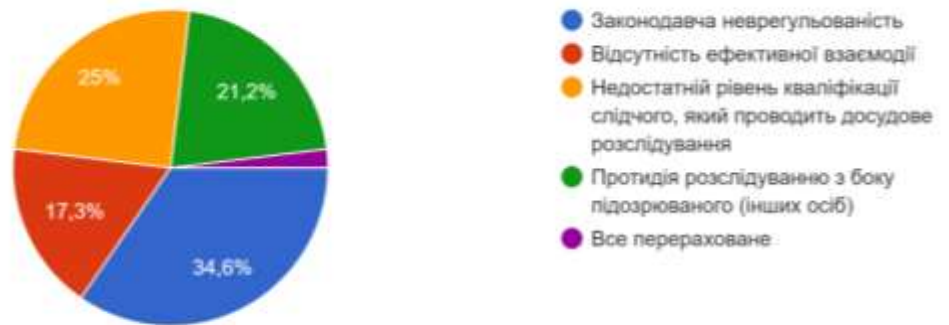

Зміни, які можуть бути внесені до аналізованої норми, на думку респондентів, зокрема щодо розкриття поняття «тяжкі наслідки» – 34,6 % вважають імовірніше так; 40,4 % – звичайно так; 13,5 % – не визначилися з відповіддю. 11,5 % імовірніше ні.

Як наслідок, доцільно зазначити, що більше половини респондентів схиляються до думки внесення змін до статті 166 КК України, а саме **уточнити термінологію, щоб забезпечити більшу ясність щодо поняття**

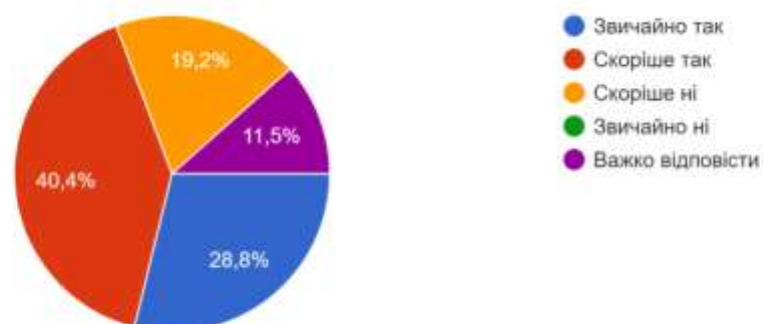
«тяжкі наслідки», **запровадити додатковий захист для постраждалих, особливо в ситуації війни, коли діти є особливо вразливими.**

Які, на Вашу думку, фактори перешкоджають проведенню якісного досудового розслідування проваджень вказаної категорії?

Головним фактором, що перешкоджає проведенню якісного та ефективного досудового розслідування проваджень вказаної категорії, є законодавча неврегульованість – 34,6 %; відсутність ефективної взаємодії – 17,3 %; недостатній рівень кваліфікації слідчого, який здійснює досудове розслідування – 25 %; протидія розслідування з боку підозрюваних – 21,2 %.

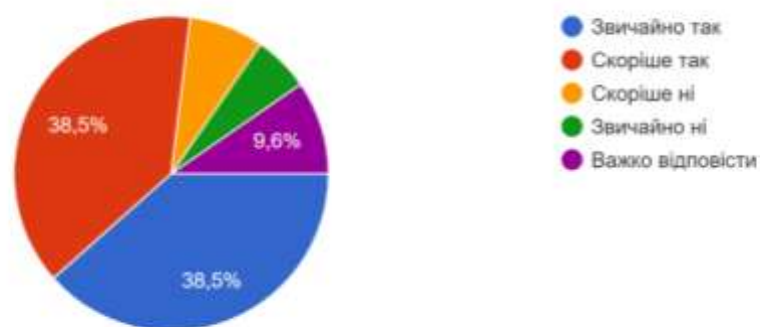
Чи вважаєте Ви, що під час здійснення кримінального провадження права неповнолітніх учасників провадження достатньо захищені?

Важливим аспектом захисту прав неповнолітніх учасників провадження є те, що перешкоджає проведенню досудового розслідування проваджень

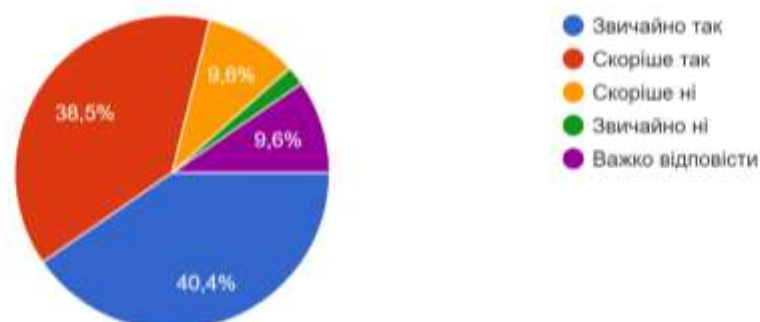
вказаної категорії є законодавча неврегульованість 34,6 %; відсутність ефективної взаємодії 17,3 %; недостатній рівень кваліфікації слідчого, який проводить досудове розслідування 25 %; протидія розслідування з боку підозрюваних 21,2 %.

На Вашу думку, чи треба доповнити КПК України нормами щодо необхідності проведення обов'язкової перевірки заяв, повідомлень про вчинене кримінальне правопорушення щодо неповнолітньої особи?

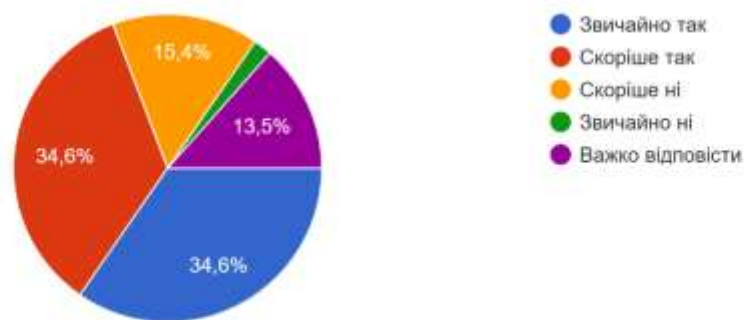
Щодо змін, які можуть бути внесені до КПК України, зокрема нормами щодо необхідності проведення обов'язкової перевірки заяв, повідомлень про кримінальні правопорушення щодо неповнолітньої особи 77 % опитаних респондентів висловили позицію, що звичайно потрібно вносити доповнення до КПК України, 9,6 % не визначились з відповіддю; 13,4 % висловили позицію про те, що ймовірно не потрібно вносити зміни.

На Вашу думку, враховуючи вікові та психологічні особливості неповнолітніх, чи є необхідність в удосконаленні законодавчих норм щодо забезпечення їх прав та законних інтересів під час здійснення кримінального провадження?

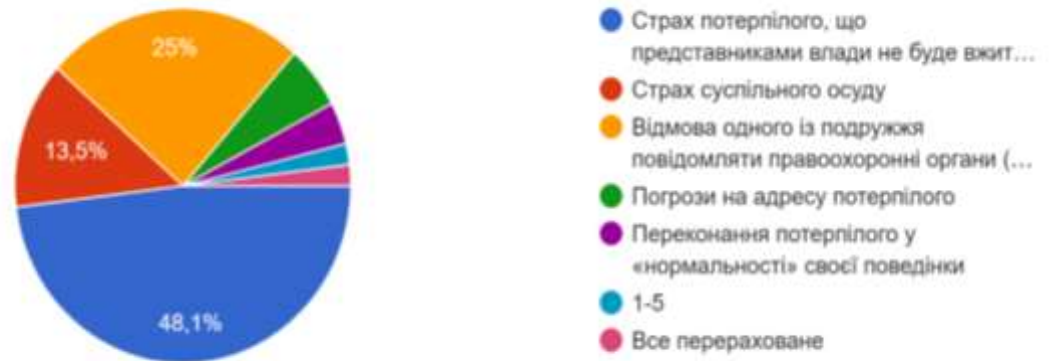
40,4 % опитаних працівників уповноважених органів досліджуваної сфери стверджують, що необхідно удосконалювати законодавство під час здійснення кримінального провадження з урахуванням вікових, психологічних особливостей неповнолітніх, 38,5 % також підтвердили позицію щодо доцільності внесення змін до законодавства. 21,1 % висловлюють позицію щодо непотрібності удосконалення законодавства.

Чи є необхідність передбачити додаткові обов'язки представникам, законним представникам неповнолітнього щодо їх участі у кримінальному провадженні?

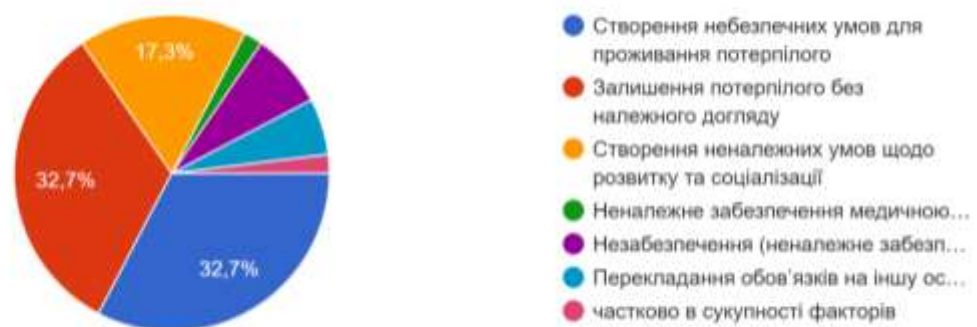
Законні представники неповнолітніх відіграють важливу роль у їх захисті та інтересах. Особи, які можуть бути як законні представники, включають батьків, опікунів або осіб, які мають відповідний адміністративний акт. Важливо, щоб законні представники виконували свої обов'язки належним чином, забезпечуючи захист прав та інтересів дітей. Тому 69,2 % вбачають необхідність передбачити додаткові обов'язки законним представникам неповнолітнього щодо їх участі у кримінальному провадженні, 30,8 % респондентів не визначилися з відповіддю.

Які, на Вашу думку, чинники призводять до високого рівня латентності злочинів вказаної категорії?

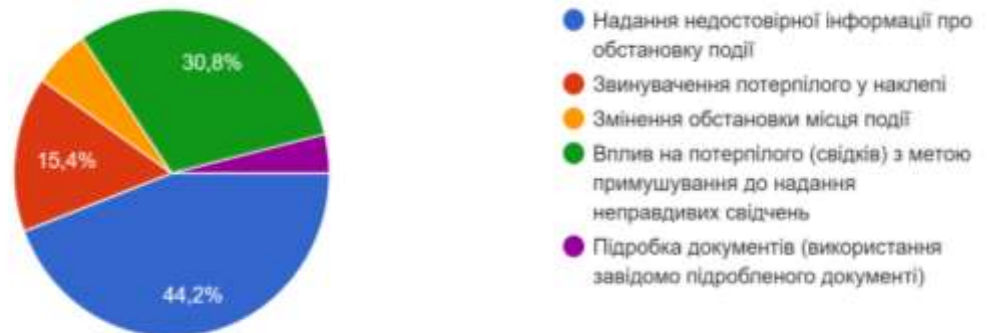

48,1 % респондентів відповіли, що до чинників, які призводять до високого рівня латентності злочинів вказаної категорії, належить страх потерпілого, що представниками влади не буде вжито дієві заходи щодо захисту прав потерпілого, також досить значний відсоток респондентів, а саме 25 % надали відповідь щодо відмови одного з подружжя повідомляти правоохоронним органам про вказані факти, та 13,5 % – страх суспільного осуду.

Які, на Вашу думку, найпоширеніші способи вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України?

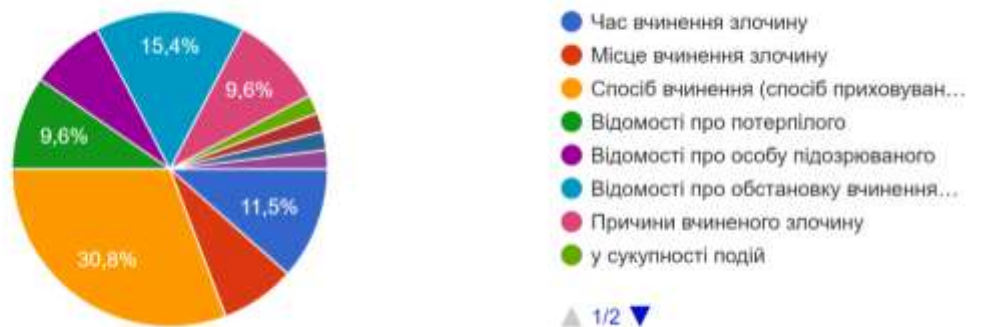
Які, на Вашу думку, найпоширеніші способи приховування вчиненого злочину, передбаченого ст. 166 КК України?

Серед найпоширеніших способів приховування вчинення злочину, передбаченого статтею 166 КК України, на думку опитаних, є: 44,2 % – надання недостовірної інформації про обстановку події, 30,8 % – вплив на потерпілого (свідка) з метою примушування до надання неправдивих свідчень.

3. Слідчі (розшукові) дії

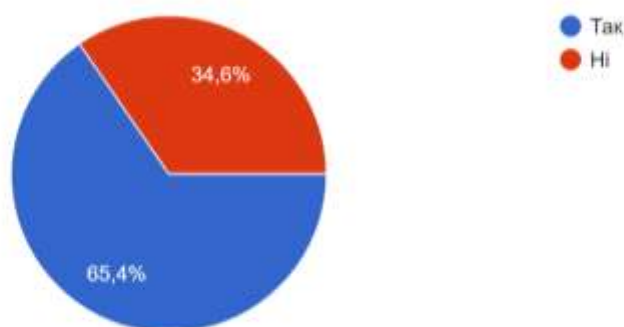
Які, на Вашу думку, відомості про подію вчиненого злочину необхідно встановити на початковому етапі досудового розслідування?

Серед опитуваних найбільший відсоток відомостей про подію вчиненого

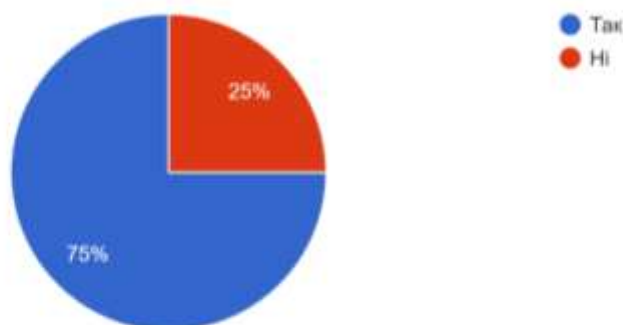
злочину необхідно встановити на початковому етапі досудового розслідування зазначили спосіб вчинення – 30,8 %, 15,4% – відомості про обстановку вчинення, і 11,5 % – час вчинення злочину.

Чи завжди у справах вказаної категорії складається план досудового розслідування?

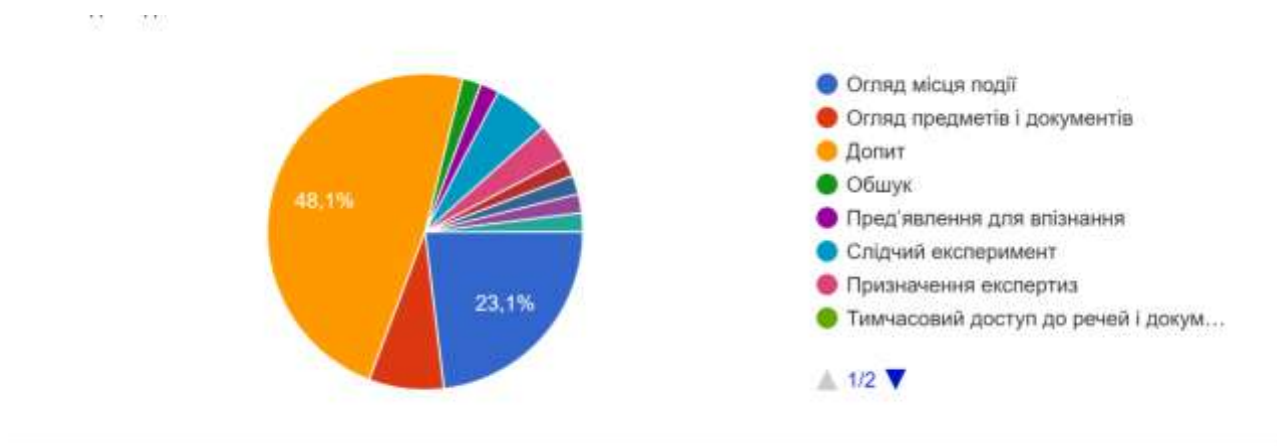
На питання, чи завжди у справах складається план, 65,4 % відповіли так, лише 34,6 % опитаних респондентів надали негативну відповідь.

Чи вважаєте Ви, що складання письмового плану є обов'язковим у справах цієї категорії?

Обов'язковим складанням плану вважають 75 % опитаних респондентів, а 25 % вважають, що план скласти не потрібно.

Вкажіть, які слідчі (розшукові) та процесуальні дії у справах цієї категорії звичайно проводяться?

Найбільш поширеною слідчою (розшуковою) дією респонденти вважають – допит – 48,1 %, 23,1 % – огляд місця події, 2–10 % – це призначення експертизи, обшук, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент.

Вкажіть умови, які сприяють успішному проведенню слідчих (розшукових) дій під час розслідування цих кримінальних правопорушень?

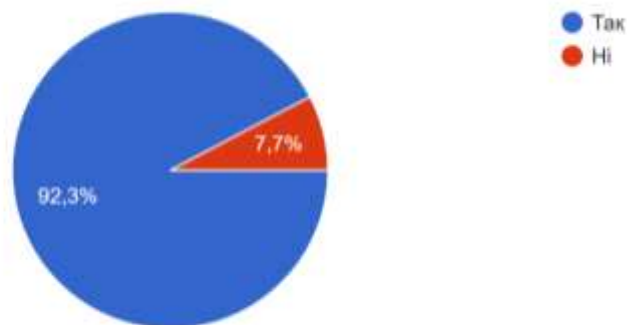

Основною умовою, що сприяє успішному проведенню СРД, на думку опитаних, є 30,8 % – своєчасність ухвалення рішень щодо їх проведення, 25

% – всебічна і ретельна перевірка, 21,2 % – правильне застосування тактичних прийомів та їх комплексність, 11,5 % – використання спеціальних знань.

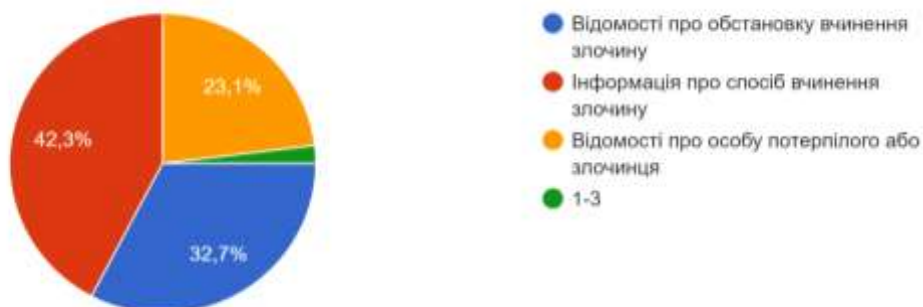
Чи є необхідність у використанні спеціальних знань під час розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України?

100 100

Переважає більшість респондентів на питання, чи є необхідність у використанні спеціальних знань під час розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України, відповіли у 92,3 % так, і лише 7,7 % вважають, що спеціальних знань не потрібно.

Які, на Вашу думку, обставини або відомості впливають на призначення того чи іншого виду експертизи?

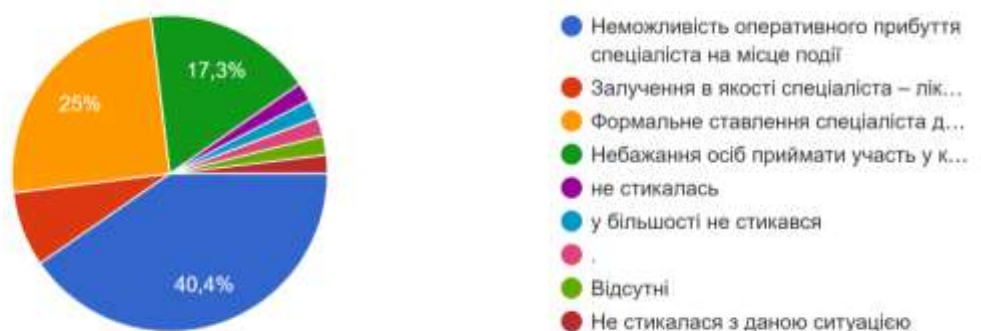

Інформація про спосіб вчинення злочину становить 42,3 % наданих відповідей опитаних щодо обставин, які впливають на призначення виду експертизи, 32,7 % – становить відомості про обстановку вчинення злочину та 23,1 % відомості про особу потерпілого або злочинця.

З якими проблемними питаннями Ви стикались в разі призначення судово-медичної експертизи під час розслідування цих проваджень?

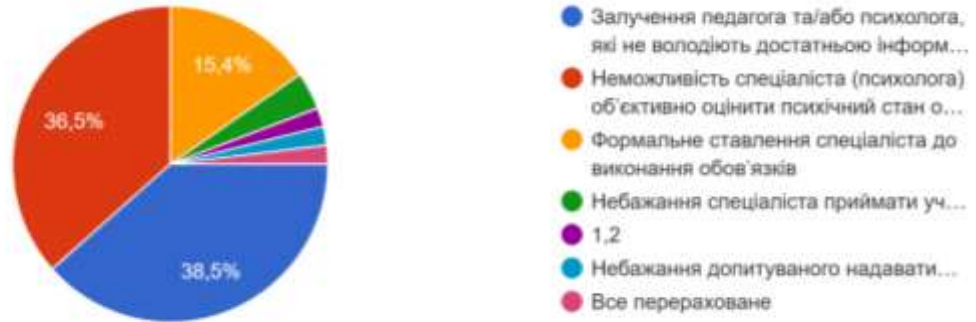
З якими проблемними питаннями Ви стикались під час залучення спеціаліста для проведення огляду трупа?

Під час залучення спеціаліста для проведення огляду трупа 40,4 % респондентів вважають, що неможливість оперативного прибуття на місце події є найпоширенішою проблемою, далі домінує у 25 % формальне

ставлення спеціаліста до виконання своїх завдань, і 17,3 % опитаних вважають небажання осіб брати участь в огляді.

Які чинники, на Вашу думку, негативно впливають на результати допиту малолітнього (неповнолітнього) потерпілого?

Головним чинником, що негативно впливає на результат допиту неповнолітнього потерпілого, респонденти вважають залучення педагога або психолога, які не володіють ситуацією – 38,5, далі , а саме у 36,5 % опитаних надали перевагу неможливість спеціаліста об'єктивно оцінити психічний стан дитини.

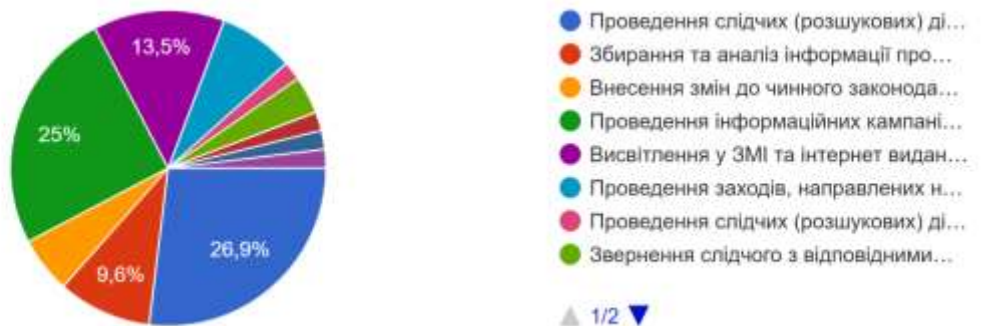
4. Профілактика

З яких джерел Ви отримуєте інформацію про детермінанти злочину, передбаченого ст. 166 КК України?

Основним джерелом отримання інформації про детермінанти злочину, передбаченого ст. 166 КК України, респонденти вважають у 46,2 % – інформацію, отриману під час допиту потерпілого, 25 % – інформацію, отриману під час допиту свідків та 23 % – інформацію, отриману під час допиту підозрюваного.

Які Ви можете вказати види профілактичної діяльності, що застосовуються під час розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України?

Щодо видів профілактичної діяльності, які застосовуються під час розслідування аналізованого складу, переважна більшість респондентів, а саме у 26,9 % вважають проведення СРД, 25 % вважають дієвою профілактикою саме проведення інформаційної кампанії щодо попередження вказаного злочину, також 13 % висвітлення в медіа та інші.

ВИСНОВКИ

Охоронна дитинства, забезпечення неповнолітнім (малолітнім) безпечних та належних умов життя, а також навчання та виховання є одним із пріоритетних напрямів політики нашої держави. Саме сім'я відіграє ключову роль у формуванні дитини.

З ухваленням у 2001 році нового Кримінального кодексу України у національному законодавстві виникла нова норма, передбачена ст. 166 «Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування», яка і спрямована на захист дитини, а саме право на належний догляд, виховання та розвиток дитини.

Визнання злочину, передбаченого ст. 166 КК України, кримінальним правопорушенням, пов'язаним із вчиненням насамперед домашнім насильством, не дає підстав кваліфікувати фізичне та психологічне насильство, жорстоке ставлення як злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. За наявності підстав це може свідчити про вчинення домашнього насильства (ст. 126-1 КК України). Слово «закон» використовується у ст. 166 КК України у широкому значенні, тобто охоплює все законодавство України. Водночас вичерпний перелік обов'язків по догляду в законодавстві відсутній. Ідеться про забезпечення достатнього життєвого рівня, виховання, освіти, розвиток, утримання, здоров'я тощо. Через різноманітність природи обов'язків по догляду і сферу їх виконання розробити конкретні критерії злісності діяння у ст.166 КК України неможливо.

Однак для застосування цієї норми необхідна наявність двох складових елементів, а саме: «злісного невиконання обов'язків» та «тяжких наслідків», які належать до обов'язкових ознак об'єктивної сторони. А як свідчить практика, дуже складно довести злісний характер невиконання обов'язків батьками, опікунами чи піклувальниками. Саме через це відповідні суб'єкти

частіше несуть лише адміністративну чи цивільно-правову відповідальність, а не кримінальну.

Судова практика, формально порушуючи приписи закону, пішла шляхом визнання злочином випадків одноразового невиконання цих обов'язків. Для правильної й однакової кваліфікації, зокрема для уникнення конкуренції зі ст. 126-1 КК України, запропоновано виключити оціночне поняття «злісність» зі ст. 166 КК України. Використання в ст. 166 КК України оціночного поняття «тяжкі наслідки» призвело до його різного, у тому числі помилкового, тлумачення у правозастосовній діяльності. Аналіз законодавства України, судової практики за період з 2010 по 2023 р. дозволяє пропонувати відмову від цього поняття і закріпити в ст. 166 КК України конкретні види наслідків простого і кваліфікованого складів злочину.

Враховуючи здійснений нами аналіз, пропонуємо конкретизувати в національному кримінальному законодавстві деякі оціночні категорії, а саме «тяжкі наслідки» та «злісність». Саме ці терміни вживаються в диспозиції ст. 166 КК України з метою ефективного застосування цієї норми на практиці. Це дасть змогу зменшити кількість суспільно-небезпечних діянь, спрямованих на порушення прав дітей на виховання та догляд батьками або особами, що їх замінюють, адже санкції кримінальної відповідальності значно суворіші, ніж санкції цивільної чи адміністративної відповідальності.